

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

A' Hazai 's Külföldi

T u d ó s í t á s o k h o z

Toldalékul írta 's kiadta

Kultsár István.

1 8 2 0.

Első Féllesztendő

P e s t e n,

Trattner János Tamás betűivel.

304298

Magyar Kir. M.

Magyar Kir. M.

Magyar Kir. M.

Magyar Kir. M.

Magyar Kir. M.

A MAGY. TUD. AKADEMIA
 VIGYAZO FERENC
 KONNYTARA.
 7001.

Magyar Kir. M.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k:

1 8 2 0.

(1.)

I.

A' Kolosvári Muzsika Egyesület
által előadatott Ének.

Fogadd-el Hazánk' édes A t t y a !

N é k e d s z e n t e l t l e g e l s ő z s e n g é n k e t ;
E z a ' m i s z í v ű n k ' k e z d ő á l d o z a t t y a ,
M e l y b e n b é m u t a t t y u k i g y e k e z e t ű n k e t .

S z é p é s k e d v e s é r z é s e g y A t t y á n a k ,
M i d ő n g y ű g y ö g n i h a l j a g y e r m e k é t ;
E ' f e j l ő E g y e s ű l e t ' G y á m o l á n a k
N é k e d z e n g i r e b e g v e e l s ő É n e k é t . !

Ö r ö m m e l f u t t y u k e ' s z é p p á l y á t ,
A ' d i t s ő c z é l - f e l é ó h a j t o z v a ,
' S h a k e d v e l t e d s z í v ű n k n e k á l d o z a t t y á t ,
G y e n g e i g y e k e z e t ű n k m e g v a n j u t a l m a z v a .

II.

A' Concert végével széllyesztett
Versek. — A' Haza a' Mú'sikai
Egygyesülethez.

Mú'sa - Kar! látám szemeimmal ékes
Ünneped, hallám szavadat mit óhajt
Rég az érdem' szük tetején tanyázó

Tisztes Öregnek,

A' ki már ötven telet is szerentsést
Szerze, 's a' vad Mars dühe, mord üdö, bal
Sors, halál' mérgét tsuda böltseséggel

Töllem el-üzte.

Nagynak áldoztál, 's örömemre a' mit
Századok' 'sibbadt keze nem teremtett,
Te ölelt karral hamar egygyesülve

Ritka vidékem'

Földein magvát remek ügyelettél
Annak el-hintvén, mutatod virágja'
Kezdetét már-is, koszorút kötözve

BÁNEFFInak abból.

Hív Kar! e' ditső napon a' Szeliidnek
Szentelél Oltárt, nagy azért örökre
Légyen a' késő Maradék előtt-is

Disze Nevednek.

1819 December' 23-kán.

Az Üstökös Tsillagok, és a' földnek legnevezetesebb Időszakaszszai.

Hogy a' Kométák valóságos égi testek, mellyek szinte úgy, mint a' Planéták, a' Nap körül forognak, még' csak 1680-dik esztendő-től fogva bizonyos; mivel ezen esztendő előtt a' Kométák, csak a' föld-levegőjében bolygó gözjeleneteknek tartattak. Az Astronomusoknak számos észrevételeikből, és sok tapasztalásaikból végre kitudódott, hogy azon tűz-golyóbis, melly a' Kométának fejét teszi, minden nagysága mellett is csak göztest, 's hogy azon kisebb nagyságú sűrű világosság (a' Kométa magva), melly a' Kométa teste közepében ragyog, csak igen tsekély kiterjedésű; Sok Kométáknál egészen bizontalan, ha magvak vagyon e'. Herschel az 1811-diki Kométa magvának általmérőjét, csak 93 mértföldre teszi, holott a' fejének körülmérőjét 27,000 mértföldre. Vagyon ugyan minden Kométának tulajdon világossága, melly mindazáltal nagyon gyenge, és a' Planéták tűz-sugarival éppen öszve nem hasonlítható. Tapasztaltatik a' Kométáknál az is, hogy szinte azon arányban, a' mellyben a' naphoz közelebb lennek a' napfelé lévő magvak gömbölyűségéből vesztenek, gőzek pedig nagyobbodik, farkok is szinte olly arányban meghosszabbodik.

Gruithuisennek vélt állítása (hypothese) a' Kométákról, — mellyet ezen írásában:

„A' Kométák természeteiről, (Ueber die Natur der Cometen) azoknak lakhatásáról, és sorsáról való vélemények”, közönségessé tesz, igen nevezetes, mulattató, 's egy úttal az igassággal nagyon megegyező. E' szerént a' Kométák ifju égitestek, mellyek kiformáltatásoknak pályáját futják (mint a' Diákok) 's majd jobban, majd kevesebbé iparkodnak tökéletesülni. Támodnak pedig a' Napsystemának, vagy a' Napatmosphäranak legszélsőbb határin, a' hol kezdetben a' levegőnek, vagy a' világosságnak göze, nagy kerek forma testé öszve áll. Ezen levegői golyóbis kezdetben mindjárt önmaga körül mozgásba jön, melly által, azon nehézséget (vis centripeta) megnyeri, melly szerént minden részei a' Középpont fele sietvén, azt sűrűbbé teszik.

Ezen Gözgolyóbisnak közepében eleinte igen hihetőleg csak valamelly levegői golyóbis áll öszve, melly a' sűrűsödés által vizgolyóbisrá válik; ezen vizgolyóbis közepében végre, a' sok tisztulás kipárolgás, és sűrűsödés által valamelly sűrű test, hihetőleg Granit formáltatik. Így a' napkörül forogván, minden forgása után, mellyet a' nap körül tesz, a' tökéletesedésnek egy léptsőjén fellebb emelkedik. Az ő hosszú pályája eleinte a' Planéták pályájához hasonló. — Alkotmányának azon része, melly a' Naphoz való közelítésekor kipárolog, a' naptól való eltávolításakor ismét reá vissza esik. Illyen változások, 's más sok izbéli zavarodások által,

mellyeket a' hozzá közelgető Planéták benné okoznak, végre a' Planéták sorába által megy, (Planetává válik), testének kemény külső része pedig időnként, 's részenként szároz földé válik, a' mellyen nem sokára plánták, és szározföldi állatok nevelkednek. Voltak ugyan a' vizének már az előtt igen tökéletlen organicus állatai, de azok az újabb zavarodásokban elvesztek, a' midőn az eredeti hegyek először támodtak. Bizonyosságai ennek a' sok kövévált teknyős állatok a' hegyekben. Illyen zavarodásai mindenkor voltak az újj Planétának, valahányszor a' naptól eltávozott: 's azért vagynak olly számos kövévált testeink, plánta lenyomásaink, 's más nem organomos hagyatékjaink, mellyeknek mássát sehol nem találjuk. Minden illyes zavarodás után, a' mellyben minden előbbi állatok elvesztek, tökéletesebb állatok és plánták látszattak formáltatni, miglen az organismus az ember által legfelsőbb polczára nem jutott.

Igy tehát bizonyos, hogy minden Planéták, kezdetben Kométák voltak. A' legújabbban felfödözött Vesta, Juno, Ceres, és Pallas Planéták hihetőleg még fél Kométák, mellyek most a' Planétába való által változás útján vagynak. Mind ezeket az ő rendkívül nagy pályájokról, 's Atmosphaerájoknak nagy kiterjedéséből lehet szármoztatni. Ezen fontos észrevételek által Herschel kintelennek látta magát lenni, hogy ezen Félplanétákat Asteroidáknak hívja.

A p r ó s á g o k.

Spirában 1776-ik esztendőben olyan ókos mester volt, ki még az a. b. cét is megtudta változtatni: mert az Y-ont, egyenessen az I után tette. Ezen tselekedete az iskolás gyermekek által, kik titkot tartani nem tudnak, kitudódván, az egész Község a' mester ellen felzendültt, és az isten tudja, mit nem tett volna neki, hogyha az Igazgatóság Vasas Katonákat nem küldött volna oda, kik minekutánna az Y-pszilont régi helyére visszahelyezték, a' Mestert is helyében megtartották.

Egy kis Gyermekek egyszer valamely Nemes embernek aratatlan Búzaöldjén pityerkéket fogdozott: a' Nemes ember ezt látván megakarta büntetni, mivel a' Buzájában kárt tett. Hogy tehát a' gyermekek könnyebben birtokába kerithesse, így szólott hozzá: „Neszaladj fiam, megállj! valamit akarok néked mondani”. A' Gyermekek vissza fordulván, 's botjától semmi jót nem reménylén, így felelt: „Nagyságos Uram, nem jó a' gyermekeknek mindent tudni”.

M e s e.

Tsak fejem van, és nints lábom,
Azért nem lehet ugrálnom;
De czinegéket elzárnom
Nekem kedves multságom.

J e g y z e t. A' múlt 52-dik Számbéli
Mese: Füst.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(2.)

Julius Caesar' Charactere.

Caesar minden tulajdonságokkal birt, mellyekkel egy nagy és nemes lelkű ember birhat, mellyek az elmét felmagasztalhatják, és az emberek fölött uraságot szerezhetnek. A' békességben ügyes; a' háborúban győzhetetlen; a' tanátsban vigyázó; megrémíthetetlen a' feltételekben; a' czélnak követésében fáradhatatlan, barátjaihoz szelid, ellenségeihez kemény, és mind e' mellett tanult 's nagy ékessenszólló. — Nem lehetett egyebet tőle várni, minthogy egykor a' világ fölött uralkodjék. Az ő Orátióit két tulajdonságokért, mellyek ritkán szoktak együtt feltaláltatni, tisztelték a' Rómiaiak: t. i. az erőért, 's a' tsinosságért. Cicero ötöt Rómának legnagyobb Orátori közé számlálta, és Quintilian azt mondja róla, hogy ő szint olly erővel szóllana, melly erővel hadakozik, és hogyha ő magának a' Szóllószéket választotta volna, és nem a' kardot, úgy

sa k ö lehetett volna az a' világon, ki Cice-
 óv al az ékessenszóllásban vetélkedhetett vol-
 na. Kedvelte ő a' szép mesterségeket is, de
 mindenekfelett a' Nyelvvisgáló tudományt.
 Kitetszik ez azon két könyvéből, mellyeket
 a' nyelvszármazásáról, vagy, hogy kellessék
 hibátlanul írni, és beszélni, Ciceróhoz in-
 tézett. A' Tudósoknak, és elmés embereknek
 nagy pártfogója, 's hogyha valaki tudomá-
 nyát kivéven, valamelly tulajdonságát el-
 mésen megditsérte, szívessen fogadta: mi-
 vel úgy vélekedett, hogy olyan embereket
 magához hódítván azon kútföböl meríti di-
 tsőségét, mellyből más megalatsonyítását.
 Fő indulatja a' nagyrávagyás és a' mulatsá-
 gok' szeretete volt; ezen indulatjának, a'hol
 tsak lehetett, eleget tett: de a' nagyravá-
 gyás mégis rajta leginkább uralkodott, mert
 annak ő nem tsak a' mulatságok szeretetét, ha-
 nem a' nyugalom, barátság, 's még a' szere-
 lem édességeit is feltudta áldozni. A' Tyran-
 nusságot, mint Cicero mondja, a' legna-
 gyobb istenségnek tartotta; 's ezen Vers Eu-
 ripidesből, mellyet gyakorta nyelvén forga-
 tott, hogy t. i. Ha valaha az igasságot,
 vagy a' törvényt megsérthetném, azt tsupán
 uralkodni vágyásból tselekedhetném — lel-
 két egészszen elárulá.

Ez volt azon czél, melly után ifjuságá-
 tól fogva olly álhatatossan törekedett; ez azon
 meredek léptső, mellyen felhágni minden
 módon iparkodott. Cátó már előre megjöven-
 dölte felöle : hogy ő a' legnagyobb józan-

sággal 's megfontolással sietne a' Respublika felforgatására. Jó kedvében sokszor szokta mondani, hogy két eszköz légyen elkerülhetetlenül szükséges a' hatalomnak megnyerésére, és megtartására: — Katona és pénz; ezek költsönösen egymástól veszik erejüket; pénzzel Katonákat lehet tartani, Katonákkal pedig pénzt tsikarni. A' Kintsek öszve gyűjtésében Caesar telhetetlen volt; mert azt mindenhónnan, a' hol tsak lehetett, öszve kaparta, nem kémélvén sem barátját, sem ellenségét, sem a' Státusokat, sem a' Fejedelmeket, sem a' templomokat, sem a' magános személyeket. Az ő nagy, és nemes tehetségei Róma első polgárjává tették volna, ha ő az alattvaló nevet eltűrhetette, 's határtalan uralkodó nem vágyott volna lenni. Ezen utolsó indulatja, úgy látszik minden böltsességét elfojtotta, 's a' magasságon, a' mellyre vezette, fejét megszedítette: mert hatalmának meggondolatlan fitogatásával megrontotta ditsőségét, 's betelleyesítette azon közmondást, hogy a' hatalom, valamint az élet szapora használása kevés időig tart.

A' Toulousei Tsontház.

A' híres Toulousei Tsontházban, melly a' régi Barátok Templománál van, az legnevezetesebb, hogy abban a' holt-testek nem tsak el nem rothadnak, hanem ép formájo-

kat, és ismértető jeleiket is megtartják. A' Dominicanusok tsontháza is, ugyan azon tulajdonságokkal bír Toulouseben. Ezt Pater Labat az ő útazásaiban ekkép írja le :

„A' Dominicanusok' Sekrestyésse valamely pincze forma földalatti holtozatba vezetett. Ezen holtozatnak falai mellett sok holt Barátoknak testeik feküdtek, mellyek, jóllehet már kiszáradva, olly könnyűek és épek voltak, hogy az ő ismerösseik őket néven nevezhették. A' sok holt tetemek között egy fiatal barátnek, ki 18-dik esztendőskorában halt meg, testét is láttam. Ezen minden ifjúkori vonásokat meg lehetett különböztetni, 's ő az élő emberektől tsak abban különbözött, hogy arczája a' vérszint elvesztvén, halavánnyá változott. Ezen holttestek általjában igen könnyűek. A' Sekrestyés rólok még azt is mondotta, hogy a' levegőnek változása szerént majd meggörbenednének, majd ki egyenesednének; hogy a' nedves levegő, bőroket megtágíttaná, a' száraz pedig kifeszítténé; hogy a' holt testek között néhányak volnának, mellyek egy századnál tovább vannak ezen állapotban. Ezeu testeknek bőre valamivel barnább volt, mint a' többieké, de szinte olly feszes. Hogyha valaki kézzel megérintette, a' dobhoz hasonló hangot adtak.

A' testeknek rothatatlanúl való maradásokra talán azon mód is sokat tesz, mellyel vélek banni szoktak. Minden holt test t. i. koporsóba tétetik, mellyben a' hús és a' be-

Iek lassanként öszve asznak, a' nélkül, hogy a' bőrnek legkevesebbet it ártanának. Hogy ha már minden kökoporsók tele vágynak, a' legidősbb holttest kivéttetik, és egy darab időig szabad ég alá kitéttvén, a' tsontházba a' többi testek közé vitetik *)

Az állati melegség különbsége különbözőféle Nemzeteknél.

Az Éjszakai Nemzeteknek, mellyeknek sok hideget kell szenvedniek, sokkal melegebb vérek van a' Déli Nemzeteknél. Ez okozza, hogy a' Lappok, Samojédák, Grönlandiak és Esquimok a' legnagyobb hideget is igen könnyen eltűrhetik, holott a' köztök lakó Németek vagy Angolok, a' legmelegebb ruhákban is majd megfagynak: Ezen Nemzetek testi tulajdonságával egészszen ellenkezik a' Déli Nemzetek tulajdona, az Europaiaknak a' Déli Nemzetek' éghajlata szenvedhetetlen, holott azt az ottan születettek könnyen eltűrik.

Ha egy Europai valamelly Grönlandus mellett ül, a' Grönlandusnak kipárolgása által nem sokára olly melege lesz, hogy mellette lenni éppen ki nem állhatja. Ha a' Grönlan-

*) Hasonló példát láttam én 1770. Sz. Mártonban Pannonia hegyén a' Boldog Aszszony temploma alatt, a' hová a' Benedictinusok temetkeznek. Egész száraz testek voltak halomra rakva, mellyeket emelgetni lehetett a' nélkül, hogy a' tagok egymástól elestek volna.

dusok télen az Isteni szolgálatnál öszvegyűlnek, kipárolgások nem sokára olly melegséget okoz, hogy a' verejtek az Európainak testéről szinte szakad, 's a' gőz miatt léleketek is majd el áll. Az Esquimóknál szinte ezt tapasztalhatni. A' meleg ég hajlatú nemzeteknek ellenben sokkal tsekélyebb állati melegségek van.

A' 7 mázsa nehezségű Lambert.

1806-dik esztendőben, Londonban a' Leicasteri vagtag Lambert nagy hirben volt. Ezen ember, akkor 56 esztendős, 7 mázsát nyomott: Magassága 71 hüvelk volt; körülmérője testének 5 láb 4 hüvelk; inakásának körülmérője pedig 3 láb 1 hüvelk. Hizása 20-dik esztendős korában kezdődött, a' nélkül, hogy legkevesebb okát is adhatta volna, vagy legtsekélyebb változást érzett volna. Kezdett ugyan orvosságokkal élni, hogy irtóztató hizodalmasságát meggátolja, de midőn az orvosságok semmit nem használnának, félbe hagyta, 's tsak egészségéről kezdett gondolkodni. Rendetlen életet soha sem viselt, 's akkorában tsak tsupán vizet ivott. Ifjúságában igen eleven volt, 's nagyon szeretett lovagolni: 's ezen időkorban is a' midőn olly felette meghizott, mégis nagyon könnyen mozoghatott.

Siketségnek részegség által lett meggyógyulása.

Zink Fridrich Benedek gyenge ifjúságában mind a' két fülén olly annyira siket volt, hogy a' legnagyobb hangot is alig hallotta. Ötet egykor valamelly jóbarátja magával egy Korstmába hívta, 's annyira itatta, hogy végtére derekassan megrészegedett. Részegsége után lefeküdt, 's 24 óráig, folytában aludtt. Midön végtére felébredett, a' nagy lármáról kezdett panaszkodni, kérvén a' véle beszélgetőket, hogy ne kiáltoznának olly nagyon. Így tehát kiki látta, hogy siketsege elmúlt 's midön a' dolgot jobban megvizsgálák, észrevették, hogy álma alatt sok tisztátalanság folyt ki a' füléből. Ezen tisztulás által a' hallása vissza tért 's egy úttal a' Muzsikára való nagy Genije, melly által később olly nevezetes lett, kifejtődött.

A' magzati szeretetnek példája.

A' Triumvirek Romában egy nagy tekintetű aszszonyt halálra ítéltek, 's a' Praetor a' poroszlóknak által adá: de a' Tiszt, láire az ítélet végrehajtása bizva volt, tekintetbe vévén főszületését, megkéméllette kevés időig életét, és a' mi ötet igen nemes emberré bélyegezi, megengedte, hogy Leánya naponként kétszer meglátogathassa. Mivel pedig az aszszony halálra volt ítélve,

meg nem engedhette, hogy élelmet vigyen, mert ha az éhség megölne, azon szemrehányást is elkerülni vélte, hogy egy nemes aszszony általa megölettetett. Így múltak egynehány napok, 's mivel a' Leány anyját egyre látogatta, a' nélkül, hogy véle legkevesebb eledelt is bévihetne, a' Tiszt tsudálni kezdte az aszszony hoszszú életét; 's midőn a' Leányt megvigyázná, irtózással szemlélte, hogy a' Leánya valahányszor anyához jött, azt emlőjének tejével táplálta. A' Tiszt ezen tselekedetét a' Biráknak bejelentette, 's anyának botsánatot nyert. De ezzel a' Római Tanáts meg nem elégedett, hanem utóbb mind a' kettőt a' Republica költségén tartatta; azon a' helyen pedig, hol a' Leány szívreható szeretetét anyja iránt olly érzékenyen megbizonyította, a' Magzati Szeretetnek egy templomot emeltett.

Rejtettség.

Fele alkotja várakat:

Vége éltet állatokat.

Egész annak tulajdona,

A' mi tsűf S — — V — — a.

Jegyzet. A' Első Számbéli Mese: Tök, mellyben a' gyermekek Czinegéket, fogdosnak.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(3.)

Tu ne quaesieris etc. Hor.

Tudnunk nem szabad azt, Leuconoe, vége
mikor leszen

Éltünknek, Babilon sem veti fel számaival,
ne kérd.

Inkább hát okosan tartsd magadat készen,
akármi jő.

E' tél, mellyet adott Juppiterünk, 's melly
az Olasz sikot

Ellensége gyanánt szirteihez hánnya, nekünk
talám

Végső. Légy eszeden: hozz ide bort. E' ki-
csiny életet

Nagygyá semmi remény nem teszi. Elfuthat
irigy korunk.

Kapd meg máz szaporán: holnapinak semmi
hitelt ne adgy. *)

*) Ezen Odát Virág Benedek Ur fordította. Horatius. le-
veleinek, és Epodon könyvének szerentsés magya-
rázója itt is megmutatta, melly nagy nyereség lenne
tőle egész Horatiust látnunk,

Statistikai Jegyzések.

(Magyar Országi R. Catholicusok)

A' Politikusoknak régi vélekedések, hogy az Országnak népességét tudni, az Országló székekre nézve kiváltképpen szükséges. Erről Plátó és Aristoteles hosszassan okoskodtak: Augustus Tsászár pedig, a' mint a' Bibliai Könyvekből is tudjuk, szorgalmatossan gyakoroltatta, 's az utánna következő Tsászárok ugyan azt tselekedték. Magyar országban is vannak régibb példái a' népesség' összeveirattatásának. De kiváltképpen Jósef Tsászár alatt olly tökéletes Lajstrom szerént vitetett végbe, melly az akkori Statistikus Iróknak legjobb munkáihoz szabattatott. Ohajtanunk kell, hogy ezen összeveiratás tovább is folytattassék, mert a' Nemzetre magára nézveis megbetsülhetetlen nyereség, ha népességét, 's így a' maga erejét is jobban ismeri, és a' Külsők előtt is azon megvetetést elkerüli, hogy illy derék ország tsak 3, 4, 6 milliomra betsültessek. E' végből, a' mit a' Tud. Gyűjteménynek 1819 e. 12-ik darabja olly szerentséssén közlött, mi is kívánjuk a' Hazával részenként közleni, és most különössen a' Római Catholicusok' számát, azon képzetek szerént (schematismus) mellyeket a' R. Catholicus Püspökök kiadtak. — Ugyan is vannak a' Beszterczei Püspökségben R. Catholicusok 130,622; — Diákóváriban 138,265; — Csanádiban 300,371; — Egriben 304,177; — Esztergomiban 710,883; — Fehérváriban 123,526; —

Győrben 263,020; — Kalotsaiban 278,750; —
Kassaiban 255,176; — Nagy Váradiban 40,
781 a' Deák szertartásuk, 25443 Görögszertar-
tásuk; — Nyitraiban 271,545; — Pétsiben
281,799; — Rosnyóiban 125,102; — Szathmá-
riban 59,967; — Szepesiben 198,583; — Szom-
bathelyiben 241,846; — Zágrábiban 627,634 —
Váczipan 244,447; — Veszprémiben 305,760;
Sz. Benedek Szerzetének Parochiaiban 19,610;
— A' Cistercita Szerzet Parochiaiban 18,174;
— A' Görög Egyesült Vallásúak mintegy 439,
200. — Mivel pedig a' R. Catholikusok, a'
Deák szertartáson lévők száma tisztán 4,935,
056 lélekre mégyen, öszveséggel a' R. Ca-
tholikusok száma reámégyen 5.374,256 lélekre.
Ohajtanók, hogy az Eperjesi, Munkátsi,
és Nagy Váradí Egyesült Görög Püspöksé-
gekől meghatározottabb számadást közölhet-
nenk.

Nép-Rege.

Egyszer egy Góliát, és egy Törpe jó-
barátok voltak, mindenik egyformán kedvel-
te a' vitéz tetteket, 's azért feltették magok-
ban, hogy megfogják járni a' világot ditsős-
séget keresni. — Minekelötte hűtsút vettek
hazájoktól, egymásnak megesküdtek, hogy
egymást semmiféle állapotban el nem fogják
hagyni. Legelső viadaljok két Saracenus-
sal volt. A' Törpe, ki a' vakmerőségig bátor
volt, neki rohant egyik Saracenusnak, 's dar-

dájával dühössen melybe dőfte. Ezen dőfése, a' Saracenusnak ugyan keveset ártott, de mégis bőszerűt felingerlette : felemelte tehát hosszú kardját, 's a' Törpének balkarját irgalmatlanul megvágta. Még a' Saracenus jól ki sem vette vasát a' Törpének karjából, midőn a' Góliát segítségére érkezett, 's az ellenségeket hamarjában öszveszabdalta. Midőn már meghóltan a' földön elterülve feküdtek, a' Törpe minden irgalom nélkül öszvevagdalta fejeiket, hogy bőszerűt rajtok kitölthesse. Ezek után tovább útaztak, 's más viadalt kerestek. Nem messze útáztak még, hogy három álarczás vitéz egy elrabolt leánnyal elejekbe ötlött. A' Góliát talán békességessen hagyta volna őket rablott prédájokkal elmenni, hogyha a' Törpe, kinék a' leány jajgatása, és segedelemért való esdeklése szívére szállott, a' viadalt el nem kezdette volna. Neki rohant tehát azon álarczás vitéznek, ki a' leányt lován karja között tartotta, 's dárdájának hegyét sisakjába verte. Ő ugyan nem esett le lováról, sem homloka a' dőféstől nem vérezett : de a' Törpe ezen vakmerőségért tsuful meglakolt, mert a' másik álarczás vitéz néki hajtván dárdáját, jobb szemét kiszúrta. Ezt látván a' Góliát, bajtársát bőszerűlni sietett 's nem sokára, ha elnem szaladtak volna, mind a' hármat kivégezte volna a' világból. Örültek mind a' ketten a' győzedelmnek, mert azáltal egy szép leányt nyertek, kit mivel kétfelé osztani nem lehetett, a' Góliát magának megtartotta. Ezen viadal

után ismét tovább útaztak országról országra, 's több tartományokat bejártak, mint talán a' világon akárki, míg végtére egy csoport haramiákra nem akadtak. Most már a' Góliát volt az első a' viaskodásban, mivel a' Törpe nagy sebjei miatt vakmerőségéből sokat vesztett. A' viadal véres volt, és hosszú: akár merre vágott a' Góliát kardjával, mindenhol hullott az ember előtte, a' Törpe pedig vérengző indulatját a' levágottatkon eléggé kielégíthette. Már a' haramiák mind elestek, kik el nem szaladtak, 's a' Góliát a' holttesteket kiprédálta. A' Törpe nem prédálhatott, mert a' viaskodás között valamelik a' czombját keresztül vágta. Így tehát a' Törpe már egyik kezét, szemét, és lábát elvesztette, miglen a' Góliátnak csak egy sebje sem volt. A' préda után a' Góliát homlokáról letörülte az izzadságot, és így szólott törpe bajtársához: „Ez ditsösséges viadal volt, az egész világon fognak ezért bennünket magasztalni. Jer pajtás! hadd nyerjünk még egy illy győzedelmet, 's a' világon örökké, fog hirünk tartani”. „Nem pajtás!” felele a' Törpe — a' sok viaskodásban, és bajban böltsebb lettem, én veled többé nem harczolok, mert a' sebeket, és fáradságot csak nekem kell szenvedni, a' ditsösséget pedig te aratod”.*)

*) Kérettetnek azon Hazafiak, kik efféle Regéket tudnak, hogy általunk a' hazával közöljék.

A' tisztelet, mellyel a' Lacedemon,
és Athenabélieknél az örege-
ket illették.

Egykor Athenában, valamelly játék a-
latt, mellyet a' Respublika tiszteletére adtak,
egy öreg Nemes későn jött, midőn már
rangjához illő helyek mind el voltak foglalva.
A' távulabb ülő ifjak, kik őtet észrevettek,
intettek neki, hogy helyet fognának neki
tsinálni, tsak jönne oda. A' tiszteletes öreg
keresztül nyomakodott a' sokaságon, de mi-
dön oda ért, egyik sem kelt fel a' helyéből,
és ő tiszteletének megsértésével megszegye-
nülve állott. Sokan nevetni kezdettek, 's mi-
dön a' megszegyenítettett öreg odább nyo-
makodnék, az Athenabéli ifjak közönséges
gúnyoló nevetést inditottak. Zavarodása közt
az öreg azon padok felé nyomúlt, mellyek
az idegenek számára üressen állottak, 's nyo-
mulása közt oda tekintett, hol a' Lacede-
monbéliék ültek. — Ezen nemes lelkű nép,
melly nem annyira művelt volt, mint erköl-
tsős, felkelt székjéből, és az öregnek a'
legmélyebb tisztelettel helyet tsinált. Az
Athenabéliék megindultak a' Lacedemonbéli-
eknek ezen nemes tselekedeteken, 's állát-
ván illetlen tetteket, tapsolással dicsérték
meg szomszédjoknak tselekedeteket. Az öreg
pedig tapsolásokra eképp felelt: „Az Athe-
nabéliék tudják, hogy mit kellessék tseleked-
ni, de a' Lacedemonbéliék tselekszik”.

A' Reformatio.

Burnet, a' Salisbury híres Angol Püspöknek fia igen vad indulattal birt, 's tékozlásán kívül buja is volt. Ezen ifjut egykor az atya (a' Püspök) igen mély elmerültségben találta, 's midön kérdezné tőle, hogy „mit forgatna ismét fejébe? minn törné nyughatatlan elméjét? — ő ekképpen felelt”: Nagyobb munkát főzök én most ki Kegyelmes Uram, mint Méltóságodnak a' Reformatióról írt Történeteit. „És, mi lehet az? kérdé az apja? „Ön magamnak reformatiója” felele az ifjú.

Kitsinyből sokat.

Londonban az alacsonyabb rendbéli asszonyok kevés pénzeből nagy hasznot tudnak hajtani: mert ezen asszonyok sok halat, gyümölcsöt 's más tsemegét áruló asszonyokkal vagynak öszveköttetésben, kiknek naponként 5 Schillinget (36 xr.) 18 xr. interesért költsönöznek. A' költsönözés rendszerent regvel, a' visszafizetés pedig estve történik. A' Kofák t. i. regvel a' pénzt kezekhez veszik 's legfellebb is éjféltre az interessel együtt vissza hozzák. Egy illy hitelező asszony, ha nagyobb capitalissa nints is 70. Schillingnél (3 fontt 10 S) még is esztendőnként ezen bizonyos jövedelem mellett 100. Guineánál többet nyer.

A p r ó s á g.

Párisban Theseus nevű Operában, Medea személyét egykor a szépségéről híres Villier leánya játszotta. Ezen leánykának a játék közben valamely vén imádója a Spanyol falak, 's nyílások mögött ezer szépséget mondott. Imádójának tsevegése miatt elfelejtkezett azon idő pontról, mellyben neki a játékszinre fellepni kellett. A vén szerető éppen térdre rogyott előtte, 's kezét szívéhez szorittá, midőn az emlékeztető szovat meghallotta; kiszakasztja tehát magát szeretőjének karjai közül, 's egész méltósággal a játékszinre lép. A nézők tapsolással és nevetéssel fogadták, 's mivel ő azt szépségének tartozó hódolásra magyarázta, mely meghajtással köszönte; de a meghajtás közben a vén szeretőnek parókáját, melly a ruháján függve maradott, elejtette, 's így a titkos szerepet (Rollét) nyilván elárulta.

Mesés Kérdések.

- 1) Mitsoda gyümöls az, melly mindég szép, még sem érik meg?
- 2) Mivel repül a madár?
- 3) Mért néz az ivó a Kantsóba?

Jegyzet. A 2-ik Számbéli Rejtettség: Hő, vér, kövér, melly a Salva-Veniának legnagyobb tulajdonsága.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(4 .)

I.

Boldogúlt Szabó Dávidra.

Non se fatigabat superbi
Anxius in titulum sepulcri.

Virág,

Nem azért, oh Dávid, fáradozál,
Hogy majd, ha halandó életedet
Elvégezed, és a' föld, köz anyánk,
Rebelébe veszen, czifra nevekkel
Kirákott márvány az Utasnak eszét
Fáraszsza, 's ki 's melly fényes voltál,
Bársonyt viselél-e, vagy is tafotát,
Büszkén mutogassa: magasb, tisztább
Vala szándékod, melly már koronáz,
Mennyei polgár!

Még is citaránk

Méltán kesereg, mert jó hazafit
Gyászol, kit jámborság, tudomány,
Hasznos munkásság ismertet;
A' millyen igen ritkán születik.

Szem előtt nem vagy, de reád sok szív
Néz Birjon csendes, szent Nyugalott! *)
Virág.

II.

Baróti Szabó Dávid halálára.

(Sonett)

Jó illatot lehellett a' mező,
De még virági bectelen heverték,
Külsőkre vágytak a' szép honni kertek,
'S nem volt egünk reájok kedvező.
„Óh Földiim! kiálta hévvel ő,
Egy hasznos — egy nemes munkára jertek,
Mivelni, a' mit a' nép Hősi nyertek —
A' nagy mezőt, 's a' mit hoz a' mező”!

Így szólt SZABÓNK, 's örültünk nem sokára,
Hogy Flóra rózsát szórt a' csipke-fára,
'S kertünkben a' vadócz megédesült.

De fájdalom! kitért munkánk vezére
Elyziomnak édes enyhelyére, —
'S a' több teher gyengébb vállunkra dült.

U. N. Tóth László.

III.

Kovács Sámuel.

(Baróti Szabó Dávid halálára.)

Fájdalom! Im mikoron éppen neki küld'ni
köszöntöt

Részültem, nem véltt holta kezembe jöve. —

*) (Ezek anapszt lábú Versek).

Bontván Újságod' Kulcsárom! Földre le-
ejtém;

Mert elején mindjárt tűnt szemeimbe Neve.
A' ki Magyar 's jót érzeni tud, 's tisztelte
Barótit

Az képzelheti, melly búa merülve legyek.
Két szemeim keserű könnyel megteltek egé-
szen,

És szívem kezdett verni sebes szaporán.
Így ültém hcszszan székeemben — Virtre
repülvén

Gondolatim, 's lelkem sírja fölébe borúlt.
Szinte megérzettem hát Dávidom! a' Te
halálad'

Mert félelmek közt írtá Samud, levelét. *)
Jer kedves Pyber! sírjunk egymásra bo-
rúlva,

A' szeretett Dávid' gyász temetője felett!
Sírjatok oh Honnyom' jelesebb Költői Vi-
rággal!

'S a' gyász Verseknék vége sokára legyen!
Én ki egész húsz esztendőt vele lelki baráttal
Töltöttem, híven gyászolom őt poromig. —
„Nyúgodjál csenddel sok fájdalmidnak u-
tánna:”

Minden igaz Magyar így áldani fogja Ne-
ved.

*) Tiszteletes Kovács Sámuel Úr régi levelező barátja volt a' Boldogútnak, 's ez még Februariusban hozzá így írtt: „Majd esztendeje, hogy szobámból sem mehetek ki; egyet se léphetek, jobb lábom éppen nem bír. Nem is tsuda; ha 10-ik napját Aprilisnek valahogy érni fogom, a' go-ikat is bétöltöm. Ezen egymásközt való levelezésünkh talán utolsó”.

G r o t t a.

(a' Vizépitő mesterségben.)

Barlang. A' Grottáknak, mellyeknek legfőbb ékessége az ugróutakban, patakokban, és Vizesetekben helyezettetik, építésekor a' művésznak leginkább azon ártalmas következéseket kell elkerülni, mellyek a' viznek feloldozó, földbe szivárkodó, és nehezsége által okozható tulajdonságiból eredhetnek. A' művésznak tehát tapasztalásbeli ismeretsegeinek is kell lenni a' vizépitő mesterségben.

Ha a' Grotta alkotásának, valamelly a' természettől magától alkotott Barlanghoz kell hasonlítani, akkor a' művész csak, a' természet' legszorossabb követése által érheti el célját; figyelmezní kell t. i. néki, hogy a' kertfekvése, és a' részek helyezettése szerint a' Grotta a' tekintetet legjobban magára vonja.

A' Grották mindazáltal, nem tsupán a' szemnek mulattatására épittetnek, hanem sokszor inkább, hogy a' Léleknek a' magányba való visszavonulás kívánságának megfeleljenek, vagy a' hirtelen támodó fergetegben rejtekül szolgáljanak.

Mind e' külömbféle czélokra alkottott Grottáknak külömbféle alkotásokkal is kell birniok: mert nagy külöbség van azon Grották között, mellyekben a' művész a' természetet követi, és azok között, mellyek az é-

pitő mesterségnek legszorosabb törvényei szerént alkottatnak. Illyen nemű Grottákkal Olasz ország nagyon szokta az előtt kertjeit ékesíteni, 's az ő szoros építő törvények szerént öszve helybeztetett boltozatjai, inkább a' szemtsiklándozását, mint a' lélek megnyugvását tárgyazták.

Gondoljon az ember magának valamelly oszlopokon álló köszikla forma boltozatot, mellynek üregében egy más oszlopos barlang áll, Külömbféle vizöblökkel, vizesetekkel, ug-rókutakkal, képekkel, tükrökkel, képszob-rokkal, béka tekenőkkel, Tsigaházokkal, Koralltöredékekkel, szineskövekkel, Bányae-rczekkel, Krystálokkal, festett üvegekkel, kö-vévált testekkel, fakérgel, mohával és más nevezetes apróságokkal ollyformán elkészítve hogy mind az építő-mesterség törvényeinek mind a' művész képzelődésének megfeleljenek. Gondoljon az ember mind ezekhez még or-gonákat, mellyek a' vizesetek által a' leg-szebb nótákat játszá, a' madarak énekeit és csevegéseit követik; ollyan képszobrokat, mellyek külömbféle muzikaszereket játszanak, a' vizet külömbféle arányban magoktól elfets-kendezik, vagy azzal valamelly repülő vadra lönek. Gondolja az ember mind ezeket vala-melly durva módra de nem pompa nélkül öszve alkottatva, és magát az Olasz Grot-ták minémüségét elgondolta.

Azon kedves érzés, melly az illyen Grot-ták szemlélése által eredett, azokat minden Európai lakosokkal hamar megkedveltette,

de legföképp a' Francziákkal, kik a' tárgyaknak minden lehetséges változtatásával az Olaszokat a' Grották építésében hamarjában fellül haladták: ezt bizonyítja a' híres Thethis barlangja Versaillesben. De a' fáradhatatlan vetélkedés a' Grották pompájában, a' jobb izlésű művészekkel őket hamar megúntatta, mivel általlátták, hogy egy—minden más épületektől elszakasztott magánálló barlanghoz a' pompa éppen hozzá nem illik's azért a' természet eggyügyű útmutatását követték.

Az Olaszok mindazáltal nem győződhetek meg olly hamar helytelen izlésekről, 's ugyan azért azt tovább is követték; bizonyági ennek azon Grották, mellyek Romában a' Pápának Vatikánum mellett lévő kertjében; Florencziában a' Pitti palota mellett, Frascatiban, Tivoliban, és több más helyeken a' legnagyobb fényességgel és legnagyobb pompával felépítve állanak, jöllehet azok a' hosszú idő alatt fényességekből sokat vesztek.

Ezen Grottákkal éppen ellenkeznek azon Grották, mellyek a' Melancholiának szenteltetnek. Az illyes harlangoknak földalatti boltzatjaik ember tsontokkal olly formán vagnak kirakva, hogy azok az egészben majd oszlopokat, majd ismét szobrokat képeznek; az oszlopok közé ismét elszárodott mumia forma holttesteket helyeztetnek. Ezen mumiák' körül ollykor Könyvek, ollykor kaszák, vagy órák helyezettetnek, hogy általok a'

világi örömek mulandósága jelentessék, és az indulat a' szomorúságra elkészítettessék.

Legnemesebb Grották, mellyek a' természet útmutatása szerént készülnek. Már csak valamely kivájt kőszikla is, legkivált, ha a' nyílás előtt valamely függő szikla darabok téli zölddel befűtve látszatnak; az útast nyugalomra hívják, az üregeknek pedig valamely borzasztó szépséget adnak; hogyha pedig ezen természeti szépség valamely mellette folyó patak által nagyobbítottik, a' barlangok tökéletessé tétetnek.

Nagyobb barlangoknak, legkivált ha a' melancholia táplálására készülnek, ezen tulajdon (character) az által adatik meg, ha vagy egy sírkő, vagy hamuveder, vagy valamely szomorú felírás találtatik. Más célra készült barlangoknak más tulajdonságokkal is kell birni; másnak kell tehát lenni valamely ártatlan Nymfa lakásának, a' Thetisznek, vagy egy Najadának; másnak a' Faunus rejtekének; másnak a' Remetéjének, másnak a' Boszorkányének, másnak Circejének, Medeáének, 's a' t.

Szerentséssen van azon Gotta elhelyeztetve, melly körül valamely tsergő patakok, virágos helyek, gyöpágyok, és fürdők találtatnak, ezek a' magányosság kívánását, és a' tsendes mulatság vágyását eléggé kifogják elégíteni.

Játszi pedig, és változó az által lehet a' Grotta, ha benne a' világosság és sötétség változik, ha a' sötét boltozatokat, a' napsu-

gáritól megvilágított egyes részek felváltják é a' t. Végre még azt jegyezzük meg, hogy egy szabadon álló Grotta, melly semmihez sem támaszkodik, természet ellen való: hogy a' mulató kertekben gyümölcös ligetek körül legjobb fekvése legyen; Angol módra plántált kertekben pedig valamely domb, vagy kőszikla oldalán. Mindazáltal megkell jegyezni, hogy ne minden felül ugy jelenjék meg, mint tárgy: hanem hogy némely oldaláról az ember inkább mintegy véletlenül akadják reá: de a' midön valaki a' Grották alkotásában ezen czél után törekszik vigyázzon arra, hogy egészszen a' vadonba bele ne helyheztesse.

M e s e.

Tsont, és hús nélkül alkottak;
De mégis vagyon böröm.
Ha lélekkel megszállottak,
Nem fázom, bár nints szöröm.
Éltém tsak dúdolásból áll:
De ha számon lelkelem kieszáll,
Szóm' többé nem veheted,
Bár testem' ölelgeted. —

J e g y z e t. Feleletek a' 3-ik Számbeli
Kérdésekre: 1) A' festett. 2) A' farkával;
mert azt soha el nem hagyja. 3) Mert ő nin-
sen benne: különben kinézne.

H a z s n o s
M ű l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(5.)

Rövid értekezés az állatok' szo-
váról.

A' szó, az érzésnek kifejezése. Már pe-
dig bizonyos, hogy az állatoknak érzékeny-
ségek van, a' mellyet ők valamelly hang ál-
tal jelentenek ki, következésképpen szavok
is van.

A' szó ejtés annál tökéletesebb, men-
nél változóbbak érzékenységeink a' tárgyak
megszemlélésekor; és mennél tökéletesebbek
azon benyomások; mellyekkel lelkünk az ér-
zéseket felfogja.

„Tsak a' nyelv tette az embert emberre”
azt mondja Herder, mivel vágyásainak és
érzéseinek határtalan özönét korlátok közé
rekészte, és szavai által azon érzéseket meg-
foghatókká tevé.

Mivel pedig az ember, a' természetnek
minden organicus állatai között, legtökélle-
tesebb, tehát az ő szavának is minden e-
gyébb állatokénál tökéletesebbnek kell lenni.

Az állatok' szavai tökéletlenek ugyan, valamint az ő organizációjok is, de mégis szavak, mivel érzéseiket ő általok jelentik ki.

A' hang, melly által az állatok érzéseiket kijelentik, érzésöknek nagyságához, vagy kitsinységéhez képest különböző. Másképp jelentik azt ki az örömben; másképp a' szomorúságban; másképp a' szerelemben. Különböző tehát mindenkor szavoknak hangja, 's ugyan azért a' figyelmetes vizsgálónak érthető is.

Betsület kívánás, nagyravágyás, kevélység, fényüzés soha sem fogják őket nyughatalankodtatni: ők tsak testi kívánságaikat jelentik ki a' hangok által, ezek pedig együgyűek, és azért könnyen megfoghatók.

Kutyád soha sem fog panaszkodni, hogy kunyhója nem aranyos, hogy étele arany tálakra téve nints, 's hogy kutyáidnak ő nem Főbírója. Ő tsak eledelt fog tőled kérni. Ha haragszol, kérlelni fog; ha magán hagyod, érted szomorzkodni, 's ha ismét megérkezel, örvendeni. Ő ellenségeidet gyűlöli; ha idegen jön, megmondja: 's üldözi, a' kit néki parantsolsz. Ennyire terjed nyelve az emberek iránt.

De olyan állatok is vagynak, mellyeknek éppen nintsenek hangejtegetésű szavaik, és ezek tsak mozgás által jelentik ki indulataikat. Ellenben vagynak olyanok is, mellyeknek nyelvek igen bő, ilyenek a' mada-

rak. Ezen állatok szavainak megértésére következendő módon lehet jutni.

Az állatok szavainak kiejtése többféle hangokból áll, (a' mint az már fellebb megmondattott). A' mi az embereknél tellyes kifejezés, ő nálok sokszor csak egyszerű hang.

Ezen hangok pedig mindenkor csak indulatból eredhetnek, következésképpen mindenkor az ő valóságos indulatjoknak magyarázásai. Mivel pedig indulatjok nagyon egyszerű, nyelvek is egyszerű. Továbbá mivel csak a' valódi indulatnak kiejtése, tehát szava is mindenkor igaz: ugyan azért soha sem fogja a' him, nyöstényének mondani, hogy őtet szereti, ha csak valóban nem szereti. Ezen indulatnak magyarázása pedig, az állatoknál addig tart, a' meddig az indulat. Megbizonyítja nekünk ezt akármelly megsebesedett kutya, melly addig kiáltoz, míg nagy fájdalma tart.

Mind ezekből kitetszik, hogy az állatok szava indulatjoknak, és érzéseknek többszöri megújított kijelentése. Ezekért, a' ki az állatok' nyelvét érteni akarja, indulatjaiknak ismertetét tanulja, és nyelveket is fogja érteni.

Két hangú állatszó a' félelmet jelenti: illy szavak által nyilatkoztatja ki félelmét a' kutya kölykei iránt; a' matska, a' madár, a' tyúk mellynek a' vízben vannak rétze fiai, és minden szárnyas szelid állat, midőn örvöt lát.

Szaporán egymásra következő harmoniás hangok a' megelegetésnek jelei: illyenek

a' pityerkének hangjai, midön regveli dallát énekli. A' szerelemnek hangjai lágyak 's gyengék: a' haragé élessek, zavarodottak, a' fájdalomé egyszerűek 's nyögök.

Szaporán, érthetetlenül, es hangossan kítőró hangok' örömet jelentenek: illyenek a' verebnek, vagy tyúknak hangjai, midön eledelt talál.

Apollónius Tianäusról azt beszéllik, hogy ő egykor egy palota előtt állott, 's a' verebek' tsevegéseit halgatta. Midön megkérdeztetnék, azt felelte, hogy egy veréb éppen most hozá a' másiknak hirül, hogy nem messze onnan egy Gabonás-zsákból minden gabona kifolyt. Ezen dolog igaz volt, 's ki ki tsudálta Apollonius Tianäus észrevételeit. Ekartshausen olly aszszony szomszédságában lakott, ki sok madarakat tartott. Ekartshausen ezen aszszonynak mindenkor megmondotta az etetés idejét, jóllehet az holkorábban, hol későben történt. Egykor elfelejtette őket etetni, 's Ekartshausen estve hozzá ment, intven, hogy ne hagyná madarait olly soká koplalni. Az aszszony kérdezé, hogy kitől tudná, hogy madarai még enni nem kaptak? Ekartshausen azt felelte, hogy a' verebektől, mert mindenkor, a' mikor madarait megctette, a' kalitka' almát az ablakon kiszórta, mellyre már a' verebek várakoztak. Midön tehát észre vették, egyik a' másiknak hirül adta, 's az által ollyan tsevegést indítottak, hogy Ekartshausen mindenkor tudta, mikor eteti szomszédja a' madarakat.

A' Villámnak különös ereje.

Wyanne Aszszonyságnak gyermekágya után bal-melyén valamely gomb forma daganat támodott, mellyet semminémü orvosi szerekkel el nem lehetett hajtani. Azon felelem, hogy a' daganat végtére fenévé változónék, Heiks Doctort arra bírta, hogy az Aszszonyságnak a' Dublinba való útazást tanátslaná; az ottani Orvosok tanátsának meghalgatása végett. A' Dublini Orvosok a' daganatnak kimetszetését javasolták, 's Wyanne Aszszonyság már életéhez minden reménységét elvesztette, midön egynap, a' midön éppen ablakjánál állana, a' villám a' házra letsapott, 's a' háztetőt felgyújtván a' szobába szált, hol Wyanne Aszszonyságnak balvállát és mellyét megütötte, és onnan baloldalán le a' földbe szaladott. A' testen lévő selyemruha két felül színét egészszen elvesztette, a' pamuk, melly mellyét takarta, elvolt pörkölve, maga pedig Wyanne Aszszonyság a' földre rogyva, sok ideig életétől megfosztva lenni látszatott. Lassanként mégis a' dörgölések, és erős kenőtsék által magához térvén, örömmel és tsudálkozással tapasztalta, hogy a' gombos daganat nagyot apadott, mellyet is azután az Orvosok igen könnyen, és hamar eloszlattattak. (Journ. encyclop. Jan. 1777).

A' Virágoknak ártalma.

Ingenhous Physikus és Botanikusnak a' virágoknak ártalmáról illy nevezetes észrevételei vagynak: Hogyha az ember a' virágokat éjszakán által valamelly üveg edénybe úgy elzárva tartja, hogy azon edénynek nyílt része a' vízben állván, minden külső levegőnek bényomulását az edénybe megakadályoztatja, regvelre a' virágok ugyan előbbeni állapotjokban fognak lenni, de a' belső levegő egészszen megváltozva, mert hogyha ezen edénybe égőgyertya tartatik, az azonnal elaluszik. Ezen tapasztalást akármelly virággal tett próba is megbizonyítja, mert akármelly virág is így elzárva, tízszerre nagyobb számu levegőt, mint a' mekkora önön kiterjedése, ollyannyira megveszteget, hogy a' bogarak abban kevés szempillantatok múlva meghalnak.

Ezen tsalhatatlan tapasztalást akárki maga is megpróbálhatja.

Újjesztendei szerentse kívánás.

Egyik Párisi Újjság illy szívreható örvendezéssel állott elő Újjesztendő napra: Az időnek özöne ismét elragadott sebes hullamaival egy esztendőt. Ismét Újjesztendő kezdődik. Ma a' szerentse kívánásoknak napja vagyon. Én is tehát a' Publikumnak kívánok valamit, a' mi magamnak ne ártson, mások-

nak pedig használhasson: t. i. Minden jó barátimnak független életet; ellenségeimnek hivatalokat. Kívánok erős karaktert a' Deputátusoknak; egyenes szívűséget a' Szószóllóknak; egymáseránt való türelmet a' külömbféle Felekezeteknek. Minden Katonáknak Cincinnatus béke-nyugodalmát; minden Férjeknek Alceste' magát feláldozó szerelmét; minden Anyáknak Cornelia ékességét; sok Házosoknak Szokrates békességes türését; a' szép Tánzosnéknak Danae' arany essőjét; a' Játékszinek' Igazgatóinak Scipio maga tartóztatását. Minden Távullévőknek szerentsés haza jövetelt; az itthonvalóknak békességes nyugodalmat. Minden Francziáknak az elmúltakról való elfelejtkezést. Kívánok minden Hatalmasnak tsendes álmot; minden Philosophusnak mélységes ismertetet; minden Bíráknak igaz itéletet. Kívánok az Orvosoknak tsendes keresetet; a' Nagyravágyóknak egy hónapi hatalmat; a' szabadság ellenségeinek esztendei fogságot. Kívánok egész Európának szerentsét; Franczia országnak nyugodalmat; Olvasóimnak megelégedést; magamnak egy pár ezer Olvasókat". — Dixi.

A p r ó s á g.

Charlestownban egy ifju ember már a' végső fillerjéből is kifogyott. Ezen szükségében egy Könyvnyomtatóhoz ment, 's vele néhány Bohóságok előadására czéldulákat nyo-

tatott. A' czédulák készen voltak, 's azon este ve a' játéknak is ezen nevezet alatt: „A' zsákból kieresztett matska”. Egy felvonásban 's a' t. végbe menni kellett. A' Játzószin tömve volt, 's várva várta kiki a' Játéknak kezdetét. Vegre egy fület hasogató sip'hangja hallatott, azután egy dob, ezt követte valamelly három hürü utálatos hangu hegedü. Illy kezdet után előjött egy rongyos ember otromba lépésekkel, ki midön a' padlatra leültt, lábai közé egy zsákot vett, 's abból egy matskát kieresztett. A' nézők szidalmazák, mivel reménysegekben megtsalattattak. Midön a' lármá valamennyire letsendesedett, előjött az ifju, ezen bohókodásnak kezdője, hogy Beresztő beszédjét elmondja. „Uraim és Asszonyaim! így kezdé az ifju beszédjét — A' bohókodásnak vége van, köszönöm pártfogásokat. A' kik meg nem elégednének játékommal, gondolják meg, hogy többet nem ígertem, minthogy a' matskát a' zsákból ki fogom eresztieni, a' mi meg is történt.

Mesés Kérdések.

- 1) Mikor temeti el a' holt az elevent?
- 2) Mennyire esika' napkelet a' napnyugottól?
- 3) Mellyik a' legnagyobb temető?

Jegyzet. A' 4-ik Számbeli Mese:
Duda.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(6.)

O d a.

(Ötös Choriambicus Vers.)

Jó a' csendes üdö, mellyben akár tengeren
 a' hajós
 Kalmár járjon, akár a' Duna nagy mélyein,
 el kijut
 Biztos partra kevés gonddal is. A' béke is
 égi jó,
 Mellyet míg riadó tárrogató 's trombita har-
 sogás
 Kerget, szüntelenül vár, vagy ohajt e' csapo-
 dár világ;
 Osztánan ha derült képpel elő áll, 's moso-
 lyog neki,
 A' hálátlan öröm gyermeke rá ún hamar, el-
 fajul.
 E' büntöl magadat, melly puha, rest, gyen-
 ge, dologtalan,
 Őrizzd; ront Hazafit, ront Katonát 's hadvi-
 selő Vezért.

Hajdan Pompéjusod, Róma, imígy romla, 's
hanyatlani
Kezdel, mert kitanult és elesett, a' ki vezet-
hetett. *)

Bebe, és Brovslavsky.

(Két Törpék.)

Az első ezen törpék közül, a' kinek va-
lóságos neve Ferrey Miklós volt, Tres-
san Grófnak föléle tett leírása szerint, Plai-
nesben született Salins Herczegségben. Az ő
szülei jó test állásúak voltak, de ő születé-
sekor csak 8—9 hüvelknyi hosszúságú volt,
és 12 Latot nyomott. Ő nagyon erőtlen
volt, és egy kenderrel terített ányéron vit-
ték a' Templomba a' keresztiségre. Ő az ő
Annyának emlőit nem szophatta, mert szája
sokkal kisebb volt, hogy sem a' tsets bimbót
elfalhatta volna. Ő tehát egyedül ketske-téjjel
tápláltatott. Életének hatodik hónapjában
himlőzött, ebben a' betegségben a' ketsketéj
volt egyetlen egy eledele és orvossága. 18.
hónapos korában beszélni kezdett. Két esz-
tendős lévén, tökéletesen járhatott: első
cipellői csak egy dió-héj nagyságúak voltak.

Az oda való lakosoknak durva élelmek,
a' melly hüvelyes veteményből, szalonnából,
és krumpliból állott, hatodik esztendejéig

*) — — longoque togae tranqvillior usu Dedidicit jam
pace ducem. Lucanus I.

táplálta ötet. Ezen idő alatt különbbféle betegségeken szerentsésen által esett. Ötödik esztendejében tökéletesen ki volt fejtödve, és nem volt nagyobb 22. hüvelknyinél, és éppen ez a' különösség tette szerentséssé.

A' Lengyel Király Leszinsky Szaniszló tudosittatván ezen ritka gyermekről, azt látni kívánta. Lünevillibe hozatta, és idővel magánál megtartotta. A' kis Bebe nagyon ragaszkodott a' Királyhoz, jóllehet külföldben a' szeretetnek kevés érzését mutatta. Akár mennyit vesződtek is nevelésével, de benne az okosságot, és a' józan ítélő erőt lehetetlen volt kifejteni. Azok a' kevés isméretek, mellyeket fejébe verhettek, elégtelenek voltak arra, hogy a' Religiorol való képzeletre, és egy helyes következtetésre vezessék. Az ő felsőbb tehetségei alig haladták meg a' jól megtanított kutyának tehetségeit. Ő a' musikát szeretni látszatott, és néha a' taktust elég helyesen verte. Ő annak rendje szerint tánczolt is, de ekkor figyelmezve nézett az ő Tanítójára, hogy az adott jelek szerint intézze lépéseit, és mozgásait.

Ez a' törpe egykor egy mezei lakáson való mulatáskor a' réten volt, a' hol a' fű nagyobb lévén ő nálánál, azt gondolá, hogy az erdőben eltévedtt, és segítségért kiáltozott. Ő némelly indulatokra, kiváltt a' haragra, és irigy-bánatra kifakadott, és ilyenkor töredezett, és rendetlen volt beszédje. Szóval, ő tsak olyan nemű érzést mutatott, a' melly a' környülállásoktól, érzékenységi

bélyomásoktól, és egy szempillantatnyi meg-
rázódástól származik, és az a' kevés okosság,
melly belőle ki tsillámlott, nem látszott meg-
haladni némelly állatoknak ösztönét.

T a l m o n d Herczegné próbált néki ok-
tatására lenni, de minden okossága mellett
sem mehetett semmire ezen törpével. Igye-
kezetéből tsak az lett, a' minek szükségkép-
pen kellett belőle lenni, t. i. ezen Herczeg-
néhez való erősebb hajlandóság, a' melly
néha irigy bánattá is változott. Egykor a'
Herczegné az ő jelenlétében egy kiss kutyát
simogatott, B e b e azt dühösen kirántotta
kezéből, és ilyen szavakkal az ablakon ki-
dobta: „miért szereti ezt jobban nálomnál”?

Életének tizenötödik esztendejéig ennek
a' törpének minden organumjai természeti
munkásságokban voltak, és az ő kis teste
helyes, és kedves volt. Ő akkor 29 hüvelyk-
nyi magosságú volt. De ezután ereje fogyat-
kozni kezdett, háta-gerincze meggörbült,
feje előre hajlott, lábai elgyengültek, az
egyik váll-tsontja leesett, orra megdagadt,
szóval, B e b e a' megfogyatkozott öregség-
nek minden jeleit mutatta, mindazonáltal a'
még következő négy esztendőben magossá-
gára nézve nevedett.

T r e s s a n Gróf, a' ki ezen törpének ne-
vedésénél a' természet' menetelére figyel-
metes volt, előrelátta, hogy az harminczadik
esztendeje előtt, mint öreg ember, fogmeg-
halni. Életének utolsó esztendejében egész-
szen el erőtlenedett, 's alig mehetett; a' külső

levegő, ha tsak nagyon meleg nem volt, igen ellenére volt; ha a' napra ki vezették, úgy látszott, mintha új erőt adott volna neki, de alig mehetett 100 lépésnyire egy másután. 1764. est. Majusban nagyon rosszul lett. Erre nátha és hideglelés következett, és szüntelen való álmodásba esett, mellyből rövid idő alatt ismét magához jött, de szava el állott.

Életének négy utolsó napjaiban egészen eszéletértt, az ő beszédjei, mellyek értelmesek, és hathatósak voltak, mind azokat álmodásra hozták, a' kik körülötte voltak. Ő 1764. est. Julius 9-iken halálozott meg tsak nem 23. esztendő korában. Az ő nagysága 33 hüvelyket tett.

Tsak nem azon idő tájban volt Lunevilleben egy Lengyel nemes ember Brovslavsky nevű, a' ki még Bebenél is kisebb volt. Az ő szüléi a' középszerüeknél nagyobbak voltak, és 6 gyermekeket nemzettek, a' kik közül a' leg öregebbik tsak 34 hüvelyknyi nagyságú volt. A' második, a' kiről itt vagyon a' szó, és a' kinek történeteit a' már említett Tressan Gróf meg irta, tsak 28 hüvelyknyi volt, jöllehet akkor már 22 esztendőt élt. A' három fiatalabb testvérek, a' kik között egyik a' másikánál esztendővel volt fiatalabb, 5 talp, és 6 hüvelyknyi magosságúak voltak: a' hatodik, Leány volt, és legfellyebb is 20—21 hüvelyknyi, de különösen helyes állású, és nagyon betűletudó volt, és nagy elmét mutató.

A' Bebe, és Brovslavsky között való hasonlatosság csak a' test alkotmányában állott; mert ez jó egészséggel birt, egyenes test állású, és mozgásaiban nagyon gyors volt. Ő a' fárasztó nyughatatlanságokat is elgyőzte, és könnyen emelt terheket, mellyek reá nézve elég nagyok voltak.

A' mi pedig Bebétől még inkább megkülönböztette, abban állott, hogy ő egy ki miveltt elmének jelességeivel birtt, hogy emlékező tehetsége nagyon hiv, és ételő ereje helyes volt. Ő nagyon jól olvasott, és írtt, értette a' számvetést, a' német és franczia nyelveket, és ezeken nagy könnyűséggel beszéllett is. Ő minden tselekedeteiben elmés volt és feleleteiben eleven. Egy szóval: Brovslavskyt Tressan Gróf ki fejezése szerint úgy lehetett nézni, mint egy tökéletesen ki miveltt kiss embert, Bebét pedig, mint egy éretlen kiss embert. —

A' Viseletben való Fényűzés.

Ezen tárgyat nem azon szempontból tekintjük, a' mellyben az a' főbknél naponként megjelenik: mert a' viseleteknek számálhatatlan külömbféséségeit előszámlálni nehéz dolog volna; nehezebb még az ifjaknak és leányoknak a' vesztegető ruha változás kívánását lerajzolni. Itten kevés szókkal csak

a' szolgáló-leányok között elhatalmazott ruhában való fényüzést kívánjuk megemlíteni.

Ha a' Gazda - aszszonyoknak panaszaik; hogy t. i. már jó Szakátsnét; Szobaleányt, Szolgálot kapni lehetetlen legyen, fontolora vesszük, méltán felgerjedhet bennünk a' dolognak közelebbi megvizsgálására való kívánság. Szorossan megvizsgálván a' dolgot ezen elromlottságnak legnagyobb oka a' ruhában való fényzés. Ez által ök, mivel bérek a' külömbféle ruhák megszerzésére nem elegendő, tilalmas tselekedetekre vetemednek, 's hívségeket, és erköltsöket megrontják.

Mennyire hatalmazott legyen el, a' piperézés kívánsága, kitetszik, a' mindennapi tapasztalásokból: mert akármelly ismeretlen Uri házba menjen is bé az ember, zavarodásba jön, mert nem tudja az aszszonyt a' szolga leánytól megkülömböztetni. Ha az útszán látja a' Szakátsnékat, Kisaszszonyoknak; a' Szolgálókat legúrabb Szoba leányoknak gondolná. Amazok tollas kalapokban, selyem ruhában; ezek tsigás hajfürtökkel, és hosszú köntösökkel ékeskednek. A' Tót Leányok lejönnek Pestre kurta ködmönkében, tsizmában, hátra fűsült, 's leeresztett hajfürttel, 's alig múlik el egy hónap, már hajokat imitt amott megnyiretik, a' hajfürtöt nagy fűsüvel feltüzik, tsizma helyett czérna gyenge harisnyát, és vékony czipöket öltenek fel, mellyek mivel hamar elszakadnak, a' helyeiket szüntelen változtatják, hogy ollyat találhassanak, hol többet, és szabadabban tsen-

hessenek. Így állandó és jó tseléd soha sincsen. — Ezen rendetlenség a' ház-tartásban valóban szükségessé tenné, hogy a' Tselédek eránt való Rendszabások (Dienstbothen Ordnung) itten is behozattassanak, és szorosán megtartassanak.

A p r ó s á g.

Dondelle Birtokost fel fúvalkodottsága arra bírta, hogy önön képét köböl kifaragtatná, és kertjében felállíttatná.

Ezen képszobort szemlélvén két parasztok, azt kérdé egyik a' másiktól: hogy miért nem volna néki kesztyűje? Óh! monda a' másik, minek kellene néki a' kesztyű, hiszen mindég zsebünkben, 's erszényünkben van keze."

Rejtett szó:

Három betűm három pár,
Két utólsóm bőrbe jár:
Mindössze ötünk felett
Sok a' kérdés 's feletet.

Jegyzet. Feleletek az 5-ik Számbeli Kérdésekre: 1) Hamu az izzó tüzet. 2) Épen egy napi járás. 3) Az ember gyomra; mert az égi, földi, és tengeri állatokat elnyeli. —

I. Péter Képszobra.

Isac Fő templom Sz. Pétervárának, és úgy szólván egész Európának is legnevezetesebb helyén áll. Ezen Templom előtt van azon piacz, mellyet I. Péter Czárnak óriási köképe ékesitt. Ezen képet valamint a' Templomot is II. Katalin készittette, szinte olyan pompával, melly minden egyéb műveit jelessé teszi. Falkonet Francia Köfaragó volt a' Czárné kívánságának szerentsés végrehajtója. A' gondolatok, és az allegoriák Falconetnek ezen művében felségessek, és ha a' Művésznak az ízlés szépségét a' Tsászárné' azon akarátjának nem kellett volna feláldozni, hogy t. i. egy csoportot (Gruppe) készittsen, a' Képszobor hasonlíthatatlan szépséggel bírna.

A' Képnek állása egyetlen egy Granit darabból áll. Ezen Granitkönek egyikfele kivagyron faragva, 's egy hegynek meneteles oldalát képezi, a' másik pedig meredek. A'

Czár lovon üll, a' hatalomnak, 's ditsőségnek legfelsőbb tetején. A' ló a' kösziklának legszélsőbb tsútsán vágató helyheztetésben van; a' Czár pedig jobbkezét, mint egy népét áldó atya, felemelve tartja. A' lovát vágatásában egy Kigyó akarja fenn tartani, de öszve tipratva általa lábai alatt fetreng *). A' Czár medve bőrön üll, ruhája egy ránczosan hátra nyúló palást, fejét borostyán koszorú ékesíti.

Kevés hibákat kivéven, ezen Répszobor tökéletes: de tökéletességét nem annyira Művészének, mint a' szerelemnek köszönheti. Collot Kisaszszony, Falconet nevelt leánya, Péter Czárt a' szerelemnek egész nagyságával szerette. Ezen Leány a' Nagy Peternek kevés idő múlva az lett, a' mi a' híres Katica Leány ezen kedveltjének volt. Mennyire szerethette a' Leány a' Czárt, kitetszik azon köfejből (Büste) mellyet hasonlíthatatlan szépséggel 's pontossággal a' Czár feje szerént készített. Ezen köfej után dolgozta ki Falconet a' Répszobor fejét, 's tsak az által lehetett az olly tökéletes.

A' Granit darab ezen emlék jelhez Würzburgban töretett. Felirása pedig ezen kevés sorokból áll:

Petro Primo
Catharina Secunda.

*) Sok utazók azt állítják, hogy a' Kigyó tsak azért volna az egészhez tsatolva, hogy a' Kép mesterséges állásának az arányt megadja; azért is a' Kigyót

Statistikai Jegyzések.

Béts városában a' halandóság a' közelebb múlt esztendőben elég nagy mértékben mutatta magát. Ugyan is öszveségessen 11,501 személyek haltak meg, kik közül megélemedett Férfiu 3,033; Aszszony 2884; Fiú gyermek 2935; Leány gyermek 2649 volt. Általjában minden napra esik 31 halott, és ezen esztendőbeli halottak 431-el többek voltak, mint az előbbi 1818-ik esztendőben.

Születtek pedig öszveségessen 12,624 gyermekek, kik közül fiúk 6491; Leányok 6133 voltak. Általjában 88 gyermekkel több született, mint 1818-ik esztendőben. És így ha öszvevetjük a' születteknek, és holtaknak számát, kitetszik, hogy 1123-ma több született, mint meghalt.

A' házosodások is elég számossan voltak, 's nevezet szerént 2588 párra teltek. Mellyre nézve kitetszik, hogy 160 párral többen házosodtak ezen esztendőben, mint az 1818-ikban.

London városában, minden külső városait hozzá vetve, a' közelebb múlt esztendőben, az az 1818-ik December 15-ik napjától fogva, az 1819-ik December 14-ik napjáig

tsak akkor lehet látni, midőn a' Képszobor hátulról tekintetik. Mások a' Képnek felemelkedése ellen tessék kifogást,

születtek öszveségessen 24,300 gyermekek, kik között férfi 12,574; Leány 11,726 volt: Meghaltak pedig öszveségessen 19,228 személyek, kik közül Férfiak 9671; Asszonyi nembeliek 9557 voltak.

Berlinben ugyan a' közelebb múlt esztendőben születtek 6564 gyermekek, kik közül Férfi 3408; Leány 3156 volt. Ezen gyermekek között 1041 törvénytelen ágyból való, 's így majd minden hatodik gyermek. — Meghaltak általjában 5991 személyek. Házosdottak 1653 párok.

Téli mulatságok Sz. Pétervárában.

Sz. Péterváranak lakósi a' farsangot tsupa bohókodásban töltik. Az útszák ilyenkor tömve vannak piperéssen felöltözködött asszonyokkal, emberekkel, és gyermekekkel. A' czifra hintók, és szánok a' vigadozó nép között szakadatlanul járnak. Ezen mértéktelen bohókodásokat az Oroszoknak igen kemény böjtjök okozza, mert a' farsangban valamennyire kiakarják magokat elegíteni azon sanyargattatásokért, mellyeket nekik a' böjtben kell szenvedniök. Azért is a' szegényebb sorsú emberek ilyenkor pénzeiket nem kémélik, 's még egy fillérjekben tart,

mind addig a' dözsölestől, és vigadozásoktól meg nem szűnnek.

Legnagyobb mulattatást lelnek ők ezen időszakaszban a' Newának jéghegyein. A' befagyott Newa felett, t. i. két magas (40—50 láb magosságú) állást tsinálnak. Ezen állások mintegy 900 lábnyi távulságra vagynak egymástól, ellenében egymásnak, az ő meredekségek pedig mintegy 55 grádsok. Az állások egyik oldalán grádsok vannak, a' másikon pedig, a' mellyen az apró szánkákon leereszkednek, az állásnak padlatja jéggel van kirakva, melly a' gyakor megöntözés által egész jégtáblává válik. Az ilyen módon elkészült állásról azután irtóztató sebességgel leereszkednek, 's a' két állás között lévő pályát gondolhatatlan hamarsággal befutják.

Az Oroszoknak ezen kedves multságokhoz már vagynak különös embereik, kik a' tanulatlanoknak szánkáikat arányozzák. Ezen emberek kevés Kopekekért egész órákig is igazgatják a' kedvelőknek szánjaikat.

Ezen multságának nagy hasonlatossága van azon szánkázáshoz, melly nagy fagyok után a' Mont-Cenis tetejéről történik. A' Kotsis elől ül, 's a' repülő szánt olly mesterségesen kormányozza, hogy a' nézőknek sürűven álló csoportjában minden érintés nélkül eliramlik. — Vagynak olyan kedvellői is ezen időtöltésnek, kik magok kormányozzák a' szánjokat. 'S még a' népnek egy része magát a' szánkázással mulatja, a' másik jégpatkón tsúszkál. Az Oroszok a' tsúszásban

tsak a' sebességre ügyelnek , és nem azon mesterséges fordulásokra , melly más Nemzeteknél olly nagyon divatban vagon.

A' megbüntetett elbizottság.

De l' Etorriere Marquis , Francia Gárda Tiszt , legszebb ember volt a' maga idejében Párisban : de a' sok ditséretnek , 's tsudálások igen elbizottá tették , 's belőle is olly szenvedhetetlen ember kezdett lenni , a' millyen rendszerént minden szépségéről tsudált emberből lenni szokott. Ezen Marquisnek szépségében való elbizottsága így szégyenített meg egykor : Valamelly vasárnap a' déli misén lévén , hol a' Szép nem számosan öszve gyülekezni szokott , a' tolongás között , néhány emberek igen irgalmatlanul öszve szoritották. Felboszonkodva kiáltott szomszédjára , hogy engedne néki helyet : de ez a' legalázatosabb szavakkal , így szóllott a' Marquishez : „Kérem kedves Úr , ha egy kevéssé felém fordulni méltóztatnék”? — Miért? — „Mivel — ha már meg kell vallanom , én Képiró vagyok , 's az én barátom , ki amott a' szögletben van , egy leánytól arra kéretett , hogy az Úrnak arczatját néki festené le , azért nyomultam én olly illetlenül az Úr mellé , hogy az Urat olly állásba helyheztessem , a' mellyben barátom azon szögletből lefesthesse. De l' Etorriere annál inkább sem kételkedett ezen embernek mondásán , mivel

a' nevezett szögletben valóban egy embert látott, ki szeméit reá függesztette, 's kezében egy rajzoló tollat tartott. Mivel pedig ezen különös kívánság elbizottságának igen kedves volt, azon állásában mozdulatlan megmaradott. — Néhány szempillantatok múlva azt mondá neki szomszédja. „Az Úr bétöltötte kívánságomat, köszönöm szívességét, ne alkalmatlankodjék többé magának”. „Ah! — felele a' Marquis megelégedve — meg kell vallani, hogy nem lehetne a' dolognak szaporábban végére járni”. — A' nép eloszlott, 's a' szögleti Képiró társával együtt mellőle elveszett. És midőn de l' Etorriere Úr zsebébe nyúlna órájáért, tsak üres helyét találta; piksisét kereste, oda volt; erszényét, oda volt; Levél-tartóját, oda volt, 's mérgelődve szidalmazta önnön magát, hogy elbizottsága által annyi drága jószágait elvesztette.

A p r ó s á g o k.

Mailandban Bruno Domenico mostanában a' bolhákat tanítja dolgozni: t. i. tsinos kis szekerkéket készített, és azokra kisdud arany ágyúkat téven ezen szekerkét vonatja a' bolhákkal. Van közöttök már olly kitanúlt is, a' ki lábaival kereket nyomdos, 's ezeknek forgatásával, a' hozzá alkalmaztatott vödört felhúzza. Melly próbatételekben az embernek mesterségét, és békességes türe-
set, vagy az állatoknak erejét, és magok' al-

kalmaztatását kelljen e' inkább tsudálni? Olvasóinkra bizzuk.

Midön 1813-ban, October' 18-kán a' Liptsei tsata végbe ment, Berlinben egyik Kávéháznál az a' beszéd vala, hogy Bonaparte az ifju Gárdáit maga vezérlette, 's még sem volt haszna. Erre egyik azt a' kérdést tette: De miért vezette az ifjú Gárdát, és nem az öreg Gárdát? — Bele szólott egy Zsidó: „Miért? hm! ez nem ide való kérdés; az öregek úgyis tudták az útát (Pedig talán a' Moszkvai útban mind elfagytak”).

Angliában szokás szerént az adóssakat, ha nem fizethetnek, minden rang, és születés különbözése nélkül beszokták zárni. Így történt H— — tékozló Urfival is. Ő tehát a' fogságából ír a' Nagy Bátyjának, hogy legalább fogságában való élelmére neki bizonyos pénzt küldene: de levelére kívül is reá írja mennyit küld; ne hogy a' szolga, kinek hinni nem lehet, valamit elidegenítsen. Az öreg felelt, 's a' levelre ezt írta: „H— — Úrnak, 's ebben semmit”.

M e s e.

Fehér a' földje, fekete a' magva, ember hajtja, lúd szántja.

J e g y z e t. A' 6-ik Számbeli Rejtett szó:
Hat, ár, határ.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(8.)

Köz Nép Dalla

Édes kintsem Tubiczám!
Szeretsz-é még igazán?
Ha nem szeretsz igazán,
Ne járass magad után.

Régen volt az soká lesz,
Még nekem más Rózsám lesz,
Kinek a' gyenge karja
Fáradtt vállom takarja.

Utszu bizony! Utszu már!
A' kis Lány is Dáma már.
Az Anyya meg boszorkán;
Mind a' kettő megront már.

R e g e.

Phasisban különös szépek a' T. nemei. Itt volt egy Fácán Tyúk melly azon repülő állatok között is, mellyek Chinában talál tatni szok-

tal, legszebb lett volna. Tollai feketék voltak, mint a' simitott Ebanom, széleik arany 's ezüst színekkel himezve; fejének bubja 's taréja bíbor színű, szeme ragyogó, állása gögös, járása pedig kevély volt. Ezen tulajdonságok mellett ezen Tyúk érzékeny szívvel is birt, melly a' barátságra 's szerelemre hajolni szokott. Birt még világos elmével is, hogy önnön szépségéről itéletet hozhasson, de nem elég megfontolással, hogy tudhatná, hogy gögje 's büszkesége miatt szenvedhetetlen legyen. Legfőbb hibája ezen Tyúknak az elbizottság volt (vanité): de ki nem biza-kodik ön magában.

Midőn életének tavaszát elérte, minden Kakast megszáditott szépsége. De ő megvetette a' hódolóknak szerelmeket. Hijába fűt-
ták fel högyöket a' kakasok mellette; hijába verdesték szárnyakkal a' földet, hijába jár-
ták szerelmetes tánczaikat körülötte: ő ér-
zéketlen maradott, 's hódolásaikat tsak hi-
deg szívvel fogadta; és hogyha valamelly vakmerő Kakas tollát megilletni merte, dühösen megvágta orrával.

A' büszkeség mindenkor eltéveszteti vé-
lünk a' jó utat, gyűlöletessé tesz bennünket
mások előtt, magunktól pedig a' tsendes ör-
ömet elüzi. A' legszerentsétlenebb indulat-
tal bir az, ki tsak ön magát szereti. Ezt ta-
pasztalta a' Phasisi tyúk is. Szíve a' kakasok-
nak hódoló csoportjában is üres maradott,
mivel büszke kívánságait bé nem tölthették.
Fohászkodni kezdett: de mit volt tenni? —

Kevélységével felhagyni, a' megvetett szeretőket vissza hívogatni? — Mit fognának mondani a' Phassisi tyúkok? nem lenne szünete rágalmazásoknak!

Nagyon kezdette magát epezteni, midőn egy utazó Anglus ki éppen hazájába vissza tért, a' tyúkot szépségeért megkedvelte, 's drága pénzen megvásárolván, magával a' tengeren által Angliába elvitte.

Alig volt Nagy Britanniába tyúkunk így kezdett magához szóllani: Most itt van a' kedvező idő, hogy büszkeségemről letegyek, 's imádóimnak érzékenyebb szívet mutassak. Ezen tartományban én egy fiatal, szeretetre méltó, és hű férjet fogok választani. Mert érzem, hogy szerentsémre eddig, a' nem visszanozott szerelem hibázott".

Mig gögös tyúkunk magában így beszélgetett, a' tartománynak sok Kakasi hozzá közelítettek. Egy sem volt közöttök, melly magas, szép, és büszke nem lett volna. De kevély tekinteteikből látni lehetett, hogy ők minden idegent csak megvetve szemlélnék. Rátartóssan jártak az idegen tyúk körül, 's egyik a' ki még közöttök legmíveltebbnek látszott; ilyen formán intézte hozzá szavait:

„Hallgassd Kisaszszony, én Urad kívánok lenni; mert te nékem tetszel. Én itten Sultán vagyok, 's nő házomba (serail) bele fogadlak. Visszanozzd tehát szeretetemet, parantsolom tenéked".

Ezen kevély szovakra egészszen megmevedett állásában a' mi érzékeny tyúkunk,

's a' gögös ajánlásra egy szót sem szólhata. De a' többi Kakasok közül, kik szovaira figyelmeztek, egyik így válaszolt néki: „God-dam! nagyon elbizod magadat! te itt Ur! te itt Sultán! ki merte ezt valaha országunkban mondani? Mi mind Anglusok vagyunk! szabadok! függetlenek! Mitsoda jussal akarod te a' Kisaszszont ön magadnak megtartani? ő szinte úgy a' mienk, valamint a' tied! Ezen szovakra a' megtámódott Kakas felháborodott, 's ellen felét orrával irgalmatlanul megvágta: de az, olly erőssen állott, mint a' kőszikla 's a' megtámódónak tareját, midőn az ismét reá rohanna, hatalmasan megragadta. Most már a' viadal közönséges lett, 's egyik a' másikat vágta, marta, karczolta, 's tsapkodta. A' tyúk megijedett ezen kevély kakasoknak indulatjoktól, 's a' míg ők viaskodtak, ő hegyen völgyön, erdön 's sikon által repült, hogy tőlök menél tovább eltávozhasson. Nem sokára Temse' vizehez ért, 's nem messze a' partoktól egy hajóra talált, melly éppen akkor eresztette ki vitorláit. Neki reppent tehát, 's nem messze a' hajótól a' vízbe esett. Az evedzők kifogták, és velők Spanyol országba vittek. Kevés napok múlva Kadixba voltak, 's midőn a' tyúk a' Citrom, narants, füge, és malózsa szöllő szép tartományát meglátta volna, indulatjának nagyságában ilyen szovakra fakadott: Ah! melly gyönyörű vidék, szászsor többet ér anyai országomnál; itt! itt fogom életemet eltölteni! Ezen szovak

közben egy Spanyol Kakas közelített hozzája, nem olyan szép ugyan mint az Angol Kakasok, de hájolóbb, indulatossabb. Ragyogó eszé pedig szovaiból elegeg kiteszett:

„Királynéja a' Kakasoknak, ugymond, dísz-e az egész világnak, tartományunknak újjonnan támodott napja. Előtted látod téged imádó rabszolgádat, ki éretted legkedveltebb tyúkjait elhagyja. Nem fog azért engem senki is megítelni, mert a' te ékességid előtt az ő szépségek tsak homály”!

Igy beszélt a' Spanyol kakas, és jöllehet beszédje egy kevéssé erőltetett volt is, de azért még is tetszett. Ellágyult tehát szive, és éppen mellyére rogyott volna, midön valamely ölv feléjek közelített. „Ah! mond a' kakas reszketre, oda vagyok; elvesztem.” — Mit reszketsz? miért változol szinedben? egy madártól, egy ölvől felsz? Én magam — magam is agyon vágom! — „Oh kéméld kérlek, nem tudod te még okát félelmemnek; ezen gyűlöletes tarka madár: — de elhagylak; mert holnap mind kettőnket elevenen megsütnek. A' Kakas eltávozott, és a' tyúk sietve egy utazó kotsira repült, a' mellyen sok változások után Francia országba jutott. A' bivalkodó Francia Kakasok, mint a' méh rajok úgy hólyongtak körülötte: de a' ki legállhatatosabbnak látszott is, tsak két hónapi hűséget esküdött neki. A' tyúknak büszkeségét ez szerfelett megbántotta, hogy szive, 's szerelme tsak két hónapi hűséget érdemlene,

's hamar butsut vett, tölök. Újj sors, és esetek között egy Német Nemessel Német országba jutott, a' Kursberchtolfgaxeni Kastélyba, Inthal, és Baden között. Alig érkezett meg Német országba a' vendég tyúk, már többenél több imádója is volt: de ő feltette magában, hogy minekelőtte szerelmét valamelliknek neki ajánlja magaviseletét ki fogja tanulni. Figyelmezősei által a' Német Kakasok még tsak bötsösebbé lettek előtte: mert nem lehetett megtagadni tölök, hogy érzékenyek 's nyiltszívűek volnának, kik hitegetni, és fényleni nem kívánnak. Meghatározta tehát magában tyukunk, hogy ezen jó faj közül magának egy hiv férjet fog választani, és a' Hymenfeloldhatatlan köteleivel magát vele öszve kötni. A' Kakas mellyet választott magán kívül volt örömeben: „de úgymond — minekelőtte öszvekeljünk, szükség tudnom, ha vagynak e' 16 öseid”? Tizenhat őseim? felele tsudálkozva a' tyúk — mire való az? — „De még is nemességed, mert e' nélkül birj bár minden széppel 's jóval, házas nyoszolánkba be nem ereszthetünk”.

Szájtátva halgatta a' tyúk a' Kakas beszédjét, 's midön azt megfontolta volna, elméjében rettenetes változást érzett, és hideg szívvel így felelt: „Kedves Barátom, nekem éppen nints semmi nemes levelem, szavaid pedig éppen nem olyanok, hogy nekem tetszhetnének. A' tapasztalás böltse tett, és ezt 16 öseidnél nagyobbra betsülöm. Ez le-

szen menyaszszonyi adományom, fontold meg, ha megeleégssel e' véle. Azonközben én vissza térek hazámba, hol mindég tiszteltetem, 's szerettettem. Bohó az, a' ki idegen nemzeteknél keresi vágyásinak megnyugtatót. A' kívánságnak tsak azon éghajlat kedvez, melly néki eredetét adta. Most tisztelem még hazámat".

Ezen szovak után bútsút vett Német országtól olly feltétellel, hogy honnába vissza tér, a' hol tyúk társait tapasztalási által óvni fogja az idegen országok szokásitól. Ez igen nemes tselekedet lett volna, de minekelötte végre hajtathatott, út közben a' tyukot egy Orosz róka megette. (Floriánból).

A p r ó s á g o k.

Nem rég Bétsben két mesterséges Tolvaj öszve beszélt, 's az egyik a' Kávéházban Biliárdozván, a' másik feje bekötve 's jajgatva bement, 's mintha a' foga fájna, forró kávét kért. Midön ez sem tsillapítaná tetetett fájdalmait, a' jajgatóhoz oda ugrott a' másik, 's kérdé: mi baja volna? Ez keservesen panaszolkodott szörnyü fog-fájása ellen. Arra amaz: „En itt a' szomszédban vagyok szállva, most kaptam Párisból, a' fogfájásban tsudatevő fátskákat, ha az Úr várakozik, mindjárt hozok”. — Elmegy és hoz fogpiszkáló vékonyságú fátskákat, 's egyiket

neki adja a' szenvedőnek, hogy fogára ten-
né. Megteszi: de ez fájalmát meg nem ál-
litotta. Tegyen, úgymond, még egyet: de
meg kell mondanom, hogy egyegy 1 forint.
Reá teszi a' sok néző között a' másodikat, 's
ez hitelen elállította a' fájalmát. Kér tehát
a' tettett beteg még 10 fátskát, 's áldja a'
titkos társát. Erre többen is ki 5, ki 10 da-
rabot vett, úgy hogy 80 darab elkelve. Er-
re a' két czimbora kétfelé elment. De a' Ve-
vők következő próbákból látták, hogy meg-
tsalattattak, 's pörkölt végű közönséges fát
vettek. Fide, sed cui, vide.

Nem rég Angliában, Devonshire Gróf-
ságban meghalt Ralf Ersébet nevű személy
életének 21-ik esztendejében, a' ki magassá-
gára nézve 2 láb, és 10 hüvelknyi volt, 's
nem nyomott többet 20 fontnál. Különössé-
gei voltak ezen személynek, hogy helyes
test-állása, 's jó látása és hallása volt: de
soha sem nem nevetett, sem nem sírt.

Rejtett szó:

Ujj hirrel, jó borral sok Magyarat vídítok,
Öt betűmmel titkos helyre útat nyitok.
Végső tagom tart sok mesterembereket;
Mert ennek munkája szabja ki béreket.
Fordítva négy végső betűm használhatod,
Midőn istállódban lovad táplálgatod.

Jegyzet. A' 7-ik Számbeli Mese: I-
rás. —

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(9.)

Numismatica.

(Régi pénzek' ismérere)

A' Historiai tudománynak egyik fő ségedelme a' régi pénzeknek ismérere. Ugyan ez világosítja fel sokszor a' törvényeket, és a' Képirásnak, Képfaragásnak is nevezetes példákat mutat. De magokban is a' pénzek, mint érczből való öntött, vagy vertt Képek, a' szép mesterségeknak egyik ágához tartoznak. Méltó tehát a' régi pénzeknek ismérerére legalább annyi gondot fordítani, hogy azokról, midőn kezünkben forognak, legalább általjában itéletet hozhassunk. Kiváltképpen mivel hazánkban földje sok efféle régi Kintseket földöz, mellyek ásások közben gyakran napfényre jönnek, és részszerént Barbarus, részszerént Görög, vagy Római eredetöket nyilván mutatják.

A' Numismatica, vagy is a' régi pénzek ismérere már tudományos rendbe vagon sze-

detve, 's a' Pesti Királyi Universitásnál, valamint más Külső fő iskoláknál, különös Tanító által adatik elő. Mi ezen tudománynak főbb részeit egymásután leveleinkben elő terjeszteni annal hasznosabbnak itéltük, mennél szükségesebb volna hazánknak bővebb ismeretere, hogy a' szerteszélt heverő, sokszor csak egyenként találtatott pénzek szorgalmasabban öszve szedettessenek, és a' Zsidók vagy Ötvösök által méltatlanul öszve ne olvasztassanak. Talán egy ilyen pénz néha hazánknak régi történeteire legnagyobb világosságot terjeszthetne.

§. 1) A' Pénzverésnek eredete.

Az emberi nemzetnek szaporodásával, szaporodván a' szükségek is, a' társaságbeli emberek tsere által segítettek magokon. De mivel a' tserélések ritkán eshettek meg tökéletes egyenlőséggel, vagy egyik, vagy másik rész kintelen volt értékének károsodását szenvedni. Utóbb ráadásokkal pótolták a' fogyatkozásokat: de ezek is az egyenetlenségben megmaradtak, 's így szükségessé lett olly közönséges szernek feltalálása, mellynek állandó betse akár a' jószágokat felerje, akár az adásban vevesben tett tseréléseket igazán kipótolja. — A' tökéletesedett Polgári társaságok ezen szerek választásában is tökéletesebb és bizonyosabb módot választottak, és rézből, ezüstből, aranyból bizonyos nehezekü darabokkal kezdetek elni, mellyek eleintén keptelenek (formatlanak) valának, és

csak nehezkedésök által határozták meg a' betsüt. Később ezen ércz darabokra bizonyos jegyek, vagy képek verettettek, mellyek az ércznek nagyságával, és formájával egyesülve a' pénznek mivoltát meghatározták.

Mikor, és mitsoda Nemzet, kezdett először pénzt veretni? az eránt bizonyos historiai tanúságaink nintsenek. Kik mindent a' Bibliából akarnak magyarázni, Tubalkaiara mutatnak, a' ki rézből és vasból dolgozó Kovátsnak mondatik. Macrobius, és Eutropius Saturnusnak és Janusnak tulajdonitják a' pénz veretés kezdetét, 's azt állitják, hogy ugyan azért a' Saturnus Templomában állitattott fel a' pénztár, 's a' Római pénzeken azért volt a' hajónak orra, hogy az által Saturnusnak Italiába jövele jelentetnék; más oldalon pedig a' kétképű Janus. Erről Ovidius így szólla, *Fastorum* L. 1:

*Multa quidem didici, sed cur navalis in aere
Altera signata est, altera forma biceps?*

'S magának így felel meg:

*At bona posteritas puppim formavit in aere,
Hospitis adventum testificata Dei.*

Pollux és Strabo Phidonak tulajdonitják az első pénzveretést az Eleumi vagy Argyvumi tartományban. De Herodotus *Hist.* L. 1, a' Lydiabelieknek adja ezen betsületet, mondván: „Az emberek között, kiket tudhatunk a' Lydiabeliek legelsőek voltak, kik aranyból, és ezüstből vert pénzzel éltek”. — Végre Lu-

eanus Jonusnak Thessaliai Királynak tulajdonitja ezen betsületet mondván:

Primus Thessaliae Rector telluris Jonus
In formam calidae percussit pondera massae;
Fudit et argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, et immensis coxit formacibus aera.

Gyermek Diätetika.

A' mit Hufeland a' Külföldnek, Dr. Veszprémy, Tiszteletes Perlaky, 's egyebek Hazánknek tanátsoltak a' gyermek nevelésről, nagy köszönetet, és tiszteletet érdemel. De a' hosszabb tanítások ritkán olvastatnak, 's azért hasznok is kevesebb szokott lenni. Nem felesleg való tehát a' Szülőket, és Nevelőket a' következőkre figyelmetesekké tenni, u. m:

1) A' gyermek' táplálására első idejében mind addig, míg neki a' természet fogakat nem ad, legjobb a' tej, ismét tej, és tsak tej.

2) Ha már a' természet felfegyverkezte tte a' kisdedet a' tápláló eledeleknek használhatására, akkor is a' tejes kása, pép, kófitz legelsők legyenek: de sem ezek, sem utóbbi erősebb ételek bővebben ne adattassanak, mint a' mennyit a' természet már megemésztett, és így a' mennyit újj táplálás végett megkíván. Azért a' gyermekekben is a' mértékletességet szükséges megtartani.

3) A' Kisdedeknek első esztendeikben tellyességgel (a' szükségét kivéven) nem kell

adni semmi gyújtó italokat, sem semmi forrás (erjedés) által készített szereket. Később pedig midőn a' test növésnek indul, akkor is csak igen kémélve és keveset: de soha sem eget bort, vagy szilva pálinkát: hanem legfellebb is vizezett bort.

4) Legszükségesebb a' gyermeknek a' szabad levegőhöz való szoktatás, és kin való hordoztatás, a' mit a' Kisdedekre nézve Hufeland levegői fürösztésnek nevez.

5) A' nevededő testben, midőn a' gyermek erősödni kezd, szükséges neki a' testi gyakorlás, 's így a' szüntelen való mozgás, és erejének olly foglalatoskodtatása, melly őtet ugyan megfárasztja, de el ne lankasztja. Ugyan ezen nevededő gyermekeknek még szükségesebb, mint a' Kisdedeknek, a' levegő változásaihoz való szoktatás, 's ez által való megkeményítés, mert csak illy szoktatás által menekedhetnek meg utóbb a' sok náthától, huruttól, 's a' t.

6) E' végett szükséges a' nevededő gyermekeket, nem a' pölyhös ágyhoz, sem a' beburkolt meleg ruhákhoz szoktatni: hanem keményebb párnákhoz, szőr-madráczokhoz, és közepszerű melegségű öltözetekhez; kiváltképpen pedig fejöket, minthogy a' természet úgy is már hajjal fődözi, a' meleg sövegekhez tellyességgel nem kell szoktatni.

7) Gondolkodó tehetségöket nem kell erőltetve kifejteni igyekezni, hanem lassan lassan 's mintegy a' tárgyak által ingerelve, úgy kell a' gondolkodásban gyakorolai, hogy

az által testi erejük meg ne fogyatkozzék, a' mi a' szüntelen való ülés miatt megszokott történni.

8) Kiváltképpen szükséges mind az első esztendőekben, mind utóbb a' gyermekeket tisztán tartani, a' mi a' gyakrabban mosdatással szokott végbe menni, a' midőn igen tanácsos, nem csak képeiket, hanem nyakaikat, és melyeiket is friss vízzel mosni, 's ez által is az elpuhulástól megóvni.

9) Különösen hasznos szokott lenni, mind a' gyermek egészségének fenn tartására, mind a' jövő életbeli foglalatosságokra, hogy bizonyos rendtartással mennyen végbe az étel, ital, álm. Minthogy ez által a' test alkotása bizonyos erőben és rendben fentartatik.

10) Mind a' Szülőknek, mind a' Nevelőknek fő gondjok az legyen, hogy a' gyenge gyermeki testnek természetét kitanulják, és a' szerent igyekezzenek mind táplálását, mind foglalatosságait elintézni; mert minden személynek (individuum) különös tulajdonai vannak, a' mellyek szerent mind testi, mind lelki ereiket emelni, ugyan lehet a' gondos nevelés által: de azok ellen erőltetvén, hamarabb elrontjuk a' gyermeket, mintsem tökéletesítsük. Ki a' természetet követi, legszerentsébb vezért követ.

A' Fát termékennyé tenni.

Midőn a' fák virágzásban vannak, 's a' gyümölcs kifejtéséhez közelítenek, ha akkor

töveik bővségessen vízzel megöntöztetnek, rendszerént az a' szerentsés következése szokott lenni, hogy virágjaik el nem fagynak 's azonkívül igen bőven teremnek. Ezt talán már sok kertészek tudják: de hogy mind ők, mind mások ezen mód követésében meg erősödjenek, itt őket arra akartuk figyelmetessé tenni, hogy Soverby Ur, Angliai híres Kertész, rendszerént ezen módot követi, és öhajtott hasznát tapasztalja.

Fákat az elfagyástól megőrizni.

A' Fáknak levelei azok a' tsatornyák, mellyek által a' fa legtöbb nedvességet szív magához, és legtöbb gözt kiparádzik. Ezt igen szépen észre lehet venni a' tellyes levelű fákban, ha más ollyakkal öszve hasonlítottatnak, mellyeknek leveleit a' hernyó leette. Ha tehát a' fának levelei öszszel soká rajta maradnak, minthogy az által bő nedvességben megtartatik, a' korán való hideg, az ő gyenge ágait, mellyek magok is taplósabbak, könnyebben érdekeli, és így a' jéggé vált nedvesség a' fa ágának szálaít egymástól elveszitti, és valamint az állatoknak testében az elfagyás a' vérerek' folyásait meggátolja, úgy ezekben is a' nedvességnek folyását megakadályoztatja. Ez volt az oka, hogy az 1708-ik esztendőben, midön már Sz. Mihály napkor a' fagyok elkezdődtek, egész Európában majd minden fák elfagytak, mert tellyes nedvességeikben valának, kivéven a' szederfákat, mel-

lyekről a' selyembogarak' számára levelek lé-
tépve valának. A' ki tehát fáját a' korán va-
ló elfagyástól meg akarja menteni, legjobban
tselekeszik, ha a' leveleket őszszel korán le-
szedi, 's elzárja azt a' tsatornyát, melly ál-
tal a' gyengébb ágok a' bővebb nedvességet
magokhoz szívhatnák. Ezt különösen némelly
jelesebb gyümölsü fákkal meg lehet próbálni,
ugy mindazonáltal, hogy a' ki a' leveleket
letsipdezi, a' gyenge bimbókat meg ne sért-
tse.

A p r ó s á g.

A' mostani nagy hideg emlékezetbe hoz-
za az 1740-ik esztendőbeli hideget, a' midőn
Sz. Pétervárában a' Tudományok Academiája
jégből üreges tükröt készítettett, 's az által
a' napfényen a' fát meggyújtotta. — A' Raj-
na vizének jégén a' Kádárok szörnyű nagy
hordót készítették, 's a' jégen tüzet rakván
a' hordó dongáit megpörkölték, 's öszve ál-
litották. — Angliában a' Temse vizének je-
gén pedig a' Mészárosok egy egész ökröt
sütöttek meg.

M e s é s K é r d é s e k.

- 1) Mikor nem viszi az aszszony alunni az áb-
rázatját?
- 2) Mi az, a' mit magunk ritkán, mások raj-
tunk mindég látnak?
- 3) Mitsoda rossz szokta követni a' jót?

Jegyzet. A' 3-ik Számbeli Rejtett-
szó: Kultsár, Kults, ár, ráts.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(1 1 .)

Numismatica.

(Folytatása a' Régi Pénzek' ismérétenek)

§. 3. A' Pénzek' belső bötséről.

Minékutánna az emberek a' Polgári Társaságokban élvén a' tseréllésnek terheit, 's kárait éreznék, lassan lassan abban meggyeztek, hogy az érczeknek olly állandó bötsöt adjanak, mellyhez minden tserébe jöhető jószág hasonlittathassék. Ezen közön-séges böts jegyeknek, vagy is pénzeknek mivoltát is megkellett határozni. A' meghatározás e' következőkből vétetett: u. m. 1) Az ércznek neméből: 2) Az ércznek nagyságából, vagy nehezségéből: 3) Annak formájából, vagy a' reá vertt jegyekből.

Plato ugyan a' Gazdagságról irtt beszélgetésében (Eryxia) emlitti, hogy a' Carthagobeliek bőrből, vagy szijból készítettek pénzeket, mellyek akkora formában, mint a' Görög Staterák öszve hajtogattattak, 's az-

után bizonyos jeggyel megbélyegeztettek; 's a' közönséges életben az tartatott leggazdagabbnak, a' kinek legtöbb efféle bőre volt. Suidas is azt mondja, hogy magoknál a' Rómaiaknál Numa előtt bőrből és tserépből voltak a' pénzek (Nummi Scortei seu Coriacei, Lorei, Testacei). Valamelly Indiai Népnek papiros levélre nyomtatták a' Király képét, 's ezen négy szögletű papirosokat pénz gyanánt elfogadták. A' Spartanusok és Byzantinusok vas pénzzel éltek, 's amazoknál még az ezüst arany meg is volt tiltva. Dionysius Syrakuzában ezüst helyett Czioból veretett pénzt, hogy, mivel ezüstje nem volt, legalább színre hasonlítottának az ezüsthez. Vannak Római pénzek sárga rézből is: de ólomból pénzt verni tsúfságnak tartatott, mint Plautus mondja:

Tace sis faber, qui cudere soles, plumbeos nummos.

Igy tehát az ércznek nemesebb voltához képest alkalmaztatva volt a' pénznek belső bötse is, mellyet különben Lydiai kövön megpróbálni, és nehezkedését megmérni is szokásban volt. E' végből Rómában különös Visgáló Tisztek (Spectatores) rendeltettek, hogy így az aranynak, de kiváltképpen az ezüstnek igazi voltát nyilván megmérnék, a' mi a' Római népnek kimondhatatlan nagy örömöt szerzett. Általjában minden Nemzeteknél kemény büntetések alatt, rendszerent halál és számkivetés alatt, meg volt tiltva a'

pénzekre fordított nemes érczeknek meghamisíttatása.

(Folytatása következik.)

Phosphorescentia.

(Az állati fény' okairól és az iránt tett próbatételekről).

Az előtt a' rothadás' valamelly különös nemét mondották lenni az állati fény okának, az újjabb időkben a' testben lévő gyúlható gőzöknek valóságos elégését; mások pedig úgy vélekedtek, hogy a' világosság a' testben észrevehetetlenül öszvegyülekezhetik, azután pedig láthatóva lehet. Akár mellyvéleményt követjük is: de hogy rothadás légyen az előtestekben, azt éppen megnemengedhetjük. Hulme, és más Doctoroknak tapasztalásaikból az is kitetszik, hogy a' meghalt állatok is tsak akkor világítottak, midőn még testek rothadni nem indult: de a' rothadásnak kezdete után mindjárt megszűntek világítani. Carradori, és Brugnatelli azt állítják, hogy az állatoknak különös organumjaikban az étel, ital, és a' levegőnek beszívása által a' világosság sugári is beszívatódnának, és ottan öszvegyülekezvén, ismét visszásugároznának; egyszóval, hogy bizonyos állatok olly természetűek volnának, hogy a' világosság sugárit testekben felvehetnék, és azokat ismét testektől elválasztva láthatókép-

pen magoktól botosáthatnák. Ezen külömbféle vélemények Macartneyt arra birták, hogy ezen állati fény' kitanulására próbákat tegyen; de ötet a' próbák egészszen ellenkező tapasztalásokra vezették.

1-ső Prób a. Egy Sz. János bogara (Körösbogár) valamelly vízzel megtöltött pohárba rekestetvén két óráig élt, és ezen idő alatt mindég világított: de meghalván világi tani is megszűnt.

2. Prób a. Lefejtette Macartney a' megöletett Sz. János, és más világító bogaraknak világító részeiket, és többé nem világítottak.

3. Prób a. Kimetszette az élő világító bogarak testéből azon zatskókat, mellyekben a' világító szer öszvegyülve lenni szokott, és azok a' szabad levegőben több órákig világítottak; 's a' midőn világítani megszűntek, vízzel való megnedvesítés által ismét ragyogni kezdettek. A' vízben pedig 48 órákig is megtartották fényöket.

4. Prób a. Macartney a' bogaraknak világító részeit olly nagy melegségbe helyeztette, a' mellybe a' phosphor meggyúlladott volna: de azért fényök még sem nevelkedett; és sem tüzes vason, sem gyertya lángon meg nem gyúlladott.

5. Prób a. Macartney sok világító Sz. János bogarai közé egy (Thermonetrom) hőmérő golyóbist teve. A' szobának hőmértéke 69. F. volt: de a' hőmérő szinte azon arányban: a' mellyben a' bogarakkal közeleb-

bi illetődésbe jött 75, 76 és 77 grádits-ra is emelkedett. Farkoknak világító része, melly legfényesebb volt, a' hőmérőt jobban látszatott érdekelni, mint testöknek egyéb részei. A' világító karikák pedig ezen valamely melegséget látszattak kiönteni: de ő ezt tsalatkozásnak lenni mondja.

6. Prób a. Macartney több világító bogaraknak belső részeket kimetszette, és azokat hőmérővel közösülésbe helyezettte. A' hőmérő 1, és 2 grádittsalis fellebb emelkedett, de ismét vissza esett, mihelyest ezen részetskék egészen elhaltak.

Ezen Próbákból kitetszik, — úgymond Macartney — hogy a' világító szer az állatokban éppen nem Phosphor természetű, mert bizonyos helyhezethben igen állandó. Azonfellül ezen világító szer soha meg nem gyúllad; 's a' megnagyobbított hévség tsak segítője, de nem oka a' bogarak világításának; és hogyha a' melegség és az electricitás a' bogaraknak kiömlő világosságát megnagobbítják, tehát azt egyedül az állati részeknek általhatása által eszközlik.

Végre Macartney az ő tapasztalásaiból ezen következőket huzza:

1) A' világíthatás tulajdonságával tsak a' legeggyűgyűebb organizatiójú állatok birnak 's az illyes állatoknak nagyobb része a' tengerben lakik.

2) A' világító állatok nem mindenkor birnak a' világosság' kiömlésztés tulajdonságával: hanem tsak bizonyos időszakaszokban,

és akkoris a' testnek tsak különös helyhezetében.

3) A' világosság kiömlését némelly állatokban bizonyos folyószér okozza, másokban bizonyos, organum; ismét másokban az egész testnek avval való eltelése. —

4) Más a' világosság, ha a' világitó szer az élő testen belül; más, ha azon kívül van.

5) Minden esetre pedig a' Phosphor fényétől nagyon különbözö.

6) Az állatok fénye nem fogy, akár melly soká világittsanak is; sem nem nagyobbodik, ha a' napvilágra kitétetnek.

7) A' tenger fényét, mindenkor illyes állatok okozzák, és leginkább a' Medusa Scintillans.

8) A' világitás tulajdonsága az állati oeconomiához tsak a' repülő bogaraknál látszik tartozni, mert ezek ez által hívják egymást éjszaka a' párosodásra.

A p r ó s á g o k.

Egy Disznópásztor (Kondás) mély gondolatokba merülve állt a' tsorda mellett, midön egy Paraszt hozzá érkezvén így szóllitá: „Mit gondolkodol olly mélyen Marczy? talán többet akarsz tsinálni a' malaczokból”? Az pedig felele: Bár azt tudnám számban tartani, a' mennyi van. Rettenetes gondja van a' Kondásnak 4—500 darab között minden szembetünö különhöztetö jel nélkül min-

deniket megismérni; gazdájának nevét tudni; házát eltalálni; hát még a' fizetésért számot vetni? Egyik Jakab napkor viszi el, másik Sz. Mihály napkor: mitsoda bajos felszámolás! Kiváltképpen minden irás nélkül, Erre a' Paraszt: Hát mért nem lettél pappá.

Két tengeri hajós legény midőn a' kötelelet feltekerné igen bele únt a' munkába. Az egyik tehát felkiálta: Hol pokolba van már a' vége?— A' másik víg tréfával így biztatá: „Azt ne is várd pajtás, mert bizonyosan elválták.

Egy sovány ember a' mostani farsang elején reggel öszve akadt a' külső városban egy olyan mesterlegénnyel, a' ki az éjszakai borozás miatt biczegve ment. Az ember nem állhatta, hogy hozzá ne szóllana, 's azt monda: Hej! Gyurka, he nehéz a' fejed, bizonyosan sokat ittál. A' Legény feszessen reá néz, 's a' tsontváz forma sovány embernek azt mondja: „Igenis, ha én sokat ittam, keed meg keveset evett.

A' Gasconiai emberekről tudva vagyon, hogy ők igen ditsekedők, hánytatni szeretik magokat. Egy Gasconiai Nemes olly társaságban volt, hol a' többiek rendre elő számalták, mitsoda jószág, hogyan, és kiről ju-

tott reájok. Ő tehát nagyon szegény lévén, mentegeté magát, hogy hasonlót nem tehet; de úgymond, ez nem az én vétkem, mert az Isten felejtette el a' világ teremtésekor az én jószágomat teremteni: mindazáltal olyan nemes vagyok, mint kegyelmetek.

Egy Vendégfogadós nagyon terhesnek érzette az árendát, 's azért közelgetvén a' Contractus megújittásának ideje, arra az elmés gondolatra vetemedett, hogy a' házon lévő szélmutató Kakas helyett az Úrnak képét tetetné fel, azt reménylven, hogy ezen hízeltetést az Ura betsülni fogja, 's az árendát alább szállítja. De nagyon megszalattott, mert az Ura azt monda: Eddig csak a' házomnak vetted hasznát, most már a' Képemnek is, azért 100 forinttal többet fizess.

Mesés Kérdések.

- 1) Ki tapodja az Isten áldását, és még sem vétkezik?
 - 2) Ki nyer ha szélnek ereszti vagyonát?
 - 3) Mikor tudós a' tudatlan?
-

Jegyzet. A' 10-ik Számbeli Mese:
Az Isseenség.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k,
1 8 2 0.

(12.)

Horatius magyarul.

Midőn ezen munka napfényre jött, mint nemzeti Literaturánknak gyarapodását, 's nyereségét megemlítettük. De bővebb megismértetést látszik kívánni a' megkedveltetés. Azért, hogy Tiszteletes Édes Gergely Úrnak ezen fordításban szerzett érdemét ki-ki világosabban láthassa, ide foglaljuk egy nagy és magas Ódának magyarázatját, 's reményljük, hogy ezen szép példa elégséges leszen eránta figyelmetességet gerjeszteni. De el nem múlathatjuk itten azt is megemliteni, hogy a' munka két darabban lévén kiadva, az első Méltóságos Szilassy József Septemviralista Úrnak, mint a' Dunántúl lévő Superintendencia Fő Curátorának; a' második Fő Tisztelendő Tóthpapai József Superintendens Úrnak légyen ajánlva, mint minden tudós igyekezet hathatós Pártfogóinak. — De lássuk az Ódát:

XII. *A u g u s t u s h o z.*

Óh Klió! mély férfi, vitéz, vagy Isten,
Kit te lanttal, vagy hadi kürttel áldasz
Zengve? 's a' Viszszó ki nevet akarja

Hangzani játszva?

Bár az árnyékos Helikon' hegyén, bár
Pinduson 's Hémusz' hideg oldalán, hol
Orfeusz' dalját örömet követtek

A' vadon erdők?

A' ki Múzsától született 's az anyja
Mive által gyors szeleket 's folyókat
Mefogott 's a' fák cziterája hangján

Tánczra vonúltak.

Szent atyánk' dicséretinél előbb mit
Zengjek, a' menny föld kinek enged, és ki
Szárazat 's tengert lekötöz 's igazgat

Rendes időekkel?

Innen ennél nincs sem erősb, sem elsőb,
Sem dicsőb; 's vajjon ki lehetne mássa?

Im' az eggy Pallasz, csak az, a' ki hozzá

Legközelebb jár.

Téged-is zenglek te hadakra bátor

Liber, és mérges vad-ölő Diána!

Téged-is nyíllal bizonyost találó

Tegzes Apolló.

Zengem Alczidest 's vele Léda' két oly
Gyermevét, kik közt gyalog ez, lovon az
Volt dicső 's fényjek mihelyest hajóknak

Tündököl éjjel;

Akkor a' szirtról omol a' zaj és nedv,

Tűnnek a' felhők, szelek állapodnak,

'S fekszik a' bús hab, mivel így akarják,

Tenger' ölébe.

Rómuluszt zengjem, vagy előbb Numának
Csendes országát, vagy ama' hatalmas
Priskuszét 's Kató nemes eggy halálát,
Kétlem ezentúl.

Réguluszt Skaurust 's nemes és nagy élttét
Tékozolt Pauluszt, kit emészte Pénusz,
Szívesen zengem jeles énekemben
Fabricziuszt-is.

Ezt 's ama' borzas Kuriuszt Kamillal
A' kemény szükség 's ösi kis telekre
Helyhetett jó ház 's nevelés csinálták
Jó katonákká.

Mint az élőfák az idővel, úgy nő
Híre Marcelnek 's ragyog úgy ezek közt
Julius' csillag-jegyé, mint te hóld több
Éjji tüzek közt.

Óh Szaturnusztól eredett atyánk és
Őrizönk! sorssal juta gondja néked
Róma' atyjának: legyen, úgy uralkodj,
Társ ez utánnad.

Ez, ha bár a' ránk dühödő kegyetlen
Parthiát; bár más keleten lakó vad
Nemzetet/menjen zabolázni méltó
Győzedelemmel,

Itt igazságban az egész világot
Bírja melletted : Te pedig dörögvén
A' kevéssé szent ligetekre mennyből
Menyköveket szórj.

A' munkának tellyes neve ez: Quinti
Horatii Flacci opera latina ejusdem generis
Versibus Hungarice explicata. Vagy is Ho-
rácz' Munkáji hasonló nemű Versekkel meg-

magyarázva. Édes Gergely által. — Pesten Trattner János Tamás betüivel és költséggel. 1819. —

Históriai Jelességek.

Kellemetes dolog a' nagy tettekre vissza emlékezni. Ezt mások esztendőök szerent szokták felhozni: de ezen próbatétel sem lehet kedvetlen, ha egy hónapnak napjai szerent hozattatnak elő. Tehát.

F e b r u a r i u s n a k.

1-ő Napján 1702-ikben reá rohant Eugenius Herczeg Cremonában Villerói Francia Marsalra, 's azt elfogta. — Ugyan az nap 1814-ikben kezdődtek a' Szövetséges Hatalmasságoknak a' Francia Kabinettel a' békességről való alkudozások Chatillon-sur-Seinben: de úgy, hogy az alatt a' háború folytattassék.

2-ikán 1440-ikben IV-ik Frídrik Római Királya választatott. — Ugyan az nap született Bétsben Kauniez Venczel Herczeg, ama hires Austriai Status Cancellarius. — Még az nap capitulált Mantua vára is 1797-ikben, minekutánna azt Vurmszer Feldmarsal 8 egész hónapig bajnokul oltalmazta.

3-ikán 1512-ikben Bétsben háladó ünnepet tartottak a' Pestis megszűnéséért, melly 8 hónapok alatt a' város Lakosinak harmad részét megemészttette.

4-iken 1716-ikban VI. Károly Tsászár letette fundamentomát a' Szent Boromeus Károly templomának Bétsben a' Rennwegen, a' pestisben téven fogadást ezen pompás épületről.

5-iken 1679 Meg készült a' Nymwégi Békesség a' Tsászár és Német ország között egy részről; más részről pedig a' Francziák között.

6-ikán — — —

7-ikén 1702-ikben Oltalmazó Szövetség köttetett Austria és a' Burkus Kabinét között a' végett, hogy a' Német Birodalom' Constitutiója fentartassék.

8-ikán 1587-ik esztendőben Maria Stuart Skotiai Királynének Er'sébeth Angliai Királyné fejét vetette. — Ugyan az nap 1743-ikban Traun Austriai Fővezér Campo Santonál a' Modenai Herczogségben végképpen megverte Ganges Vezér alatt lévő Spanyolokat. — Még ez nap végződött 1807-ikben Burkus Eylanál az a' két napi nagy tsata a' Francziák és Oroszok között, a' midőn mind a' két rész a' győzedelmet magának tulajdonította. — Ezek felett ugyan az nap 1814-ikben igen makats verekedés volt a' Mincio vize mellett az Austriaiak, és Francziák között.

9-iken 1725-ben meghalt Nagy Péter az Orosz Birodalomnak I. Tsászárja, 's annak valóságos alkotója. — Ugyan Februarius 9-ken 1788-ban II. Josef Tsászár, mint az Orosz Birodalomnak Szövetségese, hadat izent a' Fényes Portának. — Még az nap 1801. kö-

tetett a' Lunevilli békesség az Austriaiak, és Francziák között.

10-ken 1748-ban meghalt Traun Austriai Feldmarsal. — Nem különben az nap 1735-ben meghalt ama híres Tudós Montesquieu Praesidens a' Törvények Lelkéről irtt Munkának ditsösséges Szerzője. — Ugyan ezen napot megkülönbözteti 1806-ban végbe ment újj rendbeszedetése az Austriai Hadi Seregnek, a' midőn Károly Herczeg Generalissimussá tétetett.

11-ken 1610-ben IV Henrich Francia Király Szövetséget kötött a' Német Unióval Svab-Hallban. — Ugyan ez nap 1798-ban Sz. Péter Várában meghalt Stanislaus Augustus utolsó Lengyel Király.

12-ken 1736-ban férjhez ment Maria Therezia, a' Pragmatica Sanctio szerént VI. Károly Tsászár' országainak örököse Ferencz Toskánai Nagy Herczeghez. — De kiváltképpen örvendetes emlékezetet gerjeszt Februarius 12-ik napja, azon szerentsés, és sok milliomokat boldogító történet által, hogy az nap született Florencziában 1768-ban mostan ditsösségessen országgló Ferencz Austriai Tsászár, és Magyar országnak Apostoli Királya, kit az Isten még sok esztendőig szerentséssen tartson.

(Folytatása következik.)

Ritka Házasság.

Young James 80 esztendős öreg-ember nem rég Paddingtonban egy 21 esztendős leánykát feleségül vett. Nászszában, és menyegzőjében jelen voltak az ő gyermekei, unókái, és más atyafiai. Ezen ember mesteriségére nézve fa fűrészelő; utolsó feleségétől 14 életben maradtott gyermekei vagynak. Unokái mindössze 38; legifjabb leánya 40—50 esztendős hajadon. Attyának menyegzőjében ő is jelen volt, és a' többi atyafiak között ő is szerentsét kívánt neki. A' völegény' feje a' menyegző menetelben vörös sapkával volt fődve; karján pedig a' Meny aszszonyt tartotta.

A p r ó s á g o k.

A' Magyarok mindenkor szerették megkülönböztetni a' tetszető színtől a' valóságot, azért bár mi fényességet láttak, ha valóságos nem volt, czifra nyomoruságnak neveztek. Illyen czifra nyomoruságban kellett lenni Párisban bizonyos Actrixnak, a' kit adóságai miatt nem rég megszorítván a' Törvényszék, jószágait elfoglaltatni rendelte. De melly nagyon meghökkentek a' Törvényszék' szolgálai, midőn a' személynék minden holmija a' tükrön és pirosittón kívül egy ingből. (adjunk még hozzá egy köntöst is) és öt sálból állott. Egy ing, öt sál, czifra nyomoruság!

Ujj York Tartománynak égy kis városában már régebben eltűnt egy szemrevaló férfiú, és senki sem tudtahová lett. Minden vizsgálások haszontalanok maradtak. Nagy sokára megjelent egy ember a' Policziánál, 's azt a' jelentést tette, hogy ő azt álmodta, hogy azon elveszett embert ezek 's ezek megölték, 's a' városon kívül ennél a' fánál eltemették. Az Elöljárók titkon kiküldenek, 's a' földet felásatván, a' testet ottan megtalálják. Méltán gyanították tehát, hogy ha az álom ebben igaz volt, a' gonosztévők' megnevezésében is igaz lehet, azért őket elfogattatták, 's azok a' törvényszéknek nagy borzadására gonosz tettöket megvallották.

Rejtettség:

Híres hely volt egy időben
Vashan a' Rába mentében;
Most farkát sem használják,
Útón fejét útálják. —

Jegyzet. A' 10-ik Számbeli kérdésekre felelet: 1) A' Nyomtató. 2) A' Szóró. 3) Hallgat.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(13.)

É n e k.

All a' Verbunk tánczoljunk,
Noszsa Kun legények,

Tele tsordúltig borral
Állnak az edények.

Pántlikát kalapunkra
Majd osztogatnak,

Mentét dolmányt 's nadrágot
Hozzánk szabatnak.

Itt állnak a' Lovak is
Készen abrakolva,

Melleyek a' Magyar Legényt
Hordozzák tánczolva.

Ha sebesít sok Kakast (Franczot)
Az én jobb karom,

Akkor mondja jó Királyom:
Édes Magyarom!

Históriai Jelességek.

(Folytatása Februáriusnak)

Februárius' 13-kán 1789 Párisban azon Decretum adatott ki, melly által Franciaországban minden Egyházi Szerzeteknek, 's Klastromoknak eltörlése megrendeltetik. 1806-ban pedig Párisban Francia, és Burkus országok között olyan Egyezés kötöttetett, melly szerént Burkus ország Auspáchtot, Klevét, és Neufchatelt Francia országnak által engedte, és helyettek a' Hannoverai Tartományokat nyerte.

14-kén 1526. V. Károly Spanyol Király, és I. Ferencz akkor fogva volt Francia Király között a' Madridi békesség végbe ment, mellynek kötéseit mindazáltal Ferencz Király a' fogságból való kiszabadulása után nem tellyesítette. Ugyan ezen napon 1797-ben Jervis Anglus Admiralis Cap. Sz. Vincentnél a' sokkal nagyobb Spanyol Flottát tökéletesen megverte, melly győzedelemről azután Sz. Vincenti Lordnak neveztetett. 1806-ban pedig, és így 9 esztendővel későbbén Napoleon Jósef egy Francia Hadsereggel Nápolyba érkezett, a' hol is ugyan az nap Királynak kikiáltatott.

15-kén 1637 II. Ferdinánd Tsászár Bétsben meghalt. Ugyan ezen napon 1804-ik esztendőben azon nagy öszveesküvés fődöztetett fel, mellyet a' Francziák Napoleon' élete ellen koholtak, és a' mellyben Moreau is részt vett.

16-kán 1486. Első Maximilian Római Királynak választatott ; 1804-ben pedig a' Serbusoknak Cserny György alatt, lévő lázadások kezdődött, a' fényes Porta ellen.

17-kén 1772 azon Tractatus alá íratott, melly által Burkus, és Orosz országok között Lengyel Ország felosztatott. — 1795-ben Nantesben, Vendee és a' Francia Republica között a' Békesség megkötetett.

18-kán 1546-ban Eislebenben, az ő születés e' helyében, Luther Márton meghalt, minekutánna 63 esztendőket élt volna. — 1649. a' Westphaliai Békesség helyben hagyatott, és feltseréltetett. — Ugyan azon napon 1814-ben Montereaunál igen véres ütközet volt, a' melly után az Egyesült Ármádák Troyeshez gyülekeztek.

19-ben 1543-ban halt meg Kopernikus Miklos, azon hires Tsillagvisgáló, ki a' Földnek és a' Planetáknak a' Nap körül való forgása Systemáját először állapította meg. Az előtt erről senki nem is mert gondolkodni. — 1797-ben Tolentinóban Francia ország, és a' Római Udvar között Békesség kötöttetett. — 1803-ban pedig Napoleon a' Helvetiai Deputátusoknak a' Mediatio actáját általadta.

20-kán 1358. Magyar ország, és Velencze között Békesség kötöttetett, melly által Velencze Záráról, Ragusáról, és Spalatróról le mondott. — 1722-ben VI. Károly az ő általa Ostendeben állittatott Kelet, és Nyugot Indiai Kereskedő társaságot eloszlatta. 1790-ben meghalt II. József a' Római Birodalom'

Tsászára , és Magyar Ország Királyja. — 1798-ban VII. Pius Pápát a' Francziák, mint foglyot Pisába vitték. — 1810-ben a' Tyrolisi Sandwirthi Hofer nevű Vendégfogadóst a' Francziák agyon lövették. — És ugyan Februarius' 20-kán 1811. iratott alá azon Patens, mellynek ereje szerint a' Bankó-Czédulák bötsöknek négy részét elvesztették.

21-ken 1809-ben megadta magát Saragossa, minekutánna Palafox vitéz védelmezése alatt 20,000 Polgárok életüket vesztették volna.

22-ken 1785-ben Horja és Klotska, az Erdélyországi Nemesség ellen fellázadott Oláh Parasztságnak vezetői, önnön felekezetektől az Austriai Katonaságnak általadtak. — 'S ugyan ezen napon 1787-ben történt a' Franczia Notableseknek öszvegyülésök, melly maga után a' Franczia Revolu-ziót vonzotta.

23-kán 1796-ban Stofflet' megfogattatása által a' Chouansok ellen viselt háborúnak vége szakadt. — Ugyan ezen napon 1814-ben Schwarzenberg Herczeg Bar-sur-Aubenal Victor, Oudinot, és Macdonald Franczia Marsalokat megverte, maga pedig megsebesített.

24-ken 1520. II. Julius Pápa a' Velenzei Köz Társasággal különösen a' maga részére békességet kötött. — 1527-ben Ferdinánd Királyi Herczeg Cseh országi Királynak koronáztatott. — 1538-ban I. Ferdinand és Zápolya János között azon Egyezés kötö-

tett, melly szerént Zápolya János a' Királyi nevezettel Magyar országnak egy részét, és egész Erdély országot megtartotta. — 1634-ben Wallensteint Egerben Devereux Kapitány megölte; — 11 esztendővel később pedig a' Sved Thorstensohn Jankának győzedelmeskedett, és egész a' Duna-hidjáig Bétsnél előre nyomultt.

25-kén 1500-ban V Károly Tsászár született; — Ugyan azon napon 1525-ban Páviánál a' Francziákat megverte, a' Francia és Navarrai Királyokat elfogta, és 1530-ban az Olasz Királyi, 1540-ben pedig a' Nemet Tsászári Koronákat megnyerte — 1554-ben I. Ferdinand az ő tartományait Maximilián, Ferdinand, és Károly fiai között felosztotta — 1777 az által nevezetes, hogy Bukowinát a' Fényes Porta Austriának általengedte. — És ugyan azon napon 1805-ban a' Tsászár és a' Birodalom azon végzést helyben hagyta, melly által azon Uralkodó Herczegeknek, kik a' Rhenus' tulsó partján Tartományaikat elvesztették, a' Rhenson innen veszteségjök kipótoltatott 1814-ik esztendőben ezen Tartományok ismét elfoglaltattak, és nagyobb részént előbbi Birtokossaiuknak kezökbe kerültek.

27-kén. 1531-ben az Evangelikus Rendek Schmalkaldban V Károly Tsászár ellen öszveszövetkeztek. 1812-ben pedig azon tudományos Intézet, mellyet János Ts. Királyi Herceg Gräczben állított, és nevérol Joanneumnak

nevezett, a' Tsászári helyben hagyást megnyerte.

A' Grüningeni Juhász Vásár.

Julius' 24-ken, vagy is Sz. Bertalan napján, Würtembergnek minden Juhászszal az ő Feleségeikkel és gyermekeikkel Grüningben öszvegyülekeznek. Ugyan ekkor a' szemfüleskedők és más minden rendbéli nézők számassan megjelennek. Már előtte való nap megszóllalnak dudáik ezen Arkádiai népeknek: regvel pedig a' Juhászok, Juhásznék, és az ő Leányaik pantlikával félczifrázott botokkal mennek a' templomba, hol ugyan Juhászok pásztori beszédeket tartanak. Ezek után ki-mennek a' mezőre, hol a' nézőknek temérdek sokasága akkor már a' sorompó körül áll, hol juhász legények és leányok vagy egy bárányért, vagy más pásztori edényért vörsönt futnak. Az Itélő-birák a' sorompón belül nyargalódzanak, hogy a' rendet fentartsák: ezek adják a' jelt is, mikor a' futást kezdeni kell. Mihelyest ez megtörtént, a' vetelkedők neki iramodnak, 's gondolhatatlan sebességgel a' célhoz sietnek. — Többnyire a' legények leányokkal karonfogva szokták a' pályát megfutni, 's a' melly ezen párok közül először a' célhoz ér, annak öröm kiáltások között a' jutalmat néki itélik.

A' vörsönt futásnak vége lévén, kiki a' városba vissza megy, hol a' dudáknak és

sipoknak hangja nem csak a' házokban kezd zajogni, hanem az útszákön, és piaczkön is, mellyek tömve vannak tánczosokkal. Ekkor a' juhász leányok a' nézőknek pántlikákat szoktak osztogatni, mellyeket a' férfiak gomb-lyukaikba füzögetnek; az aszszonyok pedig ruhájokra tűzögetnek, 's ez által az Arkádiai népek' kebelébe felvetetvén, velök kedvök szerént mulatoznak.

Chinaiaknak temetési szertartásaik.

A' haláltól való félelem a' Chinaiakat mindig gyötri, és a' legártatlanabb vigságoknak kelyhébe is ürmöt tölt. Ezokért ök már jó idején elkészittetik koporsójokat, 's temető helyöket valamelly hegy oldalán, vagy más tsendes helyen, 's ez által fájdalmok, ugy látszik, nagyot könnyebbedik.

Temetési szertartásaikat hihetetlen pompával tellyesíttik, 's sokszor a' test, midön már ó esztendőig halva feküdnék, vitetik még a' rendelt temető helyére. Illyenkor ök különös embereket fogadnak, kik tiszta fehérben öltözködve a' koporsót sirva követik. A' halt testel, minekelötte azt eltakarittanak, néhány napokig valamelly vízben ide 's tova hajókáznak: illyenkor a' hajó ki van világosítva, 's muzsikussal meg rakva. Ha a' sírhely igen távol vagyön, tehát a' pompás út közben helyről helyre sátorokat tsinálnak, a' mellyek alatt a' holt testet nyugosztalják;

attyafiai pedig, és jó barátjai ajándékokat, és ételt hordanak utánna. Ugyan ez történik még akkor is, midőn a' test már el vagyontakarítva. — Megjegyzésre méltó, hogy a' Chinaiaknak a' Fehér szín, a' gyászszin; a' fekete pedig az öröm szín.

A p r ó s á g.

Ama híres Duclos, midőn Francia Országból, a' Simplon hegyén keresztül menne, leszálla kotsijáról, mondván az öszvér vezetőnek: Inkább gyalog megyek, mert itt szerentsétlenség is történhetnék. „Igen bizony, felele a' Kotsis, ez előtt két hónappal egy utazó vonó marháival együtt a' mélységbe lezuhant. De tsak gondolja el az Ur, mi tsuda történt? — Duclos nagy vágyokodva: Talán az ember életben maradt? — A' kotsis nagy hidegen: „Nem bizaz, hanem az öszvérek megmaradtak!”

M e s e.

A' szárazon nintsen haszna
Vízen vámot nem fizet
Magában egy nagy mihaszna
Mindég tsapja a' levet.

J e g y z e t. A' 10-ik Számbeli Rejtett-szó:
Sárvár, vár, sár.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(14.)

D e c a z e s.

(Biographiai vonások.)

Párisban múlt 1810-ben kijött ezen ne-
vű munka: Biographie spéciale des Pairs,
et des Députés du royaume, session de 1818
—1819, contenant la vie politique de chaqu-
un d'eux, jusqu' à ce jour. On y a joint,
sous le titre de supplément une notice histo-
rique, sur les nouveaux Deputés élus. Paris
chez Beauce, libraire 1819. vagy is Külö-
nös Életírása az 1818—1819 Ország-
gyűlési Paireknek és Deputátu-
soknak. Ezen munkában, noha darabossan,
előadatnak az országos tanátskozásokban for-
gott Férfiaknak politica pályafutásaik, 's
ugyan azért különös tekintetet érdemel a'
munka, hogy az utóbbi időket azoknak tet-
teik által felvilágosítja. Ő ugyan nem részre
hajlás nélkül ír, hanem mindenütt magát
buzgó Ultra Royalistának mutatja. De még

is a' historiai tetteket tekintvén a' Munka figyelmeztességet érdemel. — A' nevetlen Író Decazes Első Francia Ministerről ezeket említi :

Decazes Illés született St. Martinban Libourne mellett, a' Girondi Departamentben, 1781-dik esztendőben. Különös kedvezés által a' Polytechnica iskolában (Párisban) neveltetett, 's még igen fiatal korában Bonaparte Lajos Udvarába felfogadtatott: utóbb pedig Napoleon anyjának Madame Lätitiának Házi Titoknokja volt. — Azután az első Törvényszéknél Biróvá neveztetett, 's nem sokára a' Párisi folyamodó Törvényszéknek Tagjává lett. Midön a' Király a' Tronusra lépett Napoleonnak Elbába menetele után, akkor Decazes megmaradt a' folyamodó Törvényszéknél való Biróságában: de midön Napoleon Elbából vissza jönne, Decazes az említett hivatalban nagy zavarodásba keveredett, mert a' Király' ügyét buzgón védelmezvén, magát ellene szegezte az újj Elölülőnek beiktatása ellen. Midön Napoleon Seguiers helyett, Gilbert des Voisins Urat nevezte a' Párisi folyamodó Törvényszék' Elölülőjévé. Decazesnek feltüzesedése annyira ment, hogy nem tsak az újj Elölülő béállíttatását ellenzené, hanem a' közönséges Gyűlésben Napoleont nyilván Usurpatornak mondaná. Azert Bonaparte ötet hivataljából kitette, és Libourneba küldé, hogy ott a' Policzia' vigyázat alatt lenne. De mihent a' Watterlooi ütközetnek híret Decazes meghal-

lotta, és Napoleonnak a' Tsászárságról való lemondását, tüstént Párisba vissza tért, és mihent a' Király vissza érkeze, Ő Felsége Fouché Ministernek ajánlására Párisban Policzia Praefectussá nevezte. Ezen hivataljában ő fogattatta el Labedoyere Tisztet, és Ney Marsalt. Midőn pedig a' környülállásoknak kényszerítő ereje 1815-ben Fouchet, és az akkori többi Ministereket arra készítette, hogy hivatalaikat elhagynák, Richelieu Herczeg ötöt Fouché helyett Policzia Ministernek ajánlotta, 's a' Király ezen ajánlást helyben hagyta. Ezen hivatalban, hogy a' köz bátorságnak minden ellenségeit megzabolázhassa, hathatóssan sürgette, hogy olly törvény hozattassék, melly a' Policzia Ministernek, 's az ő Agenseinek hatalmat adjon, mind azon embereknek elfogattatására, kik a' Királynak személye, annak méltósága, vagy a' Királyi Familia', vagy végre a' köz bátorság ellen véttenének, 's mindezeket fogva tarthassa a' nélkül, hogy őket a' Törvénszékeknek kiadni tartozzék. De éppen midőn ezen törvény hozattatott, minden Praefectusokhoz olly kerülvő levelet küldde, mellyben nekik keményen meghagyja, hogy ezen Törvénynek tellyesítésében bátor szívvel, de igazságossan forgolódjanak, és semmi polgárt tsupa gyanuságból szabadságától meg ne foszszanak, sem pedig bizonytalan, vagy nevetlen vádolásokra meg ne induljanak. — Midőn Lavalette elszökött, akkor támadták meg először az Ultra Roy-

alisták a' Deputátusok' Házában, s ezen szempillantástól fogva az idegenkedés köztte, és azok között mind inkább nevelkedett. Midőn a' megkegyelmezés (amnestie) törvényéről szó vala, nagyon kikelt a' Commissió által tanátslott kifogások ellen, 's így egy erős, és hathatós akaratú Ministernek mutatta magát. Ekkor ötöt a' Király Grófságra emelte, és eránta azóta is tellyes bizodalmat mutat, mellyre más tettei által is, de kiváltképpen azon tanátslása által igen érdemessé tette magát, mivel 1816-ban az Ultra Royalisták-ból álló, és kártékony zavarodásokat készítő Deputátusok' Házát először félbe szakasztatta, utóbb pedig September 5-kén költ Királyi rendelés által tellyessen eloszlatta. Ezen tsapás még inkább felingerlette ellene az Ultra Royalista felekezetet, úgy hogy nem szünnének meg ötöt az Ujjságokban is sértegetni. Decazes mind ezen nyughatatlankodások között meg nem szünt a' Király mellett híven munkálkodni, és melly nagy tekintettel birjon az világossan megmutatja, hogy öt esztendőlk óta a' kétszeri Ministeri változások után is, nem tsak megmaradott, hanem inkább Első Ministerré is lett.

Statistikai Jegyzések.

Francia országnak egész népességét mostanában 28. milliomm emberre teszik, 's ezen temérdek népesség között a' Belső Mi-

nisternek különösen készítettett felszámoltatása szerént tálaltatnak Protestansok 1,500,000.

A' Colonialis portékáknak jegyzékeiből kitetszik, hogy Triesztben 1819-ik esztendőben 1-ső Januáriusban 11,088 mázsa kává volt, 's hogy 1819-ik esztendőben 42,839 mázsák hozattatott be; 43,635 mázsa pedig kivitett, és így Januárius' 1-ső napján 1820-ikban még 10,292 mázsa megmaradott. Czukor Januárius 1-ső napján 1819-ikben 65,000 mázsa volt, 1819-ikben; pedig 120,960 mázsa hozattatott be, ki pedig 138,145 mázsa vitettetett, és így Januárius 1-ső napján 1820, a' még megmaradott Czukor 47,815 mázsát tett. — A' Külföldi fanemekből, a' mult esztendőben leginkább a' sárga festő fát keresték. Ezen festő fából Januárius' 1-ső napján 1819-ikben 6,780 mázsa volt; ehez még 610 mázsa hozattatott: de mivel a' kivitel 7290 mázsára ment, tehát Januárius 1-ső napján 1820 tsak 100 mázsa maradott meg. — Az Indigot majd mind elhordtták; úgy hasonlóképpen a' Vanilliát is. Sokkal kevesebb kel el a' Nankinból: mert Januárius 1-ső napján 1819-ben 30,350 vég volt feleslegessen, ehez még azon esztendő folyta alatt 50,900 vég hozattatott; ki pedig tsak 38,250 vég vitettetett, és így 43,000 vég megmaradott.

Búrkus országnak részei 1816-ban nagyságokra, és népességökre nézve e'képpen adatnak elő: Neuburg Herczegségen kívül 5,014 geographiai □ mértföldeket tézzen,

vagy is 107,755,760 □ hold földet. A' lakosoknak száma a' katonasággal együtt reá megy 10,572,843 lélekre. Azon időtől fogva szorossabb számolás alá vetetett az állóvizeknek nagysága, mellyek ugyan Burkus országnak tengermelléki részeiben $64 \frac{49}{100}$ □ mértföldre terjednek; az országban ben lévő tavak pedig $37 \frac{69}{100}$ □ mértföldre, 's így a' törött számokkal együtt $102, \frac{48}{100}$ geographiai mértföldre. — Midőn pedig 1817-ben ujra a' Póliczia által a' népesség felszámláltott volna, már a' katonaság is vissza térvén Francziából, 's összevetvén a' nyert részeket az elvesztettekkel, az egész népességnek száma mostan 10,800,112 emberre mégyen.

A' Köszöntés.

Temérdek sokféle az emberek között a' köszöntés módja. Némelylek fejüket bicsegetik, hajtogatják; mások kezöket kinyitott tenyérrel másokfelé lóbálgatják; egyik kalapját, sövegét lekapja, 's mintha a' földhöz akarná tsapni, térdénél is alább ereszti; másik egész testét hajtogatja, mintha a' földre akarna bukni; az Ásiai mellére teszi kezét, 's turbánját, vagy fekete kalpagját meg sem érdekli; a' Katona nálunk feszesen meg áll, és kezét sövegéhez, vagy sisakjához illeti; 's a' t. De ez mind tsekélység. Hanem a' Lappok egymáshoz közelitvén az orrokat dörgölik öszve. Horn szigeteiben a' Lakosok

egészen hasra fekszenek. Szokatora szigetében egymásnak vállaikat tsókolják. Némelly Filippini szigetekben a' Lakosok fogják az embernek kezét, vagy lábát, 's avval a' magok orcáját dörgölik. Sunda Útján pedig megfogják az ember bal lábát, 's azt a' jobb térdig emelik, 's végre egészen a' fejéig hajtják. Már e' sok. Tudom, hogy a' mi potrohós Uraink ezen tiszteltetést magokon elkövetetni nem örömet látnák. De mi haszna: Más ország, más szokás. Kiki a' magát tartja legillendőbbnek, vagy azt, a' mire a' Táncz-Mester tanította.

A' Táncz után meghülő elnémúl.

Bübenben ez előtt két esztendővel a' várbeli szolgáló Leány igen meghevült a' tánczban, 's hirtelen kiment a' hidegre. A' leány egyszeriben megnémültt, és mai napig is néma. — Ez ugyan jó példa, hogy a' Tánczoló óvják magokat a' meghülestől. De talán orvosság is lehetne, ha olyan Aszszonyok, kiknek a' szájok úgy jár, mint a' Nagypentekei Kerepő, ilyen formán egy kitsint meghülnének. Mindazáltal ezt semmi házas ferfinak nem tanátsoljuk; mert egy Bétsi Polgár a' nyelves feleséget az Apolló szálába vitte, 's a' táncz közepéből kiragadván hirtelen kivitte. De az nem tsak még nem némült: hanem inkább azóta mindég oda vágyik,

A p r ó s á g o k.

Néhány Urak's Aszszonyok öszve beszéltek, hogy időtöltés kedvéért az ő Papagájukat öszvefogják egy helyre hordatni, és ott tsevegéseiken magokat mulatni. Hogy a' mulatság czélját annál inkább elérjék, egyik Dáma ezen szovakra tanította Papagáját: Ah! mennyi sok Papagáj ez — olly végből, hogy azt legutóbb fogná oda vitetni, midőn már a' többi Papagáj mind ott volna. Történt, hogy ezen Papagáj legelőbb vitetnék oda, midőn a' Dámák ugyan öszvegyülekeztek, de egy Papagáj sem. De a' Papagáj el nem felejtette leczkéjét, és hangos szóval kezdé kiáltozni: Ah! mennyi sok Papagáj ez!

Angliában szokás az Adóst bezáratni. B. igen nagy költő volt, 's midőn a' sok Hitelezői szüntelen zaklatnák, egyiknek azt monda: Ugyan kérem az Urat zárasson be. Ugy legalább egy esztendeig ment leszek ezen zűgő darázsoktól.

M e s e.

Egészen hús alkotása,
Nints termete, 's testállása:
Mégis mindent feszeget;
Tsont bástyákat vereget.

Jegyzet. A' 13-ik Számbeli Mese: Evedző.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(15.)

A' Somogyi Nymfák' Éneke.

(Horvát Ádám' halálakor.)

Gyászba borúl, úgy látszik
A' természet. A' szomorú fuvalmak
Úgy keseregnek, mint az
Ifjú szíve, elhalaványodott Kegyesse'
Sírja fölött keser'g, So-
mogynak hegytetőin. Jerünk Kedveltim!
A' lobogó láng mellett
Fog mulatni Téli-Dalokkal Ádám bennünk.

Nyillik az Erdő éjje;
'S a' rügyes fák köz'tt kitünik Bajom már;
Már kitünik az útsza;
Már a' Ház is, Énekesünk' lakása.
Nagy seregenként tódul,
A' Nép udvarába: talán menyegzőt
Tart az Öreg megintlen.

Gyász menyegzőt! borzadozással nézik
Mindenek a' Menyaszszonyt!

'S a' menyegző szük nyoszoláját, a' sirt;
'S a' fekete Koporsót.

Násza' gyász énekjei a' vendégnek
Borzadozást okoznak.

Távozzunk Drágák! de könnyünk meg ne
Szünjenek értte folyni.

Jajgatásink a' Balaton' 's Fertőnek,
A' Duna', Dráva', Száva',

'S a' Tiszának öt' szerető Nymfáit
Hadd hivogassa hozzánk.

Sirni fognak Énekesünkért ők is!

Sirni, 's Magyar Hazánk' Ta-
vaszban nyilló kék Nefelejtsit, ötet
Áldva, porára hint'ni.

irta Töltényi Szaniszló.

G r o t t e s k e k.

Grotteskeknek neveztetnek azon idom-
tan rajzolások, mellyekben az emberi és ál-
lati képek, bokor, és leveles lombok között
jelennek meg, és a' mellyek által az állatok
országá a' Plánták' országával öszve kever-
tetvén, az épületek ékesittetnek. Ezen rajzo-
latokban a' rend és mérték nélkül öszvekeve-
redett levelekből és virágokból sarjadzanak
ki az emberi és állati képek.

Eredetők azon Római idökre mutat,
mellyekben a' tiszta izlés a' fényűzés és bu-
jálkodás által már nagyon megrontatott.
Vitruv az Épületeknek ezen ékesítése mód-
járól szólván (L. VII. c. 5.) nagyon pana-

szolkodik azon rossz izlésről, mellyel azoknak természetesen birni kell, kik csak ilyen rajzolatokban gyönyörködnek.

Nevezetöket azon helyek adták nékiek, a' hol legelső és legkorábbi darabjaik találtak. Találtak pedig földalatti boltozatokban, és a' régi Rómaiaknak Barlangjaikban. Ludovico Moro, úgy mondatik, volt az első, ki azokat 1490-dik esztendőben ismét napfényre, és keletbe hozta. Igazabban tulajdonitják azt némellyek Giovanni Nonnida Udinának, Raphael' Tanitványának, ki igen derék Virág-Gyümölcs, és Állat-Festő volt, és a' ki reájok Titus' Fördőjében akadt.

Azon időtől fogva, mióta Raphael az őtöle feltalált Grotteskeket, Nanni da Udina Tanitványa által, a' Vaticanumnak pitvaraira, melly pitvarok Raphael' Logeinek (le loggie di Rafaele) hivattatnak, festette, ezen rajzolatok, jóllehet azok az Arabeskéktől igen keveset különböznek, nagy hírt nyertek. — De ezen nagy hírek 's tekintetök mellett is mindenkor igaz marad, hogy azok a' szép izlés törvényeivel éppen meg nem egyeznek, akár hogyan kelljen is bennök, mint Ramdohr mondja, Raphaelnek művészi tehetségét tsudálni.

Jónak találtuk mi itten, a' mostan nevezett Írónak a' Grotteskekről szölvő Értekezések' azon darabját közleni, melly mind a' helyet megmondja, hol a' Grotteskeket ékesítésekre illendően használni lehet, mind a'

külömbféle tárgyak' öszvetétele módját , és így nem tsak a' bennök gyönyörködöket , hanem a' művészeket is figyelmetessé teszi azon környülállásokra , mellyek nélkül a' Grotteskek jó rajzolásoknak nem vetethetnek.

„Egyszerü , úgymond ő , a' tárgyaknak minden változtatása mellett is , melly a' kü- lömbféle formáknak öszvekeveredéséből ered , a' falak' ékesítésének ezen módja. Gyönyör- ködteti e' a' lelket? — Megengedhetem , hogy Mezei Lakóházok , hogy Barlangok , Fördök ilyen rajzolatokkal ékesítsessenek , de hogy a' falak , 's a' nagy palotáknak bol- tozatjai azon egyetlen egy helyek , hol a' művésznek az ő találmányai és eredeti gon- dolatjainak előadásira még szabad út vagyon , hogy inkább ezen helyek is a' mesteremberek- nek , és Decoratió-festőknek kényökre bizat- tassanak , meg nem engedhetem”.

„A' Festésnek ezen neme különös törvé- nyeken épül. A' Répek szépsége az egyes raj- zolatokban szinte úgy megkívántatik , valamint az egész csoportokban , mellyek a' Répeknek öszvetételök által erednek ; Egyszerűség , Sym- metria , a' változó tárgyak , 's kitetsző rendetlen- ség mellett is szükséges ; 's az igen különbözö , de még is nem sértegető szinek , legfőbb törvényei. A' Festés ezen nemének szerzeményei voltakép- pen a' művésznek önkényétől függnek , mind- azáltal a' szemlélő bennök valamelly , ha bár távúldad , hihetőséget kíván látni , 's ha a' festések ezen hihetőség kívánását legkissebb részökben sem tellyesittik , akkor a' Grottes-

kek az ő rendszabásaiknak czéljai ellen készülnek. Leginkább kitetszik ezen művészi törvénytelenység, hogy ha ollyas testek, mellyek különben nehezek, ollyan testek fölé tétetnek, mellyek gyengék hajlékonyak, és úgy éppen nem arra valók, hogy a' nehéz testeknek tartalékul szolgáljanak: mint p. o. épületek virág szárok fölött (tudva van hogy a' Chinaiak az illetén öszvetételeket nagyon kedvellik). — E' szerént úgy vélekedem, hogy az igazat sem lehet a' tsupa hihetővel szoros öszveköttetésbe tenni. Úgy hasonlóképpen óvni kell a' művésznak magát az igen sértő ellenkezésektől is, p. o. oszlopokat ollyan szobákba helyheztetni, mellyeknek, falai Levél és virág koszorúkkal vannak befödve; vagy pedig egy boltozatot, melly ember nagyságban rajzolt személyek által, valamelly historiai jelenetet képez, ollyan falak fölé, a' mellyekre Arabeskek tekerődzenek.

Azon rajzolatokon, mellyek imitt amott találatnak, a' művész eléggé formálhatja izlését, képzeményét pedig, a' gyönyörű tárgyak szemlélése által eléggé gazdagithatja. Némelly darabok, mellyek ezen Grotteskben találatnak, mint valóságos poétikai tálmányok, a' művésznak egész figyelmeségét megérdemlik: millyen szép, p. o. a' három Párkáknak rajzolása: a' legifjabb egy virág edény fölött ül, és a' Rokkát pörgeti, a' mellyről a' közép idejű, ki egy véka gyümöls fölött van, ez életfonalát lesodorja,

„míg végre a' legidősbb, egy ajtóból, melly a' többiek üléseinek támasztékja, elő lép, 's azt elmetszi”.

Az Otahaiti Sziget' Lakóainak Religiójok.

A' világ két Lételektől eredett. A' legnagyobb istenség, melly ezen Lételeknek egyike *Tarootaihituacuna* k hívattatik; a' másik melly eredetiképpen *Kőszikla* volt, *Tepapanak* neveztetik. Az utóbbinak egyik leánya az *Eszkendő Tettowmutatayo* az elsőbb istenségtől a' 13 hónapokat szülte, ezek egymással öszvekeltek, és a' napokat nemzették.

A' *Tsillagok* is részszerént egyenes származású gyermekei, részszerént pedig az egy másközött való házosságok által eredtek. Ugyan ezen istenségeket tartják ök a' planeták' nemző szülőinek. Mindezekén kívül ök *Alsóbb* rendű istenségeket is nemzettek. Ezen alsóbb rendű istenségek (*Félistenek*) közül ketten hajdanában a' földön laktak, és az emberek ö tőlök vették származásokat.

Az első ember, ki ö tőlök származott gömbölyű volt, mint a' golóbis: de az anyja nagy szorgalmatossága által mind addig huzogatta, vonogatta, míg azon formát megmennyerte, mellyel mi emberek most birunk, és ekkor ötöt *Eothenek* az az *Tökéletesnek* nevezte.

A' most nevezett Leány gyermekén kívül ezen Félisteneknek egy fiú magzatjok is volt, és ezt ök Táne-nak nevezték. Erről ök azt hiszik, hogy az emberek sorsában nagyobb részt vesz, mint maga a' Fő Istenség, azért is ő hozzá többször intézik imádságaikat.

A' Catuasok (Félistenek) igen számasosan vannak, mind a' két nemből; s mindenik nemet ugyan azon nembéli emberek külön tisztelik. Mindenik nemnek ugyan ezért külön Moraisaik (Templomaik) is vannak.

A' Lélek' halhatatlanságát ök is hiszik. Két helyek vannak, ugymondják ök, a' hová a' megholtak' lelkeik költöznek: de nem a' jobb, vagy rosszabb életöknek mivolta: hanem az ő születésök' mivolta szerént. Az egyike ezen helynek a' Vezérek, és Papok; a' másik a' közönségesebb sorsu embereké. Ök még azt sem hiszik, hogy az Istenek az emberek tselekedeteiről valamit tudnának.

Papjaik igen nagy számmal vannak. A' Főpap a' Király után legelső." Tudományok ezen Papoknak abból áll, hogy neveiket és tisztjeiket a' Catuasoknak, vagy a' Félisteneknek, és a' Világnak és az ő állatjainak eredetöket a' fellebb megirtt módszerént megtudják fejteni. Ezen Theológiájok apró versekbe vannak foglalva. Papjaikat az Otahaitiek igen tisztelik, és akár hol találkoznak össze velök, a' legnagyobb megalázódással köszöntik. Midön az Otahaiti a' Moraihoz, (Templomhoz, Oltárhoz) közelit, a' hová áldozatját leszokta tenni, a' melljét kitakarja,

és szíve 's lelke a' láthatatlan istenség imadásában elmerül, mert ők képeket vagy más szemmel látó ábrázolásokat nem tisztelnek.

Statistikai Jegyzések.

Londonban a' Newgate fogházban a' múlt esztendőben fogva voltak: 2344 aszszonyi személyek, 384 férfiak. Halállal megbüntettek 25, és 183-nak a' halálos büntetések elengedettetett és más ideig való büntetésre változtatott. 680-ra ítelet mondattatott, és vagy szabadon bocsátattak, vagy további vizsgálás végett a' pör visszaigazított. A' megítéltettek között volt 63, kik 14—20 esztendők valának.

Konstantinápolyban Nov. 15-ik napjától, Dec. 15-ikig igen hatalmaskodott a' Pestis. Az alatt a' Görög ispitályokban több volt 200 betegnél, 's közülök $\frac{2}{3}$ része meg is haltt. A' Frankok ispitályában voltak 32, 's ezek közül tsak 7 él.

M e s e.

Mindenkor a' helyén áll.
Még is meszsire szolgál.
Állatoknak egy fő része.
Tsak egyiknek nem nagy dísze;
Bár hangot nem ejteget,
Mégis hangot méreget.

Jegyzet. A' 14-ik Számbeli Mese:
Nyelv.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(16.)

Numismatica.

(Folytatása a' Régi Pénzek' ismeretének)

§. IV. A' Pénzek' Külső Keletéről.

A' Pénznek belső bötsét az Ércznek ne-
me, 's annak nagysága vagy nehezsége hatá-
rozta meg, 's ugyan azért, a' később időkig
is mindenkor bizonyos mértéket tartottak a'
pénz bötsének meghatározására. De a' kelet-
ben lévő pénzeknek volt bizonyos külső bö-
tse is, a' melly szerént azokat mind az Or-
szágokban külön külön, mind átaljában a'
világ' kereskedésében elszokták fogadni. E-
zen külső böts kiváltképpen a' belsön épült
ugyan: de sok Nemzeteknél, valamint mos-
tan is, a' Belsönél nagyobb volt. Ezen külső
bötsöt az országokban a' Fejedelmek szokták
meghatározni: de a' Külsökkel való kereske-
désben ezt néha nagyobbra, néha kissébre
szállította a' Nemzeteknek egymással való

közösülésök, és a' költsönös szükség; a' mint t. i. egyik, vagy másik Nemzet termékekkel, vagy kézi művekkel bővelkedvén, az arany és ezüst-pénzekben szükségét látott, 's így nagy bötsü jószágát is kevesebb arany, vagy ezüst pénzért oda engedte, hogy ezen, mint közönségessen kelendő portékán másoktól mást vehessen a' maga szükségére.

A' pénznek ezen külső bötsét annak formája, és a' reá vertt képek, vagy jegyek szokták meghatározni. Azért voltak tsütsos pénzek, voltak négy szögletesek, voltak kerekdedek. Ugyan azért verettettek a' pénzekre e' képek és jegyek is: p. o. az Aetolusoknál Hercules' képe, a' ki Achelousnak szarvait buzogánnyal töri meg; az Argivusoknál a' farkas, vagy egér; az Athenabelieknél a' bagoly', vagy Pallás' képe; a' Byzantinusoknál a' Delphin'; Chiusoknál Hárpya'; Corynthiusoknál Pegasus', vagy Neptunus három ágú villájával ülve; a' Cyzicenusoknál Oroszlány; az Italusoknál két képű Já-nus vagy hajó, úgy ökör, vagy juh is; a' Lyciusoknál Oroszlány, mellyen ketske ül' a' Macedoniaknál Hercules buzogánnyal, és ketske szarvakkal; a' Naxosbelieknél, tserebogár, vagy szakállas Bacchus; a' Persáknál ijász, vagy nyilazó; a' Peloponesiáknál tekenyös-beka; a' Photiabelieknél sas, és háromlábú edény; a' Samusiaknál páva; a' Thebanusoknál Hercules két ágú pálczája; a' Thessaliaknál ló.

Ezen jegyekből rendszerént minden mérték nélkül is meghatározott a' pénznek kelendő bötse. De ezen Képeken kívül még bizonyos jegyekkel is éltek, a' mint alább említeni fogjuk, a' különös pénzeken, t. i. vagy a' pénz bötsét jelentő pontok' száma, vagy különös betűk, p. o. J. vagy O. mint a' Római Assisokban, már Tullus Király alatt, vagy H.S. vagy J.J.S. mint a' R. Sesterciusokban.

§. V. A' Pénzekre vertt Írásokról.

A' Képeken és jegyeken kívül voltak még a' pénzeken bizonyos írások is, a' melyek rendszerént, vagy a' Királynak nevét, vagy a' Tartománynak, és városnak; néha azon különös alkalmatosságnak, a' melyre a' pénz veretett, megjegyzését közlik. Ezen írások eleintén a' Képek alá, és mellé, utóbb a' Képek körül, vagy a' pénzeknek visszas lapjaikon, a' jegyképek (symbolumok) körül íratattak. Végre minekutánna már ezen írások közönségessé lettek, a' Királyok' Képei alá azon városoknak neveik is tétettek, hol a' pénzverettetett. Ezekről bővebben szóllunk, midőn a' hiressebb Nemzeteknek pénzeikről különösen fogunk emlékezni. Azt itt még is méltó megjegyezni, hogy több Nemzeteknél, p. o. Syriában, Boeotiában, Phoeniciában, Egyiptomban Kappadocziában, és sok nevezetes Városokban mind Görög betűkkel veretettek a' pénzeken való írások.

(Folytatása következik.)

Antipáros Szigetnek Földalatti Kertje.

Antipáros és Páros Szigetek már sok írásokra adtak alkalmatosságot, mivel sok természeti nevezetességekkel birnak. Ezen nevezetességek közé tartozik azon földalatti kert is, mellyet a' nagy, és hires Tudós, Tournefort ekkép ír le: „Antiparos' szigete az ő kerületében 16 mértföldreket tesz. Ezen szigetben egy Barlang (grotta) van, melly tsak azért is nevezetes, mivel abban a' Kövek növéseinek minden jeleit megtalálhatni. Ezen Barlang valamelly föld alatti kerthez hasonló, mellyben a' kövek, mint meg annyi plánták nőni és külömbféle növények' formáját magokra venni látszatnak. Az én tsudálkozásomat (úgymond) leginkább felgerjesztették azon ködarabok, mellyek közül némelyeknek sok kiálló hegyeik voltak, másoknak kerekded domborúságaik, a' mellyekről szőlő fürtök, virágkoszorúk és más ékességek lógtak. A' Barlangnak jobb és bal felén finom szönyegek, és karpitok látszattak vonva lenni, mellyeken belül üres pyramisok és tornyok állottak, ezen pyramisokban, és tornyokban több szoba forma rekesztek találtattak. A' rekesztek között egy nagy sátorra találtam, melly tsupa virág forma növényekből állott. Ezen külömbféle kö-testek többnyire általlátható krystallizált márványból állanak, mellynek törése táblaforma. Az üregnek fenekén, bal kéz felül, egy még tsudálatossabb pyramis áll.

Ezen Pyramis 1073-dik észtenđötől fogva, a' mikor de Nointel ottan misét szolgáltatott, Oltárnak hivattatik. A' márvány darab, melly a' Pyramist teszi 24 láb magasságu, egészen szabadon áll, formájára nézve pedig a' Pápa koronájához hasonló. — Ezen Pyramis úgy vélem a' legszebb márvány darab az egész világon; azon ékesítések, mellyek oldalán vannak, a' legszebb kinyitott virág kelyhekhez hasonlók, és olly szépek, hogy azokat akár melly remek műves olly szépen nemmásolhatná. Lehetetlen, hogy a' letsepegő viz által okoztatnának ezen gyönyörű képek, mint azt sok természet visgálók állitják; én inkább azt vélném, hogy a' plánták országának kövé-vált testeitől eredtek.

Egyébiránt tsak a' legnagyobb veszedelemmel, és fáradsággal lehet ezen barlangba jutni: mert mélysége, 2—300 ölet tesz, és így sok lajtorja és kötél kívántatik a' leereszkedésre.

A' Földkerekek' legrégiebb Emlék jele.

Midön Maupertuis, és még néhány Francia Akademisták, a' Francia Királynak költségén, és rendeléséből az Éjszaki Pólushoz utaztak vala, egy Föld grádusnak kimérése végett, (ekkor tudódott ki földünknek valóságos formája) ő a' világnak legszélsőbb

határán, hol az egész természet már kihalva volt, valamely igen nagy 's tsudálatos kö Emlék jelre (monumentum) talált, mellynek mind külső formája, mind a' bele vésett betűk eléggé megbizonyították, hogy az valóságos emberi, 's valamely nevezetes történetnek emlékezetére készült alkotmány légyen. Maupertuis Úr mind a' betűket, mind magát is az alkotmányt a' legnagyobb hiveséggel, és vigyázattal lerajzolta, és az Éjszaki Pólusnak megmérését tárgyazó rajzolásaiival együtt a' világgal közölte: de a' legtanúltabb, 's leggyakoroltabb Nyelv- vizgálók sem találhattak semmi hasonlatosságot azon betűk, és a' még élő, vagy már kihalt nyelveknek betűi között.

Senki sem fogja bizonyára már vélni, hogy ezen alkotmányt valamelyike azon népek közül, mellyek a' mostani idő számlálásunk óta az éjszakon laktanak, készítette. Az élbetetlen Lappok, az éjszaki Polusnak legközelebbi szomszédjai, bizonyára soha sem gondolkodtak valamely ilyen Emlék-jelnek felállitásáról, és ha ők állították volna, az ő betűiknek bizonyosan hasonlatosságok volna vagy az Orosz, vagy Gothus, vagy más Éjszaki népek' betűivel.

Midőn a' sok, és gondos vizsgálódások után kitetszett volna, hogy azon Emlék-jelet, sem az élő, vagy éltt Éjszaki Népek, sem más akármely világon élő, vagy már holt, de előttünk ismeretes Nemzet nem állithatta, azon időkre kell vissza menni, midőn az

Éjszaki Polust még más tájok tették, és azon tájok, mellyek azt most teszik, sokkal szelidebb, és melegebb éghajlat alatt voltak; egyszóval, azon időre, melly a' mi idő szám-lásunkon sokkal túl esik, a' midőn a' Föld-kerekének lakóssai, az érzékenységeiknek, 's gondolatjaiknak kifejezésökre, egészen más jelekkel éltek mint mi élünk, vagy az előttünk ismértes régi és újjabb nemzetek éltek.

A p r ó s á g o k.

Egy Gavalér egykor a' Kalaposnál magának több kalapok közül csak ugyan egyet kialkudott: de pénze nem lévén azt kívánta, hogy a' Kalapos azt néki hitelre oda adja.— A' Kalapos ismérte a' Gavalért, hogy rossz fizető volna, 's ugyan azért a' kalapot néki hitelre oda nem adta. A' Gavalér szégyenletében ilyen szavakra fakadott „Tehát nem talál az Ur elég bátorságot én bennem? „Tálalok, felele a' Kalapos, de nékem más okom van. „És az? „Nem akarnám kalapomat, önnön kalapom előtt levenni.

Valamelly városban a' Magistratus olyan parantsolatot adott ki, hogy a' ki egy vízben haltat kiszabaditt, 10 Tallért kapjon jutalomul. Ezen rendelés után nem sokára egy vízben esett gyermeket egy öreg Invalidus élete veszedelmével a' vízből kiszabadított.

De a' midőn ő a' megrendelt jutalmat kíváná,
a' Magistratus ilyen választ adott neki,
„A' vízben esett gyermekért az Invalidus a'
jutalmat meg nem nyerheti, mivel az még
nem halt meg a' vízbe, a' parantsolat pedig
így szól: hogy a' ki valamely vízben hal-
tat megszabaditt 10 Tallért kapjon.

Két Gazdag ember azon vetélkedett,
mikor volt jobb sok pénzzel birni: régenten
é, vagy most? Az egyik, ki igen sok Pa-
piros Pénzt öszve gyűjtött, azt vitatá, hogy
most sokkal jobb; mert régenten a' Pénzek-
ből arany bálványokat tsináltak, most a' Pa-
pirosból nem tsinálhatnak, 's így nem fo-
gyaszthatják.

M e s e.

Nints tetemes teste:
De van karimája;
Közepét sok leste:
De ritka találja;
Szereti a' legény:
De leánynak adja;
A' Jegyes, bár szegény,
Soha el nem hagyja.

Jegyzet. A' 15-ik Számbeli Mese:
Fül.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(18.)

Köznép Dalla.

Tsak azért szeretem.
A' Magyar Menyetskét,
Hogy meg tudja főzni
A' borsos levetskét.

Tsak azért szeretek
Falu végen lakni,
Mert az én Galambom
Arra jár aratni.

Arattam én zabot
Kévétis kötöttem,
Szeretöm' tarlóján
Meg is betegedtem.

Árva vagyok, árva
Mint a' szelid tarló
Kinek ékességét
Elvette a' Sarló.

C i s i o.

Azon nevezetes könyvek között, mellyeket hazánkban a' gyékényen áruló Könyvkereskedők szoktak bútsúkra és vásárookra hordani, a' sokféle Énekek, és Toldi Miklós vagy Argilus históriái között fő helyet érdemel a' Cisio, melly tudunkra olly közönségesen kedveltetik, hogy minden faluban megtalálhatni, 's másutt is az Ifjúságnak kezei között forog. — De ámbár illy közönségesen ismerik is nevéről; ámbár számtalanok keresgélnek benne jövendő életöknek szerentséjét: mégis alig hiszem, hogy tsak némelyek is tudnák a' nevezetnek eredetét. Én, a' mit tudok elmondom Tseh Országban bizonyos Weleslavinus nevű férfiú olly Calendariumot készített, mellyben az ünnepeknek deák neveiket megkurtítván, azokból deák verseket koholt. Ezen versek ugyan minden értelem nélkül vannak: de még is olly közönségesen megkedvelték, hogy a' Kronica írók mindenkor tsak a' Weleslavinus Calendariuma szerént jelentenek a' napokat azon syllabát téven, melly által ő az ünnepet jelentette. Hogy Érdemes olvasóim valamiképen képzelhessék ezen Calendariumnak mivoltát, példaképen ide foglalom a' Januariusra szolló Verseket.

Cisio. Janus. Epi sibi vendicat Oct. Feli. Mar.

Ant.

Pris. Ca. Fab. Agn. Vincenti. Paul. Pol. nobile
lumen.

Ezen Versekben a' legelső szó jegyzi a' Környülmetéltetés napját: Circumcisio, mellynek eleje elhagyatván, maradott C i s i o. — Iunen mindenek azt a' Calendariumot C i s i o J a n u s neve alatt citálták.

Weleslavinus a' maga Calendariumát Tseh nyelven irta, tsak az ünnepekről való könnyebb emlékezet végett tette ezen Verseket, mellyek valamint Januariusról, úgy a' többi hónapokról is tsak két két versbe foglalják az ünnepeket. Mi féle más dolgok legyenek még benne nem tudom: de a' munka a' 14-ik Században készülhetett, mivel már a' 15-ik század elején a' Krónikák reá igazítanak.

Kitsinségnek látszhatnék talán: de még is nyereség volna Literaturánkra nézve, ha valaki kinyomozná, ki, és mikor készítette a' Magyar Cisiót, mert bizonyos, hogy ez a' legrégibb könyveink közé tartozik.

A' Puskaapor erejének megnagyobbítása módja, a' Kövek' kivetetésében, könnyű testeknek hozzá adása által.

(A' Királyi Ingenér Major; Bánya és Huta Inspector, Varnhagen Fried. Lajos Wilhelmnek egy irományából).

S. Joa do Ypanamai Vas-bánya Huta,
a' Sz. Paulói Kapitányságban Brasiliában
Aprilis 20-kán 1817.

Hazámnak távúllévő országokban is hasznos kívánván lenni, közlöm azon tapasztalásokat, mellyek által, ha közönségesse válnak, sok milliomok megkéméltethetnek.

Midőn 1810-ik esztendőben Portugalliából Braziliába útaztam, láttam, hogy a' Rio de Janeiroi Kő-bányákban, a' kőben fúrt lyukakba a' puskapor közé, a' *Jatropha Manehot* gyökeréből készült szároz lisztet is tettek. Midőn ennek okát kérdeztem, a' bányászok azt felelték, hogy ezen liszt a' pornak erejét nevelné, Nekem ez különösen tetszett, valamint más a' bányász tudományban jártas férfiaknak is. Hogy tehát ezen állításról meggyőződjunk, a' Királyi puskapor-házhoz tartozó kő-bányákban magam, próbákat tettem Napion Grál Lt, és Eschwege Ingenér Obester jelenlétében.

Néhány kifúrt lyukakat tiszta porral, másokat por és liszt keverékkel töltöttem meg, és midőn a' por meggyújtatnék, kibizonyodott, hogy a' por és liszt keveréknek, sokkal nagyobb ereje légyen.

Midőn két esztendő előtt a' Királytól rendelést kaptam egy új Vas-Fabrikának felállítására, igen sok kőveket kellett a' Bányákból kiszaggattatnom. Mivel pedig elegendő *Manehot* liszttem nem volt, arra a' gondolatra vetemettem, hogy más olyan könnyű és pelyhes testet vegyek a' *Manihot* liszt ki-

pótolására. Megpróbáltam e' véghől a' közönséges fűrész-porot, meg is bizonyosodott, hogy 1 rész puskapor, 3—4 rész fűrész-porral keverve még nagyobb erővel birt, mint szintannyi Manihot liszt keverék; megbizonyodott továbbá az is, hogy a' puha-fának fűrész-pora e' végre jobb volna, a' kemény fa fűrész-poránál. Én tehát a' Cedrole Laurus fűrész-porát használtam.

Az ide való Kő-bányákban a' kövek' vetetésére minden veszedelem nélkül 2—2 $\frac{1}{2}$ láb mélységű lyukak furatnak, és azokban három négy hüvelknyire olyan keverék tétetik, a' mellyhez 1 lat puskapor sem kell.

Hogy ez a' Bányászságra, és a' Gazdaságra nézve nagy hasznú találmány legyen, arról több esztendei tapasztalás engem elegendőképpen meggyőzött; és hogy ez a' Mináknál, Bombáknál, és más Hadi és Táborig készületeknél is haszonnal gyakoroltathatik, arról senki nem kételkedhetik.

Richter F. K. is tett tapasztalásokat, a' puskapor erejének nagyobbodásáról, közibe honni puha-fa nemeknek fűrészporát kevervén.

1) A' Fehér-fenyőből, Nemes-fenyőből. — Edeltanne — Pinus abies. L.

2) A' Vörös-fenyőből, — Rothtanne, Harztanne, Pinus picea. L. szurok-fenyő.

3) A' Bokor-fenyőből, — Lerchenbaum — Pinus larix. L.

Az ő észrevételei által Varnhagen Úrnak ez iránt tett tapasztalásai mind megbizonyo-

sodtak. Megérdemli tehát, hogy ezen fontos tapasztalásokat, mellyek a' puszkapornak megkéméllése által számlálhatatlan hasznot hajthatnak a' Bányász és Gazdaság külömbféle ágaiban — a' Hazával is megtudassuk, és az azzal való élésre ösztönözzük.

W i s c h e n u . '

A' Vizözönről minden Népek, és Nemzetek emlékeznek, és arról minden Népeknek és Nemzeteknek vagynak különös hagyományaik. A' Vizözön a' Világ teremtetésének 1656-dik esztendejébe esik; az utolsó Indiai vizözönt 1883. esztendőre; a' Chinait pedig 4000-ik esztendőre teszik. A' Régi Történetek olyan vizözönről emlékeznek, melly Thessaliát elöntötte, és a' Görög Deucalionnak idejébe, a' Világ-teremtetésének 2448-ik esztendjére esik; az Attikai vizözön, a' mellyben Ogyzes elveszett 240 esztendővel korábban történt. Boulanger Úr igen helyesen jegyzi azt meg ezen vizözönökről, hogy majd minden Népek, és Nemzetek' Religióji szokásaik ezen vizözönökkel valamelly öszveköttetésbe vannak, és hogyha az ember a' földkereket physikai tekintetből megvizsgálja, minden Tartományban találni nyomdokit ez illyes közönséges felfordulásoknak. Voltak minden Nemzeteknek Deucalionjaik: az Indiaiaknak Deucalionjok Wischenu, a' mienk Noë: ezek által népesedett meg újra a' Vi-

lág, minekutánna a' közönséges vizözön minden teremtéseket megölt volna; jöllehet a' fekete, és fehér embereknek öszvehasonlításában arra a' gondolatra vetemedhetnénk: hogy vagy egyik vagy másik ág, a' vizözön előtt élt embereknek maradéka.

Forró föld.

Agrigent, Modena, Parugia, és Malta szigete körül találtatnak olyan helyek, hol a' föld mindég forr. Ezen tájokon sokszor fellábnyi magosságu dombok támadnak, mellyek azután nyillást kapnak, és beszakadnak. Beszakadások után zavaros lénköves víz forr ki belölök. Baco (Museo di Fisica et di experienca) azt mondja ezen dombotskákról, hogy rendszerent 6—7 lábnyira vagynak egymástól, és hogy három, négy esztendök elforgása alatt elenyésznek, helyettök pedig ismét mások támadnak. Egyebbaránt ezen jelenet azon tájokon, a' hol a' kö-olaj terem nem ritkaság.

Legnevezetesebb horpadásai, és felemelkedései ezen domboknak a' földinduláskor tapasztaltattak, így tehát jólszerével a' földalatti gyúlladásoktól erednek. Ezen elfojtott tűz a' belső Levegőt nagyon megritkítja, és ez magának nyillást keresvén, a' hol legkevesebb ellenállásra talál, kilöki magát.

A p r ó s á g o k.

Két részeges ember öszve veszvén a' kortsmában, egymást mindenképen szidalmazták. Midőn már minden tsúf és gyalázatos nevek-höl kifogytak volna, a' bátrabb azt mondá a' másiknak: Eredj, többé veled egyet se szóllok, úgy megvetlek, mint a' vizet.

Sokan nem veszik észre, melly terhes dolog legyen a' sok évés. Ezt maga természeti együgyűségében megmutatta egy 7 esztendős gyermek, a' ki atyafijához hivattatván ebédre, a' petsenye hordozáskor elkezdett hangosan sírai. Midőn sürgetnék, miért sírna, azt felelé: Hiszen már én nem ehetem.

Meckel Hálai híres Orvos egyik Professortól valamelly könyvet kértt költsön. Nyolcz esztendő mulva kérte a' Professor, hogy küldené vissza a' könyvet. Ezt a' Doctor megselekedte ugyan: de egyszer'smind azt kérte, hogy még egyszer hosszabb időre adja oda neki, mert még eddig nem volt ideje, hogy elolvasta volna.

M e s e.

Mitsoda szám az, melly maga is páratlan, ha magával sokszorozod is páratlan: de ha páros számmal sokszorozod mindenkor páros.

Jegyzet. A' 17-ik Számbeli Rejtettszó:
Álmos.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(19.)

Éjszak Amerikának nevezetes Motsára.

Ezen Motsár a' Delaware Folyó mellett fekszik, közel a' folyónak a' tengerbe való szakadásához, részszerént a' Delawari Tarmányban, részszerént Marylandban, mintgy 12 mértföldnyire a' tengertől.

Kiterjedése kelettől dél felé öt mértföldet tesz; éjszaktól dél felé pedig 10—12; és így mintegy 200,000 hold földre tétethetik. — Ezen Motsárnak nagy részében a' legszebb Cyprus, és Cedrus fák zöldellenek, mellyek a' motsár fölére valamelly borzasztó sötétséget terjesztenek, a' tónak végső széleit pedig felségessen környékezik. — Vize ezen tónak nem olyan posványos, mint más berkeknek vize, jóllehet semmi kifolyása sem látszik, Általában színere és formájára nézve olly ragyogó és sűrű, mint a' sör. Izére nem kellemetlen. Száraz meleg időben tsipős íze van, 's üvegbe töltvé igen fényes. A'

kik véle élnek, megsoványodnak ugyan, de egészségessé maradnak, és igen hosszú időt érnek. Minden tekintetek mellett a' mocsár gyógyító és egészséget fentartó erejét, azon fák' balzamos tulajdonságaiknak köszöni, mellyek környékeznek. — Ezen fákat az időről időre támadó tűz gyakorta nagyon elpusztítja. Egy illy tüzi veszedelmet maga Jones Ur szemlélt, 1782-ik esztendőben, midőn a' nagy szárazság miatt, a' mocsár' vize nagyon megapadott." Az Erdő, úgymond ő, egyszerre lángot fogott, a' nélkül, hogy valaki tudta volna, honnét támadott, és több hetekig égett. Augustus 13-kán nagy szél támadott, melly az eddig lassan előbbre nyomuló tüzet, hirtelen az egész erdőre elterjesztette; kevés idő múlva 4000 holdnál több a' tűz prédájává lett. Füstje olly vastag volt, hogy három lábnyi távúlságra az ember semmit sem különböztethetett meg. Ha egész Phyladelphia városa, azt mondja Jones, egyszerre lángban állott volna, ezen rettentő tüzet velünk nem is képzeltehetett volna. Az őszveszakadó fáknek ropogása, a' tűznek pattogása, a' földtől mintegy 100 lábnyi magasságra emelkedő láng, a' hamuval és füsttel megtellett levegő, mind ezek a' tünényt olly irtóztatóvá tevék, a' millyennek talán a' végső ítéletet magunknak képzeljük. A' lángnak fényét 70 mértföldekre lehetett látni; az ég boltozatját pedig 420 mértföldnyire világosította meg köröskörül; a' ten-

gernek partjai pedig a' tüztől 14 mértföld távulságra tele voltak szénnel.

Marbois, Francia Követségéli Titoknok, Éjszak Amerikában kívánta látni ezen irtóztató tűznek pusztításait, 's jóllehet ő a' tüzet nem látta: még is pusztításaitól elirtózván, így írja azt le: „Ezen tűznek legeggyűbb előadása is hihetetlennek fog mindenkor tetszeni. Az egész nagy kiterjedésű erdőből csak azon hamu maradott meg, melly a' mósár vizének fenekére szállott, és azon öszve pörkölt fa-törzsökök, mellyek a' víz fölött úszkáltak. — Azon kevés fák, a' mellyek még állottak, hasonlók voltak óriási oszlopokhoz, mellyeket a' legkissebb szellő is megmozgatott, és sokszor ropogva öszve döntött. Ezen öszvepörkölt fák, hasonlók voltak valamelly sötét szőnyeghez, a' melylyen által a' távulságban zöldelő erdőt lehetett szemlélni. Irtózva szemlélte a' szem az öszvedölt sok milliion fákát: a' lélek pedig azon sok milliionokat, mellyek egészen porrá és hamuvá lettek. Az egy vigasztalhatott, hogy az illyes tűz által elpusztult erdők hamar ismét helyre állanak, mert a' megmaradott fáknak magvát a' szél hamar ismét széllel hordja, és egynéhány esztendőök múlva a' fiatal Cyprus és Cedrus sarjadzások a' mósár környékét ismét ellepik”.

Jones Úr a' tűz okát bizonytalannak lenni mondja, Marbois Úr a' villámnak tulajdonítja. Ha valóban ez az oka, tehát a' tűz' elterjedését bizonyosan a' sok meggýúlható

levegő is okozta, melly a' mocsárból fel-
emelkedik. Ez illyes levegő magától is meg-
gyulladhat, és mivel a' fak gyántás termé-
zetűek, a'' meggyulladott levegőtől könnyen
lángot foghatnak. Ez annál is inkább hihe-
tő, mivel a' tűz akkor támadott, midőn a'
mocsár vize, a' nagy szárazság miatt, na-
gyon kiapadott.

A' Járó Levél, vagy az Istenimádó Bogár' leírása.

A' Járó Levél nevezetű Bogár leginkább
Francia országnak déli tartományaiban tar-
tózkodik : testének finomsága, szárnyainak
termete, és szép zöld színe, a' legszebb Eu-
rópai Bogarak közé helyhezteszik. Külső for-
máját tekintvén semmi olyan idomtalanság-
gal sem bír, mellyel sok illyen nemű boga-
rak bírni szoktak. Feje lapos, és három-
szegletű, teste hoszúkás, és igen rendes,
egy szóval egész teste, és testhordása vala-
melly nemes alkotást mutat. Ezen bogár sok-
szor hátulsó lábaira áll, fejét és panczélyát
kitartja, két első lábait pedig össze teszi,
mint az imádkozó szokott tenni: a' melly ál-
lásától Istenimádó Bogárnak (Gottesanbethe-
ria, Prie-Dieu) nevezték.

Rigondolhatná már, hogy ezen Bogár,
melly külső formájára nézve olly tetszetős,
melly magaviselete által tsupa jószágot, és
szelidséget mutat, olly ravasz, és vérszopó

légyen? Kigondolhatná, hogy a' természet, testének minden részeit ezen indulat kielégítésére alkotta légyen? — Két első lábai mellyek pánczélyához közel vannak, erős inashúsokkal birnak; czombjain, és inain a' két sor erős tövisek végökön, valamint a' nyilakon czigonok vannak. Ezen fegyverekkel minden más bogarakat megtámad, még azokat is, mellyek ő nála nagyobbak. Ha valamellyik olyan szerentsetlen, hogy tüskéibe bele akad, az oda vagyon: mert annak először eleszi fejét, azután kirágja belét, testének egyéb részét pedig, mint igen goromba eledelt magától elszórja. Állkapczái igen élessek. Ezen állkapczákban négy szálkái vannak, mellyekben a' szájából kihulló eledel fen akad. Ajtatos állása tehát egyedül a' prédának könnyebb megfogására való; és így a' Hízelkedő embert egészszen ábrázolja.

Újj Találmányok.

Ez előtt három esztendővel Pesten is megfordult Münchei Professor Herman több mechanikabeli elmés találmányaival, 's ezek között mutatott oly hosszú oldalú szekeret, mellynek tengelyei is forgottak, 's az által a' tehernek hordására nagy könnyebbség szerzetett. Illyen kotsikat Münchenben készített Langenberger Kerékjártó is; Londonban pedig Ackerman Rudolph effele kotsikra 15 esztendei privilegiumot nyert. Illyen kotsi-

kat készített Bétsben is tavál Schicker János több munkáiról ismerős Kotsi Fabrikás: de egyszer'smind, midőn közönséges megvisgállásra kitenné, azt a' megjegyzést tette, hogy ezen kotsik, mivel rövidebbek, hamarabb felfordulhatnak, és a' fő részei a' gyakrabbi tiszolódás miatt hamarabb elkopnak. Ő tehát, mindezeknek kikerülésére, és a' kotsi állásának kétszeressen nagyobb erősségére, az útzók könnyebbségére, 's a' rudnak a' rossz útakon történni szokott tsapásai' kikerülésére azt az együgyű módot találta fel, hogy a' kotsikat mozgatható, és fordulható nyújtókkal készitti, 's így a' kotsinak felfordulását tsak nem lehetetlenné teszi. Az efféle nyújtókat, minden kotsikra lehet alkalmaztatni, 's így a' haszon igen közönségessé tétetik. E' végből 6 esztendőre kapott privilegiumot.

Komáromban egy derék Kerékjártó olly jó módot talált fel, mellyel a' hid lábokat a' vizből könnyű erővel felszedi, a' mit tselekedettel is megbizonyított. — Ugyan ő olly machinát is gondolt ki, melly által az efféle hidlábokat a' vízbe ujonnan leverni nagyon könnyű lészen, 's ezt is szándékozott megmutatni.

A p r ó s á g o k.

Valamelly igen jó Atyának, aki igen sokat hitt fijának, és azt egészen magára bizta,

olly hirt vittek, hogy a' fija tsavargó és bököltő. Ir tehát a' fijának, hogy ilyen amolyan rossz hír van róla. A' tsalsa fiu, bízván attyának gyengeségében, azt felelé: „Ne hidjen Uram Atyám senkinek; mert én már annyira mentem a' tudományokban, hogy Könyveim után élek.” (Pedig nem hogy könyvet irtt volna: hanem a' magájét eladogatván úgy tartogatta magát).

Madridban a' hires Farnellet Heréltet Lovaggá tsapták. A' szertaráson jelent volt a' többi nézők között egy Anglus is. Hidegen szemlélte ő a' czeremoniát, mindaddig, a' míg a' Lovagnak a' sarkantyúkat fel nem kötnék. Ekkor mosolyogni kezdett. Ezt látván egy Spanyol, haragossan kérdé tőle, miért mosolyogna? „Més ország, más szokás, felele az Anglus; nálunk a' Kakasoknak adnak, sarkantyúkat, 's ime itt a' Kappanyoknak.”

Montesquieu Presidens igen szelid ember volt, és leginkább szolgálóihoz igen kegyes. Egyszer egy Barátja ment őtet látogatni, a' midőn éppen Inassát dorgálná. Montesquien észrevette a' megilletődést jó Barátjában, 's minekutánna az inast elküldötte volna így szólott hozzá: „Én ezt nem örömetst tselekszem, de a' szolgálók hasonlóké az órákhoz,

mellyeket ollykor ollykor fel kell huzni, hogy ismét járjanak.

Bizonyos gazdag Kereskedő még feleségének elteben is mindegy egy tisztességes Özvegyhez jártt estvéneként. Egyszer meghal a' felesége. Az egész város azt gondolta, hogy ő azt az igen betsültt özvegyet veszi feleségül. De ő akkor is, mint előbb, estvéneként meglátogatta az özvegyet; de a' házasságról semmit sem szóllott. Az Aszszonynak egyik atyafija megszóllítja tehát, mért nem veszi el az özvegyet, ha annyira tiszteli? A' Kereskedő felele: Ugyan, ha elvenném, hová tudnék estvéneként menni?

Kolomp igen hánykolódott, hogy igen nagy utakat tett, és pedig minden saját költsége nélkül. A' ki hallgatta, esmerte az embert. Azért kérde: Ugyan hogy győzhette az Ur? Kolomp felele: Elmésségemmel. No! ha úgy van, igen oltsóba kerülhetett az útja. —

Mesés Kérdések.

- 1) Ki lát szem behunyva?
- 2) Hol nints betse a' jó embernek?
- 3) Hányat fordul télen a' medve?

Jegyzet. A' 18-ik Számbeli Mese: a 3, és a' többi páratlan számok.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(2 0 .)

Históriai hasonlatosságok.

Nem tsuda dolog ugyan, ha a' századok, k hosszú időszakaszaik alatt ollykor ollykor a' sorsnak különös játékaik történnek, mellyek a' szívet bámulásra ragadják: de midőn a' hosszú idő folyás alatt több illyes szembetünő esetek jelennek, akkor már az illy esetekben mintegy a' titkos végzéseket tsudálhatjuk. A' régiebb Történet Írók' írásaikból több illyen nevezetes történeteket lehet kiszemelni, mellyek valamint különösek, szinte olly bámulásra méltók is. Olvassuk p. o: hogy mind a' két Attest, kik külömbféle időszakaszokban egyik Syriában, másik Arcádiában hiressek, és nevezetesek voltak, vad Disznók ölték meg; hogy a' két Actöönok közül az egyikét a' kutyák, másikat a' szeretői szaggatták öszve; hogy a' két híres Scipióknak egyike Carthagót elfoglalta, a' másik elpusztította; hogy Ilium (Trója) elsőben Herkulestől Laomedon' lova miatt,

másodszor Agamemnontól az úgy nevezetett faló által, és harmadszor Charidemustól egy ló miatt, melly Trója falai alatt elesett, és elesése által a' Trójáikat akadályoztatta, a' kapuknak szapora bezárásától, elfoglaltott; hogy végre Jos és Smyrna városok közül (neveiket a' jó illatú növevényektől, szegfűtől, violáktól, myrháktól 's a' t. veszik) egyik Homerust szülte, a' másokban pedig meghalt. Plutarchus Biographiáiból Sertoriusról ezekhez még hozzá adhatjuk, hogy a' legvakmerőbb Vitézek, a' legfortélyosabbak, és legravaszabbak egyik szemökre vakok voltak: így a' régi időkben Fülöp, Antigonus, Hannibal, Sertorius; (a' közep időkben Ziska; a' mi időkben Nelson, Kutusow).

Az Indiai Özvegy.

Dsandernagorban, a' mult esztendő folyta alatt az a' szomorú példa történt, hogy egy Mátka meghalván, az ő Jegyese kényszerített a' maga' megégettetésére. Magok a' Papok, kik különben igen szorossan a' régi szertartásokhoz szitanak, ezen szüzet felmentették a' kötelességtől, 's egyedül szabad akaratjára hagyták. Hanem a' szülői, és öreg atyafiai kötelességet tsináltak a' dologból; mert, ugymond, már akaratja szerént felesége volt. Ezen szomorú alkalmatossággal a' Kelet Indiai Anglusok közlötték azon

szerentséllen özvegyeknek számát, kik férjeikkel vagy megégettettek, vagy elevenen eltemették, 's ki hinné? 1815-ik esztendő-től fogva 1817-ikig reá ment 1528-ra. Ezen iszonyu nagy számból következtetni lehet, hogy az özvegyekre háramló ebbéli kötelességet igen szorossan tellyesítik.—De nézzünk egy kevesse helyebb a' dologba, 's ezen kegyetlen áldozatok' okait vizsgáljuk meg. — 1) Hihető, hogy valamelly igen szerelmes Hölgy, kétségbe ejtő fájdalmából áldozta fel magát férjével. 2) Hihető, hogy a' Papság, a' házasságbeli hűségnek felbomolhatatlanságára tekintvén, ebből utóbb kötelességet tett. 3) De, az özvegynek atyafiai is, mint-hogy férjének halála után, a' maga nemzetiségéhez visszatérni tartozott, hogy az ő tartásának terhét magokról lerázzák, szentebb okokat szinlelvén, örömezt az isteneknek adták az áldozatot, hogy magokat a' gondviselésétől megmentseék. 4) Lehetett a' Férj atyafiainak büszkesége is, kik a' megholtak ditsőségére vélték tartozni, hogy a' vele legszorosabb öszveköttetésben lévők tiszteletből, szeretetből érette magokat feláldozzák. Ez kiváltképpen a' Királyok' és Fő emberek' halála alkalmatosságával történt. 5) Végre az aszszonyoknál a' büszkélkedésnek egyik tárgya lett a' megholt férjéhez való szeretetnek ilyen megmutatása, 's így most gyalázatnak tartatik, ha valamellyik ezt tellyesíteni nem akarná. Azért ha valamellyik volna odik (mert ott is tsiklandós az aszszonyok

bőre, és a' fájdalomtól, a' mint természetes öka is irtóznak) kábító italokkal, 's opiummal szédítik meg, hogy azt se tudja, hányadán van, mikor a' tűzbe teszik 's ének szóval, trombita harsogással megégetik. — Ha azt megtekintjük, hogy Politikai tekintetben melly káros; erköltsi tekintetben melly tilalmas az élöket fogyasztani. Ellenben egy illy özvegynek fenmaradása melly hasznos lehetne, nem lehet ezen szokást nem kárhóztatni.

Az Előérzés.

Sokszor haljuk itt is amott is az emberektől, hogy a' szerentsétlenséget, vagy szerentsét előre megérezik. Ezen érzésnek okát még ugyan senki elegendőképpen meg nem fejtette: de, hogy illyes esetek többször légyenek, azt a' következő példák is megfogják bizonyítani.

U — Aszszonyságnak egy fia volt, ki az Austriai Armádának Olasz országban való táborozásakor jelen volt. Szemes ifju lévén azon parantsolatot vette, hogy magát az ellenségtől megfogattassa, és mint fogoly a' Majlandi Austriai foglyoknak kiszabadításokat eszközölje. Az özveesküvés elárultatott, és sok Tiszteknek, kik benne részt vettek megkelletett halni. Ha ezen Tisztek között U — Aszszonyságnak fia köztök volt e? azt senki sem tudta. Három esztendők folytak már el ezen eset után, és U — szülei, még

semmit sem tudtak fiok felül. Ezen idő közben egykor U— szülei valahol mulatságon voltak. Egyszerre elkezdí U— Aszszonyság, hogy néki haza kellene menni, mivel holtak vélt fiától levele volna otthon. Le akarták ugyan az Aszszonyt beszélleni feltett szándekáról: de ő tsak azt állította, hogy őtet érzése meg nem tsálná. Engedtek tehát kérésének, 's midőn haza értek volna férjével, fioknak levelét nem leltek: de azért az Aszszony a' vatsorát készítvén mindég biztatta magát. Egyszerre a' Levelhordozó beköszöntött, és oda adja fioknak levelet, mellyben őket az ő sorsáról tudósítja, hogy 3 esztendeig Savonában fogva volt, 's így Szülőit nem tudósíthatta: most pedig megszabadult 's a' t.

U— Aszszonyságnak másik fia Orvos volt valamelly Regimentnél, melly Belgiomban a' Francziák ellen harczolt. Egykor U— Aszszonyság nehéz álomból ébredett fel, a' mellyben néki úgy tetszett, mintha fia néki megjelent volna, és néki jelentette volna, hogy Martius 19-ikén regvel 4 óraker megfog halni. Sok leveleit vette még ezután U— Aszszonyság fiának, mellyekben mindenkor a' legjobb egészségéről tudósította. Az utolsó Levele Martius 18-kán költ, és még akkor is ép és egészséges volt. Akkor rendeltetett ő, mint Orvos valamelly Ispitályba, a' hova megérkezhvén, a' ragadó nyavala Martius 19-kén regvel 4 óraker elragadta.

Miképpen lehet jó Rajzoló Krétát készíteni.

Jól kiégett 's finom törésű mogyorúfa szennet vesz az ember, elfüreszeli akkora darabokra, a' mekkorákra akarja a' Rajzoló Krétát csinálni. Ezen darabok azután valamelly agyag edénybe tétetnek, mellyben öszve olvasztott viasz van. Illyen módon mintegy felóráig gyenge tűz fölött tartatnak. Ezután kivétetnek, és használtatnak.

Ha a' szénnek nagyobb keménységet akarunk adni, tehát a' viasz közé gyántát keverünk; ha pedig gyengébben kívánjuk, írósajat. Ezen fekete krétával készült rajzolásokat nem lehet a' papirosról letörölni, mint más rajzolásokat, mellyek közönséges szénnel készültek.

Illyen módon a' vörös rajzoló krétát is meglehet javítani.

A' Tsudafa Olajja.

Ezen Tsudafát (*Ricinus communis*) már Éjszak Amerikában is plántálják. Déli Amerikában ezen Plánta 15—20 lábnyi magasságra nő. Ezen fának olajja a' Castor-olaj nevezet alatt isméretes, és még eddig Éjszak Amerikába Jamaikából vitetett. Ezen Plánta felül egy Amerikai Újság ezeket közli: „A' homokos föld legjobb ezen plántának. Magvát korán tavasszal kell elrakni; de mivel né-

künk (Philadelphiában) a' tavaszaink igen későn nyillanak ki, tanátsolhatnám, hogy a' magvak meleg házakba rakattatnának, és a' plánták meleg idővel a' szabad földbe rakattatnának. Ez által az igen gyenge plántáknak növesöket elősegítenénk, és az aratást is megbövítenénk. Az olajnak elkészítése módja igen könnyű. Kiprésölik 'sütik a' plántákból, valamint nálunk a' magokból, vagy kifőzik. Ezen utóbbi módot Jamaikában nagyon gyakorolják, és általa igen jóízű és tiszta színű olaj készül, melly az Olajfa olajhoz nagyon hasonló. Az igazi Castor-olaj sűrű és nyúlós, fehéres színű, édeskes keserű, és szagatlan. Egy Gallonnak Philadelphiában 3—5 Dollár az ára.

Terem az Ember, mint a' Gomba.

Angliában él bizonyos Lee nevű Pap, a' ki szegény szülöktől származott, és a' Falusi iskolában egy kis olvasásnál, írásnál, és számvetésnél többet nem tanult. Szegénysége miatt kénytelen volt mesterségre adni magát 12 esztendőskorában, és áts mesterseget tanult. Mestersége után a' városokban kereste kenyerét, 's itt a' munkás és tehetős léleknek szikrája benne lánggra lobbant, és tanultabb életre vágyódni kezdte. A' jó szándékot mesterségének üzése mellett úgy vette munkába, hogy minden esztendőben egy nyelvnek megtanulását magában feltenné. Ezt

végbe is vitte, 's hat esztendők alatt hat különböző nyelveket, u. m. Deák, Görög, Zsidó, Chaldäai, Syríai, és Samaritana nyelveket megtanulná. Így elkészülve érezte magát a' Tudós életre alkalmatosnak, és mesterségét elhagyván, a' tudományok' folytatásához kezdé, mellyekben jeles előmenetelt tett, 's az Egyházi életre tökéletesen elkészült. De különösen a' nyelvek' tudományára olly hajlandóságot érzett magában, hogy utóbb a' Német, Franczia, Olasz, Arabs, Persa, Aethiopiai, Kopti, Malayi, és Bengali nyelveket, 's ezenkívül még a' Sanscritika írást is megtanulná. Különös elszánás, és iparkodás tetszett ki az emberben az által, hogy minden nyelvet egy egy esztendeig megtanult. — (Hány szegény és jó elméjű gyermek sokra mehetne, ha a' Falusi Mesterek, és Papok a' Talentumok' megválogatására figyelmeznének, és a' jó elméknek bővebb kifejlésére alkalmatosságot keresnének! mert bizonyos az, hogy **Törem az ember.**)

Rejtett szó:

Egészen házi kis állat, kártévő természete,
Vege a' vér tsatornája, eleje föld' födele.

Jegyzet. A' 10-ik Számbeli Kérdésekre felelet: 1) Az aluvó; mert onnan mondatik az álom-látás. 2) A' gonoszok között p. o. a' tömlöczben. 3) Egyet Pál fordulása napján, a' ki nem hiszi, lesse meg.

Numismatica.

(Folytatása a' Régi pénzek' ismérétenek.)

§. VII. A' Zsidó Pénzekről.

A' Régi Nemzetek közül, a' kiknek pénzeikről nálunk gyakrabban emlékeztet vala, kiváltképpen a' Zsidók, a' Görögök, és a' Rómaiak nevezetesebbek. Ezeknek pénzeikről egymásután szóllunk.

A' Zsidóknál kelendő pénzek közül a' következőkről vala gyakrabban emlékeztet:

1) A s, A e s, vagy A s s i s, = Fillér, mellyek talán csak akkor kezdettek a' Zsidóknál keletbe jönni, a' midőn már a' Rómaiak Ásiát meghódították: mindazáltal ennek emlékezte Mathé 10 részében is fen maradt, midőn Krisztus azt mondá: „Nem de nem vehetnek e' két verebet egy kis Filléren”. A' Fillért közel egy krajczárra becsülték.

2) *Obolus*, vagy a' mint a' Zsidók nevezik *Gera* vagy *Gira* másfél Krajczárnál többet tehetett. Ennek emlékezete is fen vagon az Írásban *Exod.* 30 részében: „Nem de a' *Syclus* 20 Gyrát ér”.

3) *Drachma*, melly magában mintegy 12 Krajczárt ért. Erről is vagon emlékezet *Esdrásnál* II. Könyv 7. rész, hol ezer *Drachmákról* szó vagon. De vagon *Lukátsnál* is a' 15-ik részben, a' hol mondatik: „Ha az aszszony egy *Drachmát* elveszt, métsét gyújt, és kikeresi házát”. *Vespasianus* is meghódítván *Judäát* azt parantsolá, hogy kiki a' Zsidók közül, két *Drachmát* fizessen a' *Capitoliumnak*, a' mint eddig fizetett a' *Jerusalemi Templómnak*.

4) *Siclus*, mellyet a' Zsidók *Schékelnek* neveztek, a' Görögök *Staternek* is. Ennek bötse 40—50 Krajczárra ment, az érczhez képest, a' mellyből verettetett. A' *Schékel* kelendő pénz is volt, és egyszer-smind más pénzeknek mértéke, mellyhez azok mérettettek. Készítették ezüsthöl, aranyból, rézböl, és vasból. Az aranyról szó vagon *Numer.* 19; az ezüströl *Exod.* 2; a' rézről *Királyok* I. R. 17. — A' *Siklusban* még az a' külömbség is találtatott, hogy nem tsak Zsidó, hanem *Persiai*, és *Egyptomi Syclusok* is folytak. Azon kívül voltak világi, és szent *Syclusok*. Az utóbbiak két akkorák voltak, mint az előbbiek, és a' *Sanctuariumi* mérték szerént szokták méregetni: noha *Cornelius* a *Lapide* [azt vitatja, hogy mind a' két *Syc-*

ulus egyenlő volt, csak hogy a' Sanctuariumban levő legigazabb mértéknek tartatott. Ezen Sycluson levő jegykép, ugymint az Áron veszeje, ezen írással: Jeruschalaim Hakkedoscha; a' másik felén pedig az oltár füstölgő tömjénnel, és ezen írással: Schekel Israel a' Tudósok' ujjabb vizsgálások szerént, nem a' régi Zsidó pénzt mutatja, hanem valóságos ujjabb munka, valamint minden egyéb Zsidó pénzek is, mellyek Assyriai írásokkal vannak megjegyezve, a' millyenekkel most a' Biblia nyomtattatni szokott. E' szerént nem tudhatjuk semmi formáit a' régi Zsidó Pénzeknek, csak azt mondhatjuk, hogy ezen Syclus a' Görög Staterrel egy bötsű volt.

Ezen Syclusok igen gyakran előfordulnak az Írásban, 's a' Zsidók az ezüst Syclust Restephnek is nevezték, és úgy látszik, hogy durva ezüst darab is volt: de volt jelelt ezüsből is. Már Exod. II. rész 30 ezüst Syclus említettik, 's ugyan 30 Sycluson adta el Kristust Judás, mellyet a' Papok neki a' Templom' tárházából fizettek le, minthogy tettét megbánván, a' pénzt a' Papoknak vissza vitte, és a' Templomba vetette. Ezen 30 ezüst pénz bötsére nézve mintegy 25 fltot tehetett, ha a' Syclust 50 Krajczárban vesszük.

5) Mina, vagy Mna hasonlóképpen a' Zsidóknál kelendő pénz volt, és az Írásban gyakrabban előfordul a' neve. Ugyan is Esdras II. K. 7. R. 300 arany Minát emleget; és az Evangeliumban is Lukáts' 19-dik említ.

tetik, hogy a' Nemes ember elmenvén 10. Minát adott szolgálainak kereskedésre. A' Zsidó Mina nagyobb volt a' Görögökénél, kiknél a' Régi Mina 70 Drachmát tett, melyet Solon megnagyobbítván, bötsét 100. Drachmára emelte.

6) Végre a' Zsidóknál kelendő Pénz nemek közül legnagyobb volt a' Talentum, mellyet a' Zsidók Kichar-nak neveztek. Ez is világi, vagy közönséges, és szent vagy templombeli Talentum volt. Az utóbbi Flavius Josef bizonyosága szerént 100 Zsidó Minat értt. A' Talentumról is gyakor emlékezet vagyon az Írásban. De különösen nagy figyelmetességet érdemel, a' mi Paralipp I. K. 22 R. mondatik: hogy Dávid Király a' fiának Salamonnak a' Jerusalemi Templom' építésére száz ezer arany Talentumot hagyott; Ezüst Talentumot pedig ezerszer ezert.

Különös Tolvajtság.

Midön S. Grófné B. ben tartózkodnék, olyan házban lakott, melly az udvar és kert között álla. Egykor ezen Grófnénak háló szobája ablakján, midön már lefeküdtt volna, és minden házi szolgák aludnának, egy tolvaj bemászott. A' Grófné álmából felébredett, és az embert, a' lámpás fényénél megszemlélvén, öszveborzadt, mert ijedelmében késértetnek lenni vélte. A' Tolvaj egyenessen a' Gróf-

né ágyához ment, 's így szólott hozzá: „Ne tsengessen Nagyságod, ne is kiáltson, sem semmi némű lärmát se tegyen, ha életét szereti. Nem jöttem ugyan ide, hogy az aszszonyt meggyilkoljam, hanem” — Tehát mit kíván tőlem, kérdé a' Grófné reszkető szavakkal? — „Az aszszonynak, így folytatá beszédét a' Tolvaj 8000 forintja van, almáriomjában; ugyan ott vagyon egy kis szökrény is; mellyben 29,000 ftot érő drágaságok vannak: nékem mindezekre szükségem van; ha az Aszszony olly jó fog lenni, és nékem mind ezeket oda adja, — oda költsönözi, akarám mondani, mert nem jöttem ide tolvajkodni, hanem hogy az Aszszonytól pénzt költsönözök: vissza fizetem, fogadom betsületemre”.

A' Grófné minden szerentsétlensége mellett is megörülvén, hogy a' Lator életét megkémélné, felkelt 's almáriomjából mind a' pénzt, mind a' kintses szökrényt kivéven, oda adta néki. „Megszámlálta e' az aszszony — kérdé a' Lator — a' pénzt, melly ezen erszényekben vagyon?”, Én mindent oda adtam felele a' Grófné-egyébbre gondom nints. — Tudja e' szorosán bötsét a' drága köveknek mellyek ezen szökrényben vannak?” — Én semmit sem tudok, minthogy minden pénzemet, és drágaságomat, a' mellyel birtam, oda adtam, és ezzel én megelégszem. — „Én nem-felele a' Lator — én a' pénzt megfogom számláltatni, a' drágaságokat pedig megbetsültetni, és a' szerént vissza fizetni. Most feküdjék le Nagyságod, és ha életét szereti, halgatni fog a' történetről.” —

Nem kellett a' halgatást a' Grófnénak meghagyni, a' történet úgy elrettentette, hogy akaratja ellen is soká néma maradt.

Nyolcz napok folytak el ezen történet után, midőn egyszer a' Grófnét álmából valamely zörrenés felébresztette. Valaki tudni illik, egy jókora követ dobott be hálószobájának ablakán, 's ez által az ablaknak üveg táblai öszvetörvén a' Grófnét álmából felrettentették. Tsendességben volt elmerülve az egész ház, 's még a' zörgés után sem jelentette senki magát. A' Grófnénak első megrettenése elmulván felkelt agyából, 's a' virrasztó lámpás fényénél a' követ megszemlélte. A' kö körül egy levél volt tekergetve, mellyet midőn letekert volna, látta, hogy azon, elrablott kintsének 's drágaságainak értéke törvényes betsü szerint feljelelve vagyon. Ezen levélen belül egy más levélkét talált, mellyben ötet a' Tolvaj újra halgatásra kerte. Mindezek különösnek tetszetek: de leginkább a' kintsek bötsének feljegyzése, mellyet egy tolvajtól várni nem is lehet.

Egy egész esztendő folyt el ezen ujj eset után, a' nélkül, hogy a' Grófnét elrablott kintseire valami emlékeztette volna. A' Grófné azon közben B. elhagyta, és M. be költözködött. Már egy hónapig lakott M-be, midőn egyik éjszaka háló szobájának ablakja ismét megnyillott, 's azon ember, ki ötet meg-rablotta, szinte azon öltözetben, a' mellyben akkor volt, ismét előtte megjelent. A' Grófné megijedett, ne hogy újj kintseket kíván-

jon tőle: de ő bátorította ötet, ezen szovakat intézvéen hozzá: „Hidjen már az aszszony a' betsületes ember szovának: im, meg hozom felet azon kintsek értékének, mellyeket egy esztendő előtt az aszszony nékem költsönözött. Meg fogom hozni a' többit is, tsak az aszszony halgassa el a' történetet, és ne iparkodjék üldözni.” Ezen szovakra ismét kibuvott az ablakon, 's szint olly tsendességgel, a' mellyel jött, eltávozott.

A' Grófnét ezen történet sokkal jobban elrettentette, mint midön ezen tsudálatos ember kintseitől megfosztotta. Hogy további látogatásait elkerülje, feltette magában, Német országot egészen elhagyni, és Olasz országba megvonulni. Hogy ezen Olasz országba való általköltözködése annál nagyobb tsendességgel történjék, hátra hagyta minden házinépet és szolgálait M-ben, 's egyedül F. be hordozóskodott.

Midön már F-be megtelepedett, nyugodtabb kezdett lenni, mert azt gondolta, hogy ottan ötet azon tsudálatos ember nem fogja háborgatni, mert, ugymond, az adóságnak lefizetése kedvéért, olyan hosszú útat senki sem tesz. És valóban, egy esztendő ismét minden háborgatás nélkül elmúlt, 's a' Grófné már megkezdett felejtkezni az egész dologról, valamint hogy ő is magát elfelejtetnek lenni gondolta: midön egyik éjféiben a' tsudálatos költsönözö szokott öltözetjében, 's a' szokott módon ismét a' Grófné előtt megjelent „Ma utoljára látogatom meg az asz-

szonyt, monda az ember, meg hozom a' tar-
tozásnak hátra lévő Summáát is, az aszszony-
nak pénze 's halgatása megmentették betsülete-
met, engedje meg azért Nagyságod, hogy
háladatosságomnak jeléül valamivel kedves-
kedhessek".

Ezen szovakra letette a' pénzt, és mel-
léje egy szökrényt, hasonlót azon szökrény-
hez, mellyben a' Grófnének drágaságait el-
vitte. 'S midőn eltávozott volna, tsudálkozás-
sal látta a' Grofné, hogy nem tsak elidege-
nitett jószágának egész értékét megtérítette,
hanem azon szökrényben háladatosságúl, egy
kötet drága köveket, és más nagy értékű
ritkaságokat is ki bemutatott.

A p r ó s á g.

Egy jó kótyogató lemegy a' pinczébe
barátjával, 's a' hordóknak fellül nagy hiját
találja. Talán akkor is kótyagos volt; mert
azt monda Barátjának: No! nezze az ember, én
mindég alúlról eresztettem, 's ott semmi hijja
sints: hogyan guttába lehet, hogy ott legyen
hijja, hol én nem is bántottam. —

M e s e.

Szegénynek gazdagnak egyaránt szolgálok,
Noha zsiros konczal senkit sem táplálok.
Nem sütök, nem főzök: gyengén pörkölgetek.
Tsak akkor szeretnek, hogyhá vesztegetek.

Jegyzet. A' 20-ik Számbeli Rejtettszó:
Egér, eg, ér.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(22.)

Köz nép Énekei.

I.

Nem jöttem volna én ide:
Tsalogattak engem' ide,
Barna leány szemöldöke
Tsalogatott engem' ide.
Bár ne tsalogatott volna,
Most a' Világ nem tsúfolna!
Barna Leány be megtsalál;
Be kedves Szeretöm valál!
Tsalogattad hív Szívemet
Míg hálóba keritetted:
Pedig tsalárd 's nem egyenes
Indúlattal voltál telyes.

II.

Széna van az ólba a' széna tartóba,
Megleslek ezután a' pitar ajtóba.
Orczáid rózsái ha közel volnának,
Égő szívem mellé tenném bokrétának.
A' nyári folyóvíz télben megaluszik,
Soha az én szívem rajtad meg nem nyugszik.

Berna városa.

Berna igen tsinos, és tiszta város; útszái egyenesek, és kövel jól kirakattak. Fő utszái alatt több lábnyi szélességű árkok vannak négy szögletű kövekkel kirakva. Ezen árkokban mindég forrás viz folyik, 's minden tisztátalanságot az Aar vizébe lehord. Ezen forrás víznek tsergése éjszakán jól meghallatszik. A' Fő útszákat a' rabok naponként tisztogatják. Itt illyen személyek igen számosak mind a' két nemből, 's ugyan azért az útszákat télen nyáron mindenkor tisztán kell tartaniok. Ugyan ezen személyeknek nyáron meg is kell öntözni az útszákat: a' földött boltozatok' alját pedig az útszákknak mind a' két felén a' házak sorában vízzel befetskendezni. Ezen rendelések nem annyira a' tisztaság, mint az egészség' fentartása tekintetéből tétettek; mert Berna városa majd egészen fehér mészkőből van építve, melly a' nap-sugári által felette[megszokott melegedni, és kiálhatatlan hévséget okozni. Berna városában a' házak mind négy emeletűek, és csak szélesebb vagy mélyebb fekvésök által különböznek egymástól. Bernának, kivévén egynéhány házakat, Kastélyos forma épületei nintsenek, de alacsony gunyhót sem látni. Ezen egyenetlenséget igen észrevenni az olyan városokban, a' hol a' gazdagság, és birtok mivolta a' Lakosok között nagyon különböző; mert ottan sokszor a' roppant Kastély mellett, egy alacsony, rosszúl épült

ház szokott állani. Ezen különbség Bernában nintsen, jele tehát, (és ezt az eziránt tett vizsgálódások is megbizonyították) hogy a' Lakosok az ő birtokjokban nem igen különböznek egymástól. Bernának többnyjre minden útszáiban kétfelül bolthajtásos folyosók vannak, mellyek alatt nyáron a' napsugárokat, télen az esőt és havat el lehet kerülni. Ezen boltozatok mindazáltal minden nagy hasznok mellett kárt is okoznak; mert ezek miatt a' háznak földszint lévő részét a' tulajdonosok soha sem lakhatják, mivel a' szobák nagyon sötétek, és alacsonyok. Ezek rendszerént mesterembereknek, boltosoknak, és kereskedőknek adatnak ki árendába. Ha tehát az ember ezen boltozatok alatt megy, tsupa boltokat lát, mellyekben a' művészek és kereskedők az ő jószágaikat árúlják. Más kára ezen boltozatoknak az, hogy általok minden kilátás a' házakra meggátoltatik; ha pedig az ember az útszát végig nézi, tsupa oszlopokat lát a' házaknak két sorában, mellyeken az épületek feküsznek. Ezen oszlopok a' szemet nem igen kedvesen illetik; mert alatt a' földfelül nagyon vastagok, fellül pedig nagyon vékonyok. A' Föld színe, mellyen ezen boltozatok feküsznek, mindég magosabb az útsza földszinénél: 's ezért, hogy minden baj nélkül az útszára lehessen jutni, majd minden ház előtt gráditsok vannak, a' mi a' ki 's bejárást nagyon alkalmatlanná teszi.

Köszeg és Béts.

Gyakran a' nagy sokat köszönhet a' kitsinnek, és egész Országoknak java egy embernek bátor állhatatosságától függ. Példa ebben Köszeg, és annak egykori vitéz Várnagy Jurisics Miklós. — Szoliman Bétstől vissza térni kintelenítettén, akár azt a' városnak bátor védelmezése, akár tulajdon szüksége vitte végbe nem keresem, forrott benne a' méreg, hogy a' német fő várost meg nem hódíthatta. Azért két esztendőt arra fordított, hogy nagyobb erővel fogjon munkájához, 's a' mit egyszer végbe nem vihetett, elérje másodszor. Olly kemény és elszántt Vezértől, mint ő volt, tsak erős, és foganatos intézeteket lehetett várni. Megindultt tehát 1532, 's az ő szándéka alig tudódott ki, már Béts rémülésben volt, és mind maga, mind Német Ország erejét védelmére felkivánta. De a' sebes hódító előbb ellepte Magyar Országot, mintsem ellene elég erő állhatott volna, 's így, ha Bétsnek ment volna, még készületlenül találhatta. De ime a' kitsin tartotta meg a' nagyot. Utjában Szoliman Köszegnek mentt, melly magában kitsin: hanem fallal kerített város volt. A' szerentse úgy adta, hogy ottan épen egy öreg: de bátor és fáradhatatlan Várnagy volna. Jurisics Miklós volt ez, a' ki kemény elszánással a' várost köröm-szakadttáig kész vala védelmezni. Kevés volt katonája (400): de szerentséjére épen 700 ember a' szomszéd

falukból ott kerese menedék helyet. Az öreg Vitéz ezeket is a' Polgárokkal felfegyverkez-
tette. Ki hinné, ha az akkori Történetírók
nem bizonyítanák? Szoliman az ő nagy seregé-
vel (60000) körül vette Köszeget, 's nem is ké-
telkedett, hogy ezen maroknyi város csak
hamar prédájává ne legyen. De nem tudta,
melly bátor, melly elszánt Vitéz oltalmazza,
's hogy egy ilyen tapasztalt és előre látó
ember sok ezereken fel ér. Felkérte a' vá-
rost: de kedvetlen feleletet kapott. Ostro-
mot parantsolt tehát: de minekutánna tizen-
egyszer reá rohantak seregei, még akkor is
vissza verették. Jurisics megmota'a,
hogy, a' ki megtud halni, nem tud félni.
Szoliman tehát egész erővel megtámadta
a' várat, és már katonái egy helyen a' vár
fokára szegezték a' felhódat, mellyet midőn
a' Lakosok meglátnák szörnyű kurjongatásra
fakadtak. A' lármát öröm jelnek vélték a'
Törökök, 's mivel ugyan azon helyre más
emberek jöttek, új segedelem érkezésére
magyarázták. Jurisics mindenütt maga volt
jelen, hol legnagyobb volt a' veszedelem.
Látja tehát a' Törökök bámulását, és újabb
erőt színlelvén, nekik rohant olly szerentsé-
vel, hogy az Ozmanok egészen eltávoznának.
— Ekkor Szoliman a' dolgot gondolóra vé-
vén ezen kis fészket tovább nem háborgatni
feltette magában: de már akkor az időt el-
vesztette; mert ottan 25 napig vesztegelt.
Az alatt a' német erő összevegyült, és a' Né-
met Birodalmi seregek olly készüllettel fo-

gadák Bétsnél, hogy ő megállani nem mérzlett: hanem sebesen vissza fordúlt. Így tehát Közseg mentette meg Bétset, és Jurisics annyit tett, mint ezerek. Ő Közseggen 1538-ikban halt meg, 's a' templomba vagy on temetve.

Az Óriási Hegyeknek nevezetei.

Minden hegynek van, kivévén azon tulajdon nevezeteket, mellyekkel az egyfolyamatban lévő hegyeknek különös szakaszaik neveztetnek, az ő formájára, vagy alkotására nézve különös neve. E' szerént találni a' Schweitzban Szarvakat (Hörner); a' Savoyi Jéghegyekben Töket, Fogakat (Nadeln, Zähne); a' Pyrenäumi és Karpatusi sziklák között, Tsutsokat Tekéket (Spitzen, Kegel): de az Óriási hegyeknek alkotásaik nem olly felemelkedettek, nem olly ijesztők, mert ők inkább hasonlítanak az alljabb Havasokhoz, mellyeknek ormozatjaik, és tetőik a' golyóbisokhoz, hasonlók. Mivel pedig az illyes nevezetekez tudni nem tsak szép, hanem az utazóknak és természet vizsgálóknak hasznos is, jónak láttuk, itten őket feljegyezni.

A' Hegytetők domboru, és féltekenő formájokra nézve Kalapoknak, Sapkának, Tetőknek (Koppe, Kuppe (Kuppel) Kappe vagy Haube) hivattatnak, 's nevezetők egyszer'smind azon hegynek mivoltával és helyzetetésének minémiségével is egybe van

kötve; e' szerént van Hókalap (Schneekoppe) ujjabb utazók szerént Óriáskalap (Riesenkoppe); Fekete Kalap (Schwarze Koppe) Fergeg-sapka (Sturmhaube) 's a' t. nevezet.

Hogyha a' Hegytető domború hoszúkás formában jelenik meg, akkor Hátnak, Elnék, vagy Göröncznek (Rücken, Kanne, Förste) hivattatik; ha pedig a' hegytető igen szirtos, 's több meredek sziklakkal behintve van, akkor Ketske-hátnak (Ziegen Rücken) nevezetik.

Hogyha a' hegytető lapos formában jelenik meg, akkor Lapnak vagy Térnek (Plan, Platte) hivattatik; hogyha pedig ezen lap nagy kiterjedésű, nedves és füves, akkor Rétnek (Viese) hivattatik, mint p. o. a' Varjú-rét (Krähenwiese). A' hegynek oldala Támasztéknak, Oldalnak (Lahne) neveztetik; ormozatjai pedig széleknek (Rand, Ränder); ha pedig az oldalakban üregek taláztatnak, azok Gödröknek (Grube, Graben) hivattatnak.

Hogyha pedig a' Gödrök olly nagy kiterjedésűek, hogy magok által egy kis völgyet okoznak, tehát fenéknek (Grund) hivattatnak.

Magánossan álló, különös formájú sziklák Köveknek (Steine) neveztetnek: Így vannak a' Déli Kő (Mittags Stein); a' Három Kő (Drey Steine) nevezetek, 's a' t. (Óhajtanánk, hogy ezen meghatározások szerént valaki a' Kárpát hegyeket hazánkban számunkra leírná).

A p r ó s á g o k.

A' Szeretsenek igen igazság szeretők. Ezt még a' rabszolgák is megszokták tartani. Történetből egy fehér vádolta a' rabszolgát, hogy ötöt megtsalta. A' szemrehányás felbosztantá a' Szeretsent, 's a' fehérhez fordulva így szólott fellengző hangon: Te! talán azt gondolod, hogy én is fehér vagyok?

Talán a' mostani télen, midőn a' fagy soká tartott, egy bútyoros Zsidó egy kis városba menvén támogatása által eltörte botját. Alig jutott a' házak közé, midőn mindenfelől a' kutyák körül vették. A' rövid bottal nem hadarázhatott, neki dobta tehát előbb az egyiket, azután a' másikat a' kutyáknak: de érettök nem mert menni: nehogy hátulról a' többi megexaminálja. Köért nyúlt tehát a' földre: de az oda volt fagyva; másikat próbált, azt sem tsiphette fel; sem a' harmadikat: Akkor tehát felkiáltt: Vej mir! mitsoda rendtartás ez: a' kutyákat mind szabadon ereszték: a' köveket pedig a' földhöz szegezük!?

Rejtettszó:

Rövid szó magában: de, ha rövidebb lenne, hőszzab lenne.

Jegyzet. A' 21-ik Számbeli Mese: Pípa.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(23.)

E p i s z o d a.

Más az Epizóda a' Kötteményben, és más a' Képző Mesterség műveiben. Most ez utóbbit tekintjük. Az Epizóda a' Képző Mesterségekben egész természetében különbözik a' mellékes tárgytól (Beiwerk). Mellékes tárgyaknak neveztetnek minden lelketlen dolgok, mellyek a' fő tárgynak karakterizálására, szépítésére, vagy gazdagítására szolgálnak. De az Epizóda élő dolgot mutat, t. i. akár egyes, akár csoportos figurát, melly a' fő tárgygyal ugyan öszvefüggésben van: de a' nélkül elmaradhatna, hogy a' fő tárgy valamit veszessen. Mindazonáltal az Epizódáknak nem kell heverőknek lenni. Így p. o. valamelly képben nem állhatnak az Epizóda figurák úgy, mint tsupa masinák, ha a' Képiró általok a' képnek erőt akar adni.

Ha a' Képiró azért úgy alkalmaztatja az Epizódát, hogy talán általa a' nem szoros regulák szerént elrendelt figuráit öszve kap-

tsolja; a' világosságot, vagy árnyékot inkább elterjeszse; és az egésznek öszveállítását nagyobbítsa vagy gazdagítsa: akkor ha szerentsésen alkalmaztatja, megnyeri tetszésünket; mindazáltal a' lángeszű Mester ezt másképpen is elérhetné. Tudniillik, ha a' figurákat úgy választaná, hogy az egész kép benyomását segítsék, és az egésznek munkálkodását erősítsék, 's így a' tárgynak természete szerént annak elválaszthatatlan beleszövött részei legyenek.

Igy Süeur olly képet készített, melly Szent Pálnak prédikálását adja elő. Ezen vagyon egy gyermek, melly a' tüzet fujja. Ez Epizódának látszhatik, mivel a' Képiró azt a' szempillantást is választhatta volna, midőn már a' tűz egész lángban volt a' Pogány könyvek elégetésére: de mivel ezen ifjú figura azt mutatja, melly foganatos lett legyen beszéde az ő Halgatóinál, 's így az egész képnek jelentését erősíti, azt az egészhez tartozó figurának kell tartani. — Illy alkalmaztatások a' Képirónak találmányos eszétől függenek.

Krumpli termesztés a' Krumpli plántáknak ültetése által.

Ezen mód legjobban ki fog tetszeni, egy Próbának közlése által, mellyet egy Német gazda 1818-ik esztendőben ezen plánta ültetéssel tett:

1) Aprilis 18-kán 1818. elrakatáskor kiválogattatott egy mérő közepszerű nagyságú egészséges krumplikat, ezeket két felé metszette, és a' krumpli természetesenek módja szerént az eke után a' barázdákba sűrűen egymás mellé elrakatta. Május 26-kán az elrakatott krumpliknak tsirája már 4 hüvelk nagyságú volt. Ekkor ő egy darab földet, mellyben az előbbi esztendőben zab volt, és az aratás után már kétszer megvolt szántva, a' vetés alá ismét megszántatott. Ezen földbe, a' gyenge krumpli plántákat egyenként $1\frac{1}{2}$ láb távúlságra egymástól elrakatta, és mivel nagyon száraz idő járt, meg is öntöztette. Mivel pedig az egy mérő krumpliból lett plántáknak nagy darab föld kívántaték, sokat marha etetésre is meghagyott.

Az idő a' plántáknak elrakatása után mindegyre száraz maradott, de azért mind megeredtek. Május 29 és Junius 1-ső napja között való éjszakán erős fagy következett, melly a' plántákat egész földig elfagylalta: úgy hogy ez által a' bő termésnek minden reménysége elveszne. Junius hónapban ismét nagy szárazság volt, és tsak Juliusban érte a' földet egy gyöngye eső. Ekkor a' plánták hirtelen olly nagyra nőttek, hogy száraikat meg lehetett metszeni. Ezután ismét száraz idő következett: és jöllehet más közönséges mód szerént rakatott krumplik mind elfonnyadtak, ezek zölden megmaradtak. Sz. Mihály nap után ki lehetett a' földből vágatni, és ekkor kitetszett, hogy 1 mérő 27 mérőt

adna, mellyek mind sokaságokra, mind nagyságokra a' más veteménybeli krumplikat fellül haladnák.

2) A' kinek ezen első mód, vagy bajosnak látszanék, vagy más okból nem tetszenék, azt sokkal könnyebb módra is emlékeztethetjük, mellyről már máskor szóllánk t. i. Első kapálás idejekor, midőn a' Krumplinak szárai annyira felnőnek, hogy mindenken három, négy levél látszik, minekutánna a' töve megkapáltatott, ezen porhanyó földbe, az ágak, valahányan vannak, annyifelé ebujtatnak, és földdel egészen eltakartatnak, úgy, hogy az egész szántóföld minden zöldjét elveszesse. Ezen bujtások nem sokára, mind kihajtanak, és magoknak újj gyökeret vevén, ugyan annyi fészket tsinálnak, 's így az egész föld krumpli fészkekkel ellészen terítve. A' második kapálás, és töltés szinte úgy megmarad: de a' termés szörnyűképpen megszaporodik, úgy hogy egy kised jó földön 50—60 annyi terem, mint az ember elültetett. Ezt kiváltképpen kerti földben lehet reményleni.

A' fagyásnak különös neme,

A' múlt kemény télben a' fagyásnak ezen különös neme láttatott. Egy szobában, melly minden más szobáktól elválasztva volt, és soha sem fűltt, egy gömbölyű üveg állott. Az üvegnek 5 hővelk volt az általmérője, igen rövid

nyaka, és fellül dugaszszal be dugva. — Ezen üvegbe egy éjszakán a' víz megfagyott, és a' fagyásnak ezen különös jelenetét mutatta.

1) Az üveg sok felé öszve volt repedezve: de a' darabok a' fagy által öszvetartattak, melly által az üvegnek formája is megmaradt.

2) Az üvegnek nyakán kívül egy oszlop forma, egyenessen felálló jég tsap látszatott. Ezen jégtsapnak általmérője szinte akkora volt, a' mekkora az üveg nyakának belső térsége, és elejente az üveg nyakából, mintegy fél hövelknyire, egyenessen fel és kitolódott, azután egy kevéssé meghajult, mellyre mintegy 5 hövelk magasságra felemelkedett, maga fölött pedig a' dugaszt magával hordozta:

3) Az üvegnek belső színe mintegy 65 négyszögletű hövelk volt, a' ki emelkedett jégoszlopnak pedig $2\frac{1}{2}$ □ hövelk, és így a' víznek 26-dik része, mellyet az üveg magába foghatott, az üvegből kitolódott, minek-előtte elrepedezett.

A' fagyásnak ezen különös neme, megmutatja, mennyire álljon ellent az üveg, az őtet kiterjeszteni kívánó erőnek; és mennyire munkálkodik a' hideg a' folyó testekben. A' hideg t. i. a' vizet keresztül hatván először az üveg színe mellett megkezdette fagylalni, mivel pedig a' fagy által a' víz megritkult, és így nagyobb kiterjedést kívánt, az üveg pedig az őtet kiterjeszteni kívánó erőnek ellent állott, tehát a' dugaszt az üveg nyakából kitolta. A' hideg nagysága miatt az üveg,

ből ki tóduló víz mindjárt megfagyott, és mivel belülről a' híg víz mindég jobban öszveszorult, a' kitóduló víz által az oszlop mindég nevelkedett, míg végtére az oszlopnak minden hézagjai be nem fagytak, a' mikor az üvegnek természetesen öszve kellett repedezni, hogy a' megritkitott víz helyet találjon.

Elmés feltalálások.

Egy hires énekes Leány, kit a' hitelezők nagyon szorongattak, arra a' gondolatra vetemedet, hogy magát a' Zálog házban 1000 Tallér bötshen elzálogosítsa. A' Leánynak ezen kívánsága a' gondolatnak különössége, és ritkasága miatt elfogadtatott, és ő az 1000 Tallér bötshen ottan tartóztatott: de nem soká kellett neki a' Zalog-házban maradnia, mert szeretői hamar kiváltották.

Derrin Szinjátszó Leányhoz Mátkája hivtelen lett. Egy Ifju, ki őtet nagyon kedvelte, és örömet Ellenfelének helyét elfoglalta volna, hozzá ment, hogy őtet vigasztalja, és a' Fortepianó mellett találta vigénekek között. „Oh! mond az ifju, azt véltem, hogy sirva, és jajgatva fogom találni. „Ha azt akarta az Ur, felele mosolyogva a' Leány, tehát tegnap jött volna.

Egy Opera Szerző, kinek Muzsika darabjai nem találtak kedvet, azt mondá egy Kritikushoz: „Megismérem Uram, hogy a'

Körtve nem érett meg." Elhiszem, felele a' másik, és ugyan azért hullott le a' fáról.

Dubois leányka egykor valamelly irtóztató történetet tárgyazó verseket declamált: midőn elvégezte, arczulatjának vonásai ismét olly hidegek voltak, mint valamelly bálványé. Ezt látván Garrick azt mondá: „A' jó gyermek! tud ugyan mérgelődni, de epéje nem keveredik fel.

Egy színjádzónak azt kellett mondani darabjában: „Én is Rómában voltam, 's a' t. Nem jutván eszébe a' mi következett, és a' sugónak szavát sem értvén így szólott hozzá nagy haragossan. „Gazember! mond meg már, mit csináltam ott?”

Mivel kell a' tyúkokat etetni, hogy sokat tojjanak.

Nassau Tartománynak néhány faluiban, a' parasztnak tyúkjai télen nyáron 8—10 lat nehességű tojásokat tojnak, mellyeknek azonfellül rendszerént két székjök is van. A' mód, mellyel ők ezt végbe viszik, következő:

Őszveszedik t. i. nyáron a' közellévő erdőkben mindazon gombákat, mellyek nem mérgesek, és már megvénhedtek. Ezen gombákat apróra ősze vagdalják, megszáritják, és porrá törik. Ezt tselekszik ők a' megszá-

ritott makkokkal és somokkal is. Ezenfellül
ők még azon bogyókat is ősveszedik, mel-
lyekből az enyvét szokták főzni, és a' meg-
vénhedett tser és tölgyfákon igen bőven te-
remnek. Ezen bogyóból azután az enyves
szert kifatsarják, és héjjaikat megfőzik. A'
főzés közben árpa vagy búza korpát kever-
nek közébe, azután gombaport ($1\frac{1}{2}$ annyit,
mint az enyv bogyók héjjának nehezsége),
és őszetörött makkot és somot. Ezen keve-
rék annyira gyuratik, a' míg tészta nem le-
szen belőle, melly tésztából a' tyukoknak
naponként egynéhány borsó nagyságú dar-
bok adatnak. A' kevés vesződséget és bajt a'
téli nagy tojások eléggé kipótolják.

M e s e.

Apró részek, mindég készek
Veled szembe szállani.

Nem kergetnek: de meglepnek,
Bár kerülöd tartani.

Soha egészet nem tesznek:
Mégis sok helyet elvesznek.

Jegyzet. A' 92-ik Számbeli Rejtett-
szó: a' Rövid, melly, ha rövidebb-nek mon-
dod hosszabbodik.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(24.)

Néhány vonások V. Károly Tsászár életéből.

Károly, gyermek létében a' tudományokat nem igen látszatott kedvelni, jóllehet az ő Nevelőjének a' Florissai Adriánnak (az utóbbi VI. Hadrián Pápának) fáradozásai annyira vitték, hogy a' Spanyol, Francia, Olasz, és Flamandi nyelveket megtanulta. A' tudományoknál jobban kedvellette a' játékokat, és azok között leginkább a' Kardot. Alig forgathatta azt egy kevéssé, már viadalokat tartott a' pánczélos és sisakos festett vitézekkel a' palotának szönyegein. Midőn egy kevéssé felnőtt, a' vas korlátok közt lévő orosz lányokat nyeggette. Ezen korában már ütközeteket is tartott: az ő Lovagjai gyermekekből állottak, kik katonai rend szerint fel voltak osztva. Ezekkel ő megütközött, viaskodott, ha lehetett, megfutamtatta, vagy elfogta. A' győzelem után Lovagjainak kar-

jaikon, és páncéljaikon vitette magát haza, mint az a' régi Hősöknél szokás volt.

2.

Hónaponként 20 pistol pénzt kapott: ezekkel azt tehetett, a' mit akart. Először tehát az ő Lovagjai között azoknak érdemök szerént kiosztotta: de azok az érdemért nyert jutalmat tsemegékre, és tsetsebetsékre elköltötték. Ezokért Károly, midőn a' hónap végén ismét pénzt megkapná, egy erszényt vetetett, mellybe a' pénzt bele tetette, a' nélkül, hogy valakinek valamit adott volna. Midőn a' következő hónapban is ezt tselekedné, Lovagjai zúgolódni kezdettek, és őtet fősvénynek neveztek. De Károly megmutatta, hogy ő tőle a' fősvénység távol van: mert midőn egyik Lovagjának lova megdöglene, megparantsolá Tárnokmesterének, hogy az egész erszényt a' károsodotnak általadná.

3.

Midőn már Tsászár vala, és Német Országból Anglián keresztül, Spanyol országba mentt, hol akkor támadások voltak, St. Anderba jött. Egy Toledo-i Nemes ember ki a' támadásoknak részese volt, és ekkor itten, egy vélt jó barátjánál tartózkodott, hivatlen barátjától a' Tsászárnak elárultatott. Károly halgatott, és sem az árulót meg nem jutalmazta, sem a' vétkest el nem fogatta. Midőn erre unszoltatnék, azt felelte az árulónak: „Jobban tselekedtél volna, ha néki megmondottad volna, hogy én itt vagyok, mint hogy nékem megmondottad, hogy ő itt van.”

4.

Károly a' podágrában sokat szenvedett. Egyik nap, midőn ötet ezen nyavalyája nagyon kínozta volna, szobájában fel alá jártt, és hol egyik, hol másik lábára állott. Büren Gróf, ki ekkor ottan jelen volt, midőn a' Tsászárt hol egyik, hol másik lábára látná állani, mint a' Ludakat, nem tartóztathatta magát, bogy ne nevetne. A' Tsászár ezt látván, boszorkodva kérdezé tőle, hogy mit nevetne." Büren Gróf megijedett, és előtte térdre borulván, így szólott hozzá: „Botsáss meg Felséges Tsászár, a' lábaid gyöngeségét nevettem, mert midőn hol egyik, hol másik lábodon látnalak állani, úgy tetszett, hogy nagy birodalmad sem állhatna már erős talpon.” — Kelljfel, felele a' Tsászár kegyessen, és tanuld meg, hogy a' birodalmat nem a' láb, hanem a' fő kormányozza.

5.

Midőn a' Páviai ütközetben Ferencz Királyt elfognák, és azt néki hívül vinnék, Madrid városa ötet kérte, hogy azon napnak ditsőítésére nemzeti ünnepet tarthatna, és a' várost kivilágosithatná: de Károly meg nem engedte. Midőn pedig Ármádájának Tisztjei néki szerentsét kívánnának, így felelt: „Nem fogadom el köszöntéstekeket: mert éppen ezen történet mutatja meg, melly változó legyen a' szerentse, és hogy holnap talán én lehetek olly szerentsetlen, mint ma Ferencz Király volt.”

6.

Minden szép tulajdonsága mellett is kedvellette Károly a' pompát, és ditsekedést : ez kitetszett azon Leveléből, mellyet a' fogoly Ferencz Királyhoz irtt, és a' mellyben minden számos titulussai fel voltak jegyezve. Ferencz mélyen érzette megalatsonyíttatását, és azért válaszában tsak így irta magát alá: Ferencz Gentilly Ura. — Gentilly Párisnál egy kis Falu, melly az ő tulajdona volt.

Hogyan kell a' Gyémánt követ megbetsülni.

Először mérettessék meg, hány Karát nehezsége van (egy Karat 4 Gránt tesz). Nehezségének Summája azon Summával sokszoroztassék, a' melly egy Karátért határozottatik. A' sokszorozás által kijött Summa ismét a' Karátok' számával sokszoroztassék, és ezen Summa fogja a' Gyémántnak értékét tenni. Így p. o. ha valamelly 4 Karát nehezségű Gyémántot kellene megbetsülni, és egy Karát 50 Tallerra határozottatnék, a' Kőnek egész értéke 800 tallért tenne.

Közönségesen a' Gyémántoknak egy Karát nehezségű köveket vévén, ilyen becsök szokott lenni:

	Tallér Peng. P.
1) Egy Karát nehezségű természetes pallérozatlan Kő	— 16 —
2) pallérozatlan Krystal	— 25 —

3) Brillant formára pallérozott *)	45 —
4) a' legszebb nemű háromszor metszett	60 —
5) Rósa formára a' legszebb nemű	30 —
6) Rósa formára tsekélyebb nemű	20 —
7) Tábla formára	— 12 —
8) Mint formátlan Kő	— 25 —

A' legnevezetesebb Gyémánt kövek következők :

1) Azon 1680 Karát nehezségű durva kő, melyet a' Portugalliai Király birt, mellynek betsü értéke 224 mill.

2) A' Török Tsászárnak Rósa formára pallérozott $279\frac{9}{10}$ nehezségű Kőve: betsü értéke — 3,907,759

3) A' Muszka Czár Királyi palczájában lévő $194\frac{3}{4}$ Karát nehezségű Kő, melly 450,000 Rubelen vásároltatott meg, 's az eladónak azonfélül holtig minden esztendőben 4000 Rubel pensió adatván

4) Az Austriai Tsászár $159\frac{1}{4}$ Karát nehezségű Kőve Tavernier betsüje szerint — 800,000 Tall.

5) A' Pitt, vagy Regent nevezetű Gyémánt — — 2 mill.

*) A' Brillant, Rósa, és más formák, mellyek a' Gyémán toknak adatni szoktak, következő levélben fognak közöltetni.

Nép Rege.

Egy 60 esztendő s ember, valamelly éjszaka az ablakjára dőleszkedett, és komor szemével majd az égre, majd a' földre tekintett: de vigasztalást sehol sem találhatott. Hatvan esztendők folytak el már életének tengerébe, és hosszú pályáján csak tévelyedéseket, betegségeket, és kétségbeesést szerzett magának; és a' midőn a' sir ormára ért, nem volt egyebe zavarodott lelkénél, és megvesztegetett testénél. A' komor gondolatok között vissza tértek ifjúságának szép esztendei, vissza tért gyermekségének azon ideje, a' mellyben őtet atya az életnek kereszt útjára állította, hol előtte jobbról az erköltsnek; balról a' gonoszságnak útja nyitva állott; és a' hol őtet jobbról a' hosszú fátyolba rejtözött erköltsnek Angyala, balról a' vakító szépségekkel szemtelenül kérkedő gonoszságnak kísértete hívogatta. Ő az utóbbit követte, és most hosszú sorban előtte állottak mind azon tévelyedések, mellyeken őtet a' Késértet a' gonoszságnak pályáján által vezette. Rettenetes megilletődése közt feltekintett az égre, és ezen szovakra fakadott: „Óh ifjúság, térj ismét vissza! óh Atyám, állíts ismét az életnek kereszt útjára, hogy máskép' választhassak!”

De ifjúsága örökre oda volt; Attyát a' jobb világ birta. — Ujjonnan végig tekintette elmúlt esztendeit, és elaszott szeméből égő könnyek gördültek barázdás arczájára

alá. Ekkor elejébe állottak ifjuságának társai, és gyermeki játékinak részesei, kik az erköltsnek pályáját követvén, most mint boldog Atyák, mint hasznos Tanítók, mint hazát védelmező Hősek, mint jótévő, és kegyes Elöljárók a' világon díszeskedtek. Öszve hasonlította magát velök, és elirtózva az örvénytől, a' mellybe esett elvonta az égtől, pillantatjait, és keserves szovakkal ismét így kiáltott: „Oh ifjuság, térj, térj! ismét vissza!” —

És ifjusága ismét visszatért: a' gyötrő öregség tsak álom volt. Ő még ifju volt: egyedül tévelyedései, erköltstelenségei, és gonoszságai voltak igazak. Hálát adott az Istennek, hogy a' gonoszság útján a' vakító Késértetnek mérgét véle hamar meg éreztette, kiszakasztotta tehát magát karjai közül 's az erköltsnek angyalával a' jobb pályára tért.

A p r ó s á g o k.

Madridban III. Károly Király tapasztalván az útszáknak tisztátalanságát, és a' házak előtt halomra hordott szemeteket, megparantsolá Squillace Ministernek, hogy ezen tisztátalanságot az útszákrol hordattassa el, és parantsolja meg keményen, hogy a' házakból többé a' szemetet ne hordják az útszára. Ezen a' Madridiak szörnyen megboszónkodtak, 's azon balitéletben lévén, hogy az az egészségnek ártalmas léssen, ha a' tiszt-

tálatlanság a' házak előtt elhordattatik, szörnyü morgolódást üttek az egész városban, melly a' Ministernek is fülébe ment. Ő tehát szükségesnek tartotta, hogy ezen nyughatatlankodásról a' Királyt tudósítsa. Midőn ezt tselekedné, Károly Király e' szókra fakadott: „Hagyja az Úr őket lármázni, a' gyermekek is sírnak, midőn a' Dajka őket álmokból felveri, hogy aljokat kitisztítsa: de, ha a' dolog végbe megy, annál jobb izüen a' lusznak.

Egy igen iszákos ember, a' kinek orrát és pofáját a' borhimlő böven kihányta, megszöllita egy Jövendő-mondót, hogy utóbbi sorsát neki jövendőlné meg. A' Varásló jól megnézte a' kérdőnek képét, 's egész méltósággal és erős hanggal ezt mondá: 'Te naponkint szegényebb leszel az Ezüstben; hanem annál bővelkedőbb a' rézben.

Rejtett szó:

Egészen is annyi, mint a' fele tészen,
 Ha hátulját tőle elszakasztva vészem,
 Ez maga is pedig olly egészet tehet,
 Melly asszony munkában igen nagy részt vehet.

Jegyzet. A' 23-ik Számbeli Mese: Por-
 szem.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 0.

(25.)

**A' Gyémántoknak formájokról ,
mellyek a' simítás által nékik
adatni szoktak.**

1) **Brillant.** A' Gyémántoknak ezen formája két **T e k e** vagy **Kup** (conus) forma részekből, áll, mellyek az ő talpokkal egymáshoz ragasztva vannak. Hegyes végök ezen tekéknek le vagyon törve, úgy hogy, mindenik felül egy egy siklap (planum) látszik. A' felső tekét **Koronának** (Corona, Krone) szokták nevezni, az alsót pedig **Alsó félnek**. A' Korona fölött lévő nyolcz szögletű sikot **Táblának** (Tabula, Tafel); az Alsó Félnek sikkját pedig **Calettának** (Caletta, Calette). Oldalaslag mind a' Koronán, mind az Alsó Félen, három rendű három vagy négy szögletű sikkok látszatnak, mellyek **Faettának** (Facette) hívattatnak. Illyen simított sikk a' Brillantnak oldalán 16 vagy több is szokott lenni.

2) Fél Brillant. Ennek Alsó Fele nintsen, és így a' Brillanttól csak abban különbözik, hogy az Alsó Fél helyett, egy síma síkságot mutat.

3) Rósa Ró'sátska. (Rosa, Rosette, Rose, Rosette, Rautenstein) Az illyen formájú Gyémántoknak egy fenék síkjok vagyon, mellynek vagy tojásos, vagy körtveforma, vagy tökéletes gömbölyeége van. Ezen fenék sík fölött a' Rósának két rendű három szögletű síkjai vannak; mellyek az egymásban való öszvetsatolás által egyenetlen négy szögletű síkokat formálnak, és felső hat síkjokkal egy tsutsban (apex, spitze) öszve ütköznek. Így tehát a' Rósának mindöszve 24 apró síkjai vannak, mellyekből 18 alúl, 6 pedig fellül a' tsutsban öszve jön.

3) Tábla kö. (Lapis Tabularis, Tafelstein). Ezen nevezetű Gyémántoknak négy szögletű keskeny Tábla formájok van, melly Tábláknak felső oldalán éleik (acies, Ränder) hosszában le vagynak törve.

4) Vastag Kö. (Lapis crassus, Dickstein) Ez, négyoldalú kettős pyramist térszen, mellynek felső tsutsa nagyon, alsó tsutsa pedig csak kevéssé vagyon letörve: úgy hogy az alsó pyramis rendszerént két akkora marad, mint a' felső.

Ezek azon formák, mellyek, a' Gyémántoknak a' simítás által adatni szoktak *) Ér-

*) A' Gyémántot, mint minden köveknél keményebb Követ, csak önnön porával lehet megsimítani: de más köveket mint a' Saphirt, Spinelt, (Rubint) Sma. ragdot más kemény köveknek porával is.

téjkök, és bötsök azon rendben kevesedik a' melly rendben itten elő adattak. De lehet a' Gyémántoknak természetes minéműségökben is igen szép formájok; mert ritkaság az, hogy valamelly kő durva formában találtassék, hanem többnyire mint tiszta, egészen által látható Krystal.

Mindezeken fellül a' Gyémántoknak értékét még máskülömbféle tulajdonaik is nagyobbítják, vagy kevesítik. Ezen tulajdonok közül valók.

1) A' Szín. A' Fehér színű, és ezek között a' hó fehérségű Gyémántok legdrágábbak ezekután következnek a' halavány sárgak, és zöldek; ismét ezekután a' rózsaszínűek, és kékek, legkevesebb értékök van a' sötét sárgáknak, barnáknak, hamuszínűeknek, és a' feketéeknek.

2) A' Tiszta ság. Mennél kevesebb hasadékok, karczolás forma rivadások, vagy motskok vagynak a' Gyémántokban, annál nagyobb; bötsök van.

3) Az Általláthatóság, mert az egészen általláthatók többre betsültetnek a' félig általláthatóknál; ezek viszont a' kevesé általláthatóknál s a' t.

4) A' testi kiterjedések egyenlősége. Mert mennél jobban különbözik hosszúsága szélességétől; szélessége a' vastagságtól annál kevesebb értékű.

5) A' Sikoknak rendes, és egyforma elhelyeztetése. Végre

6) A' Kőnek nagysága, mert mennél nagyobb a' kö, annál nagyobb értéke is.

Statistikai Jegyzések.

Mennyire előment legyen a' Bábaság tudománya, megbizonyítja azon kevés szerentsétleneknek száma, kik magában az Ispitákban is, hol a' viselős aszszonyokra bizonyára olly nagy gond nintsen, mint valamely magános házban, meghalnak.

Ezen álitást legjobban megfogja bizonyítani azon Lajstrom melly a' Londoni Szülő házban történt meghaltaknak számáról adatik. E' szerént.

December' 31-kétől 1749 Decemb. 31-kéig 1758, 42 Szülő aszszonyok közül egy halt meg; és 15 gyermekek közül is egy.

Dec. 31-kétől 1750, Decemb. 31-kéig 1768, 50 Szülő aszszony közül egy; és 20 gyermek közül is egy.

Dec. 31-kétől 1769, Decemb. 31-kéig 1778, 55 Szülő aszszony közül egy, és 42 gyermek közül is egy.

Dec. 31-kétől 1779 Decemb. 31-kéig 1788, 60 Szülő aszszony közül egy; és 48 gyermek közül is egy.

Dec. 31-kétől 1789, Decemb. 31-kéig 1798 288 Szülő aszszony közül egy; és 77 gyermek közül is egy.

Dec. 31-kétől 1799., Decemb. 31-kéig 1808, 913 Szülő aszszonyok közül egy; és 118 gyermekek közül is egy.

Ezen Ispitának azótától történt jobb belső elrendeltetése a' szerentsétlen szüléseket hihetőképben még jobban megkevesítette.

Grätzben az 1810-dik esztendő folytában meghalt 376 férfiú, 331 aszszony; 178 férfi gyermek; 158 leány; mindössze 1043 személyek. Ezek közül 22 az érző in' hideglelésben; a' természetes himlőben egy sem. Öt személyek szerentsétlenül veszték el; ketten pedig önnön magok gyilkolták meg magokat. Az 1818-dik esztendői megholtaknak számával az 1810-dik esztendei megholtaknak számát összehasonlítván, kitetszik, hogy 1810-ben 109 emberrel kevesebb halt meg.

Lapos — Geleszta.

Januarius hónapban, így szöll Dr. Windisch, délfelé egy Kereskedőnek feleségéhez hivattattam, kinek életéhez már senkinek semmi reménysége sem volt.

Ezen aszszonynál én a' természetnek végső erejét szörnyű küszködésben találtam a' halállal; nem is gondolhattam ki semmit a' mivel rettenetes baján könnyebbíthetnék.

Az aszszonynak keze hideg volt, mint a' jég, teste a' hideg izzadástól elfogatva, ere alig vert, hasa pedig szörnyűképpen felvult dagadva, és olly kemény, hogy semmiképpen be nem nyomáttathatnék, arczája és sze-

mei el voltak forgatva , e' mellett a' belső görts egyre hánytva vetette ágyában , szájából pedig egyre zöld nedvességet hányt , és ezt nem úgy , mint az emberek rendszerént okádni szoktak , hanem iv formára két három ölnyre magától. Mindezek neki olly szörnyű kinokat okoztak , hogy egyre jajgatna.

Ezen tsudálatos változások , és jelenetek nékem valamelly ércz — méreg következéseinek tetszettek. De a' midőn Férje és atyafiai nékem azt beszéllenek , hogy ezen betegségben már több esztendők óta szenved , és pedig az előtt időhatáronként , most pedig minden szünet nélkül ; már akkor megkellett ismérnem , hogy minden tudományom tsekély volna , e' különös betegség okának feltalálására. Hogy mégis valamit tegyek 20 tsöp Tinctura opiatát öntettem torkába , és ezzel lelkét az égnek ajánlván , délután 4 órára Orvosi gyülekezetet rendeltem. De egy Orvos sem adhatott tanátsot. Minden tudakozódásom mellett sem jöhettem a' betegségnek okára. Végtére véletlenül azt találtam kérdezni , ha soha sem eresztett e' magától gelesztákat , a' mellyre nékem Férje azt mondá , hogy két hetek előtt 2 rőf hoszasága Lapos geleszta ment légyen el tőle.

Most már általláttam a' betegségnek egész okát , és a' patikának leg hathatósabb szereivel ostromoltam a' dühösködő lapos gelesztát. A' Terpetin (Terebinthina) volt az , a' mit először is ellene próbáltam.

Ezen Orvosi szernek hathatós erejéről kevéssel előbb tudósította a' világot Fenwitz János Raphael Dr. és ugy mindjárt használhattam tanátsát.

A' legrettenetesebb hánykódások között, egy pohár hideg vízben egy lat Terpetinolajt adattam a' betegnek, egy óra mulván ismét egy látot, és ugy mindöszve 6 latot. — 11 kiürüléseknél más következéseket nem húzott maga után az orvosság, és egyszerre minden félelmes jelenetek elenyésztek, melyek az aszszonyt kevéssel előbb a' halállal fenyegették; a' feldagadott, és szörnyű kemény has is leapadott, és szokott helyheztesésébe vissza tért. A' beteg 14 álmatlanul és szörnyű kínok között eltöltött éjszakák után először nyugodott békével, és midön másnap álmából felébredne, olly egészséges volt, mintha legkevesebb baja sem lett volna.

Az órától fogva egész a' mai napig a' legegészesebb állapotban vagyon. Mivel pedig a' kiürülések között sok fehér pántlika forma darabokat láttam, és mivel ezen sokszori kiürülések után a' betegségnek minden ijesztő jelenetei egyszerre elmúltak, éppen nem lehet kételkedni, hogy a' betegségnek oka Lapos geleszta lett légyen, mellyet a' Terpetinnek vagy chemiai ereje, vagy szaga megöltt, 's az által egész fészket elrontotta.

Ezen orvosi szeren kívül az aszszony egy Grán más orvosságot sem vett. E' szerent azt vélném, hogy minden más gelesztá-

tól eredett betegségeknél lehetne ezen orvos-
ságot használni, csak a' mennyiséget kellene
az betegkorához képest meghatározni. Ezen i-
dőtől fogva Smirtitsek Ur is élt illyes bajban
ezen orvossággal, és tapasztalta, hogy az
öszveszaggatott Lapos geleszta igen tsopor-
tossan ment el tőle."

A p r ó s á g.

Három utazók valamelly erdőben egy
kintset találtak, és mivel mindenik maga ki-
vánta volna birni így játszották meg egy mást.
Az egyik t. i. Kire a' főzés bizva volt, még
a' másik kettő az erdőben tsatangolt az étel-
be mérget kevert; a' másik kettő pedig, a'
míg az, az ételnek készítésével vesződött, ösz-
vebeszélett, hogy ötöt megfogják ölni. Ez
meg is történt: de ök sem maradtak lakolat-
lanul, mert midőn a' kész ételt megették vol-
na, a' mérég hirtelen általjárta belőket, és
mindenik meghalt. A' kints még most is az
erdőben vagyon.

M e s e.

Itt ezerek bátorsága,
A' világnak méltósága.
Szunnyadozik tsendessen.
Nem erőltet senkit keble.
Még is rekeszt mindent öble.
Hol lehet ez rendesen?

Jegyzet. A' 25-ik Számbeli Rejtettszó.
Kettő, két, tő. —

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(2 6 .)

A' Hívség Madara.

Rölad gondolkodván minapáha;
Egy Madár szállt szobám ablakába.
Mivel jámborságot mutatott,
Önként körülöttem mulatott,
Meg fogván el zártam kalitkába.

O! melly szép ő, 's be énekel szépen
Mint Te, olyan hízeltedő éppen.
Karomon, melljemen vállamon
Hangitsál, mindég ajakomon
Tsügg, nem távozik el semmiképpen.

Sokszor már az est-hajnal véle értt,
Akkor ő ágyom körül szállást kértt.
Regvel a' vánkost 's a' Kárpitot
Tépegette, 's addig visított,
Mig ismét szokott helyetskéhez fértt.

Többszer is volt már ő Rab, megvallja,
Mégis a' hív, rabságot javallja,
Sött azt dalolja, nem marad ott,
Hol két szerelmes megváltozott,
Elrepül, mihelyest a' panaszt hallja.

Itt marad e? vallyon? félelemmel
Vetek számot naponként szívemmel.

Én miattam eljűtsak nem repül.

De, ha te szerelmed hidegül,

'S elszáll — jaj előbb temess engem el.

B. R. A.

A' sorsával megelégedett szegény Jósef.

Házi békételenkedés, és sűrű vér kedvetlenné tett, homlokom öszve volt ránczosodva, szemem pedig olly komor pillantatókat vetett, mint a' sötétségnek lelkei. Ezen helybeztetésemben hozzám lejött padlás-szobátskájából a' sorsával megelégedett Jósef, a' mostan készülő könyvéhez ténstát kérni. Jósefnek megszenlélése egészen felvidított: mert ő igen furtsa ember, úgy, hogy őtet legnagyobb nyomoruság sem tudja jó kedvétől megfosztani. Jósef meglátván homlokomon a' szomoruságnak ránczait, felvidításonra ezen töredéket beszéllette el életéből.

„Az én Kereszt - apám, igen jó ember volt. Jósef, mondá ő sokszor hozzám, bizzd reám magadat, én szerentséssé teszek tégedet. És valóban szerentséssé is tehetett volna, mert ő kapussa volt egy Uraságnak, és azon fellül az Uraságnak szoba-leánya az ő felesége volt. Kitétszett, mennyire kívánta előmeneteletem; mert hetet, havat öszve jártt, hogy nékem, bár akármű kistsiny, szolgálatot is szerezzen: de haszontalan: mert ha kár

vérzett is talpa a' sok futkozásban; ha ajkai a' sok könyörgésben öszve dagadtak is, 's ha bár háta a' sok köszönetéstől meggörbedtt is, még sem szerezhett nekem tsak egy Iródeáki szolgálatot is. E' közben megbetegedett, és a' nagyhasú Doctor igen hunyorgatta szemét, és rázta fejet; a' melyből azt a' következést huzzuk, hogy ő nem soká fog élni. Én nagyon elkeseredtem, és a' kuzskóban/igen irgalmatlanul elkezdtem sírni. Kereszt-apám meghallotta zokogásomat és minekutánna ágyához hívott volna, így szólott hozzám: „Ne sírj Jósef, tudod, hogy minden embernek megkell halni; én nyugottabban megyek ki a' világból, mint akárki; mert minden magzatimnak táplálást szereztem, téged' pedig, erre megszorította kezemet, testamentomomban jól hagytalak”.

„Megbatsásson az Úr, így folytató Jósef beszédjét, hogy illy gyászos történettel mulatom: de lehetetlen elkerülni, mert a' Textushoz szükséges. Kereszt-apám meghalt tehát; megüresült helyét pedig Kereszt-anyaknak vigasztalója mindjárt betöltötte. Nekem tsak a' Testamentom volt fejemben. Vegre feltörik, 's az abban foglalt cikkelyeket elolvassák: a' második cikkely így szólott: „Az én kedves Jósefemnek áldásomat hagyom, és az almáriomban lévő pötsétes levelet”. Én megörültem, mert valamelly gazdag váltó levelet gondoltam lenni azon papirosban. Kértem tehát a' Testamentomnak Végrehajtóit, hogy keressék fel azon leve-

let. Meg is tselekedték, és midőn felnyitának, egy kis papiros volt benne, öt Közmondásokkal. Kereszt-anyám ekkor nevetni kezdett, mert ő soha sem szenvedhetett. Én pedig egy darabig búsultam: de hamar ismét észre jöttem; mert így gondolkodtam magamban: Az én Kereszt-apám engem szeretett, 's azért ő bizonyosan javamra tselekedte ezt. Megtanultam tehát könyv nélkül a' Közmondásokat, és minden dolgaimat azok szerént intéztem. Mondhatom is, hogy Kereszt-apámnak ezen hagyománya által egészen szerentséssé lettem".

„Az Úr kétségkívül kívánja tudni a' közmondásokat. Nem is ok nélkül: hallja tehát azokat”:

E l s ő K ö z m o n d á s.

A' millyen a' munka, ollyan a' jutalom.

„Éj! gondoltam először, ez nem igaz: mert, ha a' dolog úgy volna, nem ennének sok Tudósok, és vitéz Hősök száraz árpa kenyeret, a' míg sok Énekesek, Színjászók, Kötelen-tánczolók 's Ezer-mesterek, kik jobbat is tehetnének, kalátsot 's tsemegéket esznek. De, gondoltam magamban, a' sok ide 's tova kapkodásnál, jobb lesz, ha dolgozom. Neki ültem tehát, és először ollyan ember számára dolgoztam, kinél nem igen tellyesedett be ezen Közmondás: „Kinek az Isten hivatalt ad, észt is ad:

de mégis előbbre mentem, mert valahányszor munkámmal hozzá jöttem, és magamat mélyen meghajtottam, elfogadta köszöntésemet, és mosolygott. Ezután még előbbre mentem, mert Instructorrá lettem: és olly gráziába jöttem, hogy minden esztendőben Mártius' 10-kén ebédre hívnanak: a' millyen a' munka ollyan a' jutalom.

M á s o d i k K ö z m o n d á s.

Piros alma sokszor férges.

Mivel éppen ekkor szerettem a' szép Marit, azt véltem, hogy evvel őtet gúnyolja Kereszt-apám. Megkérdeztem tehát A. Urat a' szomszédunkat, kinek igen szép fiatal felesége volt, hogy hogyan, miként? és ő fohászzkodott; megkérdeztem B. C. és D. Urakat: de ők is csak fohászkodtak: láttam tehát, hogy igaz a' Közmondás. Piros alma sokszor férges. Én tehát a' legrútabb személyt a' világon vettem feleségül, 's evvel szerentsés vagyok. De miért? Tsupán azért, mivel ő azt gondolja, hogy a' legszebb személy e' világon, akár mint hazudtolják is meg őtet a' tükrök, és sok rossz nyelvű emberek. Másik oka pedig, hogy vele szerentséssen élek, az, hogy békével tűröm, ha ollykor vakmerő szavamért nyakon felejt, vagy megkopláltat. De a' legnagyobb bibéje holdog 's békességes életemnek az, hogy feleségemet, ha ollykor valaki nála van, min-

dég magára hagyom, ne hogy sértegető beszédem által valami garázdaságot tsináljak.

H a r m a d i k K ö z m o n d á s.

Ha valami nem éget, ne fújd.

Tsak ez az egy Közmondás is boldoggá teheti az embert. A' mi nem éget, nem fuvom. Ha az Inasokat borozni, vagy dözsölni látom az előszobában, a' világért sem szóllok nekik, hanem inkább magam is borozok, és dözsölök velök. Ez az oka, hogy ök engem, mindég jó Szamárnak hívnak, 's hogy nekem megengedik, hogy Dolmányokat, 's Stiblijöket megtisztogathassam. Ha a' feleségem valahová uzsonára, vagy vatsorára megy, 's regvel jön haza, egy szót sem szóllok, mert nem éget. Ollykor jó kukaczos sajtot szokott adni, melly tudnivaló, nem meleg, hát nem fújom. Ezzel azt nyerem, hogy Feleségem' Vendége jó Bolondnak nevez, 's megengedi, hogy kutyájával a' kályhamögött játszhaszak, a' mig ő feleségemmel az asztalnál kártyáz.

N e g y e d i k K ö z m o n d á s.

A' ki előbb jön, előbb örlet.

Ezt jól szívembe nyomtam, 's azért, ha valahol valami kérni való volt, mindég első voltam, és ha sokszor semmit sem kaptam is, meg kellett ismérnem, hogy nem voltam érdemes arra, a' miért könyörögtem. A' ki előbb jön előbb örlet: Ebből fejti meg fele-

ségem is azon nehéz kérdést, hogy: hogyan lehetett az, hogy én ötöt feleségül megkaptam, jöllehet ötöt még akkor egy obsitos Tiszten kívül senki sem kérte: én t. i. előbb jöttem, és úgy előbb örlöttem. Én is abból fejtem meg azon kérdést: hogy miért kell feleségem gyermekeit nékem nevelni, mert ők az én feleségem és nem más feleségének gyermekei.

Ö t ö d i k K ö z m o n d á s.

Ha a' vége jó, minden jó.

Valahányszor ezen Közmondást elmondom, mindég örül szívem, mert; minden munkáimban, ha az egész munka rútot is, az utolsó sor szépen vagyon írva. Ehez alkalmaztatom a' munkának foglalatját is, 's ettől van, hogy azok, kik munkáimat olvassák, ha az egész munka alatt savanyú szemeket vetnek is, ha az utolsó rendet olvassák, nevetnek. Történik ugyan ollykor, hogy sem eleje, sem utólja semmit sem ér: de ebben is az a' vígasztalásom, hogy nulla regula, sine exceptione. De tudom miért mosolyog az Úr, mivel azt gondolja, hogy feleségemnek paputsai, mellyek minden estve fejemen kopognak, a' napnak nem legjobb vége. Ezt ne gondolja az Úr, mert éppen ez mutat alkalmatosságot, hogy magamat az állhatatos türedelemben gyakoroljam. És mitsoda öröm az, ha meggondolom, hogy minden pénteken, feleségemnek ájtatos foglalatosko-

dásai miatt a' veréstől ment vagyok. Oh! én a' legboldogabb ember vagyok”!

Ezen szövek után danolva vissza ment padlás szobájába, 's ha bár tsevegésére nem igen figyelmezttem is, mégis aztat tanultam belőle, hogy az embernek szerentséje vagy szerentsétlensége csak a' képzelettől függ, és ha némelly ember, mint, p. o. a' József, a' koplalás és verés mellett is szerentsés tud lenni, én bizonyosan szerentsés lehetek, ha a' képzelettől eredett bajakat eszemből kiűzöm.

Vidami.

A p r ó s á g.

A' Római Crassus olly gazdag volt, hogy a' midőn Herkulesnek fele vagyonát feláldozta; a' midőn Rómának lakosit 10,000 asztalokon megveadégelte; 's a' midőn minden Polgárnak annyi gabonát adatott, a' mennyivel egész házi népével három hónapig beérte, néki még 700,000 Talentuma maradt.

M e s é s K é r d é s e k.

- 1) Ki nem szereti a' felmagasztaltatást?
- 2) Mikor boldog a' szerentsétlen?
- 3) Merre megy az útzó?

Jegyzet. A' 25-ik Számbeli Mese: A' Koporsó.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(2 8 .)

Levél a' Ruhámhoz Jan. 6-ikán.

Szerény, különben régi nemes nemzetségből való, sokat tünődött magában, miként szerzhetne magának betsületet, és szerentsét. Egyszer eszébe juta a' magyar közmondás: Pénz emberség, ruha tisztesség. Eltökéllé tehát magában, hogy új esztendőre czifra ruhát tsináltat, és ez által szerz magának tekintetet. Dictum factum. Megkészültt a' ruha, 's a' Gavallér nagy szelet tsapott vele. De az öröm után szokott jönni a' fájdalom. Itt is egymást érték a' Contók, 's mivel az ersény üres volt, nem találtt egyéb módot a' kielégítésre: hanem ruháját elzálogosította. Illy keserves megválás után magában sokat töprenkedett, 's egyik estve gondolatait ezen levélbe foglalta:

„Óh kedves Ruhám! melly sok köszönettel tartozom tenéked, hogyan betsültek engem érted minap az emberek! Köszönöm köszönöm szépségednek! Ismérem én értékemet,

's azért valahányszor reád emlékezem, áldom a' Szabót, ki beléd azon szív, és elme hódító erőt öntötte. Mennyi betsültetést, és tiszteltetést nyertem a' minapi nagy Társaságban! mennyi dicséretet, mennyi mellékes pillantatokat! A' Háznak aszszonya mellül semmi egyebet nem láttam, mint rajtam függő szemeket, és reám mosolyogó ajkakat! Megengedte kiki, hogy szólhassak, a' nélkül, hogy azt kívánnám. Itt egy aszszony nagy gögösen arczájának frissességét velem dicsértete! ott egy szöke a' modiról; amott egy barna a' Theátrumról velem mulatkozott! és akármit mondtam is nekik, szent volt szavam! Minden tettemre tápsoltak! Óh melly nagy eszem volt! Óh kedves Ruhám, mennyi köszönettel tartozom tenéked! mert te, te, emeled bötsömet! Egy kényes uratska, hogy nékem szépségeket mondhasson, majd egész Siegwartot előttem elbeszéllette. — Sok tsinos legénykék, hogy szép ékességeimet dicsérhessék, elfelejtkeztek önnön pipe-rés rubájokról. Egy Báró ki velem járt iskolába, rám ismért végtére, és hogy ek nem hidegültbarátságát megmutathassa, megengedte, hogy megölelhessem, 's felre tévén rátartóságát 's kevelységét gyermekkorunkról velem mulatott! Óh kedves Ruhám, mennyi köszönettel tartozom tenéked, te, te nevelted az én bötsömet! Hányszor öszvejöttem én az előtt, még téged nem birtalak ezen Báróval, és soha egy pillantására sem érdemesített, 's most még jóbarátjának is ne-

vezett. Te, te ó kedves Ruhám! neveltéd bö-
tsömet! Láttam én, hogy minden szemek és
ajakok csak vélem foglalatoskodtak, 's azért
bátor 's büszke voltam! Az előtt kába tekin-
tettel 's félénk lépéssel léptem fel a' Társasá-
gokba, 's ha leültettek, nem mertem egy
kukkot is szóllani, és a' legkissebb szó már
zavarodásba hozott: ha valaki rám nézett, el-
pirúltam; ha megszólított elszégyenlettem ma-
gamat, akármelley falusi dőre illendőbben vi-
selhette volna magát: ha az orramat kifúvtam
majd a' kapuatom zsebjebe dugtam az orromat;
ha prtüszentem, kalapomba prtüszentem. De
most hogy szép ruhám van, egész, magamvisele-
te megváltozott: most szabadon mulatkozom,
bátran beszélgetek, mosolygok, ha más mo-
solg: 's tselekedetimre mindenek tapsolnak.
Betsülhetetlen, ó hetsülhetetlen vagy kedves
Ruhám! óh de jó, hogy itt és nem máshol
lakom! Hollandiában hasztalan piperézném
fel magamat, hasztalan raknám reám az arany
's ezüsttől fénylő öltözeteket: ott azért sen-
ki sem betsülne. Itt a' Ruha teszi az embert
emberré; ott a' ruhát az emberért betsülik.
Itten, óh kedves Nemzetem! hol az ész, 's a'
tökéletesség legfőbb polczán állani látszik,
a' fának sem virágját, sem a' gyümölsét
nem tekintik, hanem kérgét! 's a' t.

N u m i s m a t i c a.

(A' régi pénzek ismertetésének folytatása).

§. 8. A' Görög Pénzekről.

A' Görög Nemzet, mint most a' Francia, vitézkedése, és tudománybeli tökéletessége által a' históriákban ismértes régi nemzetek között fő polczra emelkedett. Hódításaival nyelvét is terjesztette, nem ugyan erőszakkal reá tolván más nemzetekre, hanem kellemetessége által megkedveltetvén. Azért mint §. 5. mondánk, nemzetek és országok, vagy egyes nagy városok is a' görög nyelvet alkalmaztatták pénzeikre, még magok a' Rómaiak is, a' minő példák még a' Tsászárok alatt is bővségesek. De épen a' nyelvnek megkedveltetése kétségen kívül teszi azt is, hogy a' görög pénzeknek nemei, formái, 's bötsei is elfogadtattak más nemzetek által. Azért minden tekintetben méltó a' Görög pénzekről különösen emlékezni. A' Görögöknél keletben lévő pénzek tehát ezek voltak :

1) Obolus (ὀβολος). Ez a' legkissebb neme volt a' pénznek. Elejénten hosszúkás és hegyes, mint a' nyil: de utóbb kerekdedre változtatták. Külömbféle volt az érczre nézve, u. m. vas, réz ezüst. Külömbözött a' nemzetekre nézve is; mert volt tulajdonképen való Görög, volt Artikai, Egineci; volt végre külföldi, mint p. o. Macedoniai, és Zsidó Obolus. Az Attikai a' Drachmának $\frac{1}{6}$

részét tette; ennél valamivel többet tett a' Zsidó. De maga az Obolus is külömbféle be-
tsű volt; mert voltak $\frac{1}{2}$ Obolusok, kettősek
és hármások (diobolos, triobolos). Még az
Obolushoz hasonló más kis pénz is volt,
mellyet ők Lepton-nak neveztek. Illyen kis
pénz volt az, mellyről Lukáts Evangelista
mondja, hogy a' szegény Özvegy a' tem-
plom tárházába két Leptont (Fillért) adott.
Ezen kitsinsége az obolusnak okozhatta, hogy
mind a' Görögök, mind a' Romaiak a' sze-
génység jeleül vették. Így Lucianus a' Ti-
morban mondja: „Kiknek előtte való nap egy
Fillérjök (Obolusok) sem volt, mellyen is-
trángot vehetnének”. Hasonlóan a' három O-
bolusos névvel a' rossz, semmire való ember
neveztek (homo triobolaris). Maximus Palune-
des mondja, hogy Ezopust az ő Ura Zen-
három Oboluson adta el.

(Folytatása következik).

A' két Patak.

Egy bölts Öregnek két Leánya vo-
Mindenik szép volt, jó volt, és erkölts
volt, és mégis egyikben sem találhatta
attyok örömét, mert az ő gondolatjaik n
egyeztek meg az öregével. Ők el akar
hagyni hazájokat, a' mezei életet, és sz
földjüket, hogy valamelly Udvarnál ker-
sék szerentséjüket. Az Öreg általlátta a'

szedelmet, 's mivel Leányait kedvelte, mindég azon törekedett, hogy a' veszélyes fénytől meszsze, valamelly közép sorsba helyheztessze őket. Kedves Leányim! így szóllott egykor hozzájok, én már érzem, hogy siromhoz közelíttek, 's mivel tudom, hogy az illyen idő-kornak tanátsai a' fiatal szíveknél nem igen foganatosnak, tsak egy kis Regét akarok elbeszéli, mellyet kívánom, hogy minke-előtte elúztok, jól fontolóra vegyétek.

Egy völgyben két Patak folyt; egy forráshól eredett mind a' kettő, egyforma vize volt mind a' kettőnek, mindenik egy forma ágyban tsörgedezett, és mégis sorsok nagyon különbözött. Az egyik alacsony kunyhók között folyt, és pásztori lakások körül, hol estvéként a' pásztor ifjak és leányok partjain öszvegyülekeztek. Ez öntözte meg rétjeiket; ez itatta nyájokat; ez töltötte kocsorsóikat; ez segített minden szükségökön; és azért szent volt mindenek előtt: az ő folyását soha senki gátok által fel nem tartóztatták, sem semmi más víz-szakadás ágyát meg nem rontotta, 's szinte pályájának végéig megtartotta tiszta vizét. A' másik Patak nem volt illy szerentsés; ez a' helyett, hogy a' pásztori mezőket kereste volna, a' városba vánt nyomulni: de mennyi veszélyek érték megényt! Itt egy dőzsölő Földes Úr gátot vetett ágya elejbe, 's szántó-földjeire várkoztatta; amott egy mulató Kastélynak ajtajába nagy márvány öblökbe szoriták, 's

a' kertnek megöntözésére ugró kútakat tsináltak belöle; tovább egy Palotának tsatornyáiba kényszerítették folyni: — így az emberek kényétől ide oda hajtván elvesztette nevét, szépségét, szabadságát: de még ezzel nem végződött pályája; mert midön tovább folynék, egy magas sziklára vonczolták, hol néki a' meredek örvénybe nagy zuhógás között le kellett szakadni. Ezután egy Satrapa a' földalatti árkaiba vezette hol minden fertelem 's undokság öszvefolyt, 's ott végzette a' szerentsétlen Patak folyását.

Ezzel fejezte be könybe borúlt szemekkel a' jó öreg beszédjét: 's egyik Leánya az érzékeny tanátstúl érdekeltetvén születése helyén megtelepedett. A' másik a' városokat, és Udvarokat kereste, és sorsok hasonló volt a' Patakok' sorsához.

Nivernois.

A p r ó s á g o k.

Rhodus János, a' Marburgi Medica Facultásnál Professor, házára egy csoport bolondot festetett, kik többnyire Juristákból és Medicusokból állottak, közepettök maga volt egy éjjeli edénnyel lefestve. — Ezen kép előtt egykor egy nagy tekintetű ember ment el, és midön a' rajzolaton megütközének, így szólott magába: „Be átkozott sok

bolond van ezen a' házon." — Rhodus, kî ép pen akkor ablakjába düleszkedett, meg hallotta a' beszédet, és így felelt reá: „Valóban igaz, de sokkal több megy még a' ház előtt el.”

Két kereskedő egyszer azon pörlekedett, hogy mellyik volna közülök szemesebb, és álnokabb: a' nagyobb ditsőséget mindenik magának akarta tartani, 's ugyan azért így szóllott egyik a' másikához: „Én téged' tiszszer eladnálak, még te engem egyszer.” — Jól mondd, felele a' másik, mert te érted nekem senki egy fillért sem adna.

Rejtett szó:

Négye ered vashól, kettő ékíti mezőket :
Neked egész kedves színivel, illatival.

Jegyzet. A' 27-ik Számbeli Mese: Korporsó.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(29.)

N u m i s m a t i c a.

(Görög pénzek ismertetésének folytatása).

2) Drachma — (*Δραχμή*) a' Görögöknél nehezebb mértéke is, pénz is volt. Mint mértékkel az Orvosok szoktak élni, 's ez mai nap is megvagyon a' Patika mértékek között. A' Drachmára, mint pénzre, fektetett Vét < volt nyomva, a' fél Drachmára pedig megfordítva >. A' Drachma ezüstből is, aranyból is készítettett. Külömbféle elnevezései voltak: Görög, Attikai, Aeginei, Korinthiai; voltak külföldiek is, p. o. Egyiptomi. A' külömbégeiket nehéz meghatározni. Tsak az bizonyos, hogy az Attikai Drachmának az a' bötse volt a' Görögöknél, melly a' Denariusnak a' Rómaiaknál. Drachmával fizették a' napszámos munkát, 's ugyan avval a' Katonák zsoldját is. Az elsöt Athenus bizonyítja (Lib. 4.), az utóbbiról Thucydides mondja (Hist. l. 6.) hogy két Drachma volt a' Ka-

tona zsoldja. — A' Drachmából más pénzek is
eredtek, ugymint kettős vagy is, Didrachma,
mellyről Máté Evangelistánál nagyon szó:
„A' ti Mestertek nem fizette meg a' Didrach-
mát.” — A' hármás, vagy Tridrachma; né-
gyes Tetradrachma. — A' kettősre ökör ké-
pét, a' négyesre az Athenabéliek a' bagoly
képét nyomták. Voltak ötös, hatos Drach-
mák: Petadrachmum, Hexadrachmum is. Vég-
re pedig Pentecontadrachmum, mely Ötven
Drachmát tett.

3) Ökör (*βοῦς*). Ez legrégebb pénze
volt a' Görögöknek; ezüstből verettetett,
és bötse megegyezett a' Didrachmával. Ezen
pénznek eredete nem bizonyos ugyan: de
Plutarchus azt említi, hogy Theseus Athe-
nában annak emlékezetére, hogy ő a' Mino-
taurust meggyőzte, ezüst ökröt veretett. —
Ezen pénzekben a' fő oldalon volt később
valamely régi Királynak képe, a' viszsza
oldalon pedig az ökör' képe. Az állatnak a'
pénzekre való tételét kétféleképpen magya-
rázzák: vagy azért, mivel ezen állat, mely-
lyel áldozni szoktak, szent állatnak tartatott,
vagy azért mivel a' Pénzek' kezdete előtt a'
tsere ilyen állatokkal szokott végbe menni.
Homerus nem emleget semmiféle pénz-nemét;
hanem ökrökre bötösüli, a' mit bötösül. A' mit
utóbb úgy magyaráztak, mintha száz ökröt
mondván, száz arany pénzt akart volna jelen-
teni, mellyen az ökör képe vala; mert csak
ugyan ezen pénzek nem csak ezüstből, hanem
aranyból is verettettek.

4) A' Font (Στατηρ = Stater). Görög nevezete szerint ugyan mértéket, vagy azt az eszközt, a' mellyel ők fontolni szoktak, teszi: de nem csak a' nehezéket, hanem a' pénzt is tette. Ezen Font, vagy Stater pénz külömbféle betsű volt, a' mint vagy ezüsből, vagy aranyból készült. Külömbözött a' Nemzetekre nézve is, mert vagy Görög Stater volt: p. o. Corinthiai, Macedoniai, vagy Külföldi, u. m. Persiai, vagy Zsidó. Még azoktól is külömbfeleképpen elneveztetett, a' kiknek parantsolatjából verettetett. Így p. o. volt Kresus Stater. Krezustól a' Lydiai Királytól; Fülöp Stater, Fülöptől a' Macedoniai Királytól. Sándor Stater, Nagy Sándortól; Darius Stater Dariustól Persák Királyától. — Az ezüst Staternek belső bötse, a' Tétrachmával, vagyis négyes Drachmával egyenlő volt.

Amerikának valóságos Feltalálója.

Déli Amerikának Népei, és ezeknek leginkább Tudóssai Columbus Kristófot tartották mind eddig Amerika valóságos feltalálójának, sokan még most is őt tartják. De az Éjszoknak (Szandinaviának) regéi fentartották az emlékezetben azon történeteket, mellyek szerint Amerika valóságos feltalálónak az Éjszaki hajósokat tehetjük.

A' Norvegusok már a' 11-dik században megnépesítették Islandiát és Grönlandiát, és tengeri útjaikon sokszor valamelly ismételten

partokra tsapattak, mellyeket ők az ő lakatlan és vadon voltokért Hellulandnak neveztek. Leife Erikson a' Grönlandi Colonisták közül való bátor ifju ezen tudósításoktól felüzeltetvén, 35 tanult hajósokkal egy jobb ország' feltalálása reménységével ezen ismeretlen partokhoz evedzett, és midőn Hellulandot elhagyta volna, kedvezőbb éghajlata, és vidékek alá jutott: a' partok fehér homokkal voltak beterítve, meszszeről pedig egy sűrű erdő látszatott: ők ezen vidéket Marklandnak nevezték. A' hajósok ezután kedvező éjszak nyugoti széllel tovább útaztak, és két napok mulva ismét más Tartományt láttak. A' hozzá való közelítéskor egy szigetnél kötöttek ki, mellynek partjain Mézharmatot találtak. Erre ők egy tenger szorúlatba evedzettek, hol valamelly folyónak kifolyásánál ismét vasmatskákat hánytak. Itten ők az ő pogyászokat a' szározra kihordották, és elejénten kis kunyhókat építettek, továbbá pedig egy rendes házat, mivel a' telet itt szándékoztak tölteni. A' Laksz hal nekik igen jó eledelt szolgáltatott. Az éghajlat meleg volt, a' tartomány termékeny, és az egész télben egy fagyat sem érzettek. A' legrövidebb nap 9 órákig tartott. Így ők az éjszaki széleségnek 41-dik gráditisa alatt voltak, 's igen hihető, hogy a' mostani Boston városa helyéhez közel.

A' Vidéket, hol Leife Erikson az ő társaival a' telet eltöltötte, az épületnek megkészülése után mindjárt megvizsgálták, és

szőlő-fürtöket találtak, mellyért is ők azt Bor-országnak (Weinland) nevezték.

Azóta több Utazók megjegyezték, hogy Éjszak Amerikában több nemű szőlő-fürtök vadon teremnek. Ezt leginkább Virginiáról említik. De még is mind eddig semmi próba, mellyet az Európai szőlő termesztéssel ottan tettek, nem mehetett elő. Megjegyezték azt, hogy azon Országokban a' Búza is vadon terem, és valóban a' Kukoricza (Zea-Mays Linn) mindenhol vadon terem Amerikában.

Tavaszzal a' bátor Hajósok ismét elhagyták telepedésök helyét, és vissza tértek Grönlandba.

Leife Erikson után, az ő testvérje Thorvaldo Erikson hajózott először a' Bor-országba, és a' partokon többféle vizsgálódásokat tett. A' vizsgálódások között Eskimó lakosokra is talált, kik akkor jobban délfele laktak, mint most, a' midőn a' legmagasabb éjszak az ő telepedésök helye: de a' helyett, hogy velök békességessen bántak volna, megtámadták őket, és Thorvaldo halálosan megsebesített. Utolsó akarata szerint társai oda temették, a' hol ő a' letelepedés helyét kiválasztotta. Halála után társai jól meg rakodva külömbféle termésekkel ismét vissza hajóztak Grönlandba.

Ezen hasznos próbatételek Leife Erikson Familiáját felbuzdították, és közülök többen által evedzették a' tengert: de hogy mennyi ideig folytatták légyen utazásaikat a' Skandinávosok oda, egy Írójok sem jegy-

zette meg, hanem a' hagyományok szerint egészen a' 12-dik századig tartottak. A' 14-ik században a' mindég jobban és jobban kiterjedő jég azon tengeri útat elszorította. A' Grönlandi telepedést örökösen az fagy megölte; s az Amerikába való által evedzés velök együtt, kihalt. Eddig már az első feltalálónak neve is örök feledékenységben volna, ha az éjszaki Népek Regéji azt fen nem tartották volna.

Statistikai Jegyzékek.

Baváriának, az Alsó Maini Kerületében, hol a' Főváros Wirczburg, 1817-iknek Aprilis havától fogva, az 1819-iki Tiszti esztendőnek végéig 58 új iskola házak építették; 65 megtágított, és megújított; 45 ujj Tanuló szobák készítették; 72 ujj iskolák fundáltattak, és 200-nál több Iskola Mestereknek állapotjuk sokkal megjobbított. Ezen újjításokra, és javításokra 26.947 forint esztendei jövedelem rendeltetett.

Burkus Országban, a' mint máskor is említettük, az egész országnak igazgatása 10 Tartományokra vagy on osztatva. A' földnek kiterjedése 5000 Geographiai mértföldet foglal magában. A' lakosoknak száma reá megy 10,790.410 lélekre. A' gazdalkodásnak nagy előmenetele abból kitetszik, hogy 1818-ban az egész országban találtattak 8,241.426 juhok, mellyek közül 698.236 Merinos juh,

vagy tellyessen megnemesített fajta; 2,505.697 Metis vagy is félig megnemesített, és 5.037,493 még durva állapotjában vagy on. Öszveségesen minden Burkus tartományokból a' Gyapjunak haszna 1817-ben tett 11,308,362 Tallért.

I. J a k a b.

Angliának nevezetesebb Királya között méltán helyet foglal I. Jakab, a' ki Angliát, Skotiát, és Hiberniát, vagy is Irlandot öszve kaptsolta, és közönséges néven Nagy Britannianak neveztetni rendelte. Ő 1560-dikban született, és 1626-dikban halt meg. Több személyes különösségei között mérték felett adakozó volt, és azért mindig a' pénzben szükségét látott. Egykor valamely kedves embere látá, hogy a' Királyi tárházba pénzt visznek, 's hangosan fohász-kodva mondá: „Melly boldoggá tehetne engem ez a' pénz”! — A' Király kérdezé, hogy mit mondott, 's midőn szovát megújítaná, Jakab Király azt felelé: „Engem pedig az tesz boldoggá, hogy azt neked ajándékozhatom. Fogadd-el. Az Udvari ember kész volt a' Királynak ajándékát kezéhez venni, 's úgy találta, hogy az 3000 font Sterlinget tett. — Külömben ezen Király igen tudós ember volt: de néha úgy elmerült beszédében, hogy nem tudta miképp végezze. Így történt vele 1621-ikben Jan. 23-ikán is, midőn a' Parlamentumot megnyitván, maga ké-

szített beszédét úgy kezdette, hogy röviden akar szólni: azonban hosszabb lett a Sz. Iván énekénél; mert 6 folio oldalt foglalt el.

A p r ó s á g o k.

Ki Nemes ember (Gentleman) Angliában? Egy Farmer nevezetű Nemesember Londonhoz közel, valamelly Plébánussal pörbe keveredett. A' Nemes ember a' Plébánussal gorombául hánt, a' mellyért is ötöt a' Törvényszék 5 Schillingre (egy Koronás Tallerra) büntette. A' Nemes ember nem akarta a' büntető Summát megfizetni, mert, úgy mond, a' Plébánus nem Nemes ember, és úgy ő csak egy Schillinget tartozik fizetni: de a' Törvényszék kifogását következő okokból helytelennek ítélte: hogy mivel a' Plébánus vadász kutyákat tartana, és rendszerént bort inna az asztalánál, ötöt Nemes embernek kell tartani.

M e s e.

Nem szöll: mégis tanít; nem megy, még is vezet;
Nem jár, mégis fáraszt soknál több ezreket.

Jegyzet. A' 28-ik Számbeli Rejtettség;
Szegfü.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(30.)

N u m i s m a t i c a.

(A' Görög régi pénzek ismértetésének folytatása).

5) Mina (Μνᾶ) kétféle vala: a' régibb, és újabb. Az első értt 77 Drachmát; a' második százat. Ezt Solon nagyobbította, 's emelte fel. De nem úgy kell venni az ő fel-emelését, mintha az annyit nyomó Ezüst pénz lett volna: hanem, hogy annyi durva ezüst annyi pénzre, vagy is annyi Drachmára betsültetett. Ezen pénzről vagyon emlékezet az Evangeliumi példa beszédben.

6) Talentom. Ez is előbb a' régiéknél mérő-serpenyőt, vagy Kompónát tett, ezen Görög szótól: Ταλαντέω, melly annyit tesz, mint fontra tenni, mérni. De utóbb a' pénz elnevezésre fordítottatott. Mint pénz, a' legnagyobb pénz nemét tette. Külömbféle volt: Nagy, vagy kitsin; negyvenes, vagy nyolczvanos, és százaz, a'mint 40, 80, vagy 100

Mínát tett. Külömbözött a' nemzetekre nézve is; mert volt Görög, mellyel az Attika beliek, Euboiak, Egineok éltek; vagy Külföldi, mellyel a' Babiloniak, Zsidók, és Egyiptomiak éltek. Figyelmetességet érdemel az, hogy a' Görög országban lévő pénzek külfölbfeleségei mellett is, abban minden tartományok megegyeztek, hogy a' Talentom 60, az az Hatvan Mínát ér, a' Mína pedig 100 Drachmát. A' mellyből a' Talentumnak bötsét könnyű kiszámlálni.

Nevezetes a' görög pénzekben az, hogy ezeken az esztendő száma ki szokott tétetni, és pedig a' nagyobb betűkkel. Tudniillik A tett egy esztendőt; B kettőt; Γ hármát; Δ négyet; E ötöt. Hat esztendőt ς, vagy ζ betűvel jegyzték. Z tett hét esztendőt; H nyolczat; Θ kilenczet. A' többi betük, amint az abéczében következnek, annyi tíz esztendőt tesznek: ϩ tízet; K huszat 's a' t. P százat; Σ két százat. Az esztendő nevét rendszerént ki hagyák. A' betük sorátul semmi sem függ, mindenütt ugyan annyit tesznek, és vagy a' Király országlását, vagy az Aerát, a' mellytől az esztendők számláltatnak jegyzik meg. —

Tsoport. Tsoportozás.

(A' Rajzoló mesterségekben)

Sultzer a' Tsoport' valóságát igen jól fejti meg következőkkel: „A' Tsoport

alatt értjük, a' több egyes tárgyoknak egy egészbe való öszvetételet, úgy hogy a' több egyes Tárgyak az öszvetétel által Egészet képezzenek, és mint részei ezen Egésznek, úgy tekintethessenek. Mindazáltal nem minden több öszvefoglalt részek tesznek Tsoportot, így p. o. az emberi test több egyes részekből áll, de azért az nem tsoport, hanem azon részeknek ösztétele, mellyek már magokban, különös Egészet nem tesznek; az Egész pedig több olly részeknek öszve alkotása, mellyek különvéve nem tesznek Egészet: és így a' Tsoport egy nagy Egész, melly több kis Egészekből formálva van".

A' Tsoportozásnak törvényei fő eredetöket a' természettől veszik, ezután pedig a' mesterségtől. A' Természet mindig tsoportoz, akár mit beszéljen is Watelet, a' hol több Tárgyakat öszve foglalva mutat.

A' Tsoportozásnak törvényei a' világosságnak, 's sötétségnek, 's az egyszerű figyelemnek szoros rendtartását kívánják. Ha a' sötétséget és világosságot szoros törvények szerént elintézni kívánjuk, az az hogy a' miatt a' távulságok, lapok, és tetők között semmi zavarodás ne történjék, tehát a' világosságnak, és árnyéknak nagy testeit kell teremteni, a' mi még is lehetetlen, ha csak azon tárgyak, a' mellyek által okoztatnak, nagy testekben öszve nem tsoportoztatnak.

Titiánnak nevezetes Szöllő - fejet ábrázoló képe, minden előbb mondottakat bővségessen megvilágosít. Ezen képen minde

szőlő-szemnek, ha azok megválasztva egymás mellett vannak, különös világossága, árnyéka és félárnyéka van; de ha a' tsuta őket egymáshoz köti, tsak elválaszthatatlan szép Egésznek képeznek. — Ha a' csoportozás által a' Képezetek öszve nem köttetnének, hasonló volnának a' tsutájokról leszaggatott, 's elhintett szőlő szemekhez. — Tsak a' Csoportozás által tétetődhetnek a' Képnek egyes részei öszve köttetésbe a' fő-tárggyal, és ő általok lehet leginkább figyelmetessé tenni a' fő-tárgyra a' szemlélőt.

Mind ezeket mégis nem úgy kell érteni, mintha bizonyos esetekben egyes figurák a' Képen megválasztva a' többiektől nem áthatnának, mert valamelly figura, éppen az által, hogy megválasztva áll, a' figyelmetességet nagyon magára vonhatja, 's az által az egész rajzolatot emelheti, a' nélkül, hogy a' csoportozásnak törvényeit megsértse.

Végre azon tanításokat iktatjuk ide, mellyeket Raphaelnek nagy Ditsöitője Mengs a' csoportozásról a' Szép-mesterségeket gyakorlóknak ad. „Lehet, úgymond ő a' III. Kötetben 269 lapon, a' csoportokat egyenetlen számokból u. m. három, öt, hét 's a' t. öszve tenni. A' páros számok között még is azok, mellyek két páratlanoknak öszvetételekből erednek, legszenvedhetetlenebbek, a' pusztá párossakat pedig soha sem lehet jó ízléssel használni. Az elsőbbiek közül valók következők: u. m. hat, tiz, tizenegy; az utóbbiak közül négy, nyolcz, tizenkettő.

„Minden csoportozásnak Pyramist kell képezni, és pedig úgy, hogy körületében gömbölyeges legyen. (Mivel a' csoportozásnak ezen két tulajdonsága, ide nem számlálván a' nagyon változó szempontokat, mellyeket ez által a' Képek nyernek, többször alkalmatosságot nyújtanak a' legszebb sugáros világitásra, és a' sokféle tárgyaknak öszve csoportozásában igen jó segéd eszközül szolgálnak a' tárgyaknak mind öszvekötésére, mind hogy imitt amott kevés szellőt nyerjenek, 's hogy ez, vagy amaz figura a' fenék fölött szerentséssen állhasson). A' tömöttebb csoportoknak, mindenkör a' Kép közepére kell jönni, hogy az egyes részek a' szélekre iktathassanak, 's az által a' Csoportok kellemetesebb és könnyebb formába öltöztethessenek”.

„Ha szükséges volna több Csoportokat öszve kötni, azon törvényeket kell megtartani, mellyeket én egy egyenetlen számú tárgyakból öszve alkotott egyes Csoportról adtam: szükséges leszen t. i. a' Képre egyenetlen számú csoportokat állítani. Ha pedig a' Képnek kitsinysége miatt több illyes csoportok meg nem férnének, akkor a' nagy Csoportot középre, két fél csoportokat pedig oldalaslag kell iktatni, mindenkör szemelött tartván, a' mélységnek, és a' Tárgyak számának törvényeit. A' Fő személynek mindenkör középett kell állani, és ha a' Csoportban több nevezetes személyek volnának, a' mennyire lehet, valamennyit középre kell

iktatni, és mindenkor a' második lapra, soha sem az elsőre, hogy más Tárgyaktól körülvéve láttassanak.

L u k u l l u s .

Ha valaki az evés 's ivásra költött nagy summa pénzek által valaha magának ditsőséget szerzett, tehát Lukullus az: mert ő akár mikor csak Rómában volt, napról napra olly vendégségeket adott, mellyeknek híre egész világon elterjedett; és, ha bár maga volt is, megkívánta, hogy asztala, a' legnagyobb drágaságokkal rakva légyen. Midőn Szakátsa egyszer Urától kérdezdetvén, hogy miért készített olly kevés ételeket? azzal mentegetné magát, hogy úgy sem volnának Vendégek, Lukullus néki azt felelte: „Nem tudad e', hogy Lukullus ma Lukullusnál fog ebédelni”?

Cicero és Pompéjus nem akartak hinni a' hirnek, 's azért őtet egyszer meglepték, midőn éppen már ebédhez ülni készülne: de elirtóztak, midőn a' számlálhatatlan ételeket felhordatni látták, 's a' midőn az öszveszámolás után megtudták, hogy az ebéd 50,000 Drachmába (mintegy 9,000 Tallérba a' mi pénzünkön) került volna (Plutarchus in vita Luculli).

Éppen ellenkező módon tselekedett Juliánus Tsászár Rómában; mert a' midőn ő Kr. Ur. szül. után 361-dik esztendőben Tsá-

szárrá választatnék, és az Udvari Tiszteknek nagy sokaságát látná, ezernél több Szakáts, Borbély, és Pohárnokokat bortsajtott el udvarából. Ő néki, úgymond, nem kell szakáts, mert néki szakátsné is megfőz.

Odonnell Nemzetsége.

Mivel a' mostani Spanyol történetek között O' Donnel neve sokszor előfordúl, nem fogják kedvetlenül venni Olvasóink, ha azon Nemzetségről egy rövid rajzolatot olvashatnak.

A' 18-dik század' elején, Henrik és József, Odonell testvérek Hazájokat Hiberniát elhagyták az ottan uralkodó Religiói viszálykodások miatt. Henrik Gróf mint Feldmarsal Ltнанt halt meg Ő Tsár. Kir. Felsége szolgálatjában. Josef Spanyol szolgálatba állott, és 1788-dik esztendőben, mint Obestere egy Hyberniai Regimentnek, halt meg. Tőle hat fiak maradtak, kik mindnyájan hadi szolgálatot vállaltak, és az Usurpatió ellen folytatott háborúban magoknak sok borostyánt szerzettek. Kettő a' háborúban elveszett; a' még élők következők: A' legidősbbs József General Ltнанt, és 1810-ben Valentia és Murcia Királyságoknak második General Commendánsa, Ő volt az, ki ezen esztendőben, Januárius és Februárius hónapokban, a' Cadixnál fellázadott seregek, kiváltképpen Riego Obesternak seregei ellen a' tudva lévő

nevezetes hadi munkákat végbe vitte; ezután következik Károly Castiliának Generalkapitánya, Valladolidban lakik; a' háború alatt megfogattatott, és a' Vincenesi fogságba tétetett, hol ő három esztendőig minden késértéseknek, és ígéreteknek, mellyek által tántorithatatlan hívségét Hazája és Királya eránt megvesztegetni akarták, állhatatosan ellentállott. A' harmadikszülött Sándor, Obestere a' Sándor Tsászár nevezetű szép Regimentnek, mellyet Sándor Tsászár az ő Birodalmaiba kibujdosott Spanyolokból állított. A' legifjabb és legnevezetesebb Henrik, 44 esztendős, fényes Hadi tettei után Abisbali Grófnak nevezetett; végtére Andalusia General Kapitányának, és az Amerikába rendelt Expeditio legfőbb Kormányozójának. Néki sok sebjei vannak, az Abisbali ütközetben lábát két golyóbis zuzta össze. Mind ezen testvéreknek ön magoknak is familiájok van, kiknek mindazáltal a' nevöknel egyebet nem hagyhatnak.

Rejtett szó:

Hárma sok évvel jár, kettét étkedke keverhedd.

Sár az egész. Feje nints? illeti aszszonyokat.

Jegyzet. A' 29-ik Számbeli Mese: Út.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(31.)

Bogár ember.

Comte szemfényvesztőnek Párisi Theátrumán, egy ember mutatta fortélyos mesterségeit, ki magát Bogár-embernek nevezi. Erről valamelly Párisi Levél ilyen tudósítást tesz:

„Meg kell vallanom, hogy egy embernek különös mesterségei, ki a' boltozaton úgy jár, 's kel, mint a' Bogár, nekem egy kevéssé tsudálatosoknak tetszenek, annyival is inkább, mivel Párisban száma sints a' szemfényvesztőknek, 's bohóknak. Itt is kétség kívül sok tsalfaság lappang a' dolog alatt: de mind a' mellett is az ő mesterségei igen különössek, és rendkívül valók. Ezen ember minden segedelem nélkül a' falon fel kezd lépegetni, 's midön szinte a' bolthajtásig értt, egy kötélnék segedelmével, a' másik oldal falra által veti magát, a' mellyen azután fel megy a' boltozatra, a' mikor feje a' föld felé, lába az ég felé van. Illyen helyheztetésben egészen a' Kárpitig lassan előre lépeget. Ezen menete-

le már szörnyű tsudálatosnak látszik: de másod izbeli sétálása sokkal tsudálatosabb: mert ekkor magának dobát adat, 's lógva dobol, ugrál, 's külömbféle hadi fordulásokat tesz, 's végtére pedig olyan ritka mesterséget mutat, mellyet látni kell az embernek, hogy elhihesse. Alatta t. i. egy asztal megterítették, 's reá kenyér, bor, saláta, 's a' mi ennek megkészítéséhez szükséges tételik. Ezen asztal fölött ő mintegy fertály óráig megáll, megkészíti a' salátát, kenyeret eszik, és bort iszik, és tsak, a' midőn már mindent megevett, hajtja meg egyke vessé derekát, kétségkívül, hogy a' megevett eledeleket a' hasába lenyelhesse. Mikép teheti ezt ezen ember, hogy meg ne fulladjon, az valóban nagyon tsudálatos, és borzasztó; a' könnyűsége pedig, mellyel mindent végbe visz, megfoghatatlan. Mesterségeinek hosszú folyamataján által megtartja ő ábrázatjának szokott színét, a' nélkül hogy észrevehetőleg elhalványodna, vagy megvörösödne; venni ugyan észre olykor olykor, hogy arczájába a' vér belődul, de tsak olyankor, a' mikor valamely igen erőszakos fordulást tesz. Minden mesterségei között nékem mégis a' boltozaton való sétálás legkevesebbé tetszik a' figyelemre érdemesnek lenni; mert ez valóságos szemfényvesztés. Ezen sétálásban lába fejei a' feltekerődött kárpitok (suffiták) megett vagynak elrejtve, és így nem láthatni, hogy hova, és mire lép, kétségkívül valamin lógnak, vagy kötélén, vagy valamely laj-

torjának léptsőin. Nékem hihetőnek tetszik, hogy kötelen, mellyet emberek tartanak, mivel sokszor, mint valamely nehezék úgy fordul ide 's tova, a' nélkül, hogy a' mint látszik, maga akarná.

Tirynt Lakószai.

Tirynt Lakószai a' Peloponezusban semmi dolgot sem tehettek, vagy ítélhettek meg nevetés nélkül. A' Tanáts és Nép-gyűlésekben a' legfontosabb dolgokat nevetéssel viték végbe; ha valaki meg halt, és eltemetett, nevetve késérték sírjához. Ha valamely kereskedő megromlott, hitelezői kinevették; ha a' leány szeretőjét, a' férj feleségét; a' feleség férjét hűtelennek lenni látta, nevetett; és őtet a' hűtelen viszont kinevette. A' Birák nevetve büntették a' vádolttakat; a' poroszlók nevetve kineztek a' bűnöst; a' bűnös pedig nevetve szenvedte büntetésit. (?) Diplomata tanátskozásaik szinte illy nevetésgesek voltak. Az Argosiak nekik Követjeik által hadat izentek, és ők nevetek; 's midőn az ellenség a' városba berontott volna, a' Nép nevetve tódult elejébe. Ezen szerentsétlen természetté vált szokás nekik sokszor sok kellemetlenségeket okozott, azért a' Népnak Böltsei módokról kezdettek gondolkodni, ezen illenletségnek kiirtására. — A' Delphusi Orákulum, mellyhez folyamodtak, azt tanátslá nekik, hogy Neptu-

usnak egy Bikát áldozzanak, és az áldozás közben a' nevetéstől magokat tartóztassák, így el fog múlni bennök a' nevetés szerentsétlen indulatja. De ezen mód sem használt a' kívánt célra elérésére, mert a' midőn éppen áldoznának, egy ifju, ki magát nem igen illendően viselte, 's a' kit azért az áldozattól el akartak kergetni, szerentsétlenségökre így kiáltott fel: „De miért ne maradjak? Félték talán a' sült Bikától? Én magam is meg tudnám enni”? Az ifjunak ezen szovaira a' Tiryntiusok szörnyű nevetést kezdettek, és egyszerre minden jó szándékjok füstbe ment. Nem volt már tehát más mód hátra, minthogy őket külömbféle városokba eloszlassák, és a' megátkozott helyet fenekig feldulják.

Halálos Büdös Férgék.

Moszkvai Professor Loder a' Jenai Természeti ritkaságok Gyűjteményének két Persiai mérges Büdös férgett küldött égett-borba zárva. Ezen férgék tsipésétől az ember egy nap alatt meg hal. Életök nagyon tartós. Kroft Ur egyet 24 óráig tartott pálinkában elzárva, és a' midőn onnan kivenné ismét mászott. Valamelly Anglus esztendeig tartott egyet üres üvegbe zárva, ekkor kivette és kezére tette, hogy változásait megvizsgálja; de a' féreg megtsipte, és ő egy nap múlva meghalt. Az ifjú Kotzebue azt ír-

ja, hogy ezen Bűdös féreg csak az idegeknek ártana, és az odavalóknak nem volna veszedelmes. A' mi fajtánktól csak abban különbözik, hogy valamivel nagyobb, fekete hamvasságú, a' hátán vörös pettegetésekkel bir.

Új Táborig Társzekér.

Ns. Colonius János Hadi Commissarius, és Colonius Ernest Magazinomi Tiszt, már 1812-ben a' Hadi Tanátsnak, és a' Közönséges Udvari Kamarának bemutaták azt az új alkotású Tár-szekeret, melly által több terhet, és előre hátra lehessen vontatni. Az ő találmányok' megvizsgálására kirendeltetett Commissió úgy találta, hogy ezen szekérnek hasznosabb alkotása az alsó részekben vagyon, és a' közönséges szekerektől abban különbözik, hogy mind az első, mind a' hátsó kerekek, tengelyek, és egyéb részek tellyessen egyenlők; 's úgy vannak intézve, hogy a' szekeret, mind előre, mind hátra lehessen vontatni. Azonkívül, akár az első, akár a' hátsó részt, vagy meglehet szorítani, vagy úgy megereszteni, hogy a' derékszeg körül foroghasson. A' négy kerekek tellyessen egykorák, és a' kerék ágyához képest a' talpak és küllök meredeken állanak. Minden keréknek különkülön a' puskájába feszessen beállított tengelye vagyon, melly érczből készült és négyszögletes rámákkal befoglalt ágyon fekszik, 's azon forog. Ezen

alkotásnak hasznai ezekben állanak: 1) Sokkal könnyebben lehet vontatni, annyira, hogy $\frac{1}{4}$ erővel kevesebb kívántatik: 2) Mind elől, mind hátul bele lehet fogni, a' mi sok esetekben igen nagy könnyedséget és hasznot szerezhethet. 3) Ha tengelye eltörik, minden vesződés nélkül mással ki lehet pótolni. 4) De ugyan ezen tengelyek sokkal erősebbek és tartósabbak, úgy hogy a' hosszas használat után is el nem kopnak, és kerekdedségöket el nem veszítik.

A' Commissionak illy kedvező ítélete után Ö Tsás. Kir. Felsőge próbára hat efféle szekeret méltóztatott parantsolni, és azokkal nagyobb utakat tétetni. A' Próba utazás is megfelelt a' várakozásnak, noha a' Colonius szekere 22 $\frac{1}{2}$ mázsa teher 's azon kívül 3 mázsa széleség, és egyéb készülétek rakhattak. A' közönséges társzekerekre pedig csak 18 mázsa teher, és 3 mázsa széleség szokott rakatni. Ezen nagyobb terhhez alkalmatlan rossz utakat, sőt hegyeket is egy Commissariussal megjárta a' Colonius szekere, és Béts-be vissza térvén igen jó állapotban találtatott. Ezen szerentsés kimenetelre nézve a' szekérnek szóval való le írása, és alkotásának le rajzolása a' Tsás. Kir. Polytechnicum Institutumnak Gyűjteményébe a' Modellával együtt letétetett, 's ottan azt kiki megláthatja.

A p r ó s á g o k.

Gáspár Mester, különben nem rossz Kovács, igen neki adta magát a' borivásuak, úgy hogy az egész héten egy nap sem volt józan. A' Tisztartó már nem állhatván, maga elejébe hivattatta, és szemére hányta az ő ittasságát. Gáspár, a' ki már akkor is betsípelt, azt felelé: „Jaj Nagy Uram! mindennek van oka”. Kérdé tehát a' Tisztartó: Hát mi oka, hogy ma Hetfőn már kótyagós vagy? Gáspár felelé: „Azért, mert tegnap igen jóízűen esett, ne hogy elfelejtsem, ma ismét megújítottam: „Hát Kedden mért”? Hazafiuságból, mert akkor verte meg Eugenius Herczeg a' Törököket: „Hát Szerdán mért”? Azon szerentsém emlékezetére, hogy az nap tartottam a' menyegzőmet: „Hát Tsötörtökön mért”? Búfelejtésért, mert akkor halt meg az első és utolsó gyermekem: Hát Pénteken mért”? Hogy a' bab és borsó bőjti ételeket elöljem a' gyomromban: „Hát Szombaton mért”? Hogy az egész héten a' tűznél való izzadásomat kipótoljam: „Hát Vasárnap mért”? Hogy, a' mit kerestem, az Uraságnak ne maradjon.

Egy gazdeg ember kőből faragtatta ki Képét: de semmi módon nem nyugtathatta meg eszét, hogy az hozzá hasonló volna. Ugyan azért a' Képfaragónak bérét mindig tartóztatta. Egyszer egy vig kedvű Barátja

éppen nála vála, „midön a' Képfaragó a' fizetést sürgetné. Ö tehát Barátját is kérdé: hogy talál e' közte, és a' kép között hasonlatosságot? Ez felkiálta: „A' legnagyobbat! 's azért a' Mestert ki kell fizetni”. Midön az a' pénzzel eltávoznék, kérdé barátságossan: mi volna az a' nagy hasonlatosság? E' felele: „Te éppen olyan lelketlen és dologtalan ember vagy, mint a' bálvány Kép”.

Hóri, egy, magas és testes férfi, igen kisdéd feleséget vett. Hogyan tudta elszánni magadat, kérdé egy Barátja, egy ilyen pöttön teremtésnek elvetelére? „Hóri felele: Az okosság vitt reá; mert én a' roszból a' legkissebbet kívánom.

Néhány Leányok sétálások közben egy parasztot láttak, ki egy kis Ketske bakot vitt a' vásárra: „Ah! melly szép, mondák a' Leányok, de mért nintsen szarva” — „Mert még nem vett feleséget”, felele a' paraszt.

Meséskérdés.

- 1) Mit vesz az ember legelőször a' vásárban?
- 2) Kiveszi meg a' partékát a' nélkül, hogy benne hibát nekeressen?
- 3) Ki az a' ki mindent öton megvesz?

Jegyzet. A' 50-ik Számbeli Rejtett szó: Kor, só, Korszó, Orsó.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(32.)

J u v e n a l i s.

Ezen Satyra Író fontosabb dolgokat vitt véghez az ő irásai által, mint akárki az ő idejében: azért is, ha valaki őtet megakarja ítélni, egészen kell néki őtet ismérni. Juvenalis Kris. Ur. születése után 58 eszt. született, és 110 eszt. meg halt. Az ő idejebeli emberek, olly mértéktelenek voltak kívánságoknak tellyesítésében, hogy semmi, bár polgári tekintetből szent volt is, őket azoknak kielégítésektől vissza nem tartóztathatta. Idejéről önnön maga mondja, hogy rosszabb volt a' Vas időnél, 's hogy annak bélyegezésére a' természet sem érczet, sem nevet nem alkotott. „Ezen megromlottság az ő lelkét felháborította, és arra kényszerítette, hogy még késő korában is a' legtsípösebb Satyrák által kelne ki Hazafiai ellen, melly által egyszer'smind az ő idejének szörnyű vétkeit is kívánta bélyegezni”. Kialhatná meg, így kiált ő, hogy Satyrát ne írjon.

Ha eszem nem volna is rá, van elég boszúságom. „Ezén felháborodását, melly őtet egészen elfogá, olvasóiba is bele akarta önteni. Ritkán festette ő írásiban a' Rómiaiak' bohóságait, hanem erköltstelenségeit: de ezeknek még a' legkissebb vonásait is tüzes etsettél elő adta. Az ő Satyráinak vas veszejétől sem hatalom, sem uraság, sem kints senkit meg nem menthetett. Felemelkedett, kimerithetetlen gondolatok, ferfiás, mélyen érdeklő gunyolódás, melly sokszor valamelly mellék szóban van elrejtve; rövid öszvefügő hatalmas szavak, 's mezeitelen előadások bélyegezik az ő gunyolódó írásait; mind ezek azon tárgynak, a' mellyre intézte, még a' legelrejtettebb hibáit is napfényre hozták. Azt vélné ugyan sokszor az ember, hogy bizonyos személyek ellen mértéktelenül dühösködött, 's hogy vétkeiket fekete üvegen szemlélte! de mind e' mellett is kitetszik, hogy ő csak a' törvény szoros korlátainak általhágását boszulta: és valóban mindenkor siralomra méltó az olyan időszakasz, melly ilyen Satyrákra szorúl, és a' melly illy Satyrákat elszenvedhet, és még sem jobbúl meg-

Württembergi Királyság' Stitistikája.

Memminger Úr Stutgartban nem rég kiadta Würtembergnek Geographiáját és Sta-

tistikáját, melly újj Munkából a' következendőket kijegyezni méltónak tartottuk: u. m.

A' Würtembergi Királyságnak kiterjedése tészen $355\frac{1}{4}$ □ mértföldet; a' népessége 1.397,564 embert; vagyon 153 városa; 164 mező-városa; 1603 faluja; 1882 szállása; és 2320 majorja. Az egész országban vannak 306,477 házak; a' mezőföldjén találtnak 2.300,000 hold szántóföldek; 680,000 hold rétek; 96,000 hold kertek; 85,000 hold szőlő-hegyek; és 1.736,000 hold erdők. Továbbá találtnak a' Würtembergi Királyságban 591,000 darab szarvas marhák; 87,000 lovak; 423,000 juhok; 114,000 disznók; 16--17,000 ketskék. A' földek megbetsültetvén 601,080,000 forintba vetetnek; azon Capitalisok pedig, mellyek a' kézi - művek, és mesterségekben fekszenek, 160,000,000-ra tétetnek. Benn az országban 5,000,000 készpénzbeli Capitalisok forognak; az országon kívül pedig 4,080,000. Következésképpen az egész Nemzeti tehetség reá megy 1,000,662,800 forintra. Ezen egész birtokból, mintegy $\frac{1}{6}$ rész az országnak közönséges jószágá. Az egész gazdaságbeli jövedelem a' földektől és a' marháktól, minden költséggel együtt reá megy 91,005,000 forintra; a' tiszta jövedelem pedig 18,101,000 forintra. Minthogy pedig a' Külföldel való kereskedés esztendőnként 1,370,000 fltot hajt, tehát az egész Nemzeti tiszta jövedelem tészen: 19,570,000 fltot. Ennek $\frac{1}{4}$ része az adófizetésre mégyen.

N é p R e g é k.

I.

Egy tékozló Nemes, sok úton módon kereste szerentséjét: de semmi módon fel nem találhatta. Végző kétségbe-esése arra vitte, hogy az Ördöggel kötést tett, és magát néki, ha mindent kedvére tenne, vérevel alá írtt Levélben oda ígerte.

Első kérése a' volt, hogy Löle várra, hol testi lelki barátja lakott, néki megromolhatatlan hidat építtsen, mivel az odavaló út mindég igen keserves volt. Ezt pedig, mivel mindenben igen türhetetlen volt, úgy kívánta, hogy az ördög néki egy éjszaka elkészíttse. Az ördög megígerte, de mivel, az éjjeli egy óra ezen óriási művnek elkészítésére néki igen rövidnek tetszett, azt kívánta, hogy a' Nemes minden Kakasokat körül belül megölessen, mivel azoknak kukorittása minden lelkeket, mellyek a' hídon dolgoznak, elüzne.

A' Nemes tellyesítette kívánságát, a' mennyire az ő hatalma kiterjedett, és még azon nap minden Kakas tarék, és sarkantyúk örökre kivesztek e' világból. Egy vén banya mentette meg tsak Kakasát a' haláltól, mivel sűrű szita alá dugta, melly meg volt bűbájolva.

Midön a' harang tizenegyet vertt, az ördög elkezdette munkáját: 's a' lelkek Tátra, Fátra, Mátra, 's a' Sz. Geller hegyéről irtoztató Sziklákat hoztak néki munkájához.

Már majd elkészült munkája, midőn a' vén banya Kakassa véletlenül kukorikolni kezdte, 's a' lelkek azonnal a' föld alá rejtődztek. Dühében, hogy fogadását nem tellyesíthette, elrontotta művét, 's a' Kötést a' Nemessel örökre felbontotta. Még most is láthatni azon tájakon, a' Bérczeken és Sziklákon, az ördög körmenek helyeit.

II.

Dörde, és Böre igen gonosz emberek voltak, azért is őket mindenféle tsapások érték. Dörde minden esztendőben egyszer meghalondult, és esze-veszettsége négy hétig tartott, 's ezen nyavalyája az ő maradéki közül is mindenkor egyre reá szállt, míg tsak az egész Nemzetség ki nem halt. Egyszer 'smind avval is megbüntette őket az általláthatatlan végzet, hogy fejöknek egyik felén hajok mindenkor vörös volt, a' sok ártatlanul ontott Vérnek bélyegére. Börének azonfélül gonosz tselekedetei miatt sebes lába is volt örökké, a' honnan szenvedhetetlen bűz terjedett, úgy hogy azt önnön maga sem tűrhette.

Ismérte ő Borongónak, a' Bübájasnak, tsudáit, 's azt is tudta, hogy az egy közellévő erdő üregben szokott tartózkodni. Feltette tehát magában, hogy tőle segedelmet kér. Ez okért lovára ült, 's kutyáit magához vevén egy szélvészestvén kinyargalt az erdőbe, 's midőn az üreghez ért, háromszor ordította nevét a' Bübájosnak: de az néki meg-

nem jelent, átkozni kezdette tehát rettenetes szidalmakkal. Lovagjai oda mentek ugyan, és kérték, hogy tartoztatná magát; mert a' Bübajos átkait megfogná boszulni: de Böre még jobban átkozódott. Egyszerre a' földalatta meg repedett, és ötöt Lovával, 's minden kutyáival el nyelte.

Soká lehetett ott azon órábau a' Lónak nyerítését, és a' kutyáknak ugatását hallani. Maradékai pedig mind sebes lábúak lettenek; minden ötven esztendőben pedig egyik közülök szerentsétlen halállal holt meg.

III.

Egy városban egykor egy Fazekas élt, kinek felesége szörnyű Boszorkány volt: 's jóllehet ötöt jóbarátjai, 's a' papok óvták is varázsló mesterségeitől, de ő azokat el nem hagyta.

Egyik nap ötöt az Ura meghalva, 's öszve szaggatva találta a' Konyhában, kétségkívül Boszorkány társai szaggatták ötöt öszve haragjokban: azért is ötöt a' papok el nem temették, hanem a' poroszlók egy kereszt út mellé ásták a' mezőben. De azonnal azon helyről a' nyugalom örökre elveszett; mert a' boszorkány mindég járt kelt, 's üzte tsúfos varázsló mesterségeit. A' Pásztorok ötöt sokszor látták farkas, vagy medve formába, a' város fölött pedig sokszor, mint fekete Holló sereg károгатott. Sokszor pedig emberi formájában is megjelent, 's ijesztgette ismerősseit. Mind ezekért, a' város holttestét ki-

ásattatta: de a' midőn sírját felbontának, tsudálkozással látták, hogy fátyolát, mellyel feje bevolt fődve, már félig elnyelte, 's a' midőn torkából kihuzták, egészen vörös volt a' vértől. Ezekre Tölgyfa duczot verettek melyén keresztül; de erre még tsak vadabb lett, és sok embereket meg is öltt, holt tetemjeiket pedig sírja fölött halomra hordotta, és rajtok a' holdvilágnál tánczolt. Kiasatták tehát ismét, és újj irtózással látták, hogy a' tölgyfa ducz már nem volt mellyében, hanem kezében. A' Köz-tanátsnak végzése által tehát teste megégettett, 's akkor a' forgó-szeleken kívül, mellyek azon a' Kereszt-úton szüntelenül kerengettek, egyebet már látni nem lehetett.

Maisma Tsösz is hasonlóképpen tselekedett holta után. Ez is minden éjjel felkelt sírjából, és ijesztgette és öldökölte az embereket, 's a' kinek nevét egyszer kimondotta, annak egy hét múlva megkelletett halni. Ennek melyébe is tölgyfa duczot verettek: de ő tsak nevetett, 's szörnyeteg szavával ezt bömbölte: „Jó, hogy egy kis botot adtatok, annál jobban beverhetem fejeteket”. 'S midőn gyilkolásinak soha szünetét nem látnák, őt is elégették. Elégetése közben olly nagyon ordított, hogy a' poroszlók mind megsüketültek, a' közellévő bérczek pedig leszakadoztak.

A p r ó s á g o k.

„Nagy Isten! mondá valaki Gróf N—nak, ki szerfelett sok pénzzel tartozott másoknak, hogyan lehet az Ur olly víg? hogyan alhatik csak egy ejszakán is nyugodalmassan”?— „Oh! felele a' Gróf, elhiszem, hogy mások, kik az adósságok' megfizetéséről gondolkodnak, igen nyughatatlanok, nekem az eszembe sints”.

Bizonyos falusi Papnak a' mult Februariusban a' Csikjai, mellyeket máskori szükségekre tartogatott, megdöglöttek. A' Pap észrevette, hogy a' gondviseletlenség volt az oka. Feddi tehát tselédjét, mért nem adott nekik friss vizet. Ez nagy mentségül azt mondá: „Hiszen még azt se itták meg.”

Rejtett szó:

Pénzt eresztek füstbe, ha négy lábon állok ;
Hármon nemzés nélkül is atyává válok ;
'S ha első lábomból hátulsót formálok,
Három lábon akkor oltarnál szolgállok.

Jegyzet. A' 31-ik Számbeli Kérdésekre Felelet: 1) Lélekzetet. 2) A' Tolvaj. 3) Ugyan a' Tolvaj és zshivány, a' honnan közmondássá vált "ötön vette," vagy is lopta.

Historiai Jelességek.

(Martius)

Mart. 1-ső napján 1792 halt meg II. Leopold Tsászár, és ugyan az nap kezdette országlását 1-ső Ferencz. Ezen napon 1793 Coburg Herczeg Aldenhovennél Dampiért megverte. 1814-ben pedig Chaumontban a' Chatilloni egyezéseknek rossz kimenetelök után Austria, Orosz, Burkus, és Angol Hatalmasságok között szövetség kötöttetett.

Mart. 2-kán 1458 Podiebrad György, Cseh ország' Kormányozója, Posthumus László gyermeki ideje alatt Cseh ország Királyává választatott; ugyan ezen napon 1477 a' Burgundi hátor Károly Herczeg Gransonnal hűtelen Frigyessitől megverettetett.

Mart. 3-kán 1658 a' Weimari Bernhard Herczeg Rheinfeldnél a' Tsaszáriakon győzedelmeskedett, 's az ő hires Fártossokat Werth Jánost elfogta.

Mart. 4-ken 1289 a' Cseh Koronának a' Tsászari Fő Választó és Pohárnok hivatalok tartása megengedettek.

Mart. 5-kén 1791. Bétsben a' II. Leopold Tsászártól állítottott újj Illiria Cancellaria megnyittatott.

Mart. 6-kán 1713. Rastattban a' Békeségnek első Kötései Eugen Herczeg, és Vilar Marsaltól alá irattak, melly által a' Spanyol örökösítést tárgyazó háborúnak vége lett.

Mart. 7-kén 1737 halt meg Stahremberg Guido Gróf, ki Almeránál és Saragossánál győzedelmeskedett. Ugyan ez nap 1801. irattott és erősítettett meg Regensburgban a' Lünevillei Békesség.

Mart. 9-kén 1809. a' hat Bétsi Védserég Batalionok Zászlókat nyertek.

Mart. 10-kén 1779. a' Tescheni Békeség Congressusa elkezdette üléseit.

Mart. 12-kén 1365. fundálta a' Bölts Rudolf (IV. Rudólf) és az ő Testvérei a' Bétsi Universitást. Ki magát először írta Austriai Fő Herczegnek).

Mart. 13-kán 1525. a' Bajor Lajos Tsászár és az ő Foglya a' Szép Friedrich között a' Trausnitzi Egyezés megkötöttett. — Ugyan ezen napon 1527. támadtak fel az Olasz országban fekvő Tsászari Seregek, zsoldjoknak vissza tartóztatása miatt, melly támadásnak a' Vitéz Freundsberg áldozatja lett. — Mart. 13-kán 1391. Wenceslaus Luxemburgi Király a' Prágai Szekes Egyház-

nak Generalis Vicariussát Nepomuk Jánost először kinoztatta meg, később pedig a' Moldvába vettette. — Második József Császár ezen napon született Bétsben 1741-dik esztendőben. — 1809-ben pedig ezen napon a' Svekus Korona ellen támadás kezdődött, mellyben IV. Gustav Királynak Nagy bátyja (Sudermanlandi Herceg) az országlast által vette. — Végre ugyan ezen napon 1815-ben a' Bétsi Congressusban öszve gyülekezett Hatalmasságok azon nyilatkozta-
tást tettek közönségesse, melly által Bonaparte Napoleontól Elba szigetéből való kijö-
vése miatt, minden polgári és társasági ju-
sok megtagadtatnak, és a' nyilvánvaló Tör-
vény-székeknek kényökre bocsájtatik.

Mart. 14-kén 1800. Velenczében Gre-
gorio Barnaba Chiaromonti Cardinális Pá-
pává választott, és VII. Pius nevet felvet-
te. — Ugyan ezen napon (1804.) fogattatott
el Német földön a' szerentsetlen Enghien
Kir. Herceg.

Mart. 15-kén 1775. a' Varsói Egyezés
szerént Lengyel Országból az úgy nevezte-
tt Vörös Muszka ország (Rothreussen); a'
zálogban volt 13 Szepesi városok, és a' Kra-
kói, Sendomiri, Belzi, és Podoljai Vaj-
daságoknak egy része az Austriai Biroda-
lomhoz tsatoltatott. — Martius 15-kén 1785.
Austria és a' fényes Porta között azon keres-
kedésbeli Egyezés történt, melly szerént ot-
tan az Austriai Alattvalók, a' Muszka Alatt-
valókkal egyenlő jusal birnak. Mart. 15-kén

1805 az Olasz Republicának Státus Tanátssa Bonaparte Napoleont Olasz országi Királynak ismérte.

Mart. 16-kán 1731. Nagy Britannia, és az Ország Rendei magokra válalták azon Pragmatika Sanctionak kezességét, mellyet az Austriai örökösödés dolgában VI. Károly kötött. — Ezen napon 1702. III. Gustav Svéd Király a' Stockholmi Theátrumban halállossan megsebesítettett. Az ő Gyilkolóját Ankerströmnek hívták, ki is ezen tettéért a' vesztő helyen halt meg.

(Folytatása következik).

A' poëtizáló Tamásnak Költeménye a' Gyomrára.

Kedves Gyomrom! emlékezetemre még téged' Ódával nem ditsöitettelek; nem ugyan azért mintha mindenek fölött nem tisztelnék, hanem mivel az ember titkos szerelmét nem örömet vallja ki. Hogy pedig téged fejmenél eszemnél, lábomnál kezemnél, 's minden más bötsös jószágomnál többre betsüllek, eléggé megbizonyítják azon áldozatok, mellyeket naponként neked hozok. Mivel pedig irántad való szeretetem már minden korlátoakat által hágott, tsak ki vallom érzésimet: miért is tagadnám? ha Leány volnál, volna okom; mert félnék, hogy valaki más eltsábit. Téged tőlem senki sem tsábit el, abban bizonyos vagyok; és ha eltsábitana is valaki

nem igen nagyon boszontana, mert sok pénzembe kerülsz. —

Tudom rossz néven veszed, hogy ellened zúgolódok: de hol láttál még szerelmet zúgolódás nélkül? megtörténik néha, hogy vagy egyik, vagy másik igen mértéktelen kérsiben, és akkor tudni való, hogy zúgolódni kell, nálad pedig ezen eset nem csak néha, hanem igen gyakorta meg történik, de, ha ki elégítettelek, meg nem magyarázhatom azon boldogságot, melyet nékem okozol. Ezért, Élj! élj! kedves Gyomrom! köszönd hogy egy kantsó borom nints, mert azt egészségedre kiinnám. Ujj neheztelés támad még is melyembe, ha meggondolom, mennyi vesztelt okoztál te már e' világon! Nem te voltál e', ki már a' Paraditsomban az első embereket megkésértetted? Nem te miattad vesztettük e' mi el örökre ezen szép lakást? Nem te döntesz e' a' kétségbe sok embereket kiknek több az eszök, mint a' pénzök? Valóban ha mind ezeket fontolóra veszem, meg kell vallanom, hogy goromba paraszt vagy. De ha más részről megtekintem, mennyi jót okozol, a' legditsőbb Hősnek ismerlek. Nem te ösztönözöd e' az embereket az élet legterhesebb műveire? Nem te miattad kohol e' sok Sonnetteket, Énekeket? Nem te miattad tánczol e' sokkötélen; vagy a' ló sikos derekán? Óh! te számlálhatatlan módokra tanítod az embereket, hogy néked áldozhassanak. Azért is kedves Gyomrom, hátran el-

hiteted, hogy én mindenkor igen nagyra betsültelek.

Nagyobbra betsüllek még azért, hogy te igen drága áldozatokat nem kívánsz, és mivel te azt, a' ki mértékletes kívánságaidat felette gyötri, még meg is kinzod. Haragszol te a' Nagy Urakra, mivel veled igen sokat szerelmeskednek, 's nem nézven ha jó vagy rossz kedved van e' ? mindenkor czirókálnak. A' te kényen nevelt testvéridet, kiket magoknak az Urfiak, és Uratsok eljegyzettek nem éppen ditsérhetem: mert azok ha, tsak mindenkor Hofmann tsöppöket, Koloniai vizet, 's más égett szereket nem kapnak, mindjárt vigyorognak, mint az éhes kutyák. Tudom hogy ezen mondásomat megfogják bizonyítani, kik kényes testvéreiddel keltek szerentsétlenségökre öszve. Más gyerek vagy te, és a' hozzád hasonlók! mert te az epét 's mérget is megemészted, 's a' kökeménységű gombócokat, olly örömet veszed, mintha Mandula torta volna, 's mivel végre a' szároz kenyeret, mellyet sok bötsületes embernek enni kell, úgy elfogadod, mint a' legjobb Sz. János-kenyeret. Ki ne ditsöitene már ennyi hatalmas tulajdonságidért, kö volna, a' ki nem érzené bötsödöt. De mivel az Ódában hasonlatossággal is szoktak élni a' Poéták, hogy éneljök annál nagyobb világosságot nyerjen, én is öszyefoglak téged Gyermekimmal hasonlítani; mert ezek is ha minden kedvök szerént történik, meg se mot-szannak, ellenben ha valamit tőlök megta-

hadjának, az ördögnél is rosszabbak. Te is olyan vagy kedves gyomrom, ha kívánságaid beteltyesednek nyugton maradsz, ha pedig minden kedved szerént nem esik, czivakodásaidat ki nem állhatni.

Már most berekesztem ditső énekemet, mert úgy vélem megelegethatsz a' rád halmozott ditséretekkel, valamint hogy én is megelegetszem szép munkámmal. Tudom ugyan, hogy az emberekben sok az ön szeretet 's ellbizottság, például szolgálhat sok öszvenyirbált, 's mosdott Uratska, ki mindenik Adonishnak gondolja magát, ha mindjárt a' Kalkasnál tsúfabb is, 's minden rút leány, kü az angyaloknál magát szebbnek kezeli: mindazáltal én tsak tiszta szemet kívánok az olvasóknak, hogy meglássák mind a' te hatalmas tulajdonságaidat, mind az én ditső munkámnak szépségeit.

Egy Szeretsennek itélete Angliáról.

Midön Franklin utólszor Angliában volt, egy Szeretsen Rabot is vitt magával, kinek ottan minden igen különösnek tetszett, mivel azt Hazájában nem láthatta. Midön Franklin kérdezné, hogy mi vélemennyel volna Anglia felül? a' Szeretsen így felelt: Ezen országban minden dolgozik: dolgozik a' víz, dolgozik a' szél; dolgozik a' tűz; dolgozik a' füst; dolgozik a' kutya; dolgozik az ökör;

dolgozik a' ló; dolgozik a' férfi, az aszszony; minden minden dolgozik: tsak a' Disznó nem dolgozik; tsak a' Disznó eszik, iszik, aluszik, 's henyél egész nap. Talán ez is a' Nemessek közé számláltatik, és nem a' dolgozó Rabszolgákhoz?

A p r ó s á g o k.

Ostmündében, Hála mellett, meghaltt II-dik Fridriket meg akarták tisztelni, és a' halotti szomorú ünnepnek 's a' Királynak emlékezetére új feszületet tsináltattak a' temetőbe. Hanem, hogy a' dolgot ugyan tsak ezen célra fordítsák, azt az elmes módot gondolták ki, hogy I. N. R. I. felírás helyett ezt tegyék: F. II. R. P.

Engel Professor Berlinben kérdeze egy Dámát: mitől vagyon, hogy a' Theátrumon jobban szeretik Kotzebue darabjait, mint Iflandét: noha ez bizonyosan jobb ízlésü Iró? A' Dáma azt mondá: Kotzebue megtudta nyerni az Aszszonyokat. Azt pedig tudhatja a' Ur, hogy ettől függ minden.

M e s e.

Ha esztendős Laczkó, megtanúl járkálni;
Ha él ez a' ficzkó, róla mit kell várni?

J e g y z e t. A' 32-ik Számbeli Rejtettszó:
Pápa, ipa, pap.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 0.

(34.)

Históriai Jelességek.

-(Martiusnak folytatása)

Martius 17-kén 1806. Austria, a' Posonyi Békességnek kötési szerént, Salezburgot, és Berchtesgadent elfoglalta.

Mart. 18-kán 1793. Coburg Herczeg Dumouriez vezérsége alatt lévő Francia seregeket Neérwindennél tökéletesen megverte. — Ugyan ezen napon 1814-ben Chatillonban a' Békeség eránt való alkudozások félbeszakasztattak.

Mart. 19-kén 1808 IV. Károly az ő Fiának VII. Ferdinandnak a' Spanyol Trónust általengedte.

Mart. 20-kán 1802 a' Védő-himlőnek ol-tása Bétsben törvényessen behozzattatott. — Ezen napon 1815 érkezett meg Napoleon Elba szigetéből való kijövése után Párisba.

Mart. 21-kén 1799 Károly Austriai Fő Herczeg Ostrachnál Jourdan Francia Gene-

ralist megverte. — Öt esztendővel később (1804) ezen napon Vincennesben az Enghieni Herczeg agyon lövettetett. — Mart. 21-kén 1814 Schwarzenberg Herczeg Arcis sur Aubenál Napoleonon győzedelmeskedett, és ugyan ezen napon és esztendőben Hessen-Homburg Herczeg az Austriai seregekkel Lyont elfoglalta.

Mart. 22-kén 1782 VI. Pius Pápa Bétsbe megérkezett.

Mart. 23-kán 1810 Kotzebuet Mannheimban Sand meggyilkolta.

Mart. 24-kén 1764. Frankfurtban II. József Római Tsászárrá választatott. — 1801-ben pedig Sándor Tsászár Pálnak, az Attyának, halála után az Orosz Trónusra lépett.

Mart. 25-kén 1709 Károly Fő Herczegnek igen nevezetes győzedelmi napja volt, mert ezen napon Jourdan Generalisnak seregeit Liptingen, és Stockachnál tökéletesen megverte. — De ugyan ezen napon és esztendőben Loudon Generalis Tyrolisban megverettetett. — 1802 kötött ezen napon Angol és Francia országok között Amiensben azon Békesség, melly csak egy esztendeig tartott. — Egy esztendővel később ezen napon a' Muszka és Török Birodalmak között a' háború ismét elkezdődött. — Mart. 25-kén pedig 1814 a' Szövetséges Hatalmasságoknak Fő armádájok Schwarzenberg Károly Herczeg vezérleése alatt Fere-Champenoise-nál igen ditsőséges győzedelmet nyertt.

Mart. 29-kén 1790 Burkus Ország Lengyel országgal a' fényes Porta javára Védő Egyezést (Defensiv Allianz) kötött. — Ezen napon 1792 III. Gustav Svéd Király lövés által nyertt sebjeben meghaltt.

Mart. 30-kán 1282. volt az úgy nevezett híres Siciliai Vetsernyének napja, mellynek jó formán minden Szicziliában lévő Francziák áldozati lettek. (Azért neveztetik pedig ezen történet Vetsernyének, mert a' vetsernye harangja adott jeltt a' Francziáknak közösleges meggyilkolására.

Mart. 31-kén 1219-ikben Ditsösséges Leopold Austriai Herczeg Damietnál a' Saracenusokat egy véres ütközetben megverte. 1814-ben pedig történt a' szövetséges Hatalmasságoknak első Párisba való bemenetelök, minekutánna az előtte való napon Schwarzenberg Herczeg, Marmon, és Mortier Vezéreket, Bondy és Páris között megverte volna.

A' Times Ujság' Nyomtató||Machinája.

Midön János Austriai Fő Herczeg Angliát látogatná, megnézte a' Times Ujságnak ritka elmességű nyomtató eszközét is, mellyet König Friedrich Ur, Würzburg mellül Oberzelle nevű helyből eredett Férfiu készített. Az eszköznek munkálkodó részei, és a' munkának szaporasága bámulást gerjesztenek a' nézőben; mert egészen különbözik a' kö-

zönséges nyomtató présektől. A' közepén t. i. vagyon egy korong (Walcze) mellyre négy szögletű Mozogható ládika vagyon helyezettve, a' mellybe a' papiros tétetik. A' machinát mozgató részeket gőz hajtja, és midőn megfordúl a' korong, egyik felire helyezetteti az árkus papirost is, a' hol arra az első forma reá nyomattatik. Akkor vissza Fordulván a' második forma reá nyomattatik, és ekkor magától a' machina kiveti a' nyomtatott árkust. A' fekete festéket a' hetükre a' két nyomtatás közben a' machinának egy másik része ejti: de olly sebességgel, hogy ezen kettős nyomtatásnak, 's következésképpen egy árkusnak tellyes elkészítése, tsak $3\frac{1}{2}$ minutum secundumba telik, és így azon machina egy óra alatt 950 árkust készít. — Tsak ez által lehet megmagyarázni, hogy miként lehessen a' Timesnek sok ezer exemplarjait rövid idő alatt kinyomtatni. A' machinához két ember kívántatik: egyik, a' ki a' papirost a' ládikába rakja; másik pedig, a' ki az elkészített árkusokat, midőn kivettetnek kézhez veszi, és lerakja. Ezen machináért König Urnak a' Times Birtokossa 220 font Sterlinget fizetett. — Most már oltsóbban is készít, és mind az Ujj Times, mind a' Statesman ilyen machinával nyomtattatnak: de azon külömbséggel, hogy azokban tsak egy oldalra esik meg a' nyomtatás, és így két annyi idő kívántatik egy árkusnak mind a' két oldalonvaló tellyes kinyomtatására.

Pompéjinak ritkaságai.

Egy tudós Utazó, a' láva ömlésétől eltemetett Pompeji városa mostani állapotjáról ezeket közli. „Más egyéb helyek között egy Kaszárnyának Udvarába is bementünk, hol valamely katonának famankóit mutatták meg, ki az ásás közben egy kövön ülve találtatott. A' két Theátrumnak megszemlélésekor megláthattuk még a' Játszó színt, a' Muzsikálók helyeit és üléseit, valamint a' márvány padlatnak több maradványait. A' Ház ajtaik fölött való boltozatokon, a' Ház tulajdonosoknak neveik voltak bevésve a' falakba. Egy helyett ezen nevet olvastuk: Sallustius. Herkules Templomába is elvezettünk magunk, hol még néhány oltárok, falon lévő képek, és más ritkaságok láthatók voltak. Meglátogattuk azon fellül a' fürdőket, a' Vámházakat, és más nyilvánvaló épületeket. Mindenek között egy földalatti pincze, közel a' város kapujához, legjobban magára vonta figyelmünket. Ezen pinczében még minden hordók és boros edények azon rendben és módon megvoltak, valamint az elöntetés előtt, lehetett azon fellül sok tsontokat is ottan találni, kétségkívül a' veszedelem előtt oda rejtődött embereknek testeiktől. — Pompeji Városának útszái nagy láva táblákkal voltak kirakva, mellyből azt lehet következtetni, hogy már a' legrégebb időkben is a' Vesuvnak nagy tűz-okadásai lehettek. — Ott lételünk közben éppen egy ház-

nak kiásásán munkálkodtak, a' mellyben sok orvosi szereket találtak. — Egy Királyi Commissarius minden találtató ritkaságot tüstént által vesz, és a' Királynak különös engedelmé nélkül a' legtsekélyebb jószágot sem adja magános személynek.

Gipsznek haszna a' Mezei gazdaságban.

Többet és jobbat termeszteni, fő nyereség a' gazdálkodásban. Ezt ugyan a' trágya hathatósan segíti: de vannak még egyéb szerek is, mellyek igen fogatosak. Illyen a' Gipsz. Nem kövériti ugyan a' földet, mint a' trágya: hanem annak természetö erejét kifejti. Először is Mayer nevű Pap tette erre figyelmetessé a' Gazdákat ezen munkájában: „Ganzes der Landwirtschaft”. Azóta Saxoniában, Tseh, Morva és Austriában igen nagy kelete vagyon a' Rétek, és Loheres földek behintésére, és azt tapasztalják, hogy a' középszerű föld is 2, 3, 4, 5 annyit terem, ha Gipszszel behintetik. A' behintésnek tsendes eső után, vagy harmatos reggel vagy este kell meg esni. Némellyek Austriában kétszer háromszor is behintik esztendő által kivált kaszállás után a' loheres földeket. Külömben legjobb tavasszal, vagy őszszel. De tsak egy hintésnek ereje is több esztendőig tart. — Kiváltképen való figyelmetességet érdemel az is, hogy, ha a'

fejes-káposzta, midőn borúlni kezd, egy egy tsipetnyivel meghintetik a' belső leveleiben, minden fej sűrű levelű és kemény lészen. — Általában a' Gipszszel mindenféle takarmányt, szénát, lóhert, bükkönyt, Muhart, termő földet haszonnal meglehet hinteni.

Különös nagysága Göbölök.

1) Commerzial Magazin nevű Angol Ujságnak Decemberi kötetében 1800-dik esztendőben egy hizott ökör volt lerajzolva, melly valamelly Westear Uré volt, ki Bury-Hilben, Aylesbury mellet, Buckinghamshireben lakott. Ezen Göbölért, midőn az a' Schmithfieldi nagy vásárra kiállittatnék, Westear Ur a' Schmithfieldi társaságtól megnyerte azon jutalmat, melly a' legjobban hizott marhára esztendőnként kitétetik. Az ökör eredeti Herefordsirei fajta volt, és teste állása, és minden tagjainak rendes nagysága által mindent fellül mult a' maga nemében. Midőn Westear Ur ezen ökröt megvette, öt esztendős, 's nagyon sovány testű volt, és már akkor három esztendőig használták az igában. Ekkor istállóba köttette, és egy esztendeig váltva szénával, rossal, és olajpogátsával hizlalta. Midőn a' vásárra kiállittatott, 140 font Sterlingre betsülték. A' mikor levágták, tsak fagyúja 288 fontot nyomott; egész teste pedig fagyujával együtt, jóllehet tsontjai nem voltak fölötte izmossak, 2240 fontot. Első hat hát gerénczei 176 fontot; hátulsé

czombjai 128 fontot; Feje 28 fontot; nyelve 14 fontot; szive $9\frac{1}{2}$ fontot nyomott.

2) Hasonló nagyságu göbölt láthattunk az 1811-diki kötetben lerajzolva, mellyért is hasonlóképpen a' Shmithfieldi Társaságtól Birtokossa a' jutalmat megnyerte. Ezen göböl ökör 6 esztendős volt, két esztendeig már jármot húzott; és először Gloucesterben hizlaltatott, hol Edmons Ur már egyszer érte jutalmat nyert, azután ismét hizlaltatott; de csak nyers és száraz füvel. Kihizott állapotjában 80 Angol mértföldnyi meszszeségre hajtattott a' Shmithfieldi vásárra, melly utjában minden kétségen kívül nagyon megfogott: mind az által mégis, midön levágattatnék 1440 fontot nyomott.

3) Blumenbach Királyi Tanácsos egy Sweiczi hizott ökörnek rajzolatját mutatja, mellynek fagyúja egyedül 356 fontot; egészen pedig fagyújával együtt 2540 fontot nyomott.

M e s e.

A' hol szántó-földed vagyon,
Ott nyújtódzik el ő is;
Nála nélkül nintsen pagon,
Nintsen termő földed is:
Vetéskor ezt nem számlálod,
Még is örömet munkálod.

Jegyzett. A' 33-dik Számbeli Mesére Felelet: Hogy második esztendőbe lépjen.

(35.)

Az Orosz Tsászári Háznak Genealogiája.

I. Sándor Tsászár (Pawlowits). Született December 23-kán 1777. Tsászár, és ön hatalmu Uralkodó minden Muszkák fölött; a' Lengyelek' Czárja (Junius' 9-dik 1815. óta). Holstein-Gottorp Fő Herczege. I. Pálról, az attyáról reá maradt Trónust Mart. 24-kén 1801 foglalta el. Ugyan azon esztendő September 27-kén Moskwában megkoronáztatott. 1815 a' Varsói Nagy Herczezséget elfoglalta, és magát a' Lengyelek Czárjának kikiáltatta. September 26-kán 1815 Párisban az Austriai Tsászárral, és Burkus Királlyal a' Sz. Szövetséget kötötte. Tulajdonossa a' Tsás. Kir. Austriai Hiller Nro II. Regimentnek, és a' Kir. Burkus első Gránat. Gárda Regimentnek October 1814 óta. Nagy Mestere minden Orosz Rendeknek; a' Spanyol Arany-Gyapjas Rendnek, Sz. Lélek és, a' kék Nadrag-kötő, Seraphin, Januarius, Lajos, Ele-

fánt, Mária Therezia, a' Svéd Sas, és Arany Sas Rendeknek Nagy Keresztesse, a' Vas Korona; és Betsület sereg Rendének.

Házastársa. Er'sébeth (Alexiewna) előbb Louiza Maria Augusta, Károly Lajos a' Bádeni Örökös Herczegnek harmadik Herczegasszony Leánya. Született Januárius 24-kén 1779. A' Görög vallást felvette Május 20-kán 1793, férjhez ment October 9-kén ugyan azon esztendő. Elöljárója a' Katalin Rendnek. Nagy Keresztesse a' Sz. András, Sz. Anna Jerus. Sz. János Rendeknek.

Anyja. Maria Feodorowna (előbb Sophia Dorothea Augusta Louiza). Született October 25-kén 1759. Friedrich (Eugen) Würtembergi Nagy Herczegnek leg idősbb Leánya. Eljegyeztetett 1776 Julius 23-kán az akkori Nagy Herczeg, utóbb I. Pál Tsászárnak. A' Görög vallást felvette azon esztendő October 6-kán Férjhez ment azon esztendő October 18-kán. Özvegy 1801 Martius 24-iké óta. Nagy Mesternéje a' Sz. Katalin R. Nagy Keresztesse a' Jerus. Sz. János Rendnek.

Testvérjei Constantin (Powlowits) Czarrowits, Nagy Herczeg, Tsászári Magasság. Született Május 8-kán 1779. Az egész Orosz Lovasságnak General Inspector, a' Lengyel Ármádának Generalissimussa, Feje az Ország Nemes Kadett testnek, a' Tsás. Test-örző Vadász Regimentnek, és a' Finnlandi Gárdának, a' Pétervári Granátéros Gárda Regimentnek, a' Gyalog Testörző Regimentnek, és egy vasas Regimentnek. Feje a' Littwániai Test-örző Seregnek, a' Tsás.

Kir. Austriai Hohenzollern Vasas Regementnek, és a' Kelet Burkus országi Vasas Regementnek, Tsász. Austriai Feldmarsal. Minden Orosz Rendeknek Vitéze, Nagy Keresztesse a' Maria Theresia, Betsület-sereg, és a' Würtembergi Katona Rendnek. Vitéze a' Spanyol Arany-Gyapjas, Ser. Laz. Jan. és Ferdinand Rendeknek, és a' Svéd Sas Rendnek. — Házastársa. Anna (Feodorowna) előbb Juliána Henrietta Ulrika). A' Szász-Coburg-Saalfeldi Nagy Herczegnek Ferencznek Leánya. Született September 23-kán 1781. A' Görög Egyházhoz állott Februarius 15-kán 1796, Férjhez ment azon hónap' 26-kán. Nagy Keresztesse a' Sz. Katalin és Sz. János Rendeknek 1815-ben Novemberben Brunnauderben a' Schweitzban lakott.

2) Maria (Pawlowna) Nagy Herczeg-asszony, Tsászári Magasság. Született Febr. 15-kén 1786. Nagy Keresztesse a' Sz. Katalin és a' Jerusal. Sz. János Rendeknek. Férjhez ment Augustus 3-kán 1804 a' Szász Weimari és Eisenachi Örökös Nagy Herczeghez Károly Friderichhez,

3) Katalin (Pawlowna) Nagy Herczeg Asszony. Született Majus 21-kén 1788. Férjhez ment Augustus 3-kán 1809 a' Holstein-Gottorp-Oldenburg és Lübecki Nagy Herczeghez Péter Friedrich Györgyhöz, a' ki December 15-kén 1812 meghalt. Januarius 24-kén 1816 Friedrich Wilhelm Károly, akkor Korona Herczeg, most Würtembergi Királyhoz. Nagy Keresztesse a' Sz. Katalin Rendnek + 1819-ben.

4) Anna (Pawlowna). Született Januárius 18-kán 1795. Sz. Katalin Rendnek Elöljár, Férjhez ment Februárius 21-kén 1816 Wilhelm Friederich György Lajoshoz, az Orániai Herceg, 's Belgiomi Korona Herceghez.

5) Miklós (Pawlowits) Nagy Herceg. Született Jul. 2-kán 1796. Tulajdonosa az Ismailowi Gárda Regementnek. A' Svéd Sas, Szerafin, a' Spanyol Arany-Gyapjas, és minden Muszka Rendeknek Vitéze. Az Ingenör Testnek Generalis Inspector. Az Abói Univerzitásnak Cancellarius. — Felesége Alexandra (Fedorowna előbb Friderika Luiza, Charlotta Wilhelmina) III. Friedrich Wilhelm Burkus Királynak Leánya. Született Julius 18-kán 1798. Görög vallásba confirmáltatott Julius 6-kán 1817. Férjhez ment azon hónap' 13-kán. Nagy Keresztesse a' Sz. Katalin Rendnek. Tőle származott: Sándor. született Aprilis 29-kén 1818.

6) Mihály (Pawlowits) Nagy Herceg. Született Febr. 8-kán 1798. Orosz Tsászári Generalis. Fő Hadi Tármaster. Tulajdonosa a' Pattantyús Gárda Batalionnak. Az Orosz Rendek Vitéze, valamint a' Ser. a' Svéd Sas, és Spanyol Arany-Gyapjas Rendeknek is.

7) A' testvérek között második helyet foglalna, ha a' halál el nem ragadta volna, Alexandra Pawlowna, szül. Aug. 9-ikén 1785 a' ki Gatsinában Sz. Pétervára mellett 1799 ősze adatott Ő Tsászári Fő Herczégével József Austriai Fő Herczeggel, és Budán 1801 Mart. 16-ikán meghalt.

Thornwaldsennek megtisztelése.

Koppenhágában a' Tanuló Ifjak és a' Tanítók, Thornwaldsennek, a' ma hires Képfaragónak tiszteletére ünnepet tartottak. Ezen ünnepnek alkalmatosságával Öhlenschläger hires Dánus Költő és Tudós igen szép beszédet tartott, melly beszédben a' többi között ezeket is mondotta: „Ha a' régi remek műveket a' Gothus feldulta, tehát ő általa a' Gothus újjakat teremt. Ha Eleink Rómának bálvány képeit elrontották, tehát mi ő általa szebbeket és felségesebbeket emelünk oltárjára. — A' Cimbrusok, Germanusok, Longobardusok, és Normannusok a' mesterségnek remek műveit nem értették, utóbb Wittekind nemzetségéből, a' Thüringiai erdőkhöz közel egy unokájok támadott, a' nagy Winkelmann: ő is Olasz országba utazott: de nem azért, hogy pusztíttson, hanem hogy néktek érthetővé tegye a' mester-ség műveinek szépségét, és titeket arra taníttson, a' mit még ugyan birtatok, de vele élni nem tudtatok. — Ha a' vad Hasting' Normanussai egykor pusztítottak: tehát most az ő vétkeikért egy Daniából kiköltözött ember az isteneket megkérleli; és elvesztett ditsőségöket helyre hozza. — Thorwaldsen! a' te jó Királyod örül te neked; Hazád véled ditsekedik; Szép Leányok, és nagy reményű Ifjak kiterjesztik neked karjaikat; atyáidnak megmohosúlt sirhalmait friss fű 's

virág borítja, 's a' ködös barlangokba ismét a' nap' sugára behat: mert Daniának régi hira, melly a' Nemzeteket bámulásra indította, általad megújúl".

A' Sárkányokról való Meséknek eredete.

Az emberi képzelet nem elégszik meg a' természetnek számlálhatatlan tsudáival; általhágja ő a' lehetőségnek határit, és olly szörnyetegeket képzelt magának, mellyek rendetlen öszve alkotások miatt inkább szégyenére, mint ditséretére válnak a' Képzeletnek. Illyen szörnyetegek közé tartoznak a' Régiéknek képzeletéből eredett Sárkányok.

Orpheus a' Görög Mythusok' első kezdője és kútője Ceresről azt énekelte, hogy az ő szekerét Sárkányok vonják. Így hasonlóképpen Medeais Sárkányok által vonattatja magát a' levegön keresztül. A' régi Nemzetek ezen Költeményeket igazságnak vélték, és egész a' Kereszténységnek elterjedéséig köz tiszteletben maradtak. Ezen Mesék, és képzeleti játékok az újabb felvilágosodottabb Nemzeteknél Regékké változtak: legszebben és legkellemetesebben adták ezeket elő a' Francziák az Tündér Meséjikkben (Contes, des Fées). — Voltak ugyan tudatlan természet vizsgálók is, kik a' repülő Sárkányoknak valóságát vitatták, a' míg azt a' halha-

tatán Linné az állatok országából egészen el nem üzte.

Hihető mindazáltal, hogy az Afrikában és Asiában tenyésző Boa Óriási Rigyó adott legyen a' Sárkányok felül való képtelen költeményekre okot: mert ezen ijedelem, melly leginkább Zeylon szigetében dühösködik, és akármelly fene vadat is meggyöz, egészen olyan alkotásu, hogy az emberi képzetet elremittse, és róla ezer képtelen költeményeket terjesszen. Ijedségökben az emberek ezen Rigyón több fejeket látni véltek, azon felül szárnyakat, torkában lángot 's füstöt, és talpán irtóztató körmöket. Ezen ijedségből eredett költemények által vette hihetőképben eredetét a' sokfejű Hydráknak otsmány képezete.

Szorossan tekintvén pedig a' repülő Sárkány nem egyéb, mint egy szárnyas gyík, melly a' meleg országokban a' fákon lakik, és hangyákkal 's bogarakkal táplálja magát; az embereknek pedig nem ártalmas. Az ő szárnyainak tehetsége által legfellebb is, ha egy fáról a' másikra veti magát, 30 láb távolságra repülhet.

A p r ó s á g o k.

Vermont-Mercury nevű Újságban egykor Willimes kihirdettette, hogy Feleségének senki hitelezni ne merjen, mert ő az adósság' kifizetését magára nem vállalja". E-

zen Hirdetést olvasván Madam Williams az Újságnak következő Levelében ezt iktattatta: „Szükségtelen volt Férjemnek kihirdet-
tetni, hogy senki nékem hitelezni ne merjen; mert a' kezességet magára nem vállalja, úgy sem mer hitelezni senki az ő kezessége mellett is”.

„Bétsben egy Licitationnak Hirdetésében ilyen titulusú Könyvet hirdettek: Amores, Josephini cum figuris Viennae etc.” Néhány bújá tárgyak olvasását kedvelő Urak a' Hirdetésre elküldötték inassaikat, hogy a' Könyvet nekik megszerezzék. Ezek tehát az egy két krajczáros Könyvet szörnyű nagyon felverték; mivel mindenik Urának meg akarta szerezni. — Végre midőn csak ugyan az egyik megszerezte, 's Urának haza vitte, ez boszorkodva látta, hogy az Sz. Jósefnek ajánlott Imádságos Könyv:

Egy Ifjú embert Londonban, valahányszor csak az útszára mentt, mindenkor meglóptak. Midőn ez iránt panaszolkoznék, egy Barátja azt tanátslotta, hogy Pisztolokat tenne zsebébe. — Pisztolt? mond az ifjú, talán azért, hogy ezeket is ellopják”!

Rejtett szó:

Ha nézed hátra jár;
Ha viszálod meg kár.

Jegyzett. A' 34-dik Számbeli Mese
Barázda.

H a s z n ó s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(3 6 .)

A' Tátos Ló.

(Nép Rege)

Volt egykor egy hatalmas Király Tunisban, Dalfreno volt a' neve, kinek igen szép két fiai voltak, a' kik közül az egyiket Listikonak, a' másikat Livorettonak hívták.

Azon országban, a' hol ő uralkodott, egy régi törvény által a' férfi magzatok az uralkodás rendéből ki voltak rekesztve, és a' Korona mindég a' Leány ágra szállott. Ez a' Királyt nagyon búsította fiai miatt, azért midőn soká hányná vetné gondolatjait, sok kintseket adott nekik, és azzal elküldötte idegen országokba.

Kiki tudja, hogy a' legkissebb szülött az anya előtt mindég legkedvesebb, azért minekelötte útra indulnának, Livoretton az anya magához hívatta, és neki egy tarka testü, kitsiny fejü, és tüzes szemü lovat ajándékozott, melly meg volt búbájolva. — Livoretton megtsókolta anyjának arczáját, és

Tátos lovára ülven, elnyargalt Battyával attyának udvarából.

Soká bolyongtak már a' világon, a' nélkül, hogy valami emlékezetes történeten mentek volna keresztül, midőn egykor egy kereszt-úton közakarattal egymástól megváltak, és Listico keletnek, Livoretto nyugotnak indúlt.

Listikónak híre neve örökre elveszett; Livoretto pedig nagy sokára Kairóba ért, hol akkor a' gazdag Sultán Danebruno uralkodott. Danebruno jóllehet öreg volt, egészen az örültségig szerette Belizandrát, a' Damaszkusi Királynak leányát, és mivel, azt szép szóval meg nem kaphatta, erő hatalommal akarta a' várost elfoglalni, és a' Herczegaszszonyt magának megszerezni: de fegyverével sem méhetett semmire is.

Illyen környülállások között Livoretto, mivel már mindenéből kiögyott, szolgálatot keresett a' Sultán udvarában: nyert is, mert Disznók mellé pásztornak rendelték: hol ötöt kiki tsak Kanásznak hivta.

Ezen szolgálatjában Livoretto az ő szorgalmatossága miatt mindeneknek figyelmét magára vont, a' mellyért is ötöt a' Sultán a' Lovak mellé rendelte, fizetését pedig megjobbította. Ezen szolgálat Livorettonak még jobban tetszett, mert itt önnön lovának is gondját viselhetette: annyira is vitte dolgát nem sokára, hogy mind önnön, mind a' Sultán lovainak szőrök a' bársonyhoz hasonló lett, testök pedig a' tükörnél fényesebb,

és lábok olly könnyű, hogy a' levegőben is tánczolhatnának. Ezért ötöt a' Sultán alacsony szolgálatjától felmentette, és asztalához rendelte önnön személyének szolgálatjára.

Ezen felmagasztalásáért, a' Sultánnak Rab, és más szolgálói reá nagyon megharagudtak, és mindenképpen az ő veszedelmére törekedtek. Ezekért egykor Cherub így szólott a' Sultánhoz: „Uram! jó hírt mondhatok tenéked, a' Disznópásztor Livoretto avval ditsekedik, hogy tsak ő kerítheti hatalmadba a' Damoskusi Királynak Leányát”. — A' Sultán eltsudálkozott, 's minekutánna ezt néki több rabszolgák is megbizonyittanak, magához hivatta Livorettot, ki ezen hazugságról egy szót sem tudott. Livoretto tagadta a' történetet: de az által tsak haragra ingerlette a' Sultánt maga iránt: Menj! úgymond a' Sultan nagy dühössen, és ha egy hónap alatt Belizandrát hatalmamba nem keritted, meg kell halnod!

Livoretto sirva ment el a' Sultántól, 's lovának nyakába borúlt. A' Tátos szánakodott urának keservén, és így vigasztalta: „Menj tsak a' Sultánhoz, és adass magadnak egy parantsolatot, hogy Damaskus előtt fekvő serege tüstént hagyja el a' vár vívást; adass magadnak azonfellül szép ruhát, pénzt, és fegyvereket, és ha majd útközben hozzád némelly állatok könyörületességért esdeklenek, meg ne vessd kérésöket; és ha valaki engem tőled meg akar vásárolni, botsáss ár-

ba, de annyit kívánj, hogy azt lehetetlen legyen néki megfizetni.

Livoretto e' szerint tselekedett, és Damaskus felé útnak indult. Útközben egy büdös motsárból egy haldokló hal szállalt fel hozzá, hogy eresztené a' folyóba. Livoretto kivette a' halat a' motsárból és a' folyóba eresztette, a' mellyért is néki a' hal három hal-héjjat adott hátáról ezen szavakkal. „Ha valamikor oh nemes Vitéz! segedelmemre szükséged lenne, tedd őket ezen folyónak partjaira, és én néked megjelenek”. Livoretto tovább nyargalt, és egy Sasra akadt, ki farkával a' jég közé fagyott. Ez is segedelemért kérte Livorettot, és Livoretto kesével kiásta farkát a' jég közül, és keblén megmelegítette, és szabadon eresztette. A' Sas ezért néki két tollat adott szárnyai alul ezen szavakkal: „Ha valamikor oh nemes Vitéz! segedelmemre szükséged lesz, tüzd őket a' folyónak partjaira, és én megjelenek tenked”. Livoretto most minden más történet nélkül Damaskushoz ért; hol a' Királytól hozott parantsolatra a' Fő Vezér a' vivást mindjárt felben hagyta. Livoretto benyargalt a' városba, 's a' midőn Tátos lován a' Király palotája előtt nyargalódzna, meglátta őtet Belizandra a' Királynak leánya, és úgy bele szeretett lovába, valamint az ifju a' szép leányba szeretni szokott. Hogy tehát a' Király a' leányának kedvét találhassa, megkérte Livorettot, hogy adná el néki lovát Livoretto nem vonakodott; de annyit

kértt érette, a' mennyit az egész Damaskusi Királyság sem értt. A' Király eliszonyodott a' lónak szörnyü árán, és kérte Leányát, hogy állna el kívánságától: de Belizandra vigasztalhatatlan volt, 's azért, midön egyik nap az atya a' palotától tavúl volt, annyát reá kérte, hogy az ifjut híváttatná lovával együtt a' palotába, és alkudnék meg véle. Livoretto megjelent, 's a' midön kívánságokat meghallotta volna, így szóllott hozzájok: „Nints a' világon olyan kints, óh felséges Királyné, a' mellyért Lovamat oda adnám: de mivel Herczeg Kisaszszonyodnak kéred, minden jutalom nélkül oda ajándékozom: kívánnám még is, hogy azt előbb a' Herczeg Kisaszszony megpróbálná, mert igen szelid, és tanúlt. Belizandra reá ültt, és alig volt egy kő dohásnyira a' palotától, Livoretto hátmögé felugrott Tátosára, és megsarkantyuzván, a' madárként repültt vele a' levegön keresztül Kairó felé. — Belizandra átkokat mondott reá, és ötet Leány-rablónak gonosznak, 's mindennek nevezte: de ez semmit sem használt, 's midön egy folyó fölött nyargalának Belizandra lehuzván gyűrűjét ujjáról, a' vízbe vetette.

Végtére megérkeztek Kairóba, és Livoretto nagy diadalommal általadta a' Herczeg Kisaszszony. A' Sultánnak öröme határtalan volt, 's ugyan azért Belizandrát minden kitelhető kedvezésekkel illette. Midön este a' palotának legszebb szobájába együtt lennének, így szóllott a' Herczegaszszony a' Sul-

tánhoz : „Ne reményld óh Ur! hogy addig kívánságaidat meghalgassam, míg azon Leányrabló Gonosz gyűrűmet, mellyet a' vízbe ejtettem, meg nem hozza”. A' Sultán, ki csak szerelme ösztönözésére vigyázott, reá parantsolt Livoretto-ra, hogy élete vesztesége alatt a' gyűrűt meg hozza. Livoretto szörnyen búsult a' Sultán' parantsolatja miatt, és Könyeket is hullatott, mivel nem reménylette, hogy betellyesithesse kívánságát. Midőn ezt Lova látná így vigasztalta : „Elfelejtkeztél e' már a' halról, és annak ajándékjáról? menj a' folyó partjához, ő néked segítségedre fog lenni. Livoretto a' szerént tselekedett, és a' midőn a' folyóhoz értt, letette a' három halhéjjat a' folyó szélére. Ekkor a' hal vég tsapkodással oda uszott, és szájában egy aranygyűrűt tartván, azt az ifjúnak oda adta, ezután pedig hejjait ismét magára vévén elbukott.

Örömmel vitte Livoretto a' gyűrűt a' Sultánhoz, ki most már minden kívánságait bétellyesedve lenni vélte: de a' Herczeg Kis aszszony még ezzel sem volt megkérlelve, és így szóllott hozzá : „Esküszöm néked, óh Nagy Ur! hogy addig a' tied nem leszek, míg azon gonosz Áruló az élet vizéből nékem egy pohárral nem hoz.” — A' Sultán meghagyta ismét élete vesztesége alatt Livorettonak, hogy az élet vizéből hozzon. Az ifjú ezen szavakra egészen öszveborzadott, mert látta, hogy kis szolgálatjai rosszul jutalmaztatnának. Midőn így magában tépelőd-

nék, a' Tatós ötöt megemlékeztette a' sasra, ki néki két tollat adott. Livoretto tehát reá ült lovára, és elment azon helyre, hol a' sas néki két tollat adott. Minekutánna ezeket a' viz partjára dugta volna, a' sas megjelent és kérdezte, hogy mit kívánna? „Az életvizéből egy pohárral, felele Livoretto. „Lehetetlen óh Vitéz, mond a' Sas, hogy te valaha abból meríthessél, mert két fene vadroszlány, és négy tüzes sárkány örzi, hanem ha szárnyom alá kötöd a' poharat, én néked tele merítem. — Az ifju szárnya alá kötötte a' sasnak a' poharat és az elrepült, és titkon tele merítvén, ismét vissza repült Livorettohoz. Ekkor magához vévén két tollait eltünt Livoretto elől.

Livoretto sietett a' drága vízzel a' Sultán palotájához, és, éppen Belizandránál találván ötöt, által adta nekik az élet vizét. — Mindazáltal még most sem hajolt a' Herczeg asszony a' Sultán kérésére, és azt kívánta tőle, hogy önnön kezével ütné le Livoretto fejét nyakáról. A' Sultannak ez igen nagy kegyetlenségnek tetszett, és mivel vonakodott kívánságát tellyesíteni, a' Leány megragadott egy kést, és azt Livorettonak a' Sultán szemei előtt szívébe verte. Ezzel meg nem elégedvén, levágta fejét nyakáról; öszvetelte minden tagjait apró darabokra; 's öszveszaggatta érző inait, és ereit; tsontjait pedig mozsárban apró porrá törte. Azután egy nagy vasfazekat vett, bele hánytá öszvedaraboltt tagjait, és porrá törtt tsontjait, és öszsze vissza kevervén, addig gyúrogat.

ta, míg olyan tészta nem vált belőle, mint a' kenyér tésztája: és ekkor, a' midőn a' hus a' tsontal; az erek az érző inakkal jól összekeveredtek, egy szép ifjút formáltt és az élet vizével meglotsolván neki életet adott.

Ezen tsudának látására az öreg Sultánban is feltámadott az a' kívánság, hogy ő is ilyen módon fiatallá tetetődnek. Megkérte tehát a' Herczeg kisaszszonyt, hogy véle is azt tselekedné, a' mit az ifjúval tselekedett. A' Herczeg Kisaszszony, kész volt tellyesíteni kívánságát, 's megfogván balkezevel üstökét, jobb kezével pedig a' kést, egészen a' markolatig bele verte szívébe; azután pedig a' közellévő árokba dobatta, hol holttete a' kutyák eledele lett.

Mindezekért a' Herczeg kis aszszonytól kiki nagyon retteget, és nem akarva is tisztelte, és a' midőn meghallaná, hogy Liváretto Dalfrenonak a' Tunisi Királynak fia volna, megírta attyának a' történetet, és őtet menyegzőjére hívta. — Dalfreno örömmel ment Kairoba; hol az egész város már akkor nagy ünnepi készülétekben foglalatoskodott. Kévs napok mulva megérkezése után Belizandra Livorettot valóságos Férjéve tette; a' Nép pedig őtet Kairónak koronájával tisztelte meg.

M e s e.

Sok nyelven szólhatok,

Ha más tapogatja,

Másképp' néma vagyok.

Ha szél nem nógatja.

J e g y z e t t. A' 35-dik Számbeli Rejtet-
szó: Rák, kár.

Betyár Dall.

Tsaplárosné galambom
 Tölts bort a' Kupába,
 A' szegény Magyar Legény
 Hadd igyék búvába.

Pajtás! Isten megáldjon
 Mentsen meg a' kártól,
 Vármegyétől, Fiscustól,
 Töröktől, Tatártól.

Alpheios Folyónak Historia, és Mythika történetei.

1) Historika Leirása:

Alpheios (Αλφειός Pindárnál. Ol. 1. 32 és Tebes. Hephaestnál p. 36 'Αλφειός Alpheus), Acheloos után a' legnagyobb folyó Görög országban. A' Régieknek hagyományaik

szerént legelőször Phylakennál eredett, a' hol ő belé több kisebb folyók ömlöttek, a' mellyért is azon helyet Σύμβολα-nak nevezték. De csak hamar ismét a' Tegeári vidéken elveszett, és csak Aseánál jött ismét a' Napvilágra, és pedig úgy, hogy az ő újj forrása Aseától 5 Stad. a' Haemoniai úton alúl; Eurotásé pedig közel ezen úthoz látszatnék. Itten ezen két folyók öszve szakadtak, és egy közönséges ágyban, mintegy 20 Stadiumokra egész egy barlangig folytak, a' mellyben az Alpheios Eurotással együtt elveszett. 10 Stadiumokra innen Megapolisban Pegaenál ismét előtűn. Hanem tovább először csak tsekély folyótska a' sok bele ömlő patakoktól, és vizektől megáradván Elisen és Árkadián keresztül folyik. Ezen útjában a' Theiust, Gatheast, Mallust, Helissont, Mylaont, Nust, Acheloost, Keladost, Naphilost, Brentheast, Gortiniost, Lusios, Buphagost, Ladont, Erymanthost, Diagonost, Leukyaniast, Acheront, Partheneiat, Kladeost, Kutherost, és Enipeust vagy Barnichiost magába felvévén Pheia és Pitane között a' Siciliai tengerbe ömlik. Sokak szerént előbb Nyktimosnak, később Stymphelosnak (Στυμφκλης) hívták. Alpheiosnak vagy Alpheiosról, vagy azon gyógyító erejéről, melly által a' testnek fehér foltjait (άλφοι) elveszesztette neveztetett. Ezen folyóban valamely Kenchritis nevezetű plánta nőtt, a' mellyből készítettett leves az eszeveszettséget meggyógyította (Plutarch. de flu. p. 1160.)

2) Mythika leírása:

Alpheios, ezen folyónak Istene, Oceanos és Thetysnek fija volt, ki felette kedvelte a' vad, és aszszony vadászatot. Ezen istenség Artemisiát *) megkedvelvén, és öt kivánságaira semmi módon hajlandóvá nem tehetvén egész a' Syrakusai Tartományba, Arethusáig Ortygiába üldözte. Arethusának is hódolt ezen Istenség: de ez sem halgatván meg kivánságait, előle Ortygiába szaladott, és a' midőn ott sem menekedhetnék meg tőle, Arthemistől patakká változtattatott. (Ezen Mythusokat a' Költők sokféleképpen használták, és legtöbben az előadott mód szerint irták meg) Alpheios ezután megvetett szerelmétől epeesztetvén a' könnyörületes istenségektől folyóvá változtattatott, kiben régi szerelme egyre lángolván, a' föld alatt dúlt magának utat Arethusához, hogy véle párosodhassék. — Plutarchus szerint Alpheios az ő testvérjét Kerkaphost megölvén Nyktimos folyóba ugrott, melly azután róla Alpheiosnak neveztetett: Ezen Mythus azután historika igazsággá változott. Alpheiostól származtatták a' híres Messeniak nemzetségeket.

*) Artemist egy néki szentelt Templomról, Alpheiosnak a' tengerbe való ömlésénél Alpeiäa-nak is hívták. Ezen Templom Kleantesnek és Arregosnak azon képeivel volt felékesítve, mellyek Alpheiosnak üldözését tárgyalták, és szinte addig terjedtek, ahol Artemis Letrinonál a' Nymfák közé rejtődött, és azokkal együtt posvány sárral arczját bekente, hogy meg ne ismertessék.

F é l é n k s é g.

(A' Szép Mesterségekben)

Akármelly szempontból nézzük is, a' félénkség a' Poëzisban mindenkor hiba marad. Eredetét pedig onnan veszi, hogy a' Költő művének tökéletes elkészittésen kételkedvén félénkségét költeményében, mintegy bele lehelli, és az által azt characteristica vonássá teszi. A' tehetetlenségnek előérzése, hogy t. i. az elkezdett munkát az ő szoros törvényei szerint végre nem fogja hajthatni, vagy a' Gánts keresőknek megfelelhetni, a' magossan repülő Költői erőnek szárnyait elnyiri, és a' tehetséget megkissebbiti. És a' midőn illy módon a' Költő szabadon költeni nem mer, ne hogy az elejébe iratott törvényeket által hágja, Költeményét olly erőltetett munkává teszi, mint a' millyen akármelly Kézi műv, melly másoknak rajzolatjái szerént, vagy a' mint mondják megrendelésre készültt. — A' festésben a' félénkség nevével bélyegezünk minden rabszolgai másolatot; minden művet, melly nem szabad lélekkel és etsettel készültt: kevés Művész kerüli el pedig ezen botlást, ki valamelly képet másol, a' nélkül, hogy annak valóságát elméjével felfoghatná, és úgy tsekélyke vonásokkal igyekszik annak magas és bátor rajzolatjait követni. Hogy a' Másoló Művészek ezen hibát elkerüljék, mindenek fölött arra kell a' Tárgyak megválasztásában vi-

gyázniok , ne hogy olyan eredeti rajzolat másolásába kapjanak , mellyet elérniök lehetetlen , mert ez által lelkek bátortalanná tétetvén , minden egyéb munkáikban is a' féltékenység vonásai megfognak látszani. Mind ezen előbb elmondottak a' Képfaragóknak , és Rézmetszőknek is törvényül szolgáljanak.

Az ingadozó Kőszikla.

Roquettenél , Castrestől egy órányira , egy kőszikla állott , melly , hogyha egynehányszor jól meglökték , ingadozni kezdett. Marcotelle ezen kősziklának alkatását szorosabban megvizsgálván így írja le : „Ezen kősziklának laposra nyomútt tojásos formája van , egy tsutsosbb , és egy tompább hegye. A' szikla tsutsosabb hegyével egy meredek hegynek ormozatjához ragaszkodik , és pedig úgy , hogy a' függő ön , mellyet valaki legnagyobb általmérőjénél leeresztene , a' hegynek kőfalain kívül lőgna.

Mivel pedig a' Sziklának formája rendetlen , általmérője pedig igen különböző , azonfellül pedig olly domborodott , hogy legnagyobb általmérőjénél 8 hüvelkkel killebb fekszik a' hegy falánál , tehát egész terhével a' legkissebb általmérőjének hosszán fekszik. Mindezekon fellül még a' Szikla a' hegyhátának oldalas téréen fekszik , úgy hogy megfeneklésének tsupán egy Linia szolgálhat. Ez

igen emlékezetes körülállása a' Szikla fekvésének.

Illy helyezetében a' sziklának ingadozása épen nem tsuda: de azért, ha bár állása olly igen gyenge is, egész emberi erő kivántatik hozzá, hogy megmozdítottassék, ennél tsakélyebb erő meg nem rázza; nem igaz tehát, mint azt a' közönséges vélemény tartja, hogy a' szél is megingadoztatja. Mindazáltal ha már megmozdított, a' legtsekélyebb külső ok is ingadozásba hozhatja, és ez azon állapot, a' mellyből az előbb említett köz vélemény elterjedhetett.

Midőn azt Marcotelle megvizsgálta, annyira ingadozott, hogy állásának pontjáról három Liniányira ($\frac{1}{2}$ rész hüvelknyire) felemelkedett, és így legnagyobb magassága mindég egy hüvelk kiterjedésben ingadozott, és hat hét megtsóválások után egész arányát elvesztette.

Különös nagyságú Sörtvélesek, és Szarvasok.

October 28-kán 1657-ben a' Bodenteichi kerületben egy Vad-Disznót löttek, mellynek 550 font nehezsége volt; Augustus 24-kén 1658-dik esztendőben Lüneburgban egy Szarvast, melly 638 fontot nyomott. Mind a' két vadállatnak 3 hüvelknél vastagabb kövér-

sége volt. — Martiusban 1797-dik esztendőben Tismarsh Farmban Angliában egy hizott Disznót öltek, mellynek 811 font nehezsége volt. Ezen állat 8 láb hosszúságú, 3 láb $7\frac{1}{2}$ hövelk magasságu volt, általmérvőjébe pedig 9 láb; hátán pedig szalonnája szinte 11 hövelknyi.

A p r ó s á g o k.

Pater Malebranche tudós férfiút az Újságok, és Havi Irások igen keményen megtámadták. Az ő Baráti többször unszolták, hogy magát ellenök védelmezze. De Malebranche mindenkor azt felelé: Nem akarok olyan emberekkel kikötni, a' kik minden héten, vagy hónapban új könyvet írnak.

Abbé Mollieres igen tudós természet vizsgáló volt, 's gyakran az ágyban a' térdén irtt, könyvekkel és eszközökkel körül rakatva. Ha gondolkodásaiban elmerült, minden eránt olly hideg és érzéketlen volt, mintha nem is ötet illetnék. Illy állapotban lepte meg egyszer valamelly Tolvaj, midőn épen se huga, se inassa otthon nem volt. Midőn betoppant a' szobába a' váratlan Vendég, azt kérdé tőle Mollieres: „Mivel szolgálhatok az Úrnak? Ez felelé: „Az erszé-

nyével". — Erre Mollieres kivette feje alól az író almariomja kultsát, és azt mondá: „Ime a' Kúlts: de vigyázzon, hogy az írásaimat öszve ne zavarja". Ezt mondván, ő az írást folytatta, a' Tolvaj pedig meglelvén a' mit kívánt szaporán odább állott.

Sully híres Minister XIII. Lajoshoz hívatván, igen avultt ruhában, és szakállosan jelent meg. Az Udvariak ezt látván hangosan kezdettek nevetni. Ő sokára felboszongdván, végre illy szókra fakadott: Felséges Úr! midön az Atyád velem tanátskozni akart, a' Gauglereket kiüzte.

M e s e .

Él, 's lát: de még is
A' derültt ég is
Néki örömet nem hoz.
A' nappalt is éjnek tartja,
És tsizmáját nem koptatja;
Másnak botlást nem okoz.

J e g y z e t t . A' 36-dik Számbeli Mese:
Orgona.

A' poétizáló Tamásnak Ódája.

az Orra.

Az Orr, óh Kedvesim! igen fontos dolog! mert először a' szaglásnak organuma; másodsor a' szépségnek fő része; harmadszor a' gúnyolásnak, kevélységnek, 's nagyra-vágyásnak czégérje; negyedszer, ötödször, és egyszóval igen fontos dolog! — Ez mindenkor, valamikor Ernestinámról gondolkodom, világosabb lesz előttem: mert bár tompa is az orra, még is úgy által tüzi szivemet, mint valamely hegyes tör. Ebből kitetszik, hogy a' tompa orr is hegyes lehet. De a' hegyes viszont tompa is lehet, melly a' következendőkbe fog kitetszeni. Vagynak sok hegyes hoszúra nyúló orrok, mellyek mindenben vájkálódnak, és mindent feltúrnak: már pedig tudjuk, hogy azt tsak a' tompa orrok szokták tselekedni, és így a' hegyes orrok is lehetnek tompák.

Az orrok a' világ' kormányozásában is nagy részt vesznek, ez az oka, hogy nekik annyi Oltárokat emelnek. Vagy talán nem oltárjaik azon számlálhatatlan műhelyek, mellyeken a' szagos vizeket, olajokat, és kenőtséket tsinálják? kérdezzétek tsak a' Házas férfiakat: mennyi pénzt áldoznak ők ezen oltárokon feleségök orraiknak? megfogjátok hallani, hogy a' drága kotsik, lovak, vaták, és isten tudja mik, annyiba nem kerülnek, mint a' szagos vizek, olajak, és kenőtsék.

Fontos, valóban fontos dolog az Orr! hány háta nem görbednek; hány szívek nem zsugorodnak össze előttök? Tapasztalhattátok ezt magatok is, midőn a' nagy Urak eszedéseitekre orrokat vonogatták. Ezen fellül, ha meggondoljuk, hogy mindég az orr pupján ül az a' Sátán, kinek soha sem lehet kedve szerént tselekedni; ki napjában ezerszer is felháborítja a' lelket, és ott, a' hol tsak árthat, árt: akkor már a' napnál világosabb, hogy az orr a' világon a' legfontosabb dolog.

Sokszor, midőn ezen Sátánt egy aszonymnak orrán hántjuk meg, akkor az embernek nem tsak földi boldogsága, hanem élete is veszedelemben forog. Óvlat tehát, óh Barátim, ezen veszedelemtől, és intelek, hogy a' hol tsak lehet nekik önnön károtokkal is áldozatok.

Én pedig mivel ilyen fontos dolgot fődöztem fel nektek, egyebet nem kívánok,

mint hogy Ernestinámnak orrát segéljétek költséggel tartani, ne hogy önnön magam tanításaim ellen véttsek, és ti kinevessetek.

A' Turfa.

A' Turfa a' legjobb éghető szerek közé tartozik, mivel tüze igen tartós, és gyenge lángja igen hamar meg nem emészti. A' Turfának ; minéműségeihez képest külömbféle nevei vannak, mellyeket mindazáltal ezen három nevezetekkel igen jól kilehet fejezni 1) Zöld durva Turfa. 2) Gyánta Turfa. 3) Gyánta Turfa föld. — Ezen éghető szernek eredetéről sokfélék a' vélemények: mindazáltal az újabb időkben megegyeznek a' Tudósok abban, hogy a' Turfa a' motsáros földnek tulajdon növevénye legyen. Leginkább pedig olly motsárookban szokott nőni, mellyekben viz-erek nem találtnak. Mivel pedig illyes posványok, nem tsak a' lapokban hanem a' hegytetőkön is lehetnek, éppen nem tsuda, hogy ha ottan is találtnak jó Turfa ágyak. Meg kell mindazáltal jegyezni, hogy a' Turfának növéséhez különös tulajdon nedvesség kell, mellyből az ő alkotó részei öszve állnak, a' hol tehát ezek nintsenek, ottan Turfa nem nőhet. A' valóságos Turfa víz pedig olly erővel bír, hogy az idegen növevényeket is, mellyek akármiképp bele keverednek általhatja, és valóságos Turfává változtatja, a' nélkül, hogy azok valaha elrothad-

janak. Ezen vegyületeknek külömbféleségei-
hez , és mennyiségekhez képest a' Turfanak
jósága is külömbféle. Legjobb az , a' melly-
ben a' megérczesedett gyökerek és más ide-
gen szerek is gyántás földé változtak.

Ha a' Turfa ágyak égetés végett kivá-
gattatnak, ismét megnönek, ha tsak bizonyos
esetek nem akadályoztatják. Azon esetek pe-
dig következendők : 1) Hogy ha a' Turfa
ágyai Tavakká és Folyókká változnak. 2)
Hogyha a' szomszéd folyók kiáradnak, és
a' Turfa ágyait elöntik. 3) Ha a' szél homok-
ot hord reájok. 4) Ha a' füvek gyökereket
vernek fölöttök. A' helynek pedig a' hol Tur-
fa találtatik, következendő ismértető jelei
vannak: a) Süllyedős föld, és a' gyöp alatt
jó gyöp föld. b) Szároz ritka, fekete vagy
vörösses porföld. c) Bizonyos Plántáknak je-
lenléte. d) Ha a' föld nagyon magába szívja
az eső levet. e) Ha sok bozontos Eger és
Fűzfák nőnek a' posványban.

Kosoknak , Juhoknak ára Ram- bouilletben 1818.

81 Juhok között a' legoltsóbb 165 Frank
75 Cent. volt, a' legdrágább 542 $\frac{1}{2}$ Fr. Tsak
6 darabot adtak 200 Fr. alúl; 28-czat 200
Fkon fellül; 31-et 300-on; 13-ot 400-on;
3-at 500-on fellül.

80 Kosok közül a' legoltsóbb 703 Frank
volt, a' legdrágább 2370 F. Tsak 7 darabot

adtak el 700 Fr. alúl. Ellenben 7 mást 800; 7-et 900; 10-et 1000; 6-ot 1100; 10-et 1200; 6-ot 1300; 4-et 1400; 7-et 1500; 5-öt 1600; 3-ot 1700; 1-et 1900; 4-et 2000 Frankon.

Nyirve, gyapju nélkül 22 juhot adtak el, egyet egyet 23 Frankon.

Szokatlan nagyságu Juh.

Egy három nyiretű Ürü, az újj Leicestershirei fajtából, a' mellyet valamelly Dallington Károly Urnak majorjában neveltek, és hizlaltak, és a' melly a' szokott jutalom kiosztásakor Northamptonshireben a' legjobban hizott, legkövérebb, és legnehezebb juhnak lenni ismértetett, midőn Dunkley János Northamptoni Mészárosból levágattatának, ilyen nehezségű volt:

Elevenen 316 font. Levágattatása után 236 $\frac{1}{2}$ font. A' levágattatás közben t. i. következő részek választattak el tőle: u. m. 4 $\frac{1}{2}$ font vér, 24 font Bőre, 27 font Zsir, 12 font Belek, 12 font Fő és Fark, mind öszve 79 $\frac{1}{2}$ font a' teste nélkül.

Újj Találmányok.

I.

Möglich Úr, Würtembergi Titkos Tanácsos, ki nem régiben végzette el betses és

letét Újj nemű Köteleket találtt fel, mellyek nem sodrott és egymásra hajtogatott szálakból készülnek, hanem egyenessen elnyúló és egyarányban (paralel) egymástól fekvő fonalakból. Már a' híres Muschembröck is tapasztalta azt több izbéli próbáiban, hogy a' sodratlan szálak 's fonalak által erősebb kötelek készülnek, mint sodrott fonalakból: de tapasztalása azért nem volt tökéletes, mert az egyarányban egymástól fekvő szálakat nem tudta egymáshoz ragasztani. Möglich Ur ezen nehezséget is elhárította, 's most Landauer Testvérek Stuttgarthban, ezen újj nemű Kötelek' készítéséhez, mellyek leginkább a' hajókon előforduló munkáknál nagy hasznuak, különös Privilegiumot nyertek. A' mi ezen köteleknek erejét illeti, tapasztalásokból bizonyos, hogy egy illyes kender tsepüből készültt kötél, mellynek $1\frac{3}{4}$ hüvelk a' körülmérője 13 mázsát el bir, a' nélkül, hogy elszakadjon, és hogy ha annyira megterhelhetik, hogy neki szükségképpen elszakadni kell, úgy szakad, mintha ollóval metszenék, melly nyilvánvaló bizonyosága annak, hogy minden fonalak egyformán hordják a' terhet. Egy illyen formán szövött kötél, mellynek 504 szálai vagynak, $3\frac{3}{16}$ hüvelk a' körülmérőben, és 3. láb hosszúságú, nem nyom többet 10 fontnál, a' midön ellenben egy ugyan illyen hosszúságú és nagyságú közönseges kötél $31\frac{1}{2}$ fontot nyom,

II.

Rödlich Úr, General Major, és a' Véd-seregek Inspector a Düsseldorfban, a' téglagyag simittására különös módot talált fel, melly egy agyag metsző és simító machinából áll, és a' mellyel akárki; akármilyen formájú és nagyságú téglát 50—75000 darabot napenként elkészíthet, a' midőn tudjuk, hogy a' téglaverés' közönséges módja szerint egy téglás Gazda nyolczad magával 3000-nél többet el nem készíthet. A' Téglagyag metsző machinára Evers Úr, a' Kölni Tartománybeli kerületben Birtokos, öt esztendőkre terjedő Burkus Királyi Privilegiumot nyertt. Rödlich General Major Úr, ki ezen hasznos találmányaért 99 perCent hasznot huz, az ezen találmányát tárgyazó irásokat, és rajzolatokat 50 arany honorariumért, és ha valaki ezen machinák közül valamelyiknek modelláját magát kívánná, 70 aranyért által engedi. A' Visgáló és helybenhagyó irásokat, mellyeket a' kirendelt Commissio találmányáról tett, ő már nyomtattatja.

III.

Az Eczetben pedig sok apró külömbféle férgek, mellyek a' nagyító üveg alatt többnyire hal formában jelennek meg, sokakban undorodást gerjesztenek, és az által az eczettel való élestől vissza tartóztatják. Nintsen ugyan egy eczet neme is, a' mellybe férgeseket találni nem lehetne; de mégis leg-

több szokott a' Rósa eczethen lenni. — Ezen férgeknek kivészésére már több módokat gondoltak ki. Legoltsóbb 's legártatlanabb a' következendő. Egy Grán Thearik-et kell t. i. egy pint eczet közé keverni, ez által a' férgek mind elvesznek; az eczet pedig nem csak hogy jó izüvé válik, hanem hasznos mentő orvosság gyanánt is szolgálhat a' Pestis és más ragadó nyavalák ellen.

A p r ó s á g o k.

Celtes Konrád azt mondá, hogy ő csak azokkal szeret barátkozni, kik őtet megjobbithatják, vagy kiket ő megjobbithat.

Valamelly kétségbe esett ember, ezt mondá egy ismerösséhez: „Ha minden kötelek, mellyek az élethez kötnek, elszakadnak, felakasztom magamat.”

M e s e.

Mikor készül nap nem süti,

Sárgán marad a' Munka.

A' mestere meg nem eszi,

Az Ember sem, bár elveszi.

Igy sem válik kárunkra.

Kár, hogy, a' ki készítette,

Érte éltét elvesztette.

Jegyzett. A' 37-dik Számbeli Mese:
A' tömlőszabli Rab.

Geognostikai ismértek.

A' Földkerekek, mint teste a' nagy természetnek, szint olly változások alá vagyontvetve, mint akármelly kicsiny egyes test, mindeniket az ötöt illő arányban tekintvén: mert az esők által a' föld részetskék a' hegyekről lemosatnak; a' záporok, és felhőszakadások által pedig nem tsak a' föld kisebb részetskéi, hanem nagy kövek és sziklák is elszakasztatnak a' hegyekből, mellyek közül a' nagyobbak a' folyóknak ágyaiba lerakotnak, a' kisebbek pedig a' tengerekbe elhordotnak. A' letétetett Sziklák és Kövek a' folyóknak ágyaikat elrekesztik, és az által új áradásokat okoznak: az illyes áradások sokszor egész Tartományokat eltörülnek. Illyen esetek által a' föld részetskék, kövek, és külömbféle feloldozott Testek a' tengerbe öszve halmoztatván, ottan szigetek erednek, mellyek a' százodok' hosszú soraiban nagyon megszaporodván a' tengert agyából hi-

tolják, és más ágyakba szorítják. Így törté-
nik hogy a' hol most föld vagyon, ottan va-
lamikor tenger fog lenni, 's viszont a' hol
tenger ottan száraz föld. Hogy földkere-
künk már ilyen változásokon által ment eléggé bi-
zonyítják, a' tengeri állatoknak kövévált
testei, mellyek a' száraz föld' hegytetőin ta-
laltatnak; a' hallenyomások; és a' száraz-
föld' követei a' tengerek mélyein.

Illyen esetek által a' földszíne mindég
változván, azon külömbfele alkotásu, és fek-
vésű hegyek erednek, mellyek mind eredet-
öknek idejére, mind öszvetételekre nézve
nagyon különböznek. Az első és legrégebb
Hegyek.

1-ször Az Eredeti Hegyek, (Saxa Pri-
maeva, Urgebirge). Ezeknek eredetök a' zür-
zavar időkre terjed. Tűzkő, agyag, és mészföld-
ből vagynak öszveszerköztetve. Bennök
sem az állatok, sem a' növények országá-
ból követei nem találtatnak; Égbetű sze-
reik nintsenek; de igen sok érceik. Ezen
hegyek az egészben egyszerűek, a' részekben
öszvetett több kövekből állanak: de a' kövek
nem ragaszték által vagynak egymáshoz köt-
ve, hanem elválhatatlanul egymáshoz forrva.
Kő nemeik következők: Granit, Gneis.
Schistus. Eredeti Mészkö, Trappa, Serpen-
tin, Porphir, Syenit, Quarz, Topázkő,
Gyps, Leucolitus; ezek között majd minden-
nemű érczek bőven találtatnak.

2-ször Az Átváltozott Hegyek (Saxa
transitionis Übergangs Gebirge). Az Eredeti

Hegyek után legidősbbek. Formáltatások' ideje a' Chaotika és azon időszakasz közé esik, mellyben a' földön már állatok éltek. Ezen hegyek az Eredeti Hegyek fölött fekszenek. Bírnak kőváltt testeket, de csak ollyakat, a' millyeket mi mai nap nem ismerünk. Bennök kevés érczek vannak, a' föld nemekből pedig csak agyag és mész föld. Kő nemeik következők: Második formáltatásu Mészlő; Trappa, Vacca, és Schistus, mellyeknek egyes darabjaik hasonlóképpen úgy vannak egymáshoz forrva. Ércz nemeik: Ón, Vas, Zincum, Réz, Cinnabar is.

3) Fekvéses Hegyek (Saxa Strataria, Flötzgebirge). Ezeknek eredetök későbbi, a' midőn a' földön már elég állat, és növény volt: bizonyítják ezt a' sok kőváltt tekenők, halak, tsontok és növények. Ezen hegyek az Áltváltozott hegyek fölött fekszenek. Sok Éghető szereik vagynak, sok és külömbféle érceik. Ő bennök vagynak a' Sóhegyek, a' Kréta hegyek, és a' Kőszén fekvések. Az egészben e' hegyek egyszerűek, a' részekben pedig nagyon öszvetettek, több nemeikben, mellyekben többféle kövek vagynak egymással egyveledve, azok, ragaszték által vagynak egymáshoz kötve.

4) Öszvehordott Hegyek. (Saxa alluvie orta, Aufgeschwämte Gebirge). Ezek későbbben eredtek az előbbieknél és mai nap is erednek. Ezen hegyek az előbb előszámláltt hegyeknek öszvehordott darabjaikból eredtek, azért azoknak egyes darabjaik majd

Eredeti , majd Átváltozott , majd Fekvéses Hegyek részeiből állanak. Fekvésök az előbbiek fölött van , és ő fölöttök kivévén a' Vulkán származásu hegyeket semmi más hegyek nem fekszenek. Igazi kőévált testeik nintsenek : de sok Éghető szerek , 's kevés érceik.

5) Mind ezeket bétakarja a' Tápláló föld (Terra humus), melly földfölött fekvésesen majd magosabban , majd alacsonyabban elterül , és mind az állatok , mind a' növények táplálására szolgál. Ezen föld abban különbözik , más érczek , 's kövek földétől , hogy a' tűz fölött majd egészen elgőzölög , 's hogy a' hevesebb lángnál a' retortában Gas Carbonicum és hydrogenicum , és Gas Hydrogenium carbonizatumot ad. Az ő alkotó részei tehát Carbonicum , és Hydrogenium , vagy is azon alkotó részek , mellyekből az állatok , és növények állanak , mellyekből kitetszik , hogy ezen föld organicus testekből eredett.

Jegyzet. A' hegyeknek egymáson való fekvéseit nem egyes hegyekről kell érteni , hanem a' föld kerek egész testéről : mert lehetnek a' mint vannak is , a' hegyek legmagosabb tsutsain Granit Sziklák , a' nélkül hogy valamelly más Fő neme feküdnék rajtuk , a' mint t. i. az előszámlált mód szerint vagy megváltoztak , vagy nem változtak.

Támadnak még hegyek , a' Vulkánoknak dühödései által. Az éghető és feloldozható ásványok t. i. a' földgyomrában a' chemiai processusok által meggyulladván , gőzeiket

a' föld keblében elszéyeltik. A' megrekedett Gőzek szabad levegőt keresvén a' földet meg-rázkódtatják, és kitörvén a' felforradott ásványok is utánnok rohannak, melly által sokszor nagy hegyek veszik eredetöket. Az illyes hegyekben, mivel azok Láva ömlések által erednek az ásványok országából sok nemű köveket találhatni, mert, leginkább a' Tűzkőföld nemből sok ásványok a' tűz által fel nem olvadván, mint keverék benne megmaradnak. Általában ezen hegyeket Vulkán származásu hegyeknek nevezzük; a' föld alakításában mindazáltal nem igen fontossak, mert egészben vévén igen ritkák.

A' Víz alatt való szántás.

Minthogy most mindenben a' sok újj találmányok jelennek meg, nem lehet tsudálni, hogy Amerikában bizonyos ember az eránt kért magának privilegiumot, hogy a' folyóknak, és tengeri partoknak fenekeiket megszánthassa. Ő a' szántást, olly mélyen viheti, a' mint akarja, és azt gőzhajónak erejével kész végbe vinni, hogy pedig a' Gőznek erejét is segítse, azt mondá, hogy a' munkát akkor fogja végbe vinni, midön a' tenger leszokott lohadni. A' régiek a' tengeri partnak fővényét szántani haszontalan munkának tartották: de ezen szántásnak feltalálója azt a' nagy ígéretet teszi, hogy az ő módja igen nagy hasznára lesz a' folyók, és

tengeri partok hajóssainak. Tsak a' kár, hogy sem a' magokat meg nem határozza, mellyeket elvetne, sem az aratásnak módját még ki nem fejtette. Tantum est in rebus inane.

Physiognomia.

Párisban bizonyos Plane Úr olly munkát adott ki, mellyben arra tanít, miként lehessen az embernek helyő tulajdonságát az ábrázatja vonásaiból kiismérni? Az ő munkájából egyik Párisi Journal ezeket közli: „Különös természeti játék volt, hogy XIV. Lajos idejében, minden embereknek Vitézi orrok volt. A' Királytól fogva Daugeau Komornikig: Sevigné asszonytól fogva, Scarron özvegyéig, minden Udvari Emberek, Tudósok, Művészek p. o. Vauban, Racine, Pascal, Villars, egy szóval minden ember XIV. Lajosnak vagy is Condénak orrával birtt. — Minden népségek egymástól valamely ábrázati vonás által különböznek. Így a' Francziák bizonyos kellemetes vonásokkal, nem olyan tarkázottakkal mint az Anglusok, sem nem olly finyasokkal mint a' Németek. Őket a' nevetésökből és fogaikból legkönnyebb megismérni. — Az Olasznak sas orra, kis szeme, és kinyomúlt álla vagyon. — Az Anglust szeme 's szemöldökén fogva megismérhetni. — A' Hollandust nagy fején, és finom haján. — A' Németet a' szemén és po-

fáján való ránczokból. — Az Olasznak tulajdonsága a' mérgesség; a' Francziának az indulatosság; az Anglusnak és Hollandusnak a' bárgyúság; a' Spanyolnak és Portugállusnak a' komorság. — Ha ezen észrevételeket az állatokra alkalmaztatjuk, egy állatnak szinte olly magos homloka, mint a' kutyanak: de a' letsüggő fülei a' szolgaságra való rendeltetését elárulják. A' finom, és lágy szőr félénkséget, a' kemény és durva szőr bátorságot jelent: a' mit a' nyúlakban, juhokban, az Oroszlányban, és Vaddisznóban tapasztalhatni. Az erős állatok kemény hangot ejtenek minden erőltetés nélkül; a' félénkek sikoltanak. Így az emberekben is a' rövid nyakuak haragossak mint a' Bika, a' vékony és hosszú nyakuak félénkek, mint a' Szarvas; 's a' t.

Ezen példát az említett Könyvből csak azért hoztuk elő, hogy kitessék, mi bátran, és rendetlenül szólnak némelly emberek, olly dolgokról is, mellyekhez nem értenek. A' ki a' Nemzetek karakterét bővebben és helyesebben olvasni akarná, tekintse meg Barclaiusnak, *Icon animorum* Könyvét, a' ki egyes embereknek tulajdonságait kívánja bővebben ismérni nézze meg Schola Salernitanának magyarra fordítatott részét a' négy temperamentumokról. A' ki végre az arcza vonásokból kíván itelni, forgassa meg Lavater *Physiognomiáját*. A' ki az emberi fejből olvassa Gall Daronak, a' Koponyákról irtt munkáját. Vagy végre *Physiognomie der Männer*; és

Physiognomie der Weiber két kis Német munkát, hol a' vonások rézre metszve is találhatnak.

A p r ó s á g o k.

A' hires Newton kevéssel halála előtt azt mondá: Nem tudom, mit gondol a' világ felőlem: de magamnak, úgy tetszik, hogy mind eddig gyermek voltam, ki a' tenger partjain játszadoztam, örülvén, ha ollykor ollykor egy sima követ, vagy fényes tekenőt találtam, a' míg az igazságnak nagy tengeré nekem megjárhatatlan maradott".

Malherbe Ferencz, hires Francia Költő, nagyon gyűlölte a' Politikai czivakodásokat, azért ha valaki jelenlétében Politikai tárgyakról kezdett beszélni, azt szokta mondani: „Nem illik, a' hajó kormányozásába bele avatkozni, ha az ember tsak utazóképpen van a' hajón".

R e j t e t t s z ó :

Három tagból áll:

De két lábon jár.

Bár sokszor megszáll,

Másnak ez nem kár

Végső tagját ha elveszed

Azt már négy lábúvá teszed.

J e g y z e t t. A' 38-dik Számbeli Mese:
Sárga Viaszk.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 0.

(41.)

A' Régi és Mostani idő.

(Kettős beszélgetés)

Pompadour Asz. Kihez vagyon szerentsém? Mennél többet nézlek, annál inkább elhiszem, hogy te nem a' mai világból való vagy?

Tullia. Igen is. Én Rómában születtem, mintegy tizennyolcz száz esztendők előtt. Római módon teszem köszöntésemet, nem Francia szokásként; és Kendőző asztalkádhöz jöttem, hogy tégedet és idődet megismérjem.

Pompadour. Oh Aszszonyom! nagy tisztelet. Méltóztassál azon zselle székbe leülni.

Tullia. Mit Aszszonyom? azt kívánod, hogy ezen Trónusha üljek, hogy lábaim lógjanak, és megvörösödjenek?

Pompadour. Mire szoktál te tehát ülni Aszszonyom?

Tullia. Jó ágyra.

Pompadour. Már értelek, Hanapéra, itt vagyon egy, méltóztassál reá kényedként leeresz kedni.

Tullia. Valóban meg kell ismérnem, hogy néktek szint olly jó házi eszközeitek vagynak, mint nekünk.

Pompadour. De mit veszek észre Aszszonyom, lábaid meztelenek; 's tsak színes pántlikákkal vagynak által kötve.

Tullia. Mi a' kapczák felől semmit sem tudunk. De nézzed nékem ingem sints, a' mit mégis ti rajtatok látok; mi inget sem viseltünk.

Pompadour. Az istenért! mikor él-tél te?

Tullia. Sylla, Pompejus, Caesar, Cato, Catilina, és Cicero idejében, kinek Leánya is vagyok. Tegnap Theátronitokban voltam, hol éppen Catilinát játszották, mind azon személyekkel, kik az én időmben éltek: de én egyre sem ismértem reá. — Botsáss meg aszszonyom, szép Tükreid egészen megvakítnak, a' mieink sem illy nagyok, sem illy fényesek nem voltak: aczélból vannak?

Pompadour. Nem, aszszonyom. Köből készültek.

Tullia. Szép mesterség! Hát az a' szép Kép, melly ottan lógg?

Pompadour. Az nem írott kép, hanem rézsmetszés lenyomása, és koromból készül.

Tullia. Valóban szép, mi arról semmit sem tudunk.

Egy Tudós, ki a' Kendőző asztalkánál jelen volt közbe szólla: De jobban fogsz tsudáلكozni, ha megtudod, hogy ezen Könyvet (egy ékes Könyvet mutat neki) nem írták, hanem metszett betűk által nyomtatták.

Tullia. Nyomtatták? Így tehát egy nap sok százat elkészíthetnek, és a' világon elterjeszthetnek. Ez valóban a' legfelségsőbb találmány.

Ezen beszéd közben külömbféle tsemegéket és italokat hoznak.

Tudós. A' mag, mellyből ezen Kávé készült, Arábiában termett, a' többi italoknak magvaik, és gyümöltseik pedig az újj világban.

Tullia. Arabiát én is ismérem: de a' Kávéról semmit sem tudok. A' világok közül pedig csak azt ismérem, a' mellyben születtem.

Tudós. Az újj világ aszszonyom, akkora, mint Europa, Asia, Afrika együtt véve. Mi is birunk ott egy tartományt, melly majd akkora, mint a' ti egész Birodalmatok volt.

Tullia. Ti tehát hatalmasabbak vagytok minálunk, ez szomorittani fogja atyámat.

Tudós. Éppen nem! mert elhiheted, hogy atyádhoz még a' mi időnkben senki sem hasonlított, senki Scipióhoz, senki Caesarhoz. Teremnek ugyan nálunk Sophoclesek, Euripidesek, Tereacziusok, mert Játszó-

színeink vagynak ; de Cicerók nem ; mert szólló székeink nintsenek.

Tullia. Szép tájakat lehet ezen ablakból szemlélni? ha tetszik nézzük meg őket közelebbről.

Tudós. Szükségtelen meszsze fáradsunk, itt vagyon egy kis tső, ez elejbéd fogja őket idézni.

Tullia. (A' tsöbe nézvén). Halhatatlan istenek! házakat, és helységeket szemlélek, mellyeknek előbb jelenségét sem láttam. Valóban hosszú békességben kellett élnetek, hogy mind ezeket feltalálhatnátok.

Tudós. Éppen nem. Birodalmatoknak elpusztulása óta örökös harcban éltünk: azért még is támadtak Newtonok, kik a' tsillagokban napokban 's holdokban újj világot födöztek fel; támadtak Lockeok, kit az ész a' természet titkaira figyelmetessé tették; támodott egy Barát, ki a' Szalitromot szénnel öszve kevervén, port készített, mellyel most minden irtóztató seregeiteket, és váraitokat elpusztíthatnánk. Nem ezért, mintha nagyobb Hadi Vezérek volnának, mint néktek voltak, hanem mivel eszközeink hathatósabbak. Mi ugyan sokat bírnunk most, mellyel ti nem birtatok: de ellenben sok héjjával vagyunk, mellyel ti dicsékedhettetek. Néktek bátrabb Hőseitek voltak, nagyobb Szólóitok, Költőitek, és jobb Kőművészeitek. Néünk jobb tsillagvisgálóink, hajóssaink, festőink, rajzolóink, tábori szereink 's a' t. vannak.

Tullia. Megelégedett a' ditsérettel, és velök a' Játszó-szinbe ment, hol a' muzsika ötöt leginkább bájolta.

Rabi Joseph Hanassie.

Az Ujságokat olvasók előtt tudva van, hogy nem régiben egy gazdag Zsidó Kereskedő Amerikában az Éjszak Amerikai Egyesült Statusoktól egy Szigetet nyertt, az Európából kiűzött Zsidóknak megszállításokra. Ezen Történet egy hasonló Történetre emlékeztet, melly II Soliman idejében ment véghez. Rabi Joseph Hanassie Spanyol országban titkon élő Zsidó szüléktől született a' tizenhatodik századnak első felében. Midőn megnőtt, az Inquisitiótól való félelem miatt elhagyta Hazáját, és először Antverpiába mentt, onnan Velenczébe, hol a' Senatustól egy Velenczéhez közel fekvő kis Szigetet kért, a' Spanyol országból kiköltözött Zsidóknak felfogadásokra: kérelme mindazáltal meg nem halgattatott. Ezután Constantinápolyba ment, hol II Solimán Tsászárnak kedvét annyira meg tudta nyerni, hogy ötöt 1567-dik esztendőben a' Görög Archipelagusban fekvő Naxos és Andras szigeteknek Herczegévé nevezné. A' ki erről többet tudni kíván olvassa Sagredonak ezen munkáját: Porta Ottomannica, novites aperta fol. 328; és Famianus (Stradanak Künyvét De bello Belgico. libr. 5. pag. 237.

H a r m o n i k a.

(Muzsika)

Ezen Muzsika - szerszám , külső formájára és alkatására nézve , az ujjabb időnek találmányai közé tartozik , 's az ő finom , 's tartós hangja miatt a' Muzsika szerszámok között első helyet nyert. Tekintvén mégis a' hangoknak tökéletes kiejtését , az indulatok egymással ellenkező vonásainak kifejezését a' Harmonika más Főmuzsika szerszámokat meg nem haladhat. Ezen fellül ugy látszik a' Harmonikának hangjai más Muzsika szerszámok hangjaival éppen öszve nem párosíthatnak : mert az éneklő szó , vagy akármelly muzsika hang is az ő késérete mellett elenyészik ; a' hangvetelkedésekben (concertes) pedig , akármelly más muzsika hangok is , mellette sokat vesztenek. Így tehát a' Harmonikát legjobb magát hallani : a' melly is bizonyos környülállások mellett az érzékeny szivnek nagy táplálást nyújthat.

Az első Harmonikák dörgölés által hangzásba hozott üvegekből állottak , mellyek önkény szerént elhelyheztetve deszka fölé állítottak. Ezen üvegeknek széleik előbb megnedvesítették , azután az ujjaknak alsó laposabb fele fölöttök ugy vonatott , hogy az üvegek külömbféleképpen hangoznának. Hogy ezen hangozat igen tökéletlen lehetett , kiki könnyen által látja.

Franklin ezen Muzsikai Műszert egészen megváltoztatta , és az ő elrendelése emelte azon tökéletességre , a' mellyen most áll ; úgy hogy előbbi elrendelésével éppen öszve nem

hasonlíthatnák. Franklinnak elrendelése szerint a' közönséges üvegek helyett, harangforma üvegek vetettek, és vas póznára függesztettek. Ezen üveg harangok valamely különös szerszám által, melyet az ember lábával vezérel, mozgásba tétetnek, a' miglen az előbbi mód szerint az ő tengelyeken forgó üveg harangokból a' hangok kialsattanak: ezt pedig a' Harmonikának illyes elrendelése módjában külömbféle változásokkal meg lehet tenni.

Próbálták ugyan sokan, az Üveg harangokat más valamely szerzámok, és nem újjak által hangoztatni; e' végre sokan olyan kis kalapátskákat találtak fel, mint a' millyek által a' Klavirnak hurjai verettetnek: de a' Próba kivánt véget nem nyert: mert bár tekintetbe vévén a' testi veszedelmeket, mellyek az üvegnek újjal való simogatások által erednek, ha azok vagy megrepednek, vagy eltörnek; tekintetbe vévén más akadályokat is, mellyek az elsőbb módnak követségéből erednek; mégis tsekélyebbek azok, mintsem hogy azok a' Harmonikának mostani elhelyeztetése módját megsemmisíthetnék. Azonfellül a' kalapátsok, vagy más testeknek illetése által a' Harmonikának hangja is többet vesz finomságából, és a' szívbe beható erejéből, mintsem hogy azért más módokat lehetne az üveg harangoknak megillettetésökre felvenni. Mivel az üveg harangok hangjainak finomságát nem csak a' hozzá dörgölődő test, hanem a' testnek melegsége leginkább eszközli.

A' Harmonika hangjainak nagysága pedig 3 — 4 egész Oktávokat tesz.

Ujonnán találtt Régiségek.

Porter Ur , Persiai utazásából vissza térvén , az Orosz Tsászárnak következő Régiségeket adott :

1) Babylon városának omladékaiból egy téglát.

2) Egy darab földi szurkot , mellyel ezen Város építésekor ragaszték gyanánt éltek.

3) Egy darab nádot , melly közönségesen a' téglá , és a' szurok között nőtt.

4) Persepolis omladékaiból egy darab márványt.

5) Egy darab márványt a' régi Persiai Királyok' koporsoiból , mellyeket Nakshi Rustámnak hívnak.

6) Egy Görög készületű Cameeát (Metszett drága követ) mellyet Bagdadban egy Zsidótól vett.

Rejtett szó:

Az egész szó tsupa két betüből támad ;
De egészen sem teszsz többet : hanem hármat.
Az elsöt második két oldalról örzi,
Értelmét kert termi : de víz meg is főzi.

J e g y z e t t . A' 40-dik Számbeli Kérdésekre felelet : 1) Mert az Igazságnak , melly vezeti , szeme be van kötve. 2) A' vak. 3) A' Tö lyukában.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(42.)

Historiai Jegyzékek.

Az Esztergomi Érsekség díszeiről, és méltóságairól.

Minthogy a' mostan szóban folyó Esztergomi fényes Ünneplések alkalmatosságával több olyan titulusok, és méltóságok elő fordultak, mellyek külömben az Érseki rangtól külömböznek, reménylettük, hogy Érdemes Olvasóink előtt kedvet találunk, ha ezen méltóságoknak az Érsekséggel való öszve kaptoltatásaikról rövideden szöllumk. Tehát

1) Az Esztergomi Érsekség, 's így vele egygyütt a' Fő Káptalan Szent István Első Király által állittatott fel Krisztus Urunk Születése után 1000-ik Esztendőben. Első Érseke volt Domonkos, a' kit II-ik Sylvester Pápa megerősített, és Érseki Paláttal felékesített. Az Érsek lakásául az Esztergomi Vár rendeltetett, a' hol az Érsekek 1540-ik Esztendőig állandó lakhelyet tartottak.

2) Az első Érsek a' Királytól kinevezetvén, 's a' Pápától megerősítetvén, valamint hogy az Ország Nagygyai között fő helyet foglalt, úgy az Egyházi tételekben is a' legfőbbeket ő gyakorolta; 's nem kételkedhetni, hogy első Királyunkat ő kente fel, és ő koronázta meg. Ezen hatalom tehát tulajdona volt az Esztergomi Érseknek: de mégis 1187-ik Esztendőben VIII. Gergely Pápa harmadik Béla Király alatt az akkori Jób Érseknek és az ő következőinek különös levél által is vagy megengedte vagy megerősítette az Esztergomi Érsekeknek ezen hatalmát, mellyel a' Királyok koronázásában élének. Ugyan ezt tselekedték utóbb III. Innocens, IX. Gergely és III. Coelestin, a' ki egyszer'smind 1195. Esztendőben azt is megengedte az Esztergomi Érsekeknek, hogy ezen hatalom gyakorlását a' Kalotsai Érseknek által engedhessék.

3) Már 1230-ikben IV-ik Béla alatt Mátyás Esztergomi Érsek Magyar Ország Primássának titulussát legelőször megnyerte. De ez nem volt még az Érsekséghez örökségül kaptsolva: mindazáltal több következő példák megmutatják, hogy 1304-ben IX. Bonifacius Kanizsay János Érseket, és 1452-ben László Király alatt V. Miklós Pápa Szécsi Dénes Esztergomi Érseket Primásnak nevezte, és minden Magyar országi Püspököket: sőt a' Tartománybelieket is hatalma alá vetvén, megengedte hogy előtte Kereszt vittessék.

4) Első Lajos, Mária, és II. Károly Királyok alatt, úgymint 1370-től fogva Demeter Esztergomi Érsek a' Cardinalis tiulusát és a' Romai Szent Szék Született Követjének titulussát viselte legelőször, a' ki után a' Primás, a' Cardinalis és Született Követ titulusok mintegy örökösökké váltak.

5) Zsigmond Király 1390-ben Kanizsai János Esztergomi Érseket, Magyar ország Fő Cancellariussa titulussával ékesítette fel, melly utóbb a' következőkre is által szállotnak látszik. Legalább bizonyos, hogy Nagy Leopold 1681-ik Esztendőben különös diploma által Szelepcsényi György Esztergomi Érseknek és Magyar ország Primássának titulussához örököszen hozzá adta a' Fő Királyi Cancellarius Titoknok; a' Királyi Személy viselés, és az Országnak egygyik rendszerént való Birájának titulussát.

6) Az Érsekséggel öszve vagyon kapcsolva az Esztergom Vármegyei Fő Ispánság. Legelső viselte ezt Fülöp Érsek, a' mint V-ik István Királynak 1272-iki leveléből kitetszik. Utóbb I. Lajos alatt 1351-ik esztendőbeli Törvény 25-ik cikkelye Monoszló Miklós Érseknek örökös Fő Ispánságot tulajdonit. Végre 1384. Mária Királyné Decretumának végén Demeter Érsek, Cardinalis, örökös Fő Ispánnak is neveztetik.

7) Vagyon az Érseknek hatalma Praedialis Nemeseket nevezni, 's azokat szabad jószágokkal megajándékozni, kik az ő zászlója alatt katonáskodjanak. E' végből II-ik

András Király 1215 némelly Jobbágyokat a' Pozsonyi vártól, és IV. László 1284 a' Komáromi vártól elszakasztott, hogy az Esztergomi Egyház Nemesei közé felfogadtassanak. De már 1270-ikben IV-ik Béla Király azt mondja az ő Pivilegiumában, hogy mind ezek, mind egyéb Szabadságok már az e-lötte való Királyok által megadatva valának.

8) VI. Károly Tsászár és Magyar Ország Királya 1714-ben Esztergomi Érsekeket a' Romai Szent Birodalom Herczegeivé nevezte, melly titulussal Christianus Augustus a' Saxoniai Vezérek nemzetségéből lévő Esztergomi Érsek Magyar ország Primássa, és Cardinalis diszeskedett legelőször. Végre

9) Mária Theresia, midőn 1764-ben Szent István Apostoli Király jeles Rendét felállítaná, az akkori Esztergomi Érseket Barkoczy Ferencz Primást, ezen Rendnek Praelatussává és Nagy Keresztes Vitézévé nevezte, a' melly titulussokkal valamint Gróf Battyány József Esztergomi Érsek Primás és Cardinalis, úgy Ambrus Királi Herczeg is élt. Ugyan ezen titulusokkal Ő Tsászári Királyi Felsége a' Székébe mostan beállított Herczegi Primást is felékesíttette.

Ritka nagysága, és szépségü Hajó.

Hiero Syrakusai Király, (Siciliában) uralkodása alatt sok féle hadi, 's házi műszerekkel gazdagította a' Tartományt Ő neki kö-

szönte Syrakusa azon irtóztató tábóri machinákat, mellyekkel a' Rómaiak ostromát mind vizen, mind szározon vissza verte; ő építette Archimedes által azon sok Palotákat, Templomokat, Fegyvertárházakat, sok más nyilván való épületekkel, mellyekkel Syrakusa ékeskedett; ő állittatta fel azon sok hajókat, mellyek Siciliából a' Gabonát távul lévő Tartományokba hordták, 's az által a' Szigetre bőséget 's gazdagságot árasztottak; ő készittette végre Archimedes rajzolatja szerint azon hajót is, mellyet az akkori Világ különös tsudának lenni vallott.

Ezen Hajón husz sor evedző padok voltak egymás fölött. Állott pedig három tágas emeletből, mellyek belső elhelyeztetésekre nézve akármelly ékes palotával vetélkedhetek. Az egyik emeletben a' padlat szines fákkal volt kirakva, azon fellül pedig a' hol szükség volt, úgy kifestve, hogy az Iliasnak minden történeteit rajta szemlélni lehetne. Az ablakok, a' oszlopok, 's más részei ezen emeletnek külömbféle válogatott ékességekből készültek. A' felső emeletben tágos palota taláztatott testi gyakorlásokra; azon fellül árnyékos sétáló helyek, kertek, ékességekhez tartozó plánták, 's más jó illatú növények. Mindezek vízzel öntözettek, melly részszerént bádog, részszerént réz tsövekén folyt oda. A' Hajónak legszebb osztálya a' Venusnak szenteltt osztály volt. Ezen osztálynak padlatja Agát, 's más drága kövekkel: falai pedig Cyprusfával voltak kirakva; az ablakok

elefánt tsontal, képekkel, 's kitsiny szépen művelt képszobokkal ékesítették. Ezen emeletben egy könyv-tárou kívül fördő is találtatott, melly három nagy vödörből, 's egy fördő medenczeéből állott: a' fördő medenczének bötsét az leginkább emelte, hogy az egyetlen egy tarka kőből készült, mellybe 250 Quart viz fért *) Vizét egy nagy víz tartalékhól kapta, melly a' hajó orrán volt, és 100,000 Quartot fogott magában. — Kivül a' Hajó köröskörül a' legszebb Képekkel volt felékesítve. Birtt nyolcz tornyokat, mellyek mind egyenlő nagyságuak voltak. Ezen Tornyoknak mindegyekét négy egész hadi készületbe öltözött ifjak, és két Lövöldözök őrzötték. Köröskörül a' tornyokon vas korlátok voltak, mellyekről az ellenség hajóira, ha közelíteni mertt, köveket lehetett hányni. A' Hajónak oldalán egy Archimedes-től készített Machina volt, melly minden lökésre háromszáz font nehezségű követ, és egy 125 láb hosszúságú nyilat lött az ellenségre.

Illy irtóztató nagyságu 's készületű hajó öblének is irtóztató nagynak kellett lennie: mind az által minden beleszivárkodott vizet egyetlen egy ember Archimedesnek e' végre készítettett machinájával kitsapolhatták.

*) Egy Quart 4 mérőn Metreta μετρητρας, tosz; egy Gallonba, négy Quartot vévén.

Hiero egy Atheniai Költőnek, *) ki ezen gyönyörű hajóra néhány verseket tsináltt, 6,000 mérő Tiszta Buzát ajándékozott. — Ké-
őbbben Hiero ezen hajót Ptolomeus Egyiptomi Királynak ajándékozta: 's mivel ezen időben Egyiptomban nagy szükség volt, a' hajóval együtt több más szállító hajókon 300,000 mérő Buzát; 10,000 besózott hallal megtöltött medenczeket, 20,000 mázsa besózott húst; és más számlálhatatlan élelemre való szerezket küldött.

A p r ó s á g o k.

Egykor Helvetius Párisba bemenvén, kotsija megakadott egy taligában, melly neki ki nem terhetett. Helvetius noha különben igen jó ember, és igazi betsületes Philosophus volt, ekkor hirtelen felharagudott, és a' taligást gaz-embernek nevezte. A' taligás tsendes hangon: „Igen is én gazember vagyok; mert gyalog járok, az Ur pedig kotsin, 's azért emberséges ember”. A' Philosophus erre úgy megindult, hogy a' Taligást megkövette, megajándékozta, és tselédjei által a' taligáját odább segítettette.

*) A' Költőt Archimelusnak hívták. Epigrammája melyet ezen hajóra készített Athenäusnál a' 209-ik oldalon vagyott. Iteletünk szerent ezen Epigrammáért 6,000 mérő Tiszta Buzsa igen nagy jutalom volt,

A' Kutyák háladásáról sok példák vannak. De megvagyon azon indulat a' Lovakban is. Egy Plébánus t. i. lóháton mentt távul lévő szomszédját látogatni, 's útközben megszállván, lovát a' Vendégfogadás gondviselésére bizta. Ebéd alatt nagy nyeritést hall, 's nyughatatlankodva megy az istállóhoz, hát látja, hogy a' házi szolga által ölelte lovát, 's hátát veregetvén így beszéll: „Hát élsz még, élsz még édes Matzkóm”? a' ló pedig fejét a' legény hátára nyújtotta. A' Plébánus kérdé honnan vagyon az ösmeretség? A' szolga azt felelé: Ez egy Kapitánynak kedves lova volt, 's annak Lovásza lévén igen jó gondját viseltem.

Midön ez előtt egynéhány esztendőkkel bizonyos Úri háznál Gyöngyösön bál adatott volna, meghivattattak az Egerben lévő Francia fogoly Tisztek is. A' mulatság közben mindenkor francia nyelven folytt a' beszéd a' Magyarok között is. Egy Majór ebben megütközött, 's a' Gyöngyösön szálláson lévőtől azt kérdezé: Pajtás! Nemde mi itt mind idegenek vagyunk.

M e s e.

Nem fa ő, de még is fával nevekedik,
Egy anya táplálja, de még sem kérkedik:
Nem virág, nem gyümölts, nem levél, mi lehet?
Nála nélkül fára senki fel nem mehet.

Jegyzett. A' 41-dik Számbeli Rejtettség: Bab.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 0.

(43.)

Magyar Szép Literatura.

A' Hazai Literatoraink között jeles helyet foglaló Virág Benedek Ur ismét egy szép Munkával gazdagította Literaturánkat ezen név alatt: „Magyar Prosodia és Magyar írás, vagy inkább ezen két tárgyról rövid észrevételek”. Ezen együgyű név alatt egybeszedte a' tudós Szerző a' Magyar Vers Költéshez megkívántató ismereteket, úgymint a' Hangmértéket; a' mértéket meghatározó írásnak módját; a' versek nemeit, és ezeknek a' Költeményekbe való alkalmazatosabb vegyítését. Úgy látszik, hogy azon hejánosságot akarta kipótolni, melly nyelvünkben találtatik, mint-hogy efféle oktató kézi könyveink nem igen vannak. De ezen czélon kívül még nagyobbra is emelkedett, midőn a' versezeteknek példáit Horatiusból oda ragasztotta, és az Olvasót azon nagy Költőnek lelkével, kivel ő annyira öszve atyafiasodott, könnyebben meg-

ismértetni igyekezett. Ugyan azért 33 Ódát Horácznak külömb külömb könyveiből ide válogatott, mellyek a' Szépnek és jónak példái légyenek. Mi is e' végből ide kaptsolunk egyet, 's egyszer'smind örömmel jelentjük, hogy ezen munkás Hazafi már Horatiusnak Satirájit is anya nyelvünkön elkészítette, és azok jövő Augustusig bizonyossan nyomtatásban megjelennek, és így, betelik minden jó Hazafinak óhajtása, mert egymás után ezen jeles Költönktől bizonyossan egész Horáczhoz jutunk.

II. K. 11. O.

A' harczra termett Kantaber, és, kitől
Meszszeré választ minket el Adria,
A' Scytha, mit gondol, ne kérdezd,
Birtokidért se remegj; kevással

Elégszik éltünk. Hátra fut a' kies
Ifjúi kor 's vig kellem: elüzdögel
Pajkos szerelmet 's könnyed álmot
A' haja-hagyta sovány öregség.

Hullnak Tavasznak büszke virágai;
A' Holdnak is szép két szeme változik.
Mit gyötröd a' kis lelket azzal,
A' mi nagy és neki foghatatlan?

Miért nem inkább, míg lehet, e' magas
Fenyő, vagy e' szál Plátan alatt iszunk
Eldölve, kenvén ősz hajunkat
Rósa 's Levendula illatokkal?

Szét oszt emésztő gondokat Évius.

Hej, szolga gyermek, jersze! ki oltya el
Falernumunknak lobbal égő
Lángait e' lefolyó patakból?

Ki fogja Lidát rejtekiből ide

Elcsalni? Hozzon; mond, elefánt tetem
Lantot; siessen, 's mint Laczéna
Kösse haját szaporán csomóba.

A r c h i m e d e s.

Archimedes híres Matematikus volt Syrakusában. A' véle egy időben éltt Historikusok azt mondják róla, hogy sem előtte nem éltt, sem utánna nem fog többé olyan ember élni. Midőn Marcellus Római Consul Syrakusát ostromlotta, ő védette a' várost az ő tsudálatos Machináival az ostromlók ellen. Először közönséges rárohanással akarta Marcellus a' várost megvenni: de bár 22. Anglus mértföld volt is a' város köre, még is sehol sem találtak a' Rómaiak védetlen helyre. A' Római Tengeri erő 60 nagy Gályából állott, és más igen nagy számú apróbb hajókból: ezzel akarta Marcellus a' várost a' tenger felül megrontani. E' végre valamelly rettenetes Machinát találtt fel, melyet Sambukának hívtak, egy hasonló formájú muzsika szerszámról. A' Machina a' legmagosabb Tornnyokat is meghaladta magosságával. De a' midőn lassu mozgással a'

falakhoz közelittene, Archimedes először egy 1250 font nehezségű követ dobott rá, mellytől nagyon megrontatott, a' második és harmadik dobásra pedig ropogva széljel szakasztatott; azon közben a' többi Machinák kö özönt eresztettek az ellenség hajóira, 's közben hosszú vas-dárda, nyil, 's pozna záport küldöttek rájuk. A' Rómaiak ezután a' falak alá húzták magokat, hol, a' mint vélték, a' machinák nekik nem árthatnának: de megtaláltak, mert azok úgy voltak elkészülve, hogy velök egyenesen le is lőni lehetett, 's nyil 's dárda záporral mindeneket előnteni. A' melly hajók az öszvezuzattatás veszedelmét elkerülték, azokat Archimedes égető szereivel gyújtotta meg, úgy hogy a' hajó a' legnagyobb távulságban sem állhatna meg bátra. Legnagyobb veszedelmekre volt mégis a' Római hajóknak a' fekete Holló. Így nevezték egy Holló módra készült Machinát vas körmökkel, melly egy hosszú lánczra kötve volt, 's különös műszer által igazgattatott. Ezen Machinával, melly a' hajót külömbféle módon megmarkolta, Archimedes a' Gályákat a' Bástyákhoz húzta, 's vagy a' Bástyákon, vagy a' közellévő kösziklákon öszve zuzta; ollykor pedig a' Levegőbe emelte véle a' hajókat, 's ott a' forgó szél sebességével megforgatván, azután hirtelen a' vízbe tsapta, a' hol azok mindennel, a' mi csak bennök volt, örökre elvesztek. Ha a' Ratonák a' szározon dolgoztak, Archimedes vas-kajmókat eregetett a' bástyákon alá, mel-

lyek ruhájoknál, vagy hajoknál megragadván az Ostromlókát, a' levegőbe emelték a' honnan a' vissza eséskor mindenök öszvezuzattatott. Midőn mind e' mellett Marcellus, mikor a' városiak Diána ünnepét szentelnék, a' városnak Epipolae és Tyche nevű részét elfoglalná, később pedig a' Spanyolok neki a' várt is kezére játszanák, Archimedes újj eszközökről gondolkodott, a' városnak vissza vételére: de elmerülése közben egy Római köz katonától megölettetett, jóllehet a' Katonáknak parantsolatjuk volt, hogy Archimedest senki bántani ne merné.

Archimedes híres Nemzetségből született, az ő megfoghatatlan nagy tudományáért ötöt mindenek fél istennek tartották. Ő soha élteben nem vigadott, hanem mindig tanult, ezen határtalan tanulása miatt minden másról elfelejtkezett. Önnön személyével pedig olly keveset gondolt, hogy Barátjainak ötöt erővel kellett a' fürdésre, és illendő öltözködésre birni: de a' fürdőben is tele írta a' falakat matematikai rajzolatokkal. Midőn egyik nap Archimedes a' Királynak azt mondaná, hogy ő egy machinát talált volna fel, mellyel, ha ő a' földön kívül valamely bizonyos pontot állíthatna, a' földet magához huzhatná, a' Király kérte ötöt, hogy kitsinyben ezen mesterségéről adna próbát. Ő tehát minekutánna magának a' tenger partokon nagy állásokat készíttetne, mellyekre machináját helyhezette, a' legterheőbb hajókat is magához minden erőlködés

aélkül felvonta. Az ő remekművei közé tartozott azon égi golyóbis, mellybe minden tsillagzatoknak forgásokat egymáshoz képest való igaz arányban meg lehetett szemlélni. Cicero erről azt vallotta, hogy az több, mint emberi műv. Az ő sirjára Marcellus egy korongra égi golyóbist tétetett. 140 esztendővel halála után még is már senki hiréről sem emlékezett, mert midőn Cicero, mint Syciliai Quaestor, sirját keresné, a' Syracusaiak ötlet kinevették. Cicero szánakodott rajtok, 's tovább folytatta keresését mind addig, míg egy harasztokkal, 's tüskékkel benőtt sir fölött a' korongot és égi golyóbist meg nem találta: Cicero a' sirt és az ő környékét megtisztogattatta, az írást pedig a' sirkövön ismét megújította.

A p r ó s á g o k.

A' B*** ifjú Herczeg hírért utazni indult, és az ő Késérőjével, 's gazdag librías inassaival sok városokat megjárta, Universitásokat meglátogatott, 's a' híres fürdő helyekre is elment. Sok Kastélyokat, szép Bibliothékákat, czifra kerteket futva megtekintett. A' mi pedig még ritka dolog is, némelly Tudósokat, és Híres Mesterségjártókat is meglátogatott. Elgondolhatni, hogy mennyi hasznos ismereteket szerezhethet magának, a' ki így utaz, mint a' madár a' városokon fellül kezesztül repülni szokott. De az

rem a' mi dolgunk, mit tehetett volna jobbat. Hanem azt mégis méltó megjegyezni, hogy Göttingában is volt, 's ama nagy Matematikust, Käsztner, is meglátogatta a' Tsillagvisgáló toronyban. Ez kellemetes kedvezéssel egy néző-tsöt (telescopium) igyekezett a' Herczegnek alkalmaztatni valamelly fontos nézésre. De a' Herczeg mindenkor a' tsö vége előtt forgolódott. Käsztner tehát elunván az alkalmatlanságot, így szólla: Kedves Herczeg! Az én telescopiumomnak az a' tulajdonsága vagyon, hogy a' legfényesebb Herczegen (Durchlaucht) sem mutat által.

§** Markgróf igen bolondúl szerette a' Theátrumot, 's igen sokat költött az öltözetekre. Söt, hogy minden kedve szerént legyen, gyakran a' kedvesebb Játékos Személyeket maga öltöztette. Egykor valamelly furtsa eszü inassa ezt látván így kiálta fel: „Már e' derék! ö ezeket öltözteti: ezek pedig ötet mindeaból kivetkeztetik”.

IV. Keresztely Dániai Királyt egykor arra ösztönözték, hogy az akkori szokás szerént, ö is tartana udvari Bolondot. „Hát, úgymoad, midön az én Udvari embereim az asztalnál egymás truczára versent isznak, nints é elég bolond”.

Bizonyos fő Tiszt, a' ki külömben elmés, és alkalmazatos ember volt, azt a' rossz szokást űzte, hogy a' bort igen bőven inná, 's azért délután többnyire a' munkára alkalmazatlan volt. Így sok dolog hátra maradt. A' Fejedelem, a' ki külömben ötet betsülte, egyszer csak ugyan megintette, hogy jobb rendet tartana, 's a' dolgokat szorgalmasabban vinné végbe, mert egyéb aránt ő kénytelen leszen ötet elbótsátani. Tovább is vizsgálván a' hivatalbeli szobákat, midőn végre eltávoznék, felemelt újjával így fenyegeté: „Félek, félek, hogy addig viszik vízre a' korsót, míg el nem törik. „Erre a' nyájas Fejedelemhez illy tréfával felele a' Praesidens: „Kegyelmes Uram! az én korsómat soha sem viszik vízre, tehát el nem törhetik.”

Egy Herczeg igen pupos hátú volt. Bálban tehát neki mentek a' maskarák, és szüntelen Ezópusnak nevezék. A' Herczeg nekik fordul, 's azt mondá: Jól eltaláltatok, hogy Ezopus vagyok; mert íme a' barmokat beszéltetem.

Rejtett szó:

Fele szarvas állat, fele annak betse.

Egészen házadnál nem nagy tsetsebetse.

Ezt ugyan munkákban sokszor használhatod.

De ha Lánytól kaptad, azt nem fitogatod.

Jegyzett. A' 42-dik Számbeli Mese:
Kéreg.

